CAMILLI PLAVTII PAEZONIS IVRISC.

Fontanellatensis

COMMENTARIA AD RVB. DE Verborum obligationib.

NVNC IN LVCEM AEDITA.

Ad Illustriss. & Excell. Alexandrum Farnesium Parmensium & Placentinorum Principem fœlicissimum.

CVM LICENTIA ET PRIVILEGIO.

Florentiæ apud Iunctas. 1566.

ILLVSTRISSIMO, ET EXCELLENTISSIMO ALEXANDRO FARNESIO

Parmensium, & Placentinorum Principi

Camillus Plautius Salic. D.

C*VM mihi veniunt in mentem* PRINCEPS *Augustissime, quanta beneficẽtia me apud Belgas prosecutus fueris, quanta comitate, atque humanitate me dignaueris Princeps priuatum dominus seruum, mihi ipse ingratissimus uideor, nec vllo modo quiescere possum, nisi ratione aliqua testatum manifestumq; fecero me, tametsi ob tenuitatem meam, & ob excellentem fortunæ tuæ gradum parem gratiam referre non possum, saltem animo gratissimo esse præditum, & meam erga te obseruantiam, qua te mirifice colo, & veneror, esse maximam: & beneficia accepta, liberalitatemq; in me collatam, memoriâ colere sempiterna. nam vt cætera missa faciam quibus in recensendis longo sermone opus esset, optime memoria teneo quantum ipse unà cum serenissima* MARGHARITA *matre tua,*

cui tantum debeo, quantum nemini honori exiſtima tioniq; et innocentiæ meæ faueris, cum me iacentem protexiſti, & ab impijs ſceleratorum, & potentiſſimorum hominum manibus liberaſti, & ex ore atq; è faucibus immanium Barbarorum eripuiſti, cuius rei cauſa tantam amplitudini tuæ, ac ſereniſſime ma tri tuæ, omnibusque his, qui tuo iuſſu ea in re negotium meum geſſerunt, gratiam habeo habeboq; dum viuam, vt nullam partem meritorum, non modo referenda, ſed ne cogitanda quidem gratia conſequi poſſim, habebo tamen ſemper tantam, quantam ma ximam animus meus capere poterit. Vt ſaltem gratiam meritam, memori mente perſoluam: rogaboque deos immortales, vt, quod ego non poſſum, ipſi pro me. tibi ac meritis referant gratiam, Præterea non ignoro Princeps illuſtriſſime, & gloriæ immortalis pleniſſime, quantum quisq; ſuo Regi, cuius in ditione atque poteſtate eſt debeat, quàm magnum, quàm ſanctum eſſe hoc nomen ſubiectis videri debeat quo cultu, qua veneratione, denique quàm ſancte, & quàm auguſte eum colere oporteat, quæ obſeruantia, quiq; cultus, ſi principibus quibusq;, qualeſcunque nacti fuerimus præſtandus eſt quantum dij boni, optimo feliciſſimoq; Principi, qualis ipſe es, impendi oportere dicemus? His vinculis obſtrictus ego amplitudini tuæ, atque obligatus dies & noctes nihil aliud cogito, quàm vt intelligas me ſummam erga te fideli-

fidelitatem, & sempiternam beneficentiæ tuæ recordationem, habere, & promptum paratumq; semper futurum eſse ad omne pro te diſcrimen periculumque ſubeundum, & ad mortem oppetendam; Sed et ſi nec ſumma beneficentia tua tibi obſtrictus, nec iure imperij tua in poteſtate poſitus eſſem, attamen ob incredibiles, & heroicas virtutes tuas, & ob maximam ſpem, quam de te omnes conceperunt, & ob admirabilia corporis fortunæ animique bona in te à dijs immortalibus collata, quorum fama omnium oculos in te conuertit, & in tui admirationem traducit, & ad te obſeruandum, colendum, ac diligendum inuitat atque allectat, me tibi adeo deuinctum obſtrictumq; dedidiſsent, ut die noctuq; nihil aliud cogitare, & meditari poſsem, q̃; vt gratiam tuam ſigno aliquo propenſæ voluntatis promererer, meq; totum tibi vltro dederem atque addicerem, nam quod attinet ad externa bona, patriæ ſplendore, opumq; affluentia, & generis nobilitate adeo clarus es, vt in tota Italia nemini ſis ſecundus. Romanam vrbem patriam habes, quæ Princeps omnium terrarum ciuitas, & Illuſtriſsimum orbis terrarum monumentum, ſemper fuit existimata, adeo vt quicquid honoris & gloriæ, patriæ natalisq; ſoli ſplendor afferre poteſt, id omne in te ſit collatum, Præterea PARMENSIVM, *&* PLACENTINORVM, *qui populi inter cæteros Galliæ Ciſalpinæ populos florentiſsimi ſunt, potentiſs. Prin-*

cipatu, atq; imperio potiris, multisq; aliis insignib. oppidis in latio imperas: genus maternũ à summis maximisq; imperatoribus ducis. fuit enim tibi maternus auus CAROLVS *Austriacus Romanus Imperator eius nominis Quintus, omnium qui sexcentis ab hinc annis regnauerunt celeberrimus, & præ cæteris omnibus rerum gestarum laude clarior atque illustrior, Auunculum habes* PHILIPPVM *Hispaniarum regem potentissimum, qui liberalitate ac munificentia, omnes quorum memoria extat principes regesq; superat, cuius potentia, atque authoritate totus Christianus orbis pacatus optatissima placidissimaq; pace fruitur, & in summa tranquillitate viuit. Mater est* MARGHARITA *Caroli V. filia, tanto patre digna, & admirabili castitate illustris, quæ coniunctã cũ iustitia prudentiam ita adepta est, vt Belgæ quib. multos iam annos regendis, & gubernandis regias vices obtinens præfecta est, eam mirifice venerentur, & diligant. Paterni autem generis tui summa est nobilitas, summusq; splendor, cuius tanta est celebritas, vt superiorem habeat neminem, nemo est. n. qui nesciat te ex antiquissima, & illustri Farnesiorum stirpe, prognatum esse, qua in familia summi maximiq; heroes semper floruere, immortali gloria dignissimi: præcipue autem proauus tuus ante pontificatum, nomine* ALEXANDER, *postea* PAVLVS *nuncupatus, pontifex maximus eius nominis*

Tertius

Tertius, qui summa eruditione rerumque humanarum, & diuinarum cognitione præditus, ac morum præstantia atque integritate, & sanctitate ornatus. studiosos omnes, & bonarum, ac liberalium artium scientia præstantes, ita studiose coluit tantiq; fecit, ut amplissimum cœtum Cardinalium doctis eruditisq; hominibus mirum in modum auxerit ampliauerit, & ornauerit, is admirabili virtute atque integritate præditus, summo concordiq; patrum omnium consensu ad summi pontificatus apices euectus tanto imperio dignissimum se esse ostendit. nihil enim sanctius duxit, quàm vt Italiam diuturno, atque intestino bello flagrantem, paci optatissimæ restitueret. nec vllo labori pepercit senio iam confectus nec vnquam quieuit, donec consilio, & eius authoritate, ac prudentia, duo potentissimi reges, qui inter se de Insubrum imperio obstinatissimis animis contendebant, ab armis discesserunt, & pax ac tranquillitas Italiæ reddita est. qua tandiu potiti fuimus, quandiu ipse vixit: eam enim a se introductam, violari nunquam passus est: quamuis atrocissimis iniurijs vexatus summam belli gerendi occasionem non semel nactus fuerit, cuius exemplum; si eius in imperio illo successores, imitati fuissent, qui nulla aut leuissima ex causa interdum etiam adumbrato, & quæsito colore, dum rebus nouis student potentissimos reges ac principes Italicos ad discordiam atque ad dissensionem concita

re, armis iuuare, & omnia permiscere non dubitauerunt, totam Italiam, totum denique Christianum orbem, funesto bello flagrare toties non vidissemus, non Gallias ardere bello, non vrbes diripi, atq; incendi agrosq; vastari, intellexissemus; classe Barbarica Italiæ oras maritimas infestari, aut colonos in durissimam seruitutem asportari, deorum templa, atq; aras spoliari, & nefandis stupris funestari non audiuissemus. Sed hæc missa faciamus, quorũ acerba recordatio etiã barbaris hostibusq; ipsis lachrymas extorquere potest, redeamus ad summum illum põtificem proauum tuum sempiterna gloria, & immortali laude dignissimum, qui pace confecta vrbem magnificentissimis ædificijs ornauit, operibus munitionibusq; sepsit, senatum ecclesiasticum sanctissimis, ac pietate religione, & doctrina insignibus viris auxit, & exornauit, dei optimi maximi cultum ampliauit, & pietatis, ac religionis plenus commissum sibi gregem, sanctissime rexit, & in Rempub. Christianam omni cogitatione, & cura incubuit, suasq; omnes curas, & cogitationes in eam contulit, cumq; optime sciret pestiferas hæreses totam fere Germaniam occupauisse, & contagione quadam in Galliam, atque in Britanniam irrepsisse, & in dies serpere, ac manere latius, huic pesti, vt occurreret, & vt quantum in re erat, errantes ad rectè fidei scopum deflecteret, & insanos ad sanitatem, & ad veram dei optimi maximi

cogni

cognitionem vtrunque cultum, redigeret, concilium œcumenicum Tridenti indixit; ad idque omnes reges ac principes Christianos inuitauit, pastores ecclesiasticos omnes, ac prælatos coire iussit omnibus liberum accedendi, & discedendi, & quid dequaque re, & de quouis religionis nostræ instituto sentiret disserendi arbitrium, atque potestatem concessit, sperans hac ratione, tanti mali, tantæq; contagionis fibras, & radices euelli tollique posse, sed morte, sibi non immatura, Reipublicæ tamen Christianæ importuna interceptus finem, quem optauerat rebus inchoatis afferre non potuit, Auus autem tuus Princeps clementissime PETRVS ALOYSIVS *Parmensium, & Placentinorum Dux Primus, bello & pace clarus, & iustitiæ cultu illustris qui nisi immatura morte interceptus fuisset vtranque ciuitatem, artificijs egregijs, liberalibusque studijs mirum in modum auxisset, & instruxisset, Immortali gloria dignus, ob id quoque gloriosus semper habendus est, quòd prolem generosam edidit, atque propagauit qua, ætate nostra nulla est illustrior, nulla ingenij fœlicitate præstantior, nulla animi magnitudine, et excelsitate admirabilior, quotquot.n.genuit liberos quos multos suscepit, oēs imperio maximo digni habiti sūt, oēs heros, oēs semidei,: summis regib. affinitate cōiūcti, et regalibus dignitatib. ornati inter quos mirifice excellit Alexā. Farnesius patruus tuus*

cuius

cuius summa grauitas cum singulari comitate coniuncta, eum ab omnibus venerari, & diligi cogit, quem si, vt speratur, ad summum pontificatum fastigium ascenderit auum quem nomine refert rebus præclare gestis, & gloria superaturum, aut certe æquaturum nō ambigitur. Is quippe ille est, qui à ludo atque â pueritiæ disciplina in amplissimum Cardinalium cœtum cooptatus in tractandis, atque gubernandis pontificalis imperij rebus consilio, & opera auum semper adiuuit, & curas leuauit, quo factum est, vt experientia ac longo vsu rerum gestarum, atq; exercitatione prudentissimus factus, post aui mortem casus aduersæ fortunæ, quæ domum illam indignissime vexauit sapienter ferre potuerit, & in rebus asperis dignitatem retinere, & pericula, quæ vndique intendebantur, propulsare: cuius virtute, & magnanimitate, ac prudentia, quicquid splendoris, & amplitudinis, domus habet Farnesia, acceptum ferri iure merito potest, is denique ille est, qui post aui mortem, ea valuit authoritate in senatu pontificali, vt nemo ad pontificiæ maiestatis fastigium, nisi quem ipse elegerit ascendere potuerit. Quid de RAYNVTIO, *ipso quoque patruo tuo, & Cardinali amplissimo, loquar? qui vix pubes factus, dignus honorum omnium consensu iudicatus est, qui in amplissimum Cardinalium ordinem ascriberetur. Is optimarum rerum cognitione, & philosophicæ disciplinæ exercitatione*

ani-

animum ita ſemper excoluit, & bene viuendi artem ita calluit, vt nemini vnquam nocuerit. quàm plurimos beneficijs ſibi deuinxerit, is quandiu vixit grauiſſimam perſonam ſemper ſuſtinuit, & tam pie, tam ſancte vitam traduxit vir ſumma integritate, atque innocentiæ præditus, vt Cardinalis ſancti Angeli nomine merito fuerit inſignitus. Sed ò fallacem hominum ſpem, fragilemq; fortunam, vir iſte nunquam ſatis laudatus, in quo ſpes omnis Reipub. Chriſtiatæ erat collocata: quiq; futurus eſſe ſperabatur angelicus Paſtor, ille nobis antiquorum patrum vaticinatione, & oraculis promiſſus, quo regnante, barri omnes, & diuerſorum deorum, ſeu dæmonum cultores, ad orthodoxam fidem, religionemq; noſtram, certatim ſunt conuolaturi: ita vt fiat vnum ouile, et vnus Paſtor; dum hæc ſcribo, acerbiſſima, & immatura nobis ereptus eſt. quod luctuoſum ſuis, acerbum patriæ graue omnibus bonis fuit. Quanquam autem Princeps ſapientiſſime ſcio fieri non poſſe, vt patruo amantiſſimo, & ſummæ expectationis viro, orbatus non commoueare, tamen vt prudens es, & forti animo atque conſtanti præditus, puto medicina non eges, ſed te ipſe conſolaberis, cum memineris eum hominem, natum eſſe, & ea lege natum, vt, quod omnibus commune eſt, mori oporteret, illiq; nihil mali accidiſſe, qui corporis cuſtodijs quaſi è carcere liberatus euolauit in cælum vbi æuo fruatur ſempiterno.

Nunc

Nunc abiecto mœrore trãseamus ad OCTAVIVM *patrem tuum Parmensium, & Placentinorum Ducem inclytum, qui tot principibus uiris regulisq; imperat, quot fere nemo alius Rex. Is politioris humanitatis et communium literarum peritissimus, et in re militari exercitatissimus, domi forisq; inclytus, et omnium qui hodie regnant clemẽtiss. quiq; nihil unq̃; sanctius duxit, q̃; inopem habere fiscum, et opulentis imperare ciuibus. cuius laudes, et præclara facinora. si recensere velim, non epistolam, sed cõmentarium longumq; volumẽ conscribere oportebit, quod nõ est instituti nostri: nec minoris operæpretium esset* HORATII *Farnesij patrui tui ducis magnanimi, et fortiss. qui ab Henrico Galliarũ rege gener ascitus, et opulento regno donatus intẽpestiua morte sublatus oĩbus triste sui desideriũ reliquit. Nũc ad te verba conuerto princeps magnanime, qui tã illustri ẽ stirpe prognatus, et maximis opulentissimisq; fortunæ donis ornatus, et elegãtiss. forma ac corporis habitudine opt. præditus, in quem deniq; dij immortales, quæ ad bene beateq; viuendum necessaria atq; opportuna esse perhibentur, summa oĩa contulerunt. Incredibilis aũt et propè singularis, et diuina uis ingenij tui, ea est vt cum adhuc puer esses supra ætatẽ saperes, vidi ego te cursu luctando hasta pila, arcu, deniq; iaculãdo, equitãdo, saltẽdo quotidie corpus exercere, nullã diem, nullum temporis punctum uacuũ exercitatione honesta*

vnq̃;

vnq; præterire passus es, cum enim Rege salutato lati nis literis multũ temporis tribuisses, reliquum tempus cuiusq; diei, ita erat diuisum, vt in musica addiscẽda & multarum linguarum peritia consequenda, nõ nihil operam dares reliquum in corporis honesta aliqua exercitatione consumeretur; alumno, & educatore IVLIANO *Ardinghello equite pontificio gnaro, et prudente viro nunq; satis laudato, quo factum est ut cum nondũ ex ephebis excessisses: omniũ oculos in te cõuerteris omnes in summã tui admirationẽ traxeris atq; incredibilẽ spem expectationẽq; tui dederis, nec fefellit expectationem exitus, nam hisce artibus animũ auũculi regum omniũ maximi ita tibi deuinxisti, vt te inc harũs. filij semper dilexerit loco, & præter filiũ, quem unicum habet, quiq; auum nomine, et virtutibus referre existimatur, neminem te ipso habeat chariorem: neminem maiori honore dignetur; Te enim præter ius cognationis quo estis colligati, etiam affinitatis vinculo sibi obstrinxit, cum Lusitaniæ regis filiam sibi consanguinitatis iure coniunctam tibi in matrimonio collocauit fœminam quidem eximia pulchritudine præstantem, & sanctissimis moribus, & admirabili prudentia, & pudicitia ornatam omnium denique fœminarum præstantissimam, & opulentissima dote locupletatam quanta maximis regibus nunquam fuit constituta, te præterea unum admiratur Rex ille omniũ maximus & potentissimus,*

ut

vt facile sperare possimus eum quandoq;, cum virilis ætas aduenerit, tibi summã rerum Italicarum regẽdarum, & tractandarum delaturum, teq; belli, et pacis arbitrum constituturum: nunc libet exclamare fortunatam tunc futuram Italiam, et fortunata tempora, quæ te moderatorem æquissimum ac benignissimum nacta fuerint. fortunatissimos autem, & ter quaterq; beatos futuros arbitror, Parmenses, & Placentinos, qui eum principem summo deorum beneficio, nacti fuerint, quem qualemve vix sperare, aut desiderare potuissent. tanta enim in te summæ benignitatis, & beneficentiæ ac clementiæ vis elucet, tãta magnanimitatis, & Iustitiæ, ac prudentiæ signa apparent, vt facile sperare possimus te, cum matura iam ætate, post longæuam optimi maximiq; parentis vitam, clauum tanti imperij tenere, & gubernacula tractare cœperis, te ita recturum esse, ita Imperaturum, vt pacata omnia, & tranquilla, in regno tuo sint futura: teq; quasi parentem patriæ ciues omnes sint obseruaturi, & summo cultu summaq; religione veneraturi. Quamobrem Princeps magnanime, cum ipse talis tantusq; sis, & tantis parentibus ortus tantoq; imperio, deorum immortalium numine atque potestate præpositus. & tot tantisq; virtutibus ornatus splendescas, sisq; mihi dominus et Rex & maxima in me beneficia contuleris, quis non uidet me summa cum ratione, te vnum delegisse, quem

colam

colam, quem venerer, quem adorem, cui studia omnia mea, laboresque meos, dedicem & consecrem: quis non videt me summæ ingratitudinis, & impietatis notam effugere non posse, nisi signo aliquo testatum manifestumq; faciam me, quam non possum referre gratiam habere tamen, et memoria colere sempiterna. Itaque commentarium hoc ad Rubric. de verborum obligationibus *ascriptum, in quo artis nostræ principia quædam, aliter atque cæteri fecerint explicantur, & ad ciuilem sapientiam recte percipiendam iter sternitur, amplitudini tuæ dono, & dedico atque consecro, quod non persoluendæ gratiæ causa; sed veluti quoddam propensæ erga te meæ uoluntatis argumentum, & mirifice erga celsitudinem tuam obseruantiæ monimentum certissimum, dedicandum consecrandumq; putaui: quod obsecro & obtestor hilari vultu suscipe non muneris tenuitatem, sed animi mei ad te colendum ardorem præ oculis habens meq; in numero deditiitiorum tuorum quantumuis humilium habere dignare, & ut soles protege, foeliciter vale. Pisis Nonis Nouembris Anno salutis*

M D L X V.

IN CAMILLI PLAVTII iurifcon. clarifsimi laudem.

Conftantij Landi Comitis Placentini Carmen.

PLAVTIVS *hic aperit qui iuris fenfa diferte,*
Pondere quiq; æquo fingula uerba notat
Qui nouit quantum referat fit fcripta latine
Lex, in qua uerbi maxima uis lateat,
Explicat his chartis cunctis incognita feclis,
Cymerijs lucem & feparat a tenebris
Namque hic naturæ docet obligatio quid fit,
Et quid fit paucis Regia nota manus
Nunc conftitutum, nunc pollicitatio fpectat
Lucem, erepta altis hoc duce de tenebris
Fortior hic igitur dicendus, & Hercule maior,
Hydras qui folo confodit ingenio,
Hunc emito librum iuris ftudiofe, uidebis
Hinc quantum mendax Bartolus, & reliqui.

Ad Camillum Plautium iurifconfultum clarifsimum.

Afcanij Mocioni Mediolanenfis Carmen.

E*Ximie interpres legum, cui Pæton Plauti.*
Afsiduo, ftudijs uirides florentibus annos
Exercere tuos, iurisque fubire laborem

Insuetum placuit, pondus dum pulchra sub æuo
Feruenti potuit durum perferre iuuentus
Sedibus ut placidis ætas longæua quiescat,
Nec gemat ipsa dies male lapsos tarda senectus,
Quàm meminisse iuuat nunc? iam fecere coronam,
Floribus insertam uarijs, lauroq; Napææ,
Quæ tibi perpetuum nomenq; decusq; reponit,
Iamq; per ora uirum uolitat uirtus tua, bonosq;
Mox tibi digna tuis meritis dij præmia reddent.

Ad eundem eiusdem carmen.

Consultißime, & omnium uirorum
Humanißime quot fuere PLAVTI,
Quot sunt, quotq; alijs erunt in annis,
Ten? sat carmine prædicare poßim?
Quo non est melior, peritiorq;
Nec certè uideo elegantiorem
Nec certè inuenio benigniorem,
Hinc te non minus, ac me, amare cogor.
Et plus, si fieri id poteßt, nec unquam
Expleri mi animus poteßt amando,
Nam mores lepidi tui, & lepores
Vetus nobilitas, decora uultus.
Forma, atque ingenium, eruditioq;
Nec non & probitas, fidesq; rara,
Obstringunt tibi me perenni in æuum.

HOC

HOC OPVS IN OCTO LIBROS diuisum est, & breuiter continet infrascriptas conclusiones

Primus liber continet infrascripta.

Liber Secundus continet infrascripta.

Liber

Liber Tertius continet infrascripta.

Liber quartus

Liber quintus.

Promis-

Liber Sextus.

Liber septimus. De pollicitatione.

Epistola

Liber octauus.

FINIS.

CAMILLI PLAVTII IVRISCONSVLTI

Fontanellatensis

COMMENTARIORVM Ad Rubric. .ff. De verborum obligation.

LIBER PRIMVS.

De obligationibus Iurisgentium, & de manu Regia. Caput primum.

VERBORVM *obligationis laudes, & utilitas. nu.1.& 2.*

Exordiri altè interdum non uitiosum. 3.& 4.

Veritas præ omnibus rebus colenda. nume.5. 6.& 9.

Veritas opinioni multorum præualet. nu. 6.

Labeo multa innouare instituit fiducia doctrinæ. nu.7.

Opinioni communi præualet opinio unius melius fundata.nume.8.

Malè iudicanti pœna proposita.nu.10.

Iudicans contra communem facit litem suam.10.

Fallit quando opinio contra communem est melioribus rationibus munita.11.

Fallit quando secundum opinionem sui præceptoris iudicauit.num.12.
dummodo sit celeber doctor.12.
Præceptoris opinio etiam falsa, & contra communem excusat discipulum à syndicatu.12.

1 MATERIAM verborum obligationum nemo est qui non pleno ore commendet, ac summis laudibus extollat. Inter cæteros autem Raph.Cuman. tractatum hunc scitu notatũque dignissimum arbitratur, eumq́; esse qui subtilitatis pondere,& vtilitatis vbertate oẽs alios superet: quippè,qui contractui cuilibet adnecti applicariq́; possit, & omnibus conuentionibus adijci. Nullus est enim contractus, nulla est conuentio, quæ non in stipulationem deduci possit.l.i.§.conuentiones. In frà eo.l.si stipulatus.ff.de vsur.l.i.ff.de noua.Quod etiam hoc loco tradit Ias.qui deinde subijcit tãtam esse huiusce contractus frequentationem, vt ex generali consuetudine tabellion si,contractus omnes de quibus instrumentum conficitur,in stipulationem deducantur, vtpotè in solidiorẽ firmioremq́; contractum.iuxta tradita per Bart.in.l.ij.propè fi. ff.de cond.ob caus. Huncq́; præ ceteris omnibus firmissimum esse contractum.,trad. Cyn.in.l.si ex pretio.C.si certum petatur.

2 ¶Amplius scribit Besut.propè fin.hoc loco, in tractatu isto contineri contractuum omnium materiam: adeo,vt qui huiusce tractatus materiam rectè callucrit, iure meritò Iuriscõsult. optimus possit

sit appellari. Quod etiam refert hoc loco Ias. col. i. in princ. Et alij omnes uno ore materiam hanc verborum obligationum, & vtilitatis, & frequentationis ratione, in cælum extollunt.

3 Alacri igitur animo, auditores charissimi, accingamur omnes ad studia, & operam demus sedulò, vt in ea proficiamus doctrina, quæ & insignes Iurisc̄ōsultos nos effectura est, & nobis opes multas, & honores magnos est allatura.

Doctores, videlicet Bal. Nouel. & Soc. & Moder- gemino, vt dicitur, ab ouo, & ab origine mundi exordiuntur, contra Horatij præceptum, eum dam-
» nātis, qui Troianum bellum gemino exorditur ab ouo. Quod institutum, vt potè nihil, aut parum ad rem pertinens, improbat hoc loco Crot. in princi. & Hiero. Butigel. & omittit Bulgarin. ~~& Molin.~~ & alij nonnulli.

4 ¶ Ego, tametsi is sum, qui non facilè soleam à proposita materia digredi, aut ad rem impertinentia aduehere, & inculcare: tamen, quia hęc, quę à recētioribus tractantur, sunt principia quædam artis nostræ, à quorum ignoratione, atque inscitia, aut falsa traditione, propemodum infiniti, & maximi errores gignuntur, & profluunt, & rarò, aut nunq̄ in lectionibus ordinarijs eorum tractandorum locus detur, ea non esse omittenda duxi. Nec mihi vitio datum iri existimo, q̄ rem tractauerim, cuius inscitia atque ignoratio magnorum errorum tenebras nobis afferre possit: & in multis maximis que rebus decipi, ac falsa opinione duci, nos cogat.

5 ¶ Pergam igitur: & aliorum vestigia sequutus, principia artis nostræ in hunc locum, ab alijs congesta ita tractabo, vt quoad per me fieri poterit, in tantis tenebris erroris & inscitiæ, lumen aliquod

prætulisse dicar: & cæteris veritatis inuestigandæ ansam, occasionemq́, prębuisse: qua comperta mẽtẽs hominum prauitatis erroribus imbutæ, falsis opinionibus sese duci diutius non patiantur. Multa.n.in medium sum allaturus, aut noua, aut paucis cognita, quæ, non contradicendi studio, nec captandę glorię causa, sed veritatis patefaciendę gratia: quam mihi præ omnibus rebus colẽdam proposui: longo studio, diuturnisq́ vigiliis, & assidua
6 legum ipsarum lectione, comparaui. ¶ Quicquid tamen dixero cęterorum præceptis, & doctrinæ, dissimile, aut dissentaneum, benigni lectoris, & veritatis cupidi, iudicio subiicio: paratus: si contrarium verius esse proba ratione fuerit demonstratum, pati, vt mihi error eripiatur. Non.n.ita me delectãt mei errores, vt falsas opiniones veritati præferendas esse contendam. Sed nec apud me tãti est multorum authoritas, nec tantus vetustati honos habendus videtur, vt sola authoritate plurium, & vetustiorum doctorum ducti, veritatis studium abiiciamus, & falsis opinionibus imbuti, in tenebris inscitiæ, atq; in maximis erroribus versari nos de-
7 lectet. ¶ Præsertim, cùm & Iustinianus ipse nos admoneat, non ex multitudine authorum quod melius ęquiusq́ sit, iudicandum esse, cùm possit vnius, forsitan etiam deterioris, sententia, multos, & maiores superare, l.i. §. sed neque ex multitudine. C. de vet. iure enucl. Et labeonis celeberrimi Iurisconsulti exemplo docemur, & licere, & gloriosum esse ab antiquorum præceptis doctrinæ fiducia & veritatis studio, desciscere & innouare multa, l.ii. §.
8 post hunc versi. hi duo, de orig. iur. ¶ Quin & doctores ipsi, qui veterum & multorum authoritati plurimum tribuunt, & à receptis sententiis recede-

re,

re, quodammodo nefas esse arbitrantur, vno ore, & nullo dissentiente fatentur, pauciorum, atque etiam vnius tantum sententiam, melioribus rationibus subnixã, cęterorum omnium cuiusuis multitudinis opinioni, in ferendis iudicijs, & responsis dãdis esse pręferendam. Innoc. in c. ne innitaris. de const. Io. And. in c. i. e. ti. Bar. & Bal. in l. ij. C. de pœ. Iudi. qui male iud. trad. Abb. in c. i. de const. post alios antiquiores. Idẽ probat Abb. in c. capellanus, ex illo textu motus, de ferijs. Idem Abb. in c. ex literis. i. de sponf. & in c. iij. de censib. & Dom. in c. i. colum. i. in. iij. no. de sum. tri. Idem trad. Bal. in. d. c. i. §. iudices. & Abb. in consi. i. in fi. lib. i. & in c. tua nos, col. ij. ver. nota bene de vsur. & in c. prudentiam in prin. in. iij. no. de off. deleg. & Ang. in consil. cx. col. vi. & Fel. in. d. c. i. col. pen. de cõst. vbi multa cumulat in hanc sententiam. Alex. in cõs. xcv. nu. 5. & 6. lib. ij. & in consi. x. in prin. nu. 9. lib. i. & consil. cvij. nu. 15. lib. iij. & consi. xlij. nu. 21. lib. i. & consi. vij. nume. 8. lib. iiij. Dec. in. d. c. i. col. pen. num. 29. Et hanc probat tex. in d. l. ij. §. post hunc. vers. hi duo. de origi. iur. & in d. l. i. §. sed neq; ex multitudine. C. de vete. iure enucl. & ibi gl. tex. in. c. capellanus, de ferijs.

9 ¶ Quæ limitatio ab omnibus recepta & commendata, aut abolenda est omnino, & ẽ libris iuris nostri abradenda, aut imperitis illis silentium est indicendum. & pudor incutiendus, qui tardo atque hebeti ingenio prędit, nõ quid ratio, Iurisq; æquitas velit, inquirunt, sed in sola anthorum dinumeratione, & nomenclatura, otium, tempusq; conterunt, & nihil vnq̃ in ore habent, q̃ iudicando, & de iure respondendo, sequendas esse communes, & receptas plurium sententias. Sed nos sinamus eos in illa rerum ignoratione & in erroribus illis versari,

 quo

quos quasi cum lacte nutricis suxerunt, quibusq; adeo sunt imbuti, vt eos deponendi, abijciendique spes nulla superesse videatur. Nos veritatem amplectamur, & colamus, vt aliquando iuris sacerdotes appellari mereamur, vt in.l.i.ff.de iust. & iure.

10 ¶Nec vos terreat perperam iudicantibus pœna proposita, de qua in Instit.de obl.quę ex quasi del. nasc.in princ.Bar.in.l.i.C.quomodo & quando iudex, Bal.in auth.statuimus.col.i.C.de epis. & cleri. Bar.in.l.vlt.ff.de var.& extraord.cogn.Alex.in.l. iiij.§.in eum.ff.de dam.infe. In quorum numero reponi solent hi, qui aduersus receptas, & approbatas opiniones, sententiam tulerint.ut scribit Io.Mona.in.c.cupientes§.denique, de elect.lib. vi. Bar.& Bal.in l.ij.C.de pœn.iud.qui ma. iudi. Innocent.in c.i.& in.c.ne innitaris de const.& ibi Io. An.in nouel.glo.in Instit.de oblig. quę ex quasi delict. nasc. in prin.Bal.in.l.pręcibus.C.de impub.Corn. in cõsil.clxxxvi.lib.iij.& in consi.lv.lib.ij.Bald.in.l.i.ff. de questor.& in.l.i.ff.de senat.Alex.in.l: prolata.ff. de re iud.& in.d.l.ij.C.de pœna Iud.&c.

11 ¶Respondeo id fieri oportere in dubio, non aliter & ita loquuntur Fel.& Dec.in.d.c.i.de constitu.& hoc communiter tenetur, vt dixi. Et sic ſm cõem iudicat, qui spreta plurium opinione, pauciorum sententiam sequitur, iuribus & rationibus melioribus munitam.

12 ¶Solet etiam præceptoris authoritas etiam errantem excusare.l.dicere.vers. & Sabinus.ff.de arb.l.an manumittere.ff.de man.vind. trad.Abb.in.c.i.col.vij.ver.sed vide de postul.prælat.& Tho.Ferat.in cau.xxxi. post Fel.in d.c.i.col. vlt.ver.quinto nota.de constit.And.Sicu. in Rub. de fide instru.Amad.de Synd.in glo.Item in eo q̃d plures innocentes, ver.& idem si iudicat contra cõ

com

munem.& Bolog.in auth.habita.C.ne fil. pro pat. colum.xxij.numero.148.

13 Moneo tamen & hortor, ne quisque tantam præceptorum sententijs adhibendam putet reuerētiā, vt eas amplectatur, spretis maiorum opinionibus nisi perspicua ratione,& manifestis argumētis probari animaduerterit: præsertim si quis imperitū, & obscuræ famæ magistrum nactus fuerit, meminerit eius opiniones nihil discipulo suffragari, vt scribit Bal.in.l.filium quem.C.fam.erc. Quod magni facit,& probat And.Sicu.in.c.i.col.lvi.de constit.&Bolog.in.d.auth.habita.col.xxij.nu.148.qui propterea hortantur scholares ad eligēdum famosos præceptores, vt eorum opinionibus nitentes tuti esse possint.

Nunc ad rem & ad institutum reuertamur: & præfationibus omissis verborum obligationū materiam prosequamur: quam sequentibus capitulis explicandam reseruo.

CAP. II.

Obligatio omnis aut naturalis est, aut ciuilis. nu.1.
Ciuilis obligatio prætoriam continet. nu.1. & 2.
Naturalis obligatio duplex.nu.2.
Obligatio ad antidora modici momenti.nu.3.
Natura docemur gratiā referre ijs, à quibus beneficiū accepimus.2.
Obligatio ad antidora non arctat ad soluendum.num.3.
Obligatio naturalis de fide seruanda efficax est.nu.4. uario tamen modo, Nam interdum parit actionem interdum exceptionem.4.
Naturalis obligatio lege cōprobata actionē parit. n.5.

si non sit confirmata parit exceptionem. 5.

Naturalis obligatio de fide seruanda ex iuregentium descendit. num. 6.

nascitur interdum sine conseusu ex equitate, nu. 6.

Fides humana an s'm Stoicam seueritatem impledã. n. 7

1 FACTVRVS interpretationem obligationis verborum, à naturali obligatione, & à iuregentium, quasi à cunabulis iuris nostri initium faciã recentiorum Doctorum ordinem sequutus.

In primis itaq; scire oportet obligationem oẽm aut naturalem esse, aut ciuilem. l. si fideiussor. ff. de cond. indeb. l. fideiussor obligari. §. fideiussor accipi ff. de fideiussor. l. stichum. §. naturalis. ff. de sol. Ciuilem intelligo ex quacunque parte iuris ciuil. fuerit instituta, aut recepta: Inter quas est ius prætorium. l. Ius autem, cum. l. seq. ff. de iust. & iure.

2 Huiusmodi obligatio distinguitur in ciuilem & prætoriam. Insti. de obl. §. i. de qua nũc tractaturus non sum. Naturalis & ipsa duplex est, Bart. in. l. ex hoc iure col. iij. nu. 9. de Iusti. & iure. & ibi doct. Coras. in. l. frater à fratre. col. i, nu. 5. ff. de cond. ind. Bal. Nouel. hoc loco col. ij. num. 9. & cæteri recentiores. Alex. consi. lxx. nu. 18. lib. ij.

Altera est quæ ex humanę naturę instinctu proficiscitur qua. s. mouemur ad parem gratiam referendam his, à quibus beneficio aliquo affecti fuerimus, de qua in. l. sed & si lege. §. consuluit, de pet. hęred. & in. l. si non sortem. §. libertus. ff. de cond. ind. & in. l. si vero non remunerãdi. §. Inde papinianus. in fi. ff. mand. l. si ex testamento. §. i. vbi gl. & Bar. ff.

de

de fideiuss. vide Bar. in. d. §. consuluit. Glo. Bar. Pau. Cast. & Ias. in. d. l. ex hoc iure. Fel. in. c. ad nostrã. de proba. & in. c. cum essent. de simon. in fi. Coras. in. l. frater à fratre. col. iij. in fi. nu. 28. de cond. inde. Bart. in. l. i. §. ius naturale. nu. 68. & 69. ff. de iustit. & iure. & numero 58.

3 Hęc obligatio modici est momenti in iure nostro, nec quemcunque inuitum ad remunerãdũ arctat, nisi in casibus certis, quibus iure ciuili ad necessitatis pręceptum redacta est. gl. in. d. §. cõsuluit. Bar. in d. l. ex hoc iure. col. iij. in fi. ver. oppone iterum, nu. 11. & de iust. & iur. & col. iiij. post prin. eo. nu. & ibi Ias. col. xiiij. in prin. & Bar. ĩ d. l. si nõ sortem. §. libertus. col. i. ante fi. nu. 7. & col. ij. nu. 10. ff. de cõdi. ind. & Mod. hoc loco, præcipuè ver. col. v. nu. 18. & 20.

4 Altera est obligatio naturalis, quæ ęquitate fidei seruandæ innititur, & ex ratione naturali proficiscitur: quæ solis hominibus est communis, & eorum propria: vt scribit Bar. in. d. l. ex hoc iure col. iij. in fi. & iiij. in prin. nu. 11. de qua æquitate loquitur tex. in. l. i. ff. de const. pecu. & in. l. i. ff. de pact. & ex cõsensu nascitur. d. l. i. §. i. l. ij. ff. de act. & obligat. l. iij. eodem titulo.

Hæc efficax est, vario tamen modo: Interdũ. n. ad actionem prodest, interdum ad exceptionẽ tantum. l. stiehum. §. naturalis. ff. de sol. l. fideiussor. §. fideiussor accepi. ff. de fideiuss. l. cum amplius. §. is natura, de reg. iur. l. naturalis. ff. de act. & ob. l. Iurisgẽ
5 tiũ, in prin. ff. de pact. ℭ Qua in re cõcludit Bar. naturalem obligationem à lege comprobatam plenum habere effectum. l. legitima. ff. de pact. Inst. de oblig. §. i. Si vero lex nõ comprobet, parit effectum retẽtionis & exceptionis. l. iurisgẽtium. §. igitur nuda. ff. de pact. l. etiam. ff. de compensationibus l. unica. C.

ca.C.etiam ob ſchyrographi. pecu.d.l.fideiuſſor.§. fideiuſſor.ff.de fideiuſſ.l.i.cum ibi no.ff.de cõd.inde.Ita Barto.ſcribit,in.d.l.ex hoc iure.col.iiij.circa med.ver.eſt,& alia obligatio,nu.11.ff.de iuſt.& iu.
6 Huiuſmodi naturalis obligatio commercijs apta profecta eſt ex iuregentium.l.ex hoc iure.ff.de iuſ. & iu.l.ſtichum §.naturalis.ff.de ſol.l.cum amplius §.is natura,de reg.iur.l.ſi id quod.ff.de cõd.indeb. Bar.in l.frater à fratre,col.vi.ante fi. nu 26.eo.ti.& in l.ſi non ſortem.§.libertus.co.i.ante fi.nu.6.eo.ti. & in d.l.ex hoc iure,co.iiij.poſt med.nu.12.ff.de iuſti.& iu. Et hæc non ſolùm ex conſenſu naſcitur, ſed etiam ex æquitate,quæ conſenſu careat: veluti ne quis cũ aliena iactura locupletetur.l.nã hoc natura,ff.de cõd.ind.l.iure naturę,de reg.iur.Ita tradit Bar.in d.l.frater à fratre col.vi.in fi.nu.29. & in l.Iulianus,col.vi.prope fi.nu.26.& 27.ff.de cõdict. indeb.& alibi ſæpe Doct.
7 Hę ſunt conluſiones communiter à Doct.receptę & approbatæ: Nõ defuere tamen,qui alijs diſtinctionibus vſi fuerint.Inter cæteros Cora.in l.frater à fratre.col.ij.iij.& iiij.ff.de cond.indeb & Fortun. Garz.qui mirabilia ſcribit,in l.i.§.ius naturale, de iuſt.& iu.qui,& in d.l.i. & in l.Iuriſgentium. ff.de pact.omnia ad inflexibilem, & ſtoicam ſeueritatẽ reducit: cum tamen multa ex vſu docẽte,plurima humanis neceſsitatibus exigẽtibus fuiſſe introducta,ſcire debuerit.§.ius autem gentium,Inſt. de iure nat.gen.& ciuil. Quamobrem omiſsis verboſis eius commentarijs,& monaſticis diſputationibus quid ego de huiuſmodi naturali obligatione ſentiam,Iuris noſtri præcepta ſequutus, proximo capite explicabo.

CAP. III.

NAturalis obligatio triplex.nu.1.
Cognatio quædam inter homines à natura constituta nume.1.
Beneficio homines sese inuicem afficere natura docuit.1.
Obligatio ad antidora à natura inducta est nu.2.
Obligationis ad antidora effectus qui,remissiue.2.
Obligatio naturalis neque gentium,neque ciuili iure recepta,à nuda ratione descendens qualis.2.
Obligatio naturalis efficax ad exigendum potest largo modo ciuilis appellari,quia iure ciuili comprobata est.nume.3.
Naturalis obligatio quædam ad solam defensionem parata,numero.4.
Naturalis obligatio omnis an sit efficax iuregentium.4 quòd sic secundum Doct.ego contrà. nu.4.5.
Naturalis obligatio,siue actionem pariat,siue excep. tantum,ex iuregentium instituta fuit, non in sola ratione consistens.6.
Commercia & obligationes eodem iure, quo & bella, prodierunt.6.
Commercia & obligationes ex constitutionibus hominum institutæ,non natæ.7.
Naturali ratione dictante iusgentium constitutum.7.
Naturalis ratio non sufficit ad iusgentium cõstituendũ, sed usus omnium requiritur.nu 7.aut constitutio.
Iusgentium non eodem tempore constitutum. nu.8.
Iusgentium non ex sola uarietate temporum distinguitur,

tur, sed ex hoc, quòd primum ratione dictante, secundum contra naturam ob necessitates fuit introductum. 8.

Seruitus ex secundo iusgentium introducta est cōtra naturam. nu. 9. 10.

Seruus capax naturalis obligationis inductæ ante seruitutem. 9.

Merum Iusgentium dicitur, quod non ex ratione, sed ob necessitatem fuit inductum. 10.

L. si id, quod. ff. de cond. indeb. nu. 10.

Seruus dominum obligatum habere potest ex primo Iuregentium. nu. 10. 11.

Ratio naturalis non omnis fuit conuersa in obligationem. 12.

1 QVID senserint Doctores de naturali obligatione, capite præcedēti fuit tractatum: Nūc quid ego sentiam explicari oportet. Itaq; existimo ego naturalem obligationem tripliciter cōsiderari posse.

Prima est obligatio naturalis, tantùm ratione naturali subnixa: quę tamen nequè gentium, neque ciuili iure recepta est: & hæc parui solet esse momēti, veluti ad remunerandum obligatio. Cum enim inter nos cognationem quandam natura cōstituerit l. vt vim, de Iust. & iur. consequēs est, vt mutuo nos amore ac beneuolentia complecti, & alter alteri adiumento esse debeamus, d. l. vt vim. ¶ Præci-
2 puè autem illis deuinctos nos esse oportet, & ad remunerādum obnoxios, à quibus beneficio aliquo fuerimus affecti. l. sed & si lege. §. consuluit, ff. de pe. hęr.

hær.l.si non sortem.§.libertus.ff.de cond.indeb.l.si vero non remunerandi.§.Inde Papianus, in fine.ff. mand. Quā spe plerunque fallimur.l.dedi.§.si quis quasi,ver.quanq̃.ff.de cond.ob cau. de cuius obligationis effectu vide Iason.in d.l.ex hoc iure.Et in hoc conueniunt omnes. Quo in articulo comprehendi possunt omnia,quęcunque nuda ratio naturæ humanæ suadere videtur,quæ tamen neque gẽtium iure,neque ciuilibus præceptis fuerint recepta,quod etiam sentit Hiero.Torni. hoc loco col.i. qui sagacissime peruestigare oĩa, & odorari solet.

3 Alia est obligatio naturalis,efficax, qua Iure gentium dare nos oportet,&:sic eo iure necessitate soluẽdi astringimur.l. cum amplius.§.is natura. ff. de reg.iur.de hac loquitur tex.in l.iurisgentiũ,in prĩ. ff.de pact.& in l.i.circa fi.ff.de rerum perm.& hoc quia iure ciuili fuit comprobata,potest ciuilis appellari,largo tñ mõ,&ad differentiam Prætoriarũ vt fit in.§.i.Inst.de oblig.vt paulò infrà demonstrabo,& in hoc etiam consentiunt omnes.

4 Tertia est species obligationis naturalis,quę iure gentium non est omnino efficax, & sic actionẽ nõ parit,non tamen in sola ratiõis suasione,nec in nuda animorum inclinatione relicta est: sed excipiẽdi,retinẽdiq; iūs tribuit,ad solam defensionem parata,de qua in l.stichum.§.naturalis.ff.de soluti. & in l.iurisgentium.§.igitur nuda,de pact.Alex.in d. l.iurisgentiũ.§. sed cum nulla,in fi.de hac loquitur tex.in d.l.fideiussor.§.fideiussor.ff.de fideiuss.&in l.naturales.ff.de act.& ob.In hoc etiam conueniũt doct.¶Sed in hoc discrepare videntur,ꝙ plerique crediderunt inspecto iure gentium, etiam nudam conuentionem fuisse efficacem,&eiusdem potestatis,cuius est obligatio ex conuentionibus nomen pro-

proprium habentibus descendens, quod ego non admitto, nec admittit Torn. nume. 14.

5 Hanc distinctionem sentire videtur Bart. in l. ex hoc iure, col. iij. circa medium, versi. est etiam alia, nu. 11. de Iust. & iure, Expressè probat Alex. in d. §. sed cum nulla. Per quam constat nõ omnem naturalem obligationem iuregentium fuisse efficacem. Et hoc mihi ꝓbat tex. in d. l. fideiussor. §. fideiussor. & in d. l. naturales. ff. de actio. de qua re latius paulo infra tractabitur, quia longiorẽ exigit tractatũ.

6 Hæc obligatio naturalis, siue sit omnino efficax, siue solo exceptionis partu sit contenta, ex Iuregẽtium fuit instituta, & sic non soli innititur rationi naturali, sed vsu, communi omnium, aut constitutionibus iurisgentiũ fuit introducta, vt est expressum in d. l. ex hoc iure, vbi perspicuo sermone docemur, commercia & contractus iuregentium fuisse ĩtroductos, & obligationes institutas, & in §. ius autem gentium, Insti. de iure nat. gen. & ciuil. Antea non erãt institutæ, & aduertatur, quòd eodem iuregentium fuerunt institutę, quo etiam bella fuerunt introducta d. l. ex hoc iure, & d. §. ius autẽ gentium, vbi dicitur ꝙ gentes iura quædam sibi constituerunt, quod vocatur ius gentium. Et ex hoc iure omnes penè contractus sunt introducti.

7 Itaque ex cõstitutionibus hominum introducta fuerunt commercia, & obligationes institutæ. d. l. ex hoc iure, & d. §. ius autem, & non solum, emptio venditio, locatio, cõductio, societas, depositum, & mutuum, sed & alij innumerabiles contractus, iuregentium fuerunt introducti, d. §. & ex hoc iure, Inst. de iure nat. gen. & ciui. paucis exceptis, de quibus per glo. Doct. in l. ex hoc iure. ff. de iusti. & iur. & sic obligationes varie & differentes inter se hoc

est

est siue omnino efficaces, & ad actionem pariendã aptæ, siue ad defensionem tantum paratæ, fuerunt iuregentium institutæ.

Quę omnia vsu docente, & humanis necessitatibus exigentibus, fuerunt constituta. d. §. Ius autẽ gentium, Insti. de iure nat. &c. ergo antea non erãt in rerum natura, antequam constituerentur.

Fateor tamen ea naturali ratione dictante fuisse constituta. l. omnes populi in fi. ff. de iust. & iure. Ex quo infero non sufficere naturalem rationem ad constituendum iusgentium, nisi etiam ex vsu, & ex cõstitutionibus id inter omnes homines fuerit receptum, de cuius effectu paulò infra tractabitur, & hoc est in quo à cæteris dissentio, qui nõ habita iuris nostri pręceptorum ratiõe, omnia ad inflexibilem, & stoicam seueritatem dirigunt: & in nuda ratione ius omne cõstituunt, nõ ea iura: quæ constituta sunt, docentes, sed, quæ constitui oportuisse opinantur, ostendentes.

8 Fateor etiam non vno eodemq; tempore totum iusgentium fuisse constitutum: sed per interualla temporum, prout vsus quotidie docebat, & humanæ necessitates constituendi occasione præstabant, auctum fuisse: vt probatur in l. i. ff. de contra. hen. emp. l. an inutilis. §. vlt. ff. de acceptil. Est itaq; aliud alio posterius: tamen non ex sola temporum varietate distingui iusgentium arbitror: vt paulò infra demonstrabo.

Arbitror itaque commercia, & contractus & obligationes antea institutas fuisse, q̃ seruitus introduceretur. Non enim statim ortis bellis inuasit seruitus: sed ex post pacto, post interualla temporum capti in bello, seruari iussi, serui effecti sunt. §. serui, Inst. de iure perso. l. libertas in prin. de sta. hom. an-

tea omnes erant liberi.l.manumissiones in fi.ff.de
iust.& iur.& Insti.de liber.in prin.& commercio-
rum ac obligationum capaces. Et hęc est obliga-
tio naturalis,quæ etiam seruo acquiri potest.l.si id
quod.ff.de cond.indeb.inspecto tempore,quod ser-
uitutes antecessit,quo tamen obligationes fuerant
institutę,& appellatur naturalis obligatio d.l.si id
quod ad differentiam dominationis, quæ mero iu
regentium fuit introducta,contra iuris naturalis li-
bertatem & rationem d.§.ius autem gentium,inst.
10 de iure na.Non quia obligatio naturalis non sit Iu-
regentiū instituta,sed quia seruitus fuit posterior,
& ex mero iuregentium, non adiuuante naturali
ratione fuit introducta;obligatio autem ipsa natu
rali ratione dictante fuit constituta, prout totum
ferè iusgentium.l.omnes populi in fi.de iust. & iu.
Et ita intelligo tex.in d.l.si id,qnod.ff.de cond.in-
deb.qui videtur naturalem obligationem à iuregē
tium distinguere: nam distingui debet, prout di-
stinguitur naturalis ratio recepta,&approbata,ab
his quæ contra naturam,à gentibus sunt recepte,
& hæc est ratio, propter quam acceptilationis ca-
pax est seruus,q̄a acceptilatio naturali ratione fuit
à gentibus recepta,l.an inutilis.§.vltimo.ff.de acce
ptila.tametsi forte posteriori tempore fuerit intro
ducta, quod autem attinet ad d.l.si id quod ff.de
condic:indeb:vt clarus eius legis sensus habeatur,
aduertite:
11 Quæritur ibi an seruo dominus obligetur & con
cludit eum obligari naturaliter. Ideo post manu-
missionem solutum,nō repetitur ab eo,qui debitū
naturale agnouit,vt enim libertas naturali iure cō
tinetur,& dominatio ex gētium iure fuit introdu
cta: ita debiti, vel non debiti ratio in condictione

naturaliter

naturaliter intelligitur, d.l. si id quod. Intelligo.n. ego dominationem introductam fuisse ex gentiũ iure.s.mero, non concurrentibus naturalibus praeceptis, ob necessitates humanas: naturalem autem obligationem ex iure naturali, hoc est, eo iure gentium, quod naturali ratione subnixũ est, vt in d.l. omnes populi, in fi. quae ratio ante seruitutis inuasionem, erat hominibus insita à natura. §. singulorum, Inst. de rerum diuisio. & sic inspecta causa, na
12 turalis obligatio est anterior, q̃ seruitus & dominatio, quae ob necessitatem humanam fuit introducta, quae post naturalem rationem iam natam, fuit subsequuta, in summa ratio naturalis, est materia obligationum naturalium, quemadmodum creta, vt rudi vtar exemplo, est laterũ & tegularũ materia, tñ nõ oĩs creta tegula est, sʒ ea tm̃ ex qua figulus tegulam formauit, ita nõ oĩs ratio naturalis, est oblĩo iurisgẽt. seu naturalis, sed ea tm̃, ex qua gentes obligationem formauerũt seu instituerũt,
13 quod nota, quia non sequitur, ratio naturalis hoc dictat, ergo subest naturalis obligatio loquor de illa, quę saltem parit exceptionem, nisi vel vsu, vel cõstitutionibus gentium fuerit instituta, & in hoc aliqualiter dissentio ab acutissimo Torniello, qui vsum à constitutionibus gentium separauit, quae tamen re uera sunt eiusdem potestatis, l. omnes populi, in ver. vtantur. ff. de Iust. & iu. §. i. versi. quod vero, Insti. de iure nat. gen. & ciui. in verb. vtãtur, facit tex. in l. de quibus. ff. eo. tit. illud tantũ quod neque vsu, neque constitutionibus gentium, fuit receptum, remansit in nudo nomine naturalis rationis, & sine obligationis vinculo, Hęc tamen pẽdent à distinctione iurisgentium, de quo sequenti capite tractabitur.

CAP. IIII.

Bella

Bella ex iuregentium primæuo introducta, & ex ratio ne naturali.nu.15.

Seruitus iuri naturali contraria, tamen ex iuregentiũ introducta.s.ex posteriori propter humanas necessitates.num.16.

Non omne, quod naturali ratione subnixum est, Iusgen tium est, sed ita demum si usu communi receptum est ab omnibus gentibus.nu:16.

& peræquè apud omnes usitatum non difformiter. ibi.

Ius nostrum ex Iure gentium duntaxat & ciuili cõstat de naturali ratio non habetur, nisi qnatenus aut gẽtium, aut ciuili iure comprobatum est.nu.16.

1 IVs itaque gentium in duo distribuitur capita s̃m Docto. Alterum est ius gentium prius, quod nostrates Doct. primæuum nõ ineptè vocant: Alterum posterius, quod à nostris, non satis rectè secũdarium appellatur. Ego prius & posterius vocabo, dum tamen sciatis, nolle me de vocabulo disputare: huiusmodi enim disputatio pertinacibus est relinquenda, vt tradit gl. in Rub. ff. sol. matrimo.

2 Quod autem duplex sit Iusgentium tradit Bar. in l. ex hoc iure col. iij. prope fi. nu. 10. ver. Dñs meus. ff. de iust. & iu. & in l. eas, ff. de cap. dimin. & in l. si id quod. ff. de cond. indeb. & in l. neq; enim: nu. 2. ff. de test. mil. Ias. in d. l. ex hoc iure, & ibi Doct. cõiter. Idem Ias. in d. l. si id quod, & ante eum Ang. & Pau. de Cast. & alij Doct. communiter, sequuntur Bar. & Doct. hoc loco præcipue Galiau. fol. x. nu. 157. Fort. Garz. in l. manumissiones, col. ij. & iij. de

Iust.& iu.Cagno.in l.vlti.nu.91. C.de pact. Soc. in l.i.in princ.ff.de acqui.hære.Cagno. in Rubr.ff.de orig.iur.nu.3.col.ij.post prin.& hanc esse communem sententiam attestatur Ias.in d.l.si id quod, & vr probari in l.ius naturale, & ĩ l.iurisgẽtiũ.i.dist.
3 Primæuum ius gentium intelligitnr illud, quod cum ipsa hominum natura proditum, & naturali ratione inductum fuit: Quo iure cauetur, vt quæ inter hóies placuerunt ea obseruentur, & sic fidei obseruandę ratio hoc iure introducta est, de qua ĩ l.i.ff.de pac.& in l.i.de cõst.pec. Huius iuris capax est seruus l.si id, qđ.ff.de cõd.ind. Quia eo tpe oẽs homines erant liberi, l.manumissiones.ff.de ius.& iure, & fm hæc tempora cõsideratur naturalis obligatio, d.l.si id quod, si doctoribus fides habenda
4 est. Secundum est ius gẽtium, quod ex constitutionibus hominum fuit introductum. Quo iure bella & captiuitates, & seruitutes introducte & dñia fuerunt distincta.d.l.ex hoc iure, & l.postliminiũ. ff.de capti.Ita Bar.in d.l.si id, quod.& ibi Ange.& Pau.& Ias.& alij communiter.
Non desunt tamen qui vnicum Iusgentium esse arbitrentur, v3 Arch.in c.omnes dist.i. Are.sequitur in l.i.col.ix.ff.de acqui.poss. Zas.in rub. de ori. iur.& Fulg.in d.l.si id, quod. Quorum sententiam reprobat Soc.in l.i.in prin.ff.de acqui.poss. Ias.i d. l.si id, quod, Cagn, iu d.rub.de orig.iu.
5 Ruy.aliter considerat, vt hic per eum col. iij.nu. 5.v3 ius gentiũ simplex, quod ex constitutionibus humanis introductum fuit, & apud omnes peræquè custoditur. Alterum est quod natura ipsa seu naturalis ratio homines docuit, distinctum à naturali quod oĩbus animalib.cõe est, nec ex meris gẽtium præceptis constans: quia naturali rõne fuit intro-

introductũ, vt hic per eum, qui tñ obscurius loqt.
6 Bar. autem in d.l. ex hoc iure col. iij. circa fi. nu: x ff. de iust. & iu: scribit, Iusgentium duas habere partes: earum altera ex naturali ęquitate descendit, ut s. fides promissa pręstetur de qua in l.i. ff. de pac. & in l.i: de cõst. pec. Cuius obligationis actiuè & passiuè capax est deportatus. l. quidem. ff. de. pœn. l. si mandauero. §. is cuius. ff. mand. capax etiam est seruus d.l. si id, quod. Altera pars est, eius iuris quę ex vsu & ex constitutionibns gentium descendit. l. ex hoc iure. ff. de iust. & iu. & hoc iure inspecto seruus non est obligationis capax ſm Barto. in d.l. ex hoc iure, col. iij. circa finem, nu. 10.
7 Hæc distinctio Bar. cõiter approbata, non põt ſm terminos iuris nostri defendi. Nã dñia fuerunt distincta, & contractus introducti, & oblõnes institutæ ex vno eodemq; iure gẽ. l. ex hoc iure. ff. de iust. & iu. Et hæc oĩa naturalis ratio inter oẽs homines constituit. l. oẽs populi in fi. de iust. & iu. nõ tñ diuinitus fuerunt statuta, nec nata, sed gẽtes ipsæ iura hæc sibi cõstituerunt, vsu docẽte, & humanis necessitatibus exigẽtibus, ita oĩno ꝓbat tex. in §. ius aũt gentium, Inst. de iu. na. gẽ. & c. & hoc ĩterdũ appellaẽ ius naturale, quia hoc ius cũ ipso gñe humano natura ꝓdidit. §. singulorũ, Inst. de re. di. §. & quidẽ, eo. ti. vbi gl. no. hoc est à gentib. cõstituta fuerunt naturali suadẽte rõne & diuina ꝓuidentia suggerente. §. sed naturalia, Inst. de iu. na. gẽ. & ci. et
8 d.l. oẽs pop. in fi. ff. de ius. & iur. Qua in re illud aduertendũ est non posse cõsiderari oblõnem ullã ante iusg. d.l. ex hoc iure, licet posit cõsiderari rõ naturalis pp q̃ oblõnes fuerũt ĩtroductę d.l. oẽs pop. in fi. loquor de oblig. ad agendũ, aut ad defendẽdũ paratis, Itẽ sola varietas tẽporũ nõ distinguit iusg.

nec ex eo solo aliud primęuum aliud fm appellari debet, q diuersis temporibus fuerint statuta. Qđ emptionis & venditionis exemplo ostenditur, q̃ lõgo interuallo permutationem sequuta est, l.i.ff. de contrah.emp.tamen in eadem specie iurisgentium reponi solet emptio, in qua & permutatio d. l.ex hoc iure.§.ius autem gentium, Insti.de iure natu.gen.& ciuil.Itaq; vt iusgentium fm sit, alterum necesse est, videlicet quod in eo ratio naturalis nõ subsit, sed sola Iurisgentium authoritas, quia tamẽ ratio naturalis, qua dictante multa fuerunt instituta, prius fuit, q̃ quicq̃ contra naturam statueret, illud non perperàm primęuum seu prius appellabitur, hoc fm seu posterius vocabitur, inspecto initio causarum, non autem tempore constitutionũ, & ob id acceptilatio, quę forte posterius fuit introducta, quia tamen naturali ratione subnixa est dicitur esse iurisgentium, in l. an inutilis.§.vlti.ff.de acceptilation.

9 Dico igitur sententiam Ruyn. nonnullis tamen additis, & declaratis, esse veram. Itaq; arbitror ius gentium omne ex constitutionibus gentium fuisse introductum, & receptum ab omnibus gẽtibus d.§.ius autem gentiũ, quod hisce constitutionibus non fuit comprehensum, id iurisgentium appellatione non continetur, tametsi forte ratio naturalis qua dictante iũs istud prodijt, d.§.singulorũ. illud suadeat, intelligo autẽ constitutiones, siue expressas, siue moribus receptas, quod & facilius, & verisimilius est, nam vix est, vt facile coierint, seu in vnum conuenerint omnes gentes, vt aliquam cõstitutionem, sancirent, vsus autem facillimus fuit, vt vno vtente cæteri sequerentur, de hoc tamẽ nõ disputo, quod non doctrinæ studio, Sed coniectura

ra tantum assequi possum.

10 Ad rē ipsam reuertēdo, mihi videtur, qđ à gētib⁹ non fuit receptum, non posse dici iurisgentiū esse. Quia cum non fuerit receptum, & sic non sit in vsu, apud omnes gentes, nec perǫquè custodiatur, non potest ius gentium dici, d.l. omnes populi, in fi. vbi sentit non sufficere rationem naturalem, nisi id fuerit constitutum, & apud omnes peræquè custoditum: est enim ius commune omnibus hominibus, l.i. in fi. ff. de iust. & iur. item est à natura proditum cum ipso genere humano d.§. singulorū i. naturali ratione suadente. l.i. ff. de acq. rerum do. d.l. omnes populi, in fi. interuenientibus tñ gentiū constitutionibus d.§. ius autem gentium, Instit. de iure na. gen. & ciui. & vniuersali omnium obseruatione, & cultu, seu vsu. Et sic duo requiruntur: & ꝙ vsu fuerit receptum apud omnes, & perǫquè, & ꝙ ratio humana id suaserit, & hoc est primum ius gentium, seu prima eius pars. Et hoc recte dici potest cum ipso genere humano à natura proditum esse, vt in. §. singulorum, Insti. de rerum diuis. & ius naturale, vt in l. pen. de iust. & iu. & in. §. sed naturalia, Inst. de iu. na. gen. & ciui. vbi etiam diuina quadam prouidentia cōstituta dicuntur, & ideo quicquid quocunque tempore, in ratione naturali fundatum fuerit à gentibus receptū, id appellabo primæuum iusgentium, vtpote super causa primæua fundatum & stabilitum.

11 Alterum est ius gentium, seu altera eius pars, qđ ex posteriore causa, & posteriore loco fuit introductum, non ex naturali ratione, sed potius cōtra naturam receptum, & ab omnibus gentibus approbatum: qualis est seruitus: quæ naturali iuri contraria est, tamen ex gentium constitutionibus fuit

introducta.d.§.ius autem gentiũ, & l.libertas, de sta.ho.§.seruitus,Inst.de iure pers.§.i.Inst.de libert. Hoc iure vitę,& necis potestas dño in seruum data est,& quicquid acquirit seruus dño acquirit.§. In potestate,Inst.de his qui sunt sui,vel alię.iu.l.i.§. i.ff.eo.ti.De hoc iuregen.posteriore &contra naturam recepto loquit tex.in d.l.si id,qđ:ff.de cõd.inde.& hoc merũ appellari põt ius gentium, quod nõ naturali rõne,sed ob necessitatem fuit receptũ,

12 Planè ius istud nunq̃ appellatur naturale,sed ponitur ad differẽtiam iuris naturalis, in d.l.si id qđ ff.de cond.inde.hoc est ad differentiam eius iuris, quod naturali rõne fuit constitutũ,qđ plerunque appellatur ius naturale hominũ d.l.si id, qđ,& est seruis cõe.vt ibi est expressum:& hoc iusgent. ſm appellari potest,ratione causę,hoc est necessitatis, ex qua fuit introductum,quæ causa, hoc est, quæ necessitas posterior est,& longe post rationis naturalis ortum,emersit,& sic rõne posterioris Causę,ius gentium posterius, seu ſm appellari poterit vt aliqua in parte satisfiat Doctoribus, qui hęc introduxerũt nomina,totum tamen est iusgen.quia vtroque omnes gentes peræquè vtuntur, nec est cęteris animantibus cõe.l.i.in fi.de Iust. & iure.Et hoc sufficit ad demonstrandum aliqdid iuregent. fuisse introductum,s.q; omnes gentes eo peræquè vtãtur,licet non subsit ratio naturalis hoc probat tex.in l.i.§.i.ff.de his qui sunt sui vel ali.iu.Inst.eo. ti.§.i.& l.manumissiones,in verb.contra naturam ff.de iust.& iu.Hęc distinctio, nisi fallor, congruit terminis iuris nostri quibus vti debemus in interpretandis legibus,non autem aliunde exquirẽda sunt argumenta,per quæ disciplina hæc in artem ab Iustiniano subtiliter redacta subuertatur.

Hac

13 Hac distinctione admissa, defendi poterit obligationem illam, quæ beneficio affectos ad remunerādum obstringit, non esse iurisgēt. Quanq̄ enim rō naturalis hoc suadet, vt bñfactores nostros remuneremus, vt inquit gl. in l. sed & si lege §. consuluit in verb. obligauerunt, ff. de pe. hær. tñ iuregen. nō fuit recepta, & propterea eos, quibus acquisita est, locupletiores non facit, d. §. consuluit. l. si non fortē §. libertus. ff. de cond. inde. l. si vero non remunerādi. §. inde Papinianus, in fi. ff. mand. Nec exceptionem parit, nec compensationem admittit regulariter: vt scribit Bar. in d. l. ex hoc iure, & in d. l. si nō fortem §. libertus, & sequuntur Doct. Et hæc ῗpro priè dicitur obligatio.

14 Item hac ratione dominatio seu potestas in seruos, item & seruītus, dicitur esse iurisgent. s. posterioris & meri, quod naturali ratione non est subnixum: & opponitur iuri naturali, idest iurigētium, quod naturali ratione fuit constitutum, ita intelligo tex. in d. l. si id, quod. ff. de cond. indeb.

Item defendi potest, obligationem naturalem, quæ efficax est, oēm descendere ex iuregent. l. ex hoc iure, ff. de iust. & iu. eam, s. quę, pro fide, & pro placitis obseruandis, introducta est. Cum. n. cōuētiones oēs eo iure introductę fuerūt, d. l. ex hoc iure, & d. §. ius aūt gentium: & exinde oriantur oblīones: non possumus dicere ante conuentiones vllā fuisse obligationem fidei seruandę. Ideo rectè ait lex, obligationes iureg. fuisse institutas, d. l. ex hoc iure, hæc tamen obligatio, licet ex iuregentium descēdat, naturalis dicitur, quia naturali ratione suadente fuit introducta, & recepta à gentibus, ita ꝓbat tex. in d. l. ex hoc iure iuncta. l. omnes populi, in fi. ff. de iust. & iure, & in d. l. si id, quod.

Obliga-

Obligatio ad antidora naturalis eſt, non autem Iuriſgentium: quia in ſola naturali ratione conſiſtens, non fuit tecepta à gẽtibus, ſine qua receptione, non poteſt iuſgentium conſtitui, vt ſæpe dixi, & inculcare non piget.

15 Si quis quæſiuerit quo iure fuerint introducta bella primo, ſ. an ſecundo iuregentium: Reſpondebo fuiſſe naturali ratione introducta: & ſic ex primo iuregentium, d. l. ex hoc iure. Scilicet pro defenſione corporum & rerum noſtrarum, & ad propulſandam iniuriam: cuius rei cauſa, licitum eſt bellum, omni iure. l. vt vim. ff. de iuſt. & iu. l. ſcientiam §. qui cum aliter. ff. ad l. Aquil. l. i. §. vim vi. ff. de vi, & vi arm. l. ſed & partus §. pen. ff. quod met. cau. hoſtes enim noſtras res occupando nobis iniuriam inferunt. l. poſtliminium, in prin. ff. de cap. Iccirco illata eis bella ſunt iuſta ex iure gentium, d. l. ex hoc iure, & ita glo. ibi ſentit, & Bar. & cæteri admittunt.

16 Seruitus autem eſt contraria rationi naturali, vt dixi, quo fit vt bella ex primo, & naturali iuregentium introducta eſſe defendi poſsit: quo etiã conuentiones, & obligationes fuerunt inſtitutæ: Seruitus autem, quia naturali ratione caret, poſteriore, & quidem mero iure gentium inuaſerit d. l. ſi id, quod. ff. de cond. indeb. d. l. manumiſsiones. de iuſt. & iure, d. l. libertas. ff. de ſtatu hom. & §. i. Inſtitu. de libertin.

17 Ex quo nota, ꝙ ad hoc, vt ex poſteriore iuregẽtium quicq̃ introductum eſſe dignoſcamus, non ſufficit, ꝙ poſterioribus temporibus fuerit introductum, ſed ꝙ naturali ratione non ſit ſubnixum eſt neceſſe. Colligitur etiam, non omne, quod natu li ratione ſubnixum apparuerit, eſſe iuſgentiũ, nec

natura

naturalem obligationem inducere, nisi gentiũ iure fuerit constitutum,& ab omnibus gentibus vsu receptum:& eatenus tantum,quatenus apud omnes fuerit comprobatum,& peræquè apud omnes obseruatum,non difformiter : cuius illationis effectus postea ostendentur, ad demonstrandũ.n. aliquid iurisgentium esse,eo argumento semp lex vtitur,ꝙ illud apud omnes gentes peræquè custoditur,seu quo iure omnes gentes vtuntur.§.i.vers. quod vero,&.§.ius autem gentium, &.§.sed naturalia,Insti.de iure na.gen.l.omnes populi, in fin.ff.
18 de iust.& iur. Aduertendum est præterea, quod licet ius nostrum,quo vtimur sit tripartitũ hoc est, aut ex naturalibus pręceptis,aut gentium,aut ciuilibus collectum, l.prima.§.huius studij,vers.priuatum.ff.de iust.& iur.tamen re uera duobus tantum iuribus vtimur,hoc est,partim Iuregentium partim iure ciuili.l.omnes populi, in fi.eod.tit.§.i. ver.& populus,Insti.de iure na.gen.& ciui.vt facilè intelligamus, de naturalibus pręceptis nullam apud nos rationem haberi,nisi aut iuregentiũ fuerint recepta,aut iure ciuili comprobata, & sic effecta fuerint pars iuris gentium, vel ciuilis per approbationem.l.Ius ciuile,de iust.& iur. Nunc cętera,quæ retentis comm unibus axiomatibus Docto.nostri inculcant recenseamus & quatenus viribus subsistant disquiramus. Quæ in sequẽti capite reijciẽda cẽsui,vt satietas lõgi sermonis vitet.

CAP. V.

INVITVS *nemo primo iuregentium cogebatur fidem implere.nu.1.*

Reges constituti,qui fidem seruari cogerent manu regia.numero.2.

Manus

Idem in curia mercatorum.nu.13.
Idē corā arbitro cui data ē ptās procedēdi ſm æqtatē 14
Idem ſi ſtatuto caueatur, quòd procedatur facti ueritate inſpecta.15. Idem in foro canonico.16.
Cōfeſsio extraiudicialis abſente parte facta plenè probat, ſtante ſtatuto de quo ſupra. nu.18.

1 SVBIICIVNT Doct.ex primo Iure gētium neminē inuitum potuiſſe cōpelli ad fidem implēdam. Bal.no.hic col.ij.poſt med.n.9.& nu.50 ver.quarto limita.& Soc.& Galia.nu.166.Veri.col.v.in prin.n.18.Iac.Nig.col.iij.in prin.nu.3.& 5.Bar.ſentit in l.ſi id qđ ff.de cōd.ind.facit quod trad.Bar.in l.ex hoc iure, col.iiij.poſt prin.ff.de iuſt.& iur. & in l.ſi teſtō.§.i.ff.de fideiuſſ.ſed pudore, & verecundia compulſi fidem datam obſeruabāt.l. Quintus.ff.mandati.

2 Poſtea creſcente hoīum malitia, cum multi fidē frangere cœpiſſent idq; graue apud bonos viros reputaretur.l.i.ff.de cōſt.pec.Quia nihil eſt tam cōgruū humanę fidei, q̃ ea quæ placuerūt īter nos, obſeruari.l.i.ff.de pac.cōſtituti ſunt reges l.ex hoc iure.ff.de iuſ.& iu.l.libertas in verbō, īperatores, ff.de ſta.ho.Qui regali ptāte & ſic manu regia inuitos hoīes ad fidei præſtationē cōpellere cœperūt l.ij.in prin.ff.de ori.iu.& hoc iure efficax oblō eſſe cæpit.Bar.in l.frater à fratre, col.iij.aū fi.n.12.ff.de cōd.ind.& in l.Iulianus col.iij.in fi.nu.27.eo.ti.Iaſ. in d.l.ex hoc iure,& Inſt.de act.in prin. co.ix. uer. ego teneo.& ī d.l.frater col.x.circa med.nu.x.Sal.ī d.l.ex hoc iu.Cag.ī l.ij.in prin.co.iij.circa med.nu.7.&9.ff.de ori.iu.Ruy.hic col.v.ī prī.nu.8.Bal.no.hic co.iiij.in prin:n.12.&13.Bulg.co.ij.ī prī.n.2.& 3.

Galia.

Galiau.hic nu.198.& seq.Veri.col. vi.nu.26. & 27. Iac.Nig.col.ij.post med.nu.6.& 7.Leo.num.24.& * Torni.nume.12,& est communis opinio,vt per mod.in locis supra adductis.

3 Hæc manus regia exequutiuum remediũ erat: & sic non erat necessaria condennatio, sed fiebat executio.vt sentit Bart.in d.l.frater à frater,col.iij. in fi.ff.de cond.indeb.Mod.hoc loco,refert Cagno. in d.l.ij.ff.de orig.iur.nu.8.Torni.Torniel. num 6. & Domino aduersus seruum competebat,l.i.§.i.ff. de his qui sunt sui vel alie.iu.& §.i.Inst.eo.ti.Item patri aduersus filium l.ij.ibi, vt parentibus.ff.de iust.& iu.Bar.in d.l.frater,col.iij.ante fi. num.12.l. serui & filij.ff.de fur.

4 Item pro quacunque conuentione obseruanda prõptum erat & paratum omnibus manus regiæ auxilium.Cum enim obligationes omnes iuregẽtium fuerint introductę d.l.ex hoc iure. Et eodem iure manus regia defluxerit,l.ij.in prin. de orig.iuris,nec eo iure distinguerentur conuentiones nudæ à vestitis: Ideo nullo discrimine habito omnis conuentio efficax erat: omnibus enim inerat conuentionibus naturalis ratio,& fidei seruandę ęquitas,de qua in l.i.ff.de pact.quę proculdubio loquitur de iuregentium cum de fide humana loquitur inter homines seruanda: & loquitur de omnibus conuentionibus,Quo fit,vt defendi posit, cõuentiones omnes peręquè fuisse custoditas, iurisgẽtiũ
5 authoritate. Inest enim naturalis ratio, quæ nos ad fide seruãdam compellit,l.stichum.§.naturalis. ff.de sol.l.cum amplius.§.is natura debet,de reg.iuris,l.si testamento.§.i.ff.de fideiuss. Quæ ratio inest omni conuentioni propter obligationem naturalem,quę ex consensu oritur,& per cõsequens iure

isto efficax est, vt scribit Bartolin. col. iij. post prin. nu. 12, & 13. Galiaula hic nu. 172. ver. septima cõclusio, per tex. in d. l. cum amplius. §. is natura, de reg. iu. vbi eum i uregẽtium dare oportet, cuius fidem sequuti sumus, sentit Bar. in d. l. frater à fratre ver. tertiò quæro. & probant hoc loco Bal. & Soc. & sẽtit Bar. in l. Iulianus, col. i. ff. de cõd. indeb. vbi ait, obligationem naturalem ex cõsensu nasci, & esse potẽtiorem illa, quæ ex generali æquitate vt maioribus pareamus descẽdit, de qua in l. vt vim, de
6 iust. & iu. Et eo iure nullum erat discrimẽ inter cõuẽtiones siue nudas, siue vestitas, siue nomẽ habeant proprium, siue nõ habeãt, sed omnes ęquè seruabãtur propter æquitatem illam fidei seruandæ, quæ omnibus inest, tradit Ang. in cõsi. cij. & Soci. hoc loco: qui ait, ita communiter tenere Doct. & Bartolin. col. iij. & Galiau. col. xxxvij. in fi. nu. 180, Veri. hic nume. 23, & 27. vbi attestatur ita se habere communem opi. Iac. Nig. hic co. iij. nu. 7. & communem attestatur Alcia. hic colum. iij. nu. licet ipse non probet. & Leo. nu. 23. & clarius firmat nume. 27. Fortu. Garz. in c. i. de pact. & Cagno. in l. ij. in prin. col. iij. nu. 8. de orig. iu. & in l. ij. q. lxxix. nume. 229. G. de pact. int. empt. & vẽdit.
7 Amplius concludunt prędicti docto. hodie adhuc durare manus regiæ auxilium, quod nõ fuit omnino sublatum, vt de domino, & patre concludit Bar. in d. l. frater. ff. de cõd. indeb. Idem concludunt Doct. de principe, vz Ant. But. c. quæ in ecclesiarum, de cõsti. Qui est solutus legib. l. princeps, ff. de legib. & iudicat sola facti veritate inspecta, & sic ſm pręcepta iurisgentium. Ideo aditus Prĩceps supplicanti manus regiæ auxilium impartiri debebit, & eum, qui ex nuda cõuentionę tenetur ad fidem

fidem implendam compellere, Ant. Bu. in d. c. quę in ecclesiarum, & ibi Imo: & Fel. col. xix. in fin. de consti. Alex. in l. quintus. ff. mand. Idem Alexan. et Iaſ. in l. iuriſgentium §. ſed cum nulla. ff. de pact. Soci. in l. legitima, col. ij. C. de pact. & eſt cōis concluſio, vt per Cagno. in d. l. ij. in prin. num. 9. de ori. iu. & in d. l. ij. q. lxxix, nume. 228. C. de pact. inter emptio. & vend. Galia. hic, nu. 199. ver. decimaquarta ſit concluſio, Leon. nume. 45. Garzi. in c. i. de pact. Nig. hic col. iij. in fi. num. 7. Quòd ſi non indulſerit princeps, eum peccare arbitrantur Anto. & alij ſupra adducti.

8 Quod dictum eſt de conuentionibus nudis habet etiam locum in promiſsionibus ob rem factis: quale eſt placitum permutationis, vel aliud ſimile quo tibi aliquid promitto, vt ex aduerſo tu mihi aliquid des, vel facias, qui contractus vulgò innominati appellantur, in his enim manus regia iure gentium exercebatur, nec erat locus pœnitentiæ; ſed velim, nolim, cogebar ego quod promiſeram dare: itidem & tu cogebaris fidem datam adimplere: quia, vt dixi, nullum inter conuentiones erat diſcrimen, ſed omnes qualeſcunque ſint, manus Regię miniſterio exequutioni mittebantur, & fidei exigebatur implementum, Bartol. in. hic col. iij. ante med. nu: 13, & 14. Sufficit enim ſubeſſe conſensū: ut quis hoc iure obligetur efficaciter, ut hic p eum num. 47: Bulg: nu. 3. Soc. hic, qui dicit ita tenere cōmuniter doctores, Galia. numero. 180: Ideo cum in contractibus innominatis obligatio naturalis ex conſenſu nata ſit ſm Bartoli. ſeu mauis Bal. nouel. & Soc. hoc loco, de quo eſt glo. approbata in l. petens in glo. magna ante fi. C. de pact. Galia. hic nume. 181. Iac. Nig. colum. iij. nume. 7. & colum. iiij. in fi. &

fi.& col.iiij.in fi.vbi ait ita communiter teneri. & Soc.hic. Quam opinionem tenuit Bal.in rub.C.de de rerum permut.Crot.hic,col.iij.post med.nu.18. vbi attestatur hanc esse communem.

9 Secundum quæ,concludendum est Iuregentium inspecto non esse locum pœnitentiæ, vt tradit hoc loco Bal. nouel. col.iij.nu.13.& col.18.ante med.nume.53.Galia.nu.184.Veri.col.viij.in fi.nu.35. & colum.x.in fine,num.43.

Et per consequens hodie princeps manus regiæ auxilium pro huiusmodi conuentionibus obseruãdis poterit impartiri,vt de pacto nudo dictum est:secundum Doct.supra relatos.

10 Amplius dicunt multi,quod ex lato iudicis officio poterit quis hodie vrgeri ad fidem implendam pacti nudi.Ant.But.in c.quæ in ecclesiarum, de consti.refert Iac.Nig.col.iiij.nu.10. licet non sequatur, & Ruy.refert nu.9.Idem probat Garz.in c.i.de pactis,Soc.in l.legem.C.de pact.& hanc esse communem sententiam attestatur Cagnol.in l.ij.q.lxxix. nume.228.C.de pact.inter empto.& vend.Officiũ enim iudicis actione antiquius est,Aret.in rub. de accus.in princ.col.vlt.Galia.hic nu.198.

11 Infertur præterea, quod si princeps causam alicui manu regia, vel ex æquitate decidendam commiserit,poterit ex pacto nudo reus condẽnari, nec poterit appellari,Bal.in l.i.in fi.ff.de off.præfe.prætо.Abbas in Rub.extra de appel.col.iij.Bal.in proemio Digest.col.ij.propè fi.Galia.hic col.xlv. propè finem,num.198.

12 Idem est si commissa fuerit causa cum clausula sine strepitu & figura iudicij, Lanfranc. in cle.sæpe, in verb.figuram & in verb.libellus.de verb. signi. Oldra.in consil.cxv.Corne.in consil.liiij. colum.ij.

propè fi. Bar. in extrauag. ad reprim. in verb. sic, & in verb. figura, Maran. de ord. iud. parte iiij. distin. ix. num. 11. qui nume. Idem multo magis dicit, de clausula sola facti veritate ĩspecta. hoc enim operatur vt censeantur sublatæ omnes solennitates iuris ciuilis, & municipalis, Anto. But. in c. ij. de iuram. calum. Fely. in c. olim, col. pen. de accusa. Et potest procedere, vt Deus, vt scribit Ant. in c. dilecti, col. iij. de iud. Alex. in consi. vi. col. ij. lib. iij.

13 Item infertur ꝙ in causa mercatorum: in qua ꝓceditur ex mera ęquitate reiectis apicibus, & solennitatibus iuris ciuil. poterit quis adigi ad fidei obseruationem, quam nudo pacto pręstitit, vt notat Bar. in l. si fideiussor. §. quædam. ff. man. & in l. quintus, eo. tit. Bal. in l. si pro ea. col. pen. C. manda. Ias. in l. Iuris gentium. §. sed cum nulla, col. iij. ff. de pactis, Soc. hic, & Alcia. col. iiij. in prin. nu. 16, Bald. nouel. hic col. iij. circa med. num. 14, qui loquitur de statuto Pisano dictante ꝙ procedatur ẜm meram æquitatem iurisgentium, circumscripto omni rigore iuris ciuilis: quo casu ait ex pacto nudo, & ex cõtractu innominato posse promissorem efficaciter conueniri, & ad solutionem compelli, idem col. xvi. in fi. nu. lvij. Sal. in l. si pro ea. C. mandati, Bald. in l. ij. C. de const. pec. Sal. & Alex. in l. placuit. C. de iudi. Crot. hic col. i. nu. iij. Bal. in consi. cccc. col. pen. libr. v. & consi. cccclxvi. col. ij. eo. libr. Soc. in consi. lxv. colum. vltima, libro. iiij. Galiaul. hic colum. xlviij. post medium, nume. 205.

14 Sed & si factum fuerit compromissum, & data fuerit arbitro potestas ẜm ęquitatem procedendi, poterit arbiter contra eum, qui pacto nudo ad aliquid dandum sese obstrinxerit, sententiam proferre. Rom. in Rub. de arbit. col. ij. Crot. hic, col. i. nu. 4

Galiau.

Galia.nu.205. & manu regia fm iusgentium procedere,Bal.in l.i.ff.de euict.Cor.in consi.exiiij. col. iij.in fi.li.ij.Marã.de ord.iud.par.iiij. dist. xiiij.n.6.

15 Idem multo magis locum obtinebit si statuto caueatur,vt de facto, seu sola facti veritate inspecta, causæ cognoscantur,& terminentur: Poterit enim hoc casu manu regia procedi,iuxta constitutiones iurisgentium,Bar.in extrauag.ad reprim.in verb. videbitur,in fi.Bal.in l.nequicq̃,co.ij.ff.de off.pro cons.Bal.in c.i.de noua for.fidel. & hoc casu stante clausula q̃ sola facti ueritate inspecta procedatur, receditur à regulis iuris ciuilis,ita q̃ probationi persuasiue,tametsi non concludenti, fides haberi poterit,Bal.in l.solam,in fi.C.de testibus,Aret.in consi. cxiiij.col.pen.& in l.eum qui.§.filius,in ij. no.ff.de acqui.hære.qui dicit q̃ testibus causam verisimilem tantum assignantibus credere potest:& testes infames ac iure ciuili reprobatos admittere,vt per Abb.Fely.& alios,in c.dilecti,de iudic. & q̃ stante hac clausula procedatur manu regia tenet Corn.in consi.ccxliij.lib.iiij.Rom.in consi.xx.Bal.in l.prolatam.C.de senten.Soc.in consi.xij.col.ij.libr.i. Paris.Put.de syndi.in verb.sententia col.v. Maran.in l.is potest,nu.193.ff.de acqui.hęr.

16 Infertur etiam,q̃ in foro pontificali pactum nudum vim atque efficacitatem stipulationi parem habebit.Quicquid enim iuregentiũ obseruari pręcipiebatur,id iure canonico efficax est: hoc enim reiectis iuris ciuilis apicibus, æquitatem iurisgentium amplectitur.c.dilecti,cum ibi no.de iud. Bartolin.siue Bal.nouel.hic col.xiij:in fi.nu.51. Galiau. col:xliij.circa med.nũ.200. Et propterea ex pacto nudo ex præceptis iuris pontificij,orietur actio.vt cõiter concludunt Doct.in.c.i.de pact.

17 Idem iuris est in contractibus innominatis, & ppterea eo iure inspecto non erit locus pœnitentiæ, tradit Bal.in Rub.C.de rerum permu.circa princi. Ang.in l.in traditionibus,in fi.ff.de pact.Alex.in l. si pecuniam,colum.v.ff.de condi.ob cau.Gali.hic, nu.200.Bartoli.& Veri.nume.43,& moder.alij.

18 Quin etiam confessio extraiudicialis absente parte facta plenam probationem facit:vt scribit Aret. in consi.xl.col.i.& cons.lxiiij.col.i.Doct.in c.si cautio.de fid.instr.Quod audet Moder. producere ad curiam mercatorum:Vc3 Maran.de ord.iud. parte iiij.dist.ix.nu.49.Sub eo prætextu,q forus mercatorum foro ecclesiæ comparetur, vt per Spec.in ti. de compe.iud.§.i.vers.xxvij.

Hęc omnia à Doct.recepta apud me non paruā habent difficultatem.Ideo singula sequentibus capitibus separatim examinanda reseruo.

CAP. VI.

Principia falsa magnos errores producunt.nu.1.
Inconuenienti uno dato, plura sequuntur. nu.1.
Fundamentis falsis sublatis,ueritas elucescit.nu.2.
Bona omnia à Deo procedunt.nu.2.
Veritas præ omnibus rebus colenda est.nu.2.
Veritas non ex multitudine authorum, sed ex ratione dignoscitur.2.
Manus regia,lege non probatur.nu.3.
Erubescimus cum sine lege loquimur. nu.3.
L.ij.in princ.ff.de orig.iur.nu.4.
Manus regia secundum Doct.est remedium agendi exequutiuum.nu.4.

Rex

Rex solus omnia gubernabat. i. solus ius dicebat in ciuitatis initio. 5. & 8.

Interpretatio sumitur ex rubrica. nu. 6.

Materia subiecta dat intellectum legibus. 6.

Curiæ à Romulo institutæ. nu. 7.

Manus regia non est iudicis officium, nec remedium agendi. numero. 8.

1 MANVS regiæ præsiduum Iuregentium temporibus ante ortas actiones viguisse actionum loco, adeo notum omnibus est & receptum, vt quodammodo nefas videri posfit, id reuocare in dubium, quod apud maiores nostros nullam vnquam habuit dubitationem, tamen, quia ego non in cuiusquam gratiã sed veritatis studio me scribere semper professus sum, atque ipso is sum, qui facile intelligam ex falsis principijs multa, & maxima emergere vitia, per ea quæ tradit Bal. in l. vnica. §. i. C. de cad. tol. & Soci. in consi. xcix. col. x. lib. iij. Bal. in l. i. ff. de iustit. & iu. And. Sicu. in c. i. col. iiij. vt lit. non contest. Ange. in consi. cxx. & vno inconuenienti admisso plura sequantur necesse est, auct. vt iud. sine quoquo suffra. §. an certa, & in l. ratas. C. de rescin. vend. Barba. in c. i. doceri, col. iij. nu. 31. de rescrip. & ibi Mode. in addi. Idem Barb. in c. cum venissem, colum. vltima numero 58. de iud.

2 Quamobrem tollenda in primis sunt fundamẽta quibus falsæ docto. opiniones nituntur, quibus conuulsis, & sublatis veritas rerum facile ostendetur, quæ præ omnibus rebus disputando, & ratio-

cinando præsertim autem docendo expetenda est & colenda: & hæc non ex multitudine authorum sed ex ratione, & ex legibus metienda est: l. i. §. sed neque ex multitudine C. de vet. iu. enuc. nec quidquam vetat quin aliquis etiam minimus interdũ meliora sentiat, q̃ maximę authoritatis uiri intellexerint d. l. i. §. sed neque hęc, quamobrem fretus Dei optimi maximi auxilio, á quo cuncta bona ꝓcedunt, quid de his sentiam in medium afferre cõstitui, vt deinde omnibus collatis benignus lector veritatem discernere, & amplecti pósit.

3 In primis quod attinet ad manum regiam, de qua mirabilia comminiscuntur Doctó. mihi videt vt dicam quod sentio: nihil ex his quę de manu regia diuinatione nescio qua tradunt Doct. vlla ratione, aut lege cónstare posse. Ideo erubescunt cum legislatore nostro, qui sine lege loquuntur. Auctẽ: de trien. & semiss. §. consideremus. l. illã. C. de collat: nullibi enim cautum reperitur regiam hanc manum actionis loco antiquitus subministratã fuisse, ideo nec nos inducere debemus, quod lege cau-

4 tum non reperitur. d. l. illam. Nec me mouet text. in l. ij. in princi. ff. de orig. iur. qui in ciuitatis initio omnia manu regis gubernata fuisse demonstrat. quia lex illa, non eo sensu accipit manũ regis, quo accipiunt Doct. hi enim manum regiã intelligunt esse ius seu remedium quoddam creditori competens ad petendum, & exigendum, quod sibi debetur, cuius in locum actiones iure ciuili postea fuerunt introductæ, tex. autem in d. l. ij. de remedio ad exactionem pertinente non loquitur. Sed de persona exequẽte, & aliud est iudex, qui exequitur seu iudicat, aliud est ius, seu remedium, quod intendit creditor, pro eo, quod sibi debetur, consequendo;

prout differt iudex ab actione, vt patet ad sensũ.

5 Dico igitur, id quod in d.l.ij.in princip. dicitur omnia manu regis fuisse gubernata, nihil aliud sibi velle, quàm vt intelligamus omnem regendi, & iudicandi potestatem in solo rege fuisse constitutam d.l.ij.§.post originem, ver. quod ad magistratus.ff. de orig.iur. hoc est solum Regem omnia rexisse, & in omnibus ius dixisse, quia nondum erant creati magistratus, qui ius dicerent. Sed cura omnium rerum gerendarum, & iudicandarum soli Regi incũbebat, quo autem iure vterentur homines, cum iustitiam coram Rege peterent, quoue petitionis mo

6 do, hoc lex illa non exprimit. ¶Suadetur hic sensus ex inscriptione ipsa, seu Rub. in qua agitur, & de origine iuris. & de origine magistratuum, Romanorum, & super hoc lex ipsa ait sentit nullũ in ipso ciuitatis initio, fuisse magistratum, qui ius diceret, sed solus Rex omnia gubernabat, & solus ius dicebat. Itaque non ostendit quo remedio quoue iure litigantes in conueniendis debitoribus vterẽtur, sed quis iudex, quisue magistratus adeundus esset, demõstrat. itaque vt secundum materiam subiectam, verba legis intelligantur, iuxta.l. Imperatores.ff. de in diem addict. solum Regem omniũ magistratuum munere functum fuisse interpretandum est, & eum solum in omnibus ius dixisse.

7 ¶Suadetur præterea ex eadem.l.ij.in vers. postea, vbi cum dixisset: Initio omnia manu Regis fuisse gubernata, statim subijcit, postea aucta ad aliquẽ modum ciuitate Romulum diuisisse populum, in xxx.curias, & instituisse, ut ex earum sentẽtijs Reipub. cura expediretur, quo factum est, vt Rex ipse curam, & regimen Reipub. quod ipsi soli antea incumbebat, partitus fuerit, & per consequens hi

 sce

ſce curijs creatis.non amplius omnia manu Regis gubernabantur, ſed partim ab ipſo Rege: partim curiarum ſententijs,expediebantur,d.l.ij.in princ. loquitur ergo tex.ille de Iudice qui iuriſdictionem exercebat, non autem de remedio quo vtebantur creditores ad pecuniam petendam, ſeu exigēdam, à debitore inuito.

B ¶Ex his facile patere vnicuiq; poteſt, manum regiam non eſſe iudicis off.neque remedium, neque ius,quo promiſſores ad fidem implendam conueniebantur: nihil enim aliud ſibi vult lex illa, q̃ ut intelligamus ſoli Regi incubuiſſe onus, & curā regendę ciuitatis, & iuriſdictionis exercendę, quod ea ratione contingebat,quia magiſtratus vlli nondum erant creati: ſed quo petitionis genere, quaue actione vterentur homines coram Rege,nō exprimit lex. Quod autem & quale eſſet remedium iſtud,poſtea videbimus. Nunc (qualecunq; fuerit ius ſeu remedium illud, quod petitori paratum erat,& quocunque nomine nuncuparetur) tractari oportet,iure gētium an ciuili fuerit introductum id petitionis genus,quo populus Rom. vtebatur, quod vt manifeſtius liquere poſsit,quærere oportet vtrum ſolo gentium iure,an etiam ciuili populus,in ipſo ciuitatis initio vteretur,quod ſequenti capite demonſtrabo.

CAP. VII.

Populus Romanus, Iure gentium ſolo utebatur ab initio numero.1.

Immo contrà,nu.2.cum ſeq.

Vtebatur enim etiam Iure ciuili uario & incerto,numero.

ro.1.3.& 8.

Lege quod non cauetur, non est admittendum. nu. 2.

Consuetudo pars est iuris ciuilis. nu. 3.

Incerti iuris appellatione quid significetur. nu. 3. 4. et 6.

Ius ciuile legibus constat, nu. 5.

Iusgentium ex ratione naturali, & constitutionibus gẽtium constat. nu. 5.

Consuetudo non stabilita ius est incertum, nu. 6.

Iterum, idest secundò, seu rursus. nu. 6. & 7.

Verbum in una parte legis positum declarat, quomodo accipi debeat in alia. nu. 7.

Manus regia non est remedium iurisgentium. nu. 8.

Nec actio, nec iudicis officium, est. nu. 9.

Actio non est subrogata in locum manus regiæ, nec officium iudicis. nu. 9.

Princeps an adiri posit, ut manu regia pactum nudum exequatur, nu. 9.

Nominum disputatio pertinacibus relinquenda. nu. 10.

Remedium aliquod pro conueniendis debitoribus iure gentium competebat. nu. 10.

1 SVPEREST vt tractemus, quo iure populus Rom. in ipso ciuitatis initio, vteretur, quo in articulo concludunt omnes, cũ solo iure gentiũ vsũ fuisse, idq; adeo pro explorato habent, vt nulla vnq̃ super hoc motu fuerit controuersia, nec dubitatio orta, ego tamen non leuiter eos errare puto, qui ita opinant.
2 In primis enim nulla authoritate ostenditur rem ita se

ita se habuisse, ergo illis fidem non esse habendam recta ratione arbitror l. illam. C. de colla. §. consideremus, in auct. de trien. & semiss. quod si coniecturis agendum est, & ratione non contemnenda, contrarium probari cōtēdam, ex l. omnes populi. ff. de iust. & iu. vbi expressum est, omnes populos partim suo proprio, partim communi hominum omnium iuri vti, vbi glo. & Bar. ab eo viuendi genere neminem excipiendum esse arbitrātur præter homines illustres, & sequuntur alij Docto. nullus ergo est populus, & nulla est gens, quę non vtroque iure permistim vtatur, quamobrem idem de pop. Rom. credendum est, qui non ex siluestris hominibus constabat, & hoc est expressum, in. §. i. in versi. & populus, Inst. de iu. na. gen. & ciui. secundo hoc
3 mihi probat tex. in d. l. ij. in prin. ff. de orig. iu. cum ait populum Roma. sine certa lege, & sine certo iure egisse quibus verbis proculdubio ius ciuile incertū significatur, puto quia hodie, vno aliquo iure ciuili, cras alio vtebatur, vel forte ad consuetudinem. non receptam, nec præscriptam referēda sunt illa verba, quæ consuetudo. & ipsa pars est iuris ciuilis. l. de quibus. ff. de legib. §. constat, Insti. de iure na. gen. & ciui. & ius incertum, idest nondum stabilitum, & nondum vsu receptum appellari re
4 cte potest. ¶ Tantum abest, vt appellatione iuris incerti, eo loci iusgentium significetur, vt nihil minus, q̄ illud portendatur, nam iusgentiū nullo modo incertum esse potest, cum sit omnibus notum, & ab omnibus obseruetur. non in confuso, sed peræquè, & vt ita loquar, pariformiter apud omnes l. i. in fi. ff. de iust. & iur. l. omnes populi, in fi. eo. tit. & sic non obscurum, nec incertum est iusgentium, ergo de eo non agitur in d. l. ij. in prin. ff. de orig. iu.
Prę-

5 Praeterea,ibi dicitur populum vixisse sine certa lege, quae verba ad iusgentium non possũt referri. sed omnino ad ius ciuile sunt referenda,quod constat ex legibus.l.ius autem.ff.de iust.& iur.Iusgentium lege aliqua non constat,sed ex eo, quod naturalis ratio inter omnes homines constituit, d.l.omnes populi,in fi.& ex cõstitutionibus quibusdam vniuersalibus,de quibus in.§.ius autem gentiũ. Insti.de iure nat.gen.& ciui.

6 ¶Tertio haec cõclusio probatur ex d.l.ij.§.exactis. ff.de orig.iur.vbi dicitur exactis regibus omne lege tribunitia omnes leges exoleuisse,atque iterum cepisse populum Rom.incerto iure,& consuetudine aliqua vti quo loco,ostenditur populum ad pristina iura reuersum fuisse quib⁹ ab initio vsus fuerat,& nihilominus illud consuetudines appellat, quod antea legem incertam, seu ius incertũ appellauerat,vtebatur ergo populus ab initio moribus incertis,& consuetudine aliqua,&sic iure ciuili,& hoc mihi probat lex illa,in verbo.Iterum,quod significat rursus,seu secundo.l.si quis.C.de precibus imper.offer.l.i.in fi.C.de sacrosan.ecc.& in l.cũ antiquitas,vers.si quid autem.C.de testa.&in l.labeo §.i.ver.finge enim.ff.de arb.& apud Virg.

Atque iterum ad Troiam magnus mittetur Achilles. & apud Cice.lib.vij.de inuent.primo quidem decipi incommodum est,Iterũ stultum, tertio turpe.

7 Deniq; verbum aliquod in vna parte legis positum,declarat quomodo in alia parte idem accipi oporteat.l.qui filiabus.ff.de leg.i.l.vnum vbi Bar. ff.de pet.haere.l.quemadmodum.§.haec verba, vbi Bar.ff.ad legem aquil.Dec.in consi. Dliij. numer.8. Itaque verbo incerto iure,quod pro iure ciuili, & pro consuetudine accipitur,in d.§.exactis,ostendit

in eadem significatiõe accipi oportere in eiusdem legis principio.

8 Ex his concludendum est pop.Rom. ciuitatis initio, non tantum iuregentiũ,sed ex aliquo iure ciuili vsum fuisse,incerto tñ.i.non scripto, quod ius incertum pro moribus seu ex consuetudine nõdũ stabilita accipitur,vt dixi,d.§.exactis.

Sequitur ex his ꝙ remedia, quibus vtebãt populusRom.in conueniendis debitoribus,nõ erant omnino iurisgentium,& præsertim manus illa seu potestas regia,quæ super iure ĩcerto, ius reddebat, ad iusgentium referri non potest, etiam si fateri oporteret,manum regiam fuisse remedium ad exigenda debita introductum,nam saltem in exactione facienda eius, quod ex consuetudine debebatur, seu ex lege non scripta, quæ ad ius ciuile pertinent,non potest dici remedium iurisgeutium.

9 ¶Tamen ego nõ soleo admittere, manum regiam fuisse actionem,nec officium iudicis, nec actionis vicem sustinuisse, eius ve officio functam fuisse, quia iure non probatur,ergo &c.l. illam.C.de collation.

¶Ex his sequitur, nec actionem, nec iudicis officium subrogatum fuisse in locum,vicemq; manus Regiæ,quicquid dixerit Barto.in l. frater à fratre, columna tertia,numero duodecimo.ff.de condict. indeb.Aret.in Rubr.de accusat.in fine,Mode.Nig. hoc loco,numero nono.

¶Sequitur etiam aliud frustra disputari,nunquid pro conuentione nuda iuregentium competeret manus regiæ suffragium, & an hoc tempore adiri possit princpes, ut super nuda conuentione huius modi remedium supplicanti indulgeat.

10 ¶Quia tamen negari non potest, quin remedio aliquo

aliquo seu iure vterentur homines, ad id, quod sibi debitum erat, petendum, & exigendum, siue ea fuerit manus regia, siue potestas, siue officium, siue alio quouis nomine nuncuparetur, omissa nominis disputatione, quæ pertinacibus relinqui solet, vt per glossam, in Rubrica. ff. soluto matrimonio, non inutiliter quæri poterit, an remediũ istud quod pro debito exigendo competebat, etiam pro nuda conuentione obseruanda suppeditaretur, anteaq̃ ius ciuile fuisset introductum. de qua re seq. capite tractabitur.

CAP. VIII.

PActum nudum iuregentium efficax erat ad agendum secundum communem. nu.1.

Fidei seruandæ æquitas par est in omni conuentione, & omnes ad soluendum adigit, nu.1.

Ius idem ubi ratio eadem. nu.2.

Consensus in omni conuentione interuenit, & obligat. numero. 2.

Obligatio naturalis ex consensu. nu.2.

Pactum nudum non parit actionem etiam iuregentium secundum multos. 3.

Nomina conuentionum inuenta à Iuregentium, aliquam constituisse uidentur differentiam, quæ carent nomine. numero 4. & 5.

Differentia inter nuda, & non nuda pacta est, nu. 5.

Contractus nominati quare nomina nacti fuerint, numero. 6.

Specialiter notata efficaciora sunt. nu. 6.

Neglecta

Neglecta uidentur, quæ specialiter non notantur. nu.6.
Contractus nominati non omnes parem habent efficacitatem. 6.
Obligationes iuregentium institutæ sunt. nu.7.
Obligatio mater actionis etiam iuregentium. nu.7.
Mandatum actionem parit iuregentium. nu.7.
Conuentiones iurisgentium quædam pariunt actionem, quædam exceptionem tantum. nu.7.
Naturalis obligatio interdum actionem parit, interdũ exceptionem. 8.
Prætor naturalem æquitatem sequitur in pactis seruandis. nume. 9.
Aequitas nulla suadet, ut fides seruetur in eo, quod sine causa promissum est, nu.10.
Donatio ex nuda promißione non constituitur. nu.10.
Nemo præsumitur iactare sua. nu.10.
Donationis causa non præsumitur in pacto nudo. nu.11.
Nuda conuentio causam non habens donationis causa facta non præsumitur, nu.12.
Pactum nudum actionem non parit. 12.
Locupletari non debet quis cum aliena iactura. 12.
Locupletari dicitur, qui actionem acquisiuit. nu.13.
Consensus solus actionem non parit, nisi æquitas concurrat. 14.

1 SEQUENS quæstio est an remediũ illud, qualecunque id fuerit, quod ad petendum sibi debitum iuregentium suppeditabatur etiam pro nudis conuentionibus obseruandis cõpeteret, & sic an pactum nudum eo iure

iure efficax esset ad agendum. Qua in specie frequentius responsum est efficax fuisse: quia vna atque eadem fidei seruandæ ratio atque æquitas militat in omnibus conuentionibus, tam nudis, quam vestitis, & ad solutionem cōpellit. Nos enim alterius fidem sequutos esse, sat est, vt nobis dari oporteat; l. cum amplius. §. is natura. ff. de reg. iur. Quod autē in omni conuentione militet seruandę fidei ratio probatur in l. i. in princ. ff. de pact. quæ loquitur & de nuda conuentione: dum generaliter commendat edictum Prætoris, quod erat generaliter conceptum. l. iurisgentium. §. prętor, eo. ti.

2 Quamobrem cum in vtraque conuentione militet eadem ratio seruandæ fidei habebit locum idem ius. l. illud. ff. ad legem Aquil.

Secundo hanc sententiam fulcit cōsensus authoritas, qui interuenit in conuentione omni. l. i. §. pe. ff. de pact. l. consensu. ff. de act. & obl.
Sanè admittunt omnes ex cōsensu nasci obligationem naturalem. l. stichum. §. naturalis. ff. de solu. & quidem efficax. l. cum amplius. §. is natura. de reg. iu. nec distinguitur altera ab altera: igitur nec nos distinguemus: sed parem in vtraque consensum, eandem obligationis efficacitatem parere defendemus.

3 Hæc sunt potissima receptioris sententiæ fundamenta. Quibus tamen non attentis, multi nō leuis authoritatis viri contrariam tuenť snīam. Hāc magnis rationibus defendit, Alex. in l. Iurisgentium. §. sed cum nulla. ff. de pact. & Ruyn. hoc loco, colum. v. circa med. nu. 9. & Galia. colum. xlv. ver. decima quarta sit conclusio, nu. 199. & seq. Alcia. col. iij. nu. 15. Fernand. Bereng. in l. pacta conuenta, col. v. post prin. nu. 28. ff. de contrah. emp. Alc. in l. in bonæ fid.

in ver. petitionem. C. de pact. acutissimus Torniel. num. 14, & nume. 21, & 22.

4 In primis huic sententię suffragatur. l. Iurisgentium, in prin. & ver. quinimmo. ff. de pact. vbi constat, iuregentium distinctas fuisse cōuentiones nudas à vestitis, tradit Bar. in d. §. quinimo col. 4. nu. 15. & sequuntur communiter doct.

Cum itaque eo iure ītroducta fuerint munimēta seu vestimenta conuentionum, vt admittunt omnes: fateri oportet, non paris efficacitatis fuisse nudas, & vestitas alioqui frustra nominib⁹ distinguerentur, & vestimento. l. si idem. C. de codici. vt per Alex. in d §. sed cum nulla:

5 Ad hoc respond. Soc. & Mod. distinctionem huiusmodi factam fuisse, vt cōstaret ex quibus intro ducendæ essent à iure ciuili actiones. Quę responsio, ꝙ futilis sit, nemo est, qui non videat, quod & hoc loco animaduertit Ruyn. nu. 9. & Bereng. in d. l. pacta, nu. 29. Et aduerte, ꝙ aut dicimus actionem iure ciuili introductam, aut iuregentium proditam fuisse.

¶ Primo casu, admisso, quod admittūt communiter Doct. impossibile est ius gentium quicꝗ de futuris actionibus diuinasse: aut de eo iure anxium, sollicitúmve fuisse: & per hoc defendi nō potest distinctionem nominum Iuregētium introductam, ad beneficium iuris ciuilis nondum nati, factam fuisse.

¶ Secūdo casu, hoc est si admiserimus actionem iuregentium viguisse, tūc probatur opinio Alexan. Ideo verius videtur distinctionem pactorum à iuregentium excogitatam aliquem eo iure peperisse effectum. & per cōsequēs non omnes conuētiones eisdem viribus, aut priuilegijs munitas fuisse.

Erat

Erat igitur efficacior vestita conuentio, aut re, aut noĩe proprio munita, q̃ nuda, & inermis, nec proprio ornata noĩe, nec rei interuentu munita: & hoc negari non põt. Ex quibus patet manifestam inter nuda, & nõ nuda pacta differentiã fuisse cõstitutã.

6 Garz. in l. iurisgentiũ in prin. col. iij. nu. 5. ff. de pac. alio modo tollit obiectum, quia inquit, cõtractus innoĩati magis in vsu erant, & frequentiores, q̃ alij. Ideo hi sine nomine permanserunt ob id, quia non frequentabant. Quæ respõsio nihil oĩno concludit, nam si nulla erat differentia inter cõuentiones, sufficiebat nomen generale cõuentionis, & satis erat, sic cõuenisse, sic pepigisse, sic fidem datã esse, nec necessaria fuit, nec vtilis distinctio nominũ. tamen, & videmus quibusdam nomina specialiter fuerunt indita, alijs neglectis: vt intelligamus maiore aliqua obseruatione digna fuisse ea, de quibus specialis ratio, & cura habita fuit, quã eorum, quæ sub generali cõuentionis nomine, relicta, quodammodo fuerunt neglecta, arg. l. cum apud labeonem. §. ait prętor. ff. de iniur. & l. ideo. §. i. ff. nau. cau po. stab. l. i. §. dixerit. ff. de publican. & ideo gloss. in d. §. ait prętor, plus valere dixit, quod specialiter factum, aut dictum fuerit, l. si quis mihi. §. sed vtrũ. ff. de acquir. hæredi. l. quintus. §. i. ff. de auro & arg. & l. ij. C. de seru. pigno. dat. l. quæro. ff. de act. empt. Quinimò etiam inrer ipsos contractus nominatos diuersitas appellationis inducta est, vt intelligeremus non eandem omnibus inesse efficacitatem, & alterum altero strictiori vinculo colligatum esse, vt patet ex. l. contractus, de reg. iur.

7 Secundo hanc sententiam fulcit tex. in l. ex hoc iure. ff. de iu. & iu. iũcta l. licet. §. ea oblĩo. ff. man. Ex quibus constat obligationes iureg. fuisse institutas

d.l.ex hoc iure. apparet etiam ex huiusmodi obligationibus in contractu iurisgentium vestito, quale est mandatum, actionem oriri d.l.licet, qui effectus ex nudi conuentionibus nõ resultat.l.iurisgẽtium.§.igitur, de pact.

¶ Tertio hanc probat tex.d. l.iurisgẽtium. in princi.de pactis.alio modo inductus:ibi enim expressè ait q̃ conuentiones iurisgentium quædam actiones pariunt, quædam exceptiones, qui text.loquit de partu iurisgentium, alioqui ciuiles appellari deberent, propter additionem à iure ciuili factam, si à iure ciuili efficacitas ista fuisset introducta. l.Ius ciuile.ff.de iust.& iure, cum igitur robur istud à iuregentium fuerit additum: non tamen omnibus idem, aut par, sed aliquæ pariant actionem, aliquæ exceptionem tantum:concludendum est pacta nuda eo iure non fuisse efficacia per d.l.iurisgentium, in princ.& in.§.igitur nuda.

8 Quarto hanc cõclusionem omnino probat tex. in l.naturales.ff.de act.& obl.& in l. fideiussor.§.fideiussor.ff.de fideiuss.quibus ex locis apparet, naturalem obligationem esse duplicem, alteram efficacem, quæ prosit ad agendum, alteram, quæ pariat exceptionem tantum, & sic non est par omniũ conuentionum vis, atque potestas, Ibi expressè dicitur naturales obligationes non eo solo ęstimãdas esse, q̃ earum nomine actio competat, sed etiam si soluti repetitionem impediant, & sic nõ omnes obligationes sunt paris potestatis: sed aliquæ pariũt actionem, aliquæ exceptionem tantum. Superest igitur vt nuda conuentio iuregẽtiũ non pariat actionem.d.l.iurisgentium.§.igitur nuda.

9 Quinto. Si pactum omne iuregentium efficax fuisset saltem iure prętorio pacta omnia hodie sustine-

ſtinerentur.nam prętor in pactis cuſtodiēdis ęqui tatem naturalem ſequutus eſt.l.i.ff.de pact.& licet nihil roboris addiderit,tamen nec detraxit: ſed in ſua firmitate cōſeruauit.& eo modo quo ſm æqui tatem naturalem vigebant,cuſtodiri pręcepit.l.iu riſgentium.§.prætor.ff.de pact.iuncta.l.i.in princi. eo.ti. Videmus tamen prętorem pro pactis nudis exceptionem tantum polliceri, d.l.iuriſgentium.§. igitur nuda. Ergo aut non eſt ſequutus prętor na turalem ęquitatem in pactis cuſtodiēdis, ſed iuris ciuilis regulas tantum, aut fateri oportet pactum nudum ex æquitate naturali exceptionem tātum producere: conuentiones autem veſtitas efficacio res fuiſſe.Et hoc admittendum eſt,ne alioqui men dax videatur Iuriſconſ. prætorij edicti interpres: qui prętorem in pactis cuſtodiendis, naturalem ę quitatem ſequutum fuiſſe teſtatus eſt, in d.l.i. Et hoc,vt puto, non eſt leue fundamentum nec con temnendum.

10 Sextò: Nulla æquitas ſuadet, vt ſeruetur fides in eo,quod ſine cauſa promiſſum fuerit.l.ij.§. circa ff.de excep.dol.ne alioqui ex nuda cōuentione cō ſtituatur donatio,quod non eſt dicēdum: quia ne mo pręſumitur iactare ſuum.l.cum de indebito.ff. de prob.l.ſi cum aurum.ff.de ſol.Iaſ.in l.ex hoc iu re col.xiiij.ff.de iuſt:& iur.& in l.Iuriſgētium.§.ſed cum nulla col.v.ff.de pact.& in l.ſi procuratori.in fin.ff.de condi.ob cau.& in l.cum quid.colū.v.ff.ſi cer.pet.Dec.in conſi.ccccij.nu.6.Neuiz. in conſi.8. nu.39.Nec perficitur pacto nudo cā donationis nō expreſſa,Bal.in l.vlt.C.ſi cer. pet. Bar. in l.nuda.ff. de dona.Doct.hic paulo infra,& in Rub.C.de pac.

11 Nec præſumitur cauſa donationis,Ang.in d.l.ij. §.circa,Imol.in l.à titio,infra hoc tit.Cy.& Bald.in

l.generaliter.C.de non num.pec.Pau.Cast.in l.hoc iure.ff.de dona.Ant.But.& Imo.& Abb.in c.si cautio.de fide inst.Quod sine dubio procedit in pacto nudo.Ray.Bal.Ang.Pau.Cast.Alex.& Ias.in l.Iuris gentium.§.sed cum nulla.ff.de pact.Corn.cons.ccc. lib.i.& aduerte,quia intelligo ego conuentionẽ nudam,quæ sine causa,efficienti,facta est, non autem sine causa finali.prout subtiliter,& egregie animaduertit acutissimus Torniel.nu.46.in alio tamẽ proposito,& prout intelligit tex.in l. iurisgentium.§.i. & ibi gl. parua,in verb.causa.ff.de pact.

12 Cum itaq; conuentio nuda causam non habens non dicatur facta donationis causa, dicendum est, ex pacto nudo non oriri petitionem efficacem: ne alioqui,is,cui facta fuit conuentio nuda,locupletetur cum iactura alterius,contra ęquitatem naturalem,l.nam hoc natura.ff.de cond.ind.& ibi gl.l.iure naturæ,de reg.iur.c.locupletari,eo.ti. lib. vi.l.rescriptum.§.i.ff.de distract.pig.l.iure.§.vlt.ff.de iure

13 dot.Dec.in d.l.iure naturæ.Et locupletior dicitur, qui actionem consequitur,quia rem habere videt l.qui actionem,de reg.iur.facit,quod no.glo. in l.si tibi pecuniam,in verb.meum.ff.si cer.peta. & in l. eius qui, in puincia,in verbo,defuncti,& ibi Bar. eo.tit.& in l.si pecuniam,in verb.tuam.C. de neg. gest.& in l.i.in verb.suam.ff.quod cum eo. Dec.in d.l.qui actionem,facit tex.in l.sed & si lege.§.consuluit.ff.de pet.hær.à contrario sensu. Neç enim pōt negari quin actionis acquisitione augeantur iura nostra,aduersarij minuantur.Ideo admitti non debet,vt huius iuris donatio inducatur pacto nudo per supradicta,& sic contra iurisgentium æquitatem est,q̃ quis sine causa pacto nudo efficaciter obligetur,d.l.iurisgentium.§.igitur nuda.

Cessante

14 Cessante igitur æquitate, cessat obligationis effi cacitas etiam ex præceptis iurisgentium. Iuxta ea quæ trad. Bar. & communiter Doct. in l. cum quis C. de iur. & facti ignor. colũ. ij. post med. nu. 40. vbi dicit, ꝙ solus consensus non producit obligationẽ, nisi etiam concurrat æquitas, & in alio proposito idem multis authoritatibus fulcit Hiero. Verò. col. xxv. post med. nu. 106. & 107. hoc loco:

Alia quædam adducunt Moder. in d. l. pacta cõuenta nu. 28. ff. de contrah. emp. Quę non refero, ne satietatem inducam. Puto enim ex his, quæ hactenus fuerunt tractata defendi posse pactum nudũ Iuregen. efficax non fuisse, sed sola except. munitũ, sequen. capite dabitur responsum ad ea, quę ꝓ cõi opin. fuerunt adducta. dum tñ sciatis nullã æquitatem suadere, vt qđ sine causa promissum est, ita efficaciter debeatur, prout debetur id quod cũ causa fuerit conuentum. d. l. Iurisgentium. §. i. quinimmo ẽt ius ipsum pontificium, nisi subsit ęquitas, fidem non esse seruandam contendit, vt late Fel. in c. i. colũm. pen. in. vij. decla. de pact. de qua re alias: nunc ad contraria tollenda pergamus.

CAP. IX.

Aequitas uarios habet gradus: & maior in uno, q in alio contractu sæpe reperitur. nu. 1. & 2.

Aequo æquius inuenitur. nu. 2.

Fides non semper eodem uinculo obstringit, sed aliquãdo leuius aliquando efficacius. nu. 2. & 5.

Ius gentium naturali ratione inductum. nu. 3.

Stoica seueritas reprobatur. 3. 4.

Vsu docente & necessitatibus humanis exigentibus in

1 SVPEREST, vt tollantur ea, q̃ pro cõi opinione fuerunt adducta. Non ob. igitur primum qđ de fide ęquè in omnibus seruanda obijcit. quod est potissimum diuersę sectæ fundamentum.

Rñdeo, & fateor eandem æquitatem in gñe vigere in omnibus conuentionibus. sed in specie nõ est eadem, & vt inquiunt Mod. in d. l. pacta cõuentat nu. 29. ęquitas ista hз gradus varios adeo, vt in aliquo contractu maior, in alio minor æquitas versetur, & licet ipse nihil adducat, hoc mihi ꝓbat tex. in l. contractus, de reg. iu. & in terminis q̃onis ꝓpositæ probat tex. in d. l. i. ff. de pact. iuncta. l. iurisgentium, in prin. ff. eod. ti. Nam prætor gñaliter edixit se

se pacta seruaturum: hoc est, put, & quatenus erant efficacia, ad effectum se perducturũ pollicitus est, d.l. iurisgentium. §. prætor ait, in quo edicto, ppone do naturalem æquitatem sequutus est prętor: quæ æquitas dictat nihil esse tam congruum fidei humanę, q̃ ea seruare, quę inter nos placuerint. d.l.i. § prin. tñ nõ oĩa ęqualiter seruat: sed actione alia, exceptione alia tuet, & custodit. d.l. iurisgentium, in princ. & §. igitur nuda, eo. tit.

2 Igitur naturalis ista ęquitas seruandæ fidei, omnibus non æquè inest: sed cũ distinctione quadam. Interdum. n. æquũ est, vt aliud alio sit præstantius & efficacius: & ęquo ęquius inuenitur. l. si seruus cõis. §. quod verò. vers. id q; euidentius. ff. de furt. & gl. in l. i. §. i. in verb. ars. in fi. ff. de iu. & iu. quã ibi parum probè irridet Garz. col. xij. circa princ. nu. 46. Et quod amplius est, inueniẽ ęquissimum. l. æquissimum. ff. de eo per quẽ fact. er. l. ij. in prin. ff. de bo. poss. s̃m tab. l. æquissimum. ff. ad tert. & summa æquitas inueniẽ. l. i. in princ. ff. q̃d quisq; iur. l. gñalr. ff. de noxal. l. eum qui. ff. de dona. l. bona fides. ĩ prĩ. ff. depositi: Vt facile appareat ęquitatem gradibus distingui, & non oẽs cõuentiones pari æquitate niti. Quod mihi omnino probat prætoris edictũ cũ interpretatione subsequuta.

3 Accedat, q; iusgen. tametsi naturali ratione fuerit introductum. l. oẽs populi, in fi. ff. de iust. & iur. §. singulorum, Insti. de rerũ di. & §. i. versi. nam q̃d Inst. de iure nat. gen. & ci. tñ non omnia ad rigidã, & inflexibilem rõnem direxit: sed partim vsu docente, partim necessitatibus exigentibus humanis constitutum est. §. ius autem gentiũ. Inst. de iu. nat. gen. & ci. ita tñ vt ab æquitate naturali non recederetur. d.l. omnes populi.

4 Nam, per deos immortales, si omnia ad rigidũ, & stoicam illam seueritatem, ac inflexibilem rationem fuissent directa. Quid hoc ius gentium aliud esset, q̃ ius rigidũ, ius strictum, durũ, acerbũ, asperum, præfractum, & seuerum? Quod non satis in iure nostro laudatur. l. nulla. ff. de legib. l. si compẽsandi. C. de hær. insti. l. iij. in prin. ff. de cust. Nã ius strictum, & durum ius humanitati. i. æquitati opponitur. l. Pantonius, in prin. ff. de acqui. hær. l. i. C. de legib. l. placuit. C. de iudi. Econtra humanitatem amplectuntur iuris interpretes. l. si ita scriptum, ff. de lib. & posth. l. i. §. si quis operas. ff. ad tert. l. pen. §. de illo. ff. de cond. & demon. l. Thais. §. libertatem, in fine. ff. de fideicom. lib. l. inter eos. §. i. & ibi Bart. ff. de fideiuss. l. benignius. ff. de legib. c. vlt. de trãsac. & alioqui mera rõ pro stricto iure accipit̃. l. si mandauero. §. si hi quorum, & ibi glo. in verb. mandatum ff. mandati.

5 Cum itaq; animaduertissent gentes non eãdem in oĩbus æquitatis rõnem subesse: vsu ita docente & humnnis necessitatibus exigentibus, non eũdẽ omnibus conuentionibus vigorem præbuerunt. Neq;. n. vno die natum est ius gen. sed per interualla temporum introductum fuit, vt patet ex l. i. ff. de cont. emp. & in l. manumissiones. ff. de iust. & iure, & l. libertas, de sta. ho. & §. seruitus, Insti. de iure perso. & §. ius autem gentium, Insti. de iure na. &c. & in l. si id, quod. ff. de cond. indeb.

6 Non obst. fm, quod dicitur in omni conuentione subesse consensum, & ex consensu nasci naturalem obl̃onem, vt in l. stichũ. §. naturalis. ff. de sol. q̃ obl̃o in oĩbus conuentionib. est eadẽ, & vigoris eiusdẽ.

Respondeo, obl̃onem naturalem non semp, nec vbiq; habere vim atq; potestatem eandem: se inter

dum

dum ea efficacior est, interdum debilior; prout à cõstitutionibus iurisgen. vires acceperit, quo iure nõ nata, sed instituta fuit obligatio. l. ex hoc iure. ff. de iust. & iu. Ideo non aliam efficacitatem conuentio, seu obligatio vlla consequuta est, quàm eam quæ sibi à gentibus fuit attributa, quę nõ ad lineam vnam rectam & inflexibilẽ oĩa direxerunt, sed vsibus & necessitatibus humanis, salua tamen humanæ rõnis rectitudine accomodauerũt, vt sentit tex. in d. §. ius aũt gentium, Insti. de iure na. gen. & ciui.

7 Quod autẽ non sit par virtus obligationis naturalis in cõuentione oĩ, ostendit text. in l. fideiussor obligari. §. fideiussor accipi. ff. de fideiuss. & in l. naturales. ff. de act. Quibus ex locis perspicue percipitur ex naturali obl'one interdum competere actionem, interdum retentionis seu except. ius, Naturales (inquit) obligationes non eo solo æstimantur, si actio aliqua earum nomine cõpetat: verum ẽt cũ soluta pecunia repeti nõ põt. Et aduertatur, quòd ĩ d. §. fideiussor, distinguitur ciuilis à naturali obl'one, postea dicit, pro naturali obligatione cõpetere actionem quãq;, quãq; impediri repetitionem.

8 Et sic non vna eademq; est efficacitas cuiusuis naturalis obl'onis: Et hanc varietatem obligationes huiusmodi à iure gen. nactę sunt. Quod ẽt animaduerterunt Mod. in d. l. pacta cõuenta, num. 29. ff. de contrah. empt. cũ inquiunt in obl'one naturali varios reperiri gradus, & alteram altera efficaciorem esse. Et Carol. Ruy. hoc loco, col. vi. in prin. nu. 9. Quibus stantibus cõcludendum est pro pacto nudo obseruãdo nullum efficax remedium iuregent. ꝓditum fuisse, sed illud solo exceptionis, & retẽtionis iure fuisse munitum. l. Iurisgentium, in prin. & §. igitur nuda, ff. de pact. iuncta. l. i. in prin. eo. tit.

Dixeri

9 Dixerit quispiam iure pōtificio quod iurisgent. æquitati innititur, & naturalem imitatur rationem dispositum fuisse, vt ex pacto nudo actio nascatur c.i. de pact. vbi cōiter doct. igitur credendū est idē iuregentium fuisse cōstitutum.

Ad hoc patebit responsum, ex his quę paulo īfra explicabuntur, lib. ij. vbi de pacto nudo ſm Pontificias sanctiones tractabitur, & actionē pro pacto nudo obseruando non dari ostendetur.

10 Cum aūt anteą demōstrauerimus manum regiā non fuisse iurisg. remedium, quo pecuniam homines sibi debitam psequerent, & verisimile sit post obligationes institutas, modum aliquem pecuniā debitam coram rege persequendi, eodem iure ītroductum fuisse: non ab re perscrutādum est, quis, qualisve is modus, quôdve hoc remedium fuerit. De qua re sequenti capite tractabimus.

CAP. X.

Remedium ad agendum aliquod iuregentium proditum fuisse uerisimile est. nu. 1.

Iura constituere parum est nisi ad effectum perducantur numero. 1.

Manus regia an sit remedium agendi, nu. 2.

Actio iuregentium uigebat. nu. 3.

Iuregentium condicitur quod quis sine iusta causa possidet, nu. 4. & 7.

Actio de dote in bonum & æquum concepta est, nec perit capitis diminutione: Ideo iurisgentium est, nu. 7.

Ciuilis ratio naturalia iura corrumpere non potest, numero. 6.

Ciuili

1 NEMO dubitat, quin, quemadmodũ obligationes Iuregen. fuerunt instituta. l. ex hoc iure. ff. de iust. & iure; ita etiam eodem iure prospectũ fuerit, quo remedio, quôve modo experiri deberet creditor, & id, quod sibi debebatur, petere & persequi coram Rege. Parum est enim iura esse constituta, nisi ad effectum perducantur. l. ij. §. post originem. ff. de orig. iu. qui tex. demonstrat, solitos fuisse reges iudicare, prout & postea consules: qui in locum, potestatemq́ regum successerunt, paucis immutatis, ius dicebant. d. l. ij. §. quod ad magistratus, quale aũt fuerit istud remedium, non satis liquet.

2 Pleriq. n. manum regiam esse arbitrati sunt. Quę sñiam à me paulò antea fuit reprobata. Nec ptãs regis sola ad hoc sufficere vr: prout nec magistratuum iurisdictio: qui in locum regis successerunt, sufficit: sed ius aliquod in persona creditoris residens

dens, vt̃ necessarium: quo petere, & experiri possit l. si pupilli. §. videamus. ff. de neg. gest.

3 Dico igitur actionem, seu petitionem actionis vim habentem, Iuregent introductam fuisse: qua experirentur creditores coram Rege, penes quem omnium magistratuum potestas, & iurisdictio residebat. d. l. ij. §. quod ad magistratus. ff. de orig. iur. q̃ cõclusio si defensa iure fuerit multos magnosq; ꝑducet effectus, vt aĩaduertit, Bart. in l. ex hoc iure col. iiij. propè fi. nu. 13. ff. de iust. & iu. Quod autẽ actio iureg. ꝑdita fuerit multis ostẽdit argumẽtis.

4 Primò in hanc sententiam adducitur tex. in l. rerũ quidem, in fi. ff. sol. ma. Vbi vxor marito res subtraxerit, nec diuerterit maritus ab ea, quod subtraxit, condicere potest. Subdit rationẽ. quia, inquit, quod quis sine iusta causa possidet, iuregen. condici potest. Datur ergo eo casu condictio ex iuregentium: quæ condictio est personalis actio. §. sic itaq; ver. appellamus, Inst. de actio.

5 Glo. in d. l. rerum cauillando respondet Iuregẽt. condici. s. superaddita actione à iure ciuili. Secũdo intelligit iusgentium, quod inuentu ciuile est, sed à gentibus receptum. Id enim iusgentium appellari põt, ut in l. an inutilis. §. vlt. ff. de accep. Quam solu. probat Bar. in d. l. ex hoc iure col. v. in prin.

Quæ tñ interpretatio non est admittenda: quia, cũ nulla necessitas cogat, à propria significatione verborum non est recedendum. l. non aliter, de leg. iij. ꝙ autem nulla vrgeat necessitas postea ostẽdetur. Quinimò sentit ibi Iuriscon. marito aduersus uxorem matrimonio durante in casu illo proditã non fuisse actionem iure ciuili. Ideo recurrit ad iusgen. quo iure id, quod quis sine iusta causa possidet cõdici potest, & sic loquitur de remedio iurisgẽtium.

quicquid dicat gloss.
6 Secundo hanc opi.fulcit tex.in l.eas.ff.de cap.dimi.Vbi actio de dote dr̄ habere naturalem prestationem,& dr̄ concepta in bonum & æquum ideo durat post emancipationem: Quia,inquit lex,ciuilis rō naturalia iura corrumpere nequit. Sentit igitur iuregen.competere actionem de dote, que iure ciuili perierat. Et quod dr̄ conceptam in bonum, & æquum actionem.Intellige hoc est ſm precepta iurisgen.quod est semper bonum, & equum.l.pe. de iust.& iu.& manifestè ibi sentit perijsse iura ciuilia ex capitis diminutione per ius ciuile īducta. Superest tñ iusgē.quod naturale appellatur,&hoc iure tutus est,qui capitis passus est minutionē, q̄a vt subijcit lex ciuilis rō non potest corrumpere iura naturalia uult ergo dicereq̄ supsunt adhuc iura naturalia.i.iusgen.efficax,licet pierint iura ciuila:
7 Tertio suffragat̄ l.indebiti,in prin.ff.de cond. inde: vbi inquit lex.Indebiti soluti condictio naturalis est,Ideo quod rei solutæ accesserit venit in condictionem,& alibi dr̄,q̄ condictio illa ex bono,& equo introducta est,& propterea q̄ alteri apud alterum sine cā deprehenditur reuocare cōsueuit.l.pe. eo.ti.Glo.rñdet naturalem appellari cōdictione illam non quia sit iurisg.sed quia naturales accesſiones in eam veniunt.Ego dico naturales accesſiōes in eam venire,quia ipsa naturalis est,hoc est iurisgen.& ex bono,& equo introducta,vt expressum est in d.l.indebiti,& in d.l.pe. Quod enim sine iusta causa apud aliquem reperitur,iuregen. condici potest.d.l.Rerum.
8 Quarto opitulatur l. si mandauero.§.is cuius.ff. mand.vbi is cuius bona sunt publicata quiq; ciuitatem amisit:vt in l.amisſione,in prin.ff.de cap. dimin.

mi.&l.vltima,eo.ti.poteſt facere mandatũ ad emẽdum,& illi datur vtilis mandati actio,aduerſus eũ qui ex mandato emerit.Cum itaq; amiſerit ciuitatem,& ibi actionem ex contractu iuriſg. cõſequatur,non poſſumus dicere actionem illam iure ciuili inſtitutã fuiſſe,ſed eſſe iuriſgen.alioqui amiſſa ciuitate nullũ bñficiũ habere põt.l.quidã.ff.de pœn.

Reſpon.Bar.in d.l.ex hoc iure,col.v.circa princi. nu.13.actionem deportato dari in quandã cõſequẽtiam:cum.n.illi permittatur cõtractum facere inconſequentiam conceditur, vt actionem acquirat alioqui fruſtra illi beneficiũ cõtrahẽdi pmitteret.

9 Hæc rñſio non eſt admittenda, alioqui amiſsio ciuitatis nihil,aut parũ noceret cum tñ publicè intersit malemeritos,ut alijs exẽplo ſint ad deterrẽda maleficia ẽt egeſtate laborare debere.l. bonafides ff.depoſiti.Ideo nõ eſt credendũ leges ciuiles quos omni ciuitatis iure mulctauerunt,eis malemeritis aliquid ciuilis beneficij impartiri. Nec ad rem, q fruſtra contrahere eſſet permiſſum ſi actione careret. Dico enim de hoc non eſſe anxium ius ciuile. imò eũ egeſtate laborare vult. d.l.bona fides. Nec verum eſt,q lex deportato indulſerit, vt cõtractũ facere poſsit:ſed non ademit.Cum.n.ciuitatem tñ ademerit,illi ſaluum permanet ius gentium. l.quidam.ff.de pœn.quæcunq; igitur iure gent. omnibus licent,eadem deportato licebunt mero iure.d. l.quidam.Ius ciuile nullum illi ſaluum erit: quicquid dicat Bar.

10 Quamobrem cum Iuriſconſ. in d.l. ſi mandauero.§.is cuius.ff.mand. dicat vtilẽ actionem mãdati deportato competere, defendendum eſt actionẽ hanc iureg.Inſtitutã fuiſſe.Et ideo, quẽadmodum cętera,quæ ſunt iuriſg. huic ſunt reſeruata.d.l.quidam.ff.de pœn. ita etiam actionem co-

dem

dem iure institutam habebit: & hunc sensum suadet ratio expressa in d.§.is cuius.

11 Ait enim ibi lex hoc ideo fuisse receptum, quia post deportationem, quicquid acquirit sibi nõ fisco acquirit, quæ ratio optima est, si admittimus, actionem illam iuregen. institutam fuisse: sed si dixerimus actionem fuisse proditam iure ciuili rõ illa nihil concludit. Non enim bona esset consequẽtia ista, Iuregent. acquirere potest ergo etiam remedia iuris ciuilis consequitur. hoc enim ridiculũ est & dissonans: nec quicq́ habent ista duo inter se cõmunc, ergo &c. l. papinianus exuli. ff. de minor.

12 Et aduerte, q̃ in d §. is cuius non dubitať, vtrum aliquid iuris ciuil. illi acquiri possit: sed dubitatio in eo versatur vtrum sibi an fisco acquirat: & concluditur acquiri deportato, quia, ĩquit post deportationem quæsita non pertinent ad fiscum. In cęteris præsupponendi sunt termini habiles. l. qui testamento. ff. de testa. & sic acquisitio præsupponi debet facta in eo cuius est capax deportatus: hoc est de his, quæ sunt iurisg. d. l. quidam. ff. de pęnis. Igitur actio, de qua ibi fit mentio, Iurisgentium est quicquid alij dicant.

13 Quintò hæc conclusio probatur in l. cũ amplius §. is natura. ff. de reg. iur. Vbi is natura debere dicič quem iuregen. dare oportet. Pręsupponit enim nõ omnes eos, quorum fidem sequuti sumus, rectè dici natura debere, sed ita demum si eos dare opꝫ iuregen. i. si cogi possunt, inuiti iuregen. ad dandum, aliqui sunt ergo quorum fidem sequuti sumus: q̃ tamen non possunt ad dandum gentium iure compelli: sed hi per abusionem dicuntur naturales debitores: qui uerò actione compelli possunt propriè naturales debitores appellantur. l. fideiussor. §. fide iussor,

iussor.ff.de fideius.Tractatur aūt ī d.§.is natura. de eo q verè & ꝓpriè naturalis debitor appellari pōt & illū esse dr̄,quem iuregentium dare oportet. Apparet igit̄ etiam hoc tpe posse aliquē iuregē. cō pelli ad soluendū.Igitur actio aliqua est iurisgē. cū alioqui nemo sine actione experiri possit.l.si pupil li.§.videamus.ff.de neg.gest.l.quoties.§. itē si tpali. ff.de admi.tu.l.tutores qui,in prin.eo.ti.l.si quid.§.
13 sicut vers.illud.ff.de pet.hær.Potest ēt tex.in d.§.is natura,aliter intelligi in verbis illis cuius fidem se quuti sumus,vt.s.accipiamus ibi agi de his qui ex aliquo contractu noīato sunt obligati. Proprie.n. ei⁹ fidē sequi dicimur,qui ex aliquo cōtractu noīa to obligatus est.l.i.§.i.ff.si cer.pe.vbi sub tit.de reb. credit.cōplectitur prætor omnes contractus quos alienā fidē sequuti instituimus.d.l.i.& tñ in tit.illo de cōuentionibus nudis nō agitur quasi nō videa mur fidem alienā sequi,ex pacto nudo. Alioqui si ēt ex pacto nudo sequi alterius fidē dicimur:men-
14 dax est Vlpianus in d.l.i.ver.oēs.Sexto tuetur hāc sniam tex.in l.fideiussor obligari.§.fideiussor acci- pi.ff.de fideiuss.& id l.naturales.ff.de act. & oblig. Quæriť in primis in d.§.fideiussor quibus oblonibus accedere possit fideiussor.& cōcludit fideiusso rem accipi posse quoties est aliqua oblo ciuilis,vel naturalis cui applicet,&sic distinguit ciuilē à natu rali.Deinde quærit qūo intelligere debemus natu ralem oblonem,sup qua fideiussor accipi pōt:& re spondet naturales oblones non eo solo æstimari si actio aliqua earū nomine cōpetit:verūetiā cū solu ta pecunia repeti nō potest.d.§.fideiussor, & d.l.na turales. Duobus igitur modis naturalis obligatio accipitur, primo quando ex ea competit actio, se cundo quando retentio,seu exceptio datur.

15 Sequitur ex his actionem sæpe competere ex naturali obligatione: quæ a ciuili distincta est, vt supra. Ergo actio naturali iure, hoc est gentium fuit introducta. Et aduertatur in d.l. naturales, & in d. §. fideiussor, minus dubium esse, ꝙ obligatio, ex qua competit actio sit naturalis q̃ illa pro qua datur tantum retentio: dicit enim naturales obligatiões non eo solo. i. non tm̃ ęstimari, si earum noīe actio competat: & sic minus est dubium ꝙ naturalis sit illa quę actionem parit q̃ quę parit retẽtionis ius. Verba enim illa, non eo solo, quæ nõ tm̃, significãt exprimunt casum minus dubitabilem, & implicãt alium magis dubium Bar. in l. i. in princi. ff. si quis iusdicen. non obtemp. & ibi Pau. Cast. & Alex. & alij communiter præcipue Cagno. nu. 40.

16 Est itaq; magis dubium, an propriè dicatur naturales obligatio illa quę retentionem & exceptionẽ tantum parit, q̃ ea quæ parit actionem. Igitur naturalis obligationis proprium est, ꝙ sit efficax, & actionem pariat: quę verò impedit soluti repetitionem non propriè cõstituit debitorẽ. d. §. fideiussor.

Aduertatur præterea ꝙ in d. §. fideiussor, naturalis obligatio cuius nomine competit actio ponitur ad differentiam ciuilis obligationis: & tamen concluditur eius nomine actionem competere, quo fit vt omnino fateri oporteat, eam actionem iuregentium institutam fuisse.

17 Septimò, Obligationes iuregentium fuerunt institutæ. l. ex hoc iure. ff. de iust. & iu. Obligatio aũt parit actionem l. licet. §. ea obligatio. ff. de proc. vbi loquitur de ea obligatione quæ ex gentiũ iure descendit. Igitur eo iure actiones viguerunt.

Accedat quod frustra obligationes fuissent institutę, nisi ẽt proditum fuisset remedium ad eas exe-

quen-

quendas. Quod Bar. absurdum putat in deportato & malemerito, in l. si mandauero. §. is cuius. ff. mā. Igitur multo magis absurdum existimandū est in eo, qui nihil deliquit.

18 Nec dicatur manus regiæ auxilio huic necessitati fuisse satisfactum: quia antea demōstraui manū hāc regiam non fuisse remedium, nec ius petendi, seu exigēdi residens in parte: sed pro potestate, & imperio, seu iurisdictione regis accipi debet, vt ī l. ij. §. quod ad magistratus, iūcto prin. eius. l. ff. de orig. iur. Quæ res, quātum differat ab actione nemo ñescit. Deniq; officium iudicis nullam præsupponit obligationem l. qui per collusionem. §. vlti. ff. de act. emp. tamen iurisgentium obligationes introduxit. d. l. ex hoc iure, vt intelligamus non totū in manu regis nec in officio regio resedisse, sed aliqd' ius petendi acquisitum fuisse creditori ex obligatione cōtracta: quod aut actio erat, aut actionis munere fungebatur. d. l. licet. §. ea obligatio. ff. de proc.

19

20 Aduertendum est præterea, circa tex. in d. l. ex hoc iure. cum ait, obligationes iuregētium institutas fuisse paucis exceptis, id enim ita accipi oportet, eas obligationes efficaces fuisse, & actionem peperisse: prout & paucæ illæ à iure ciuili ītroductę & exceptę pariunt, quæ sine dubio actionem pariunt. Vt igitur congrua sit exceptio prout op3. l. nam quod liquide. ff. de pen. leg. Alex. cōsi. xxxvi. col. i. lib. vi. & in l. seruum. C. qui test. fac. poss. Roma. in consi. cxvij. Dec. in l. i. nu. 2. ff. de reg. iur. defendemus obligationes iuregentium institutas peperisse actionem.

21 Octauò. In initio ciuitatis aū leges latas pop. Roma. agebat, i. experiebatur in iudicio d. l. ij. in prin. ibi, agere instituit: quod ego interpretor. i. experi

ri, sanè nemo sine actione experitur. l. si pupilli. §. videamus. ff. de neg. gest. Igitur gentes litigando aliqua semper vsi sunt actione, seu petitione, rudi fortè & informi, non certa nec solenni: narrando. s. factum: & petendo, aduersarium ex illo, vel illo contractu obligatum condemnari ad dandum id, quod debebat.

22 Nonò. Exceptio iuregentium fuit introducta, tradunt Mod. hoc loco, vz Bal. no. nu. 22. Galia. nu. 209. & Ver. nume. 70. Sanè exceptio nihil aliud est, quam actionis exclusio l. ij. ff. de excep. & Insti. eo. ti. in princ. Item priuatio præsupponit habitum. l. decem. ff. de verb. obl. l. manumissiones. ff. de iusti. & iur. Igitur fateri oportet, actiones ante exceptiones fuisse institutas. Ergo iuregentium sunt proditæ actiones.

23 Quod autem exceptio iuregen. fuerit instituta, ex eo ostenditur, quod hę ex æquitate procedunt, l. qui æquitate, & ibi gl. ff. de doli mali excep. Fede. Senen. consi. xc. col. iij. Bart. in l. si vnus. §. pactus ne peteret col. v. propè fi. ver. contra istud. nu. 14. ff. de pact. & Sign. consi. cxxxix: qui dixit æquitatē exceptionis esse matrem, & Azo. in summa, in tit. de excep. vbi ait oēm excep. ęquitate niti Alb. in l. planè. ff. de pet. hær. Ang. Are. in §. i. col. vi. Inst. de acti. quæ æquitas iurisgen. propria est. l. pe. ff. de iust. & iur. Bar. tamen in d. l. ex hoc iure, col. v. in fi. nu. 19. scribit exceptionem esse iuris ciuilis remediū, quod mihi non placet: quia negari non potest quin exceptio sit defensio. Ideo in iure naturali fundata est. l. ij. ff. de iust. & iur.

24 Decimo hanc eandē tuetr̄ snīam tex. in l. Iurisgentiū. in princ. ff. de pact. vbi expresse ait lex, ꝙ Iurisg. conuentiones, quędam pariunt actionem, qui tex. cauillari nō pōt, Ipsa. n. cōuētio iurisg.

iurisg.parit,& ex ipsa nascit remediũ. istud quã a-ctionem vocamus. Non ait lex dari actionẽ,nec cõpetere actionem,nec aliquo verbo æquiuoco vtit: Sed dilucido & pspicuo verbo ostẽdit nasci actionem ex hmõi conuentione. Ait.n.pariunt actionẽ. Et id quidem bis repetit:quæ repetitio magis enixam intentionem ostendit.l.Balista. ff.ad trebel.

25 Deniq; verbum,pariunt,& ad actionẽ & ad exceptionem applicatur : sic.n.concepta sunt verba.

IVRIS GENTIVM conuentiones quædam pariunt actionem,quędã exceptionem. Sanè non est dubiũ,quin conuentiones illę quę exceptionẽ pariunt,sine iuris ciuilis adminiculo verè,& propriè pariãt d.l.iurisgentium.§.igit nuda. Eadem rõne dicemus Iurisg.cõuentiones illas, quę pariũt actionem,verè & propriè parere,&sine iuris ciui.adminiculo:vt idem uerbũ ad vtrunq; relatũ idẽ significet,& æqualiter determinet,iuxta l.iam hoc iure. ff.de vul.& pup.l.titię.ff.de cond.& dem:c.cognouimus.xiȷ.q.ȷȷ:c.cũ ĩ tua.de decim.c.quia circa. de priui.Cle.i.de elect.l.hæreditatẽ.C.de impub.l.ĩ te

26 stamẽ.C.de testa:mil.Vltimo prætor tuet pacta in eo statu,&vigore,in quo illa inuenit.Nihil.n.addidit nec detraxit:sed simpl r se illa seruaturum pollicitus est.d.l.iurisgentiũ.§.prętor.ff.de pact.qd Docto.interpretant in eo vigore seruari in quo fuerũt inuenta.Sanè prętor in hoc edicto sequit naturalẽ æquitatem.l.i.in prin.ff.de pact.&,p quibusdã actionibus iurisg.dat actionem,pro quibusdã exceptionem tm̃.d.l.iurisgentiũ in prin. Igit fateri opз æquitate naturali, & iuregentium pacta sic fuisse distincta,vt aliqua actionẽ parerent,aliqua excep. Ex his liquidò cõstat actionẽ seu petitionẽ,seu petendi,& agendi ius institutum fuisse,ex iuregent,

27 Quæ sententia placuit Ray. Foroliuiē. & Bal. in d.l. ex hoc iure, & Io. Fab. Insti. de act. in princip. & Zas. in d.l. ij. nu. 52. & ibi Cagnol. in ver. his legibus nu. 93. alias nu. 52. in. iij. no. ff. de orig. iur. & Aqueñ. in d.l. ex hoc iure, col. xij. Zas. in d.l. ex hoc iure. col. pen. nu. 41. Claud. Aqueñ. in l. vt vim colũ. ij. circa med. nume. 8. ff. de iust. & iure.

Non omitto etiam in codicibus antiquis in l. ij. ff. de excep. hanc quæstionem his verbis fuisse decisam. SICVT exceptiones iurisgentiū sunt, ita & actiones. Quę verba deinde ab aduersæ partis authoribus fuerunt abolita. De quibus verbis meminit Bar. in d.l. ex hoc iure. ff. de iust. & iu. col. v. prope fin. nume. 19. Tamen ad eam defendendam cętera sufficiunt argumenta.

CAP. XI.

Actio iure ciuili introducta est secūdum cōem. nu. 1. L. ij. §. deinde ex his legibus. ff. de orig. iur. nu. 1, 2.

Componere quid significet, nu. 2.

Actiones quoad formam sunt ciuiles quoad materiam, iurisgentium. 2.

Exceptiones quoad formam sunt ciuiles, quoad materiā sunt Iurisgentium. 2.

Actiones ex legitimis, & ciuilibus caussis descendentes. numero. 4.

Actio, idest actus. nu. 6.

Ciuile ius quo utitur ciuitas. 6.

Superficiem habens in alieno solo ciuili actione subnixus est. numero. 7.

Actio formam accepit à iure ciuili, nu. 9.

Ciuilis

Ciuilis actio ad differentiam pratoriæ.8.

Ciuile ius fit ex iuregentium, aliquid addendo, uel detrahendo.nu.9.14.& 16.

Ciuili uinculo sublato, superest quandoque naturale. numero.10.

Obligati omnis, aut ciuilis, aut Prætoria.nu. 11.

Ciuilis obligatio ad differentiam prætoriæ. 12. & 14.

Ciuilis obligatio, qua ciuitas utitur, etiã si naturalis sit approbata, dummodo non prætoria. nu. 12.

Ius ciuitatis continet etiam iusgentium quo ciuitas utitur.numero.13.14.

Confirmare & comprobare quomodo accipiatur.n.16.

Legitima conuentio, quam lex adiuuat, actionem parit, numero 16.& 17.

Confirmatio simplex nihil addit. nu.18.

Actio Iuregentium introducta, & à lege comprobata, efficacior est, & solenniter.nu.19.& 20.

Actio Iuregentium introducta, & iure ciuili comprobata, si deinde ciuili suffragio nudetur remanet inter minis iurisgentium.nu.22.

Obligatio aliqua efficacior est iuris ciuilis auxilio.n.21

Deportatus actionem Iuregentium acquirit, ex contractibus iurisgentium post deportationem factis. n. 22

8 CONTRARIAM sententiam qđ immo actio iure ciuili sit introducta probat glo.in l.ex hoc iure ff.de iusti.& iu. & ibi Bart.sequitur col.v. circa prin.nu.13.& ibi Mod.in additio.qui communem attestant Bart. in l.eas.ff.de cap.dimi.latè tuet Ias.Inst.de act.i pn.

Pro opinione communiter recepta adducit tex. qui vr irrefragabilis in l.ij.§.deinde ex his legib.ff. de ori.iu. Vbi est expressum, Ex legibus latis eodē ferè tpe compositas fuisse actiones, quibus inter se homines disceptarent, Quas actiones, ne ppl's, put vellet, institueret, certas solēnesq; esse voluerūt.

2 Tamen tex. ille rectè intellectus non probat hāc sniam. Non ait lex, inuentas fuisse actiones iure ciuili, sed cōpositas, hoc est formatas & coagmentatas, & cōglutinatas, seu ex multis in vnū redactas, seu in aliquā nouam formā constitutas. Ita accipit, verbum cōponere, & cōpositum in prima cōstit. cod.§.quibus ibi, ex ijsdem tribus codicibus, & nouellis cōstitutionibus leges cōponere, & in.ij.cōst. ver.multis insuper, & in Proœ. Digest. in prin. & in l.ij.ver.quæ oēs, de orig.iur. & in Proœ. Insti.§.oēs vero, &.§.quas ex omnibus: Vigebant ergo antea actiones: rudes tñ & informes, incōpositę atq; inordinatę. Ita interpretat Bal. in l.ex hoc iure, vbi dicit, actiones quoad formam specificam iuris ciuil: esse, quoad materiam, & finem ac formam incertā seu generalem iurisgentium esse. Sequitur Claud. Aquen. in d.l.vt vim, col.ij .nu.8.ff.de Iust. & iu. & Cagno. in d.l.ij.§.his legibus, col.ij.nu.52. ff. de ori. iur. & ibi Zas. nu.52.

Similem distinctionem exceptionū trad. Abb. i rub. de excep. & ibi Fel. multa cumulat. Idem trad. Ang. Aret. in Insti. de excep. vt Rub: col. vij. & Cla. Aquen. in d.l.vt vim, col.ij.nu.8.

3 Secundo hanc cōem, & receptam opin. tueri vr tex. in.§.sed istę. Insti. de act. Vbi actiones de quib⁹ antea facta fuerat mentio, & si quæ sunt similes, ex legitimis (inquit) & ciuilibus causis descendunt. Aliæ autem sunt, quas pretor ex sua iurisdictione

com

cōparatas habet,& sic videtur fieri actionū distin ctio,vt partim ciuiles sint,partim sint prętoriæ,de actionibus iurisgentium nulla fit mentio.

4 Responderi potest non fuisse ibi factam mentionem de actionibus, quæ descendunt ex contractibus iurisgentium, Et propterea rectè dicuntur procedere ex caussis ciuilibus l.legitima.ff.de pact. Imò cùm dicit eas,& similes descendere ex causis ciuilibus innuit alias non similes nō ex causis ciuilibus procedere,& sic fieri posse,vt aliquæ ex iurisgentium causis proficiscantur:alioqui si actio omnis ciuilis est superfluè addidit eas ex causis, ciuilibus descendere. Et licet nulla ibi fiat mentio actionum iurisgen. sat est tamen, si aliundè cōstet, quia lex vna per aliam suppletur.l.non est nouum.ff.de legi.Dec.in l.i.propè fi.ff.de reg.iur.

Deniq; eas ciuiles appellauit ad differentiam earum,quæ sunt iurisg.alioqui superuacuo epitheto ciuiles nūcupasset: si nulla est actio q̄ nō sit ciuilis.

Postremò dic,q; actiones ibi non dicuntur ciuiles : sed ait q; actiones illæ de quibus ibi fit mentio ex legitimis,& ciuilibus causis descendunt : prout interdum descendunt ex legitima conuentione, interdum ex naturali.l.legitima cum l.sequent. ff.de pactis.

5 Tertio adducitur tex.in l. Incommodato.§.sicut ff.commo. Vbi in commodato geritur negociū inuicem:& ideo inuicem propositæ sunt actiones,vt appareat quod in principio bñficij ac nudæ voluntatis fuerat,conuerti in mutuas præstationes,actionesq; ciuiles.& sic ibi actio ex cōmodato, q̄ cōtractus est iurisgen.descendens ciuilis appellatur.

6 Respondetur verbum actiones eò loci pro pręstationib.seu p actu accipi,quod interdum fieri solet vt

vt per glo.in l.eos.C.de diuer.præd. vrb. & Rusti. lib.xi.& in l.iij.in fi.ff.de don.inter virum, & vxo. & in auth.hoc ius porrectum vbi gl.no.C.de sacro sanct.eccle.& ibi Doct.

Secundo respondetur ciuilem dici actionem.i. qua vtitur ciuitas:tn̄ per hoc non dicitur esse iuris ciuilis,prout discrepat à iuregentium : sed quia eo vtitur ciuitas,ciuilis dr̄.Cæterùm non semper me ro iure ciuili vtit̄ ciuitas, sed eo iure vtitur, quod aut ex naturalibus præceptis,aut gentium,aut ciui libus collectum est.l.i.§.huius studij, ver.priuatū. ff.de iust.& iu.Alia rn̄sio paulò infra adducetur.

7 Ad idem est tex.in l.i.§.i.ff.de superficieb. Vbi q̄ superficiem in alieno solo habet ciuili actione subnixus esse dicitur. Nā,inquit,si conduxit superficiem,ex conducto,si emit,ex empto agere cum do mino solo potest.Quo loco actio ex emptione descendens,& ex locatione,qui contractus iurisgen. sunt d.l.ex hoc iure,de Iust.& iur. &.§.ius aūt gentium,Insti:de iure nat.gen.& ciui.l.i.in princ.ff. lo cati.appellatur ciuilis.

8 Responderi potest,mentionem factam esse de actione ciuili ad differentiam actionis iurisgentiū : Et sic innuit reperiri actionem iurisgentium.

Secundo dic, fortè de superficie actionem nullā iuregentium proditam fuisse ideoq; necessaria fuit ciuilis,arg.l.legitima.ff.de pact.

Tertio responde ibi appellatam fuisse actionem ciuilem ad differentiam prætoriæ : quę responsio quadrat etiam ad tex.in d.§.sed istæ,Insti.de act.& ad.l.incommodato.§.sicut.ff.commodati. Sic ciuilis obligatio ad differentiam prętoriæ dr̄ in.§.i. Institu.de obligatio.

9 Quarto responsio dari potest alia gn̄alis, quę ad omnia

omnia argumenta quadrare poterit:quamq́ꝫ addu cunt Bal.Acqueñ.Zaf.& Cagnol.in locis paulo ante allegatis.Vcꝫ appellari actionem ciuilem ea rõne,quia institutæ à Iuregen.formam à iure ciui.acceperunt:addendo enim & detrahendo Iurigen. efficitur ius ciuile.l.ius ciuile.ff.de iusti.& iur.Quod enim à iure ciuili receptum est atqꝫ comprobatum dr̃ ius ciuile.Inst.de obl.§.i.facit tex:in l.i.§.sed neqꝫ ver.omnia.C.de iure vet.enuc.

10 Huius distinctionis effectus est, vt sublato vinculo ciuili duret interdum iurisgentium obligatio l.Iulianus.ff.de cond.indeb.& cui adempta sunt iura ciuilia iuregentium vti,& agere posſit l.si mandauero.§.is cuius.ff.mand.Quod ad exules seu bãnitos producit Bar.in d.l.ex hoc iure col.iiij.in fin. nu.13.per l.quidam.ff.de pęnis.

11 Pro eadem cõi opinione adduci potest tex. Inst. de oblig.§.i.vbi omnis obligatio efficax, seu q̃ vinculum iuris parit,de quo ibi agitur:aut ciuilis est, aut prętoria.Et sic omnino excluditur naturalis obligatio,quoad effectum vinciendi, & obstringendi necesſitate soluendi,vt ibi:cum igitur obligatio naturalis inter eas non constituatur, sed potius ab earum numero excludatur,quæ vinculũ iuris iniꝫ ciunt:quo necesſitate astringimur alicuius soluendę rei gratia,ſm ciuitatis Iura, clarè patet ex obligatione naturali,& per consequens ex conuentione iurisgentium,actionem non oriri:

12 Responde obligationem naturalem nõ excludi, immò comprehendi constitutione illa:Solum.n.fecit mentionem ciuilis ad differẽtiam prætoriæ obligationis non vt excludatur naturalis, quæ comprehenditur in ciuili d.§.i.eo.ti.cum declarat,quæ dicantur ciuiles:eas enim esse dicit, quæ aut legib.

con-

constitutę, aut certo iure ciuili comprobatæ sunt, quibus verbis apparet verbum, ciuiles, patere latius, q̃ vt merum ius ciuile à communi omniũ hominum iure distinguat.

Intelligimus ergo ciuiles obligationes, omnes, præter prętorias, ex quibus nasci potest actio, & quibus vtitur ciuitas siue ex præceptis iurisgen. siue ex ciuilibus fuerint collectę, vt in d.l.i.§.hui9 studij, ver. priuatũ, & l.oẽs populi, in fi.ff.de iust. & iu.

13 Ostenditur, & ex alio siquidem in d.§.i.Insti. de oblig. definit obligationem esse iuris ciuilis vinculũ, quo ẽm nostrę ciuitatis iura astringimur &c. Non dixit simpliciter ẽm merum ius ciuile, nec ẽm præcepta ciuilia, sed ẽm ciuitatis iura. Quę iura partim sunt ciuitatis ipsius populi propria, partim cõmuni oĩum hominum iuri conformia. l.oẽs populi, in princ. de iust. & iu. difinitur ergo ẽt actio quę iure gen: instituta est dumtñ ea vtatur ciuitas, quia verum est per eam induci vinculum ẽm iura ciuitatis. i. ẽm iusgentium, quo vtitur ciuitas.

14 Hæc. n. obligatio dr̃ recepta & comprobata à iure ciuili, & de hac sentit tex. in d.§.i. ibi, aut certo iure ciuili comprobatę sunt. Et hęc largo modo dicitur ciuilis ad differentiam prętoriarum. nõ autem dicitur ciuilis ad differentiam iusgentium. Nã solus vsus, & sola iurigẽ. receptio, seu cõprobatio, non stituit ius ciuile, à gentium iure distinctum, & separatum: sed ita demum si aliquid additũ fuerit, vel detractum. l.ius ciuile, de iust. & iu. Tñ largo modo totũ hoc quo vtitur ciuitas ius ciuile appellari potest, quibuscunq; ex pręceptis collectũ fuerit d.l.i. §.huius studij, ver. priuatum, eo. ti. & d.l: oẽs populi, in princ. eod. ti.

15 Sanè cum ait lex, obl̃ones illas iure ciuili esse comprobatas

probatas perspicuè ostēdit eas non à iure ciuili, sed aliunde robur, atque efficacitatem acquisiuisse. Praesupponit enim quod illa obligatio vinculum iuris habeat quo obstringimur necessitate solvendi, praesupponit etiam eas postea receptas, & comprobatas à iure ciuili: & sic ante receptionem vinculū iuris habebant. Igitur constat iuregentium fuisse aliquas obligationes institutas, quae efficaces erāt, & iuris vinculo obstringebant homines necessitate soluendi.

16 Et aduertatur, quod verbum comprobatae de quo in d. §. i. Insti. de oblig. duo potest significare: Videlicet quod lex obligationes huiusmodi confirmauerit, & adiuuerit, & haec dicitur legitima conuentio, seu ciuilis obligatio, & parit actionem, propter legis adiumētum, quod antea nō poterat. l. legitima ff. de pact. adiuuando enim aliquid addidisse intelligitur, & per consequens effectum est ius ciuile. l. ius ciuile. ff. de iust. & iure. Et haec verè, & propriè dicitur ciuilis ad differentiam iurisgentium, d. l. legitima iuncta. l. seq. in prin. quibus in locis conuētio iurisgen. ponitur ad differentiam legitimae, & è contra, vt patet ex l. conuentionum, eo. ti. quae distinguit conuentiones, & deinde illius distinctionis exempla ponuntur, in d. l. legitima, & in d. l. iurisgentium, eo. titulo.

17 Alio modo pōt ītelligi verb. cōprobatae, i. receptae in vsum ciuitatis, & cōfirmatę in eo statu, & vigore, in quo fuerant repertae, & haec proprię dr̄ cōfirmatio, quae nihil dat, nec adiumento est.
Et hęc retinet nomē iurisgent. vt patet ex d. l. iurisgētium, in principio. vbi fit mentio de emptione, venditione, locatione, & similibus: quas non est dubium à iure ciuili fuisse comprobatas, tamē

Iurisgen-

Iurisgentium etiam dicuntur ad differentiam earum, quę confirmatæ, & adiutę fuerunt à iure ciuili d.l. legitima cum d.l. seq.

18 Hęc confirmatio est illi similis, de qua loquit text. in l. & quia. ff. de iur. om. iud. & Bar. in l. more col. 2 ante med. nu. 5. & eo. tit. & ibi Alex. col. iij. in prin. nu. 11. & 12. & ibid. Ias. & Dec. latè col. iiij. nu. 22. 23. 29. & 30. Et nihil addit, vt dixi.

Tñ efficax est, & actionem parit ex iuregentiũ, d.l. iurisgentium in prin. & hæ etiam comprehẽdi possunt, in d §. i. in verb. comprobatę sunt, Insti. de oblig. Verificantur enim verba definitionis. Nam verum est, ꝙ obstringunt necessitate soluendi, d.l. Iurisgentium in princ. Verum est etiam, ꝙ fuerunt iureciuili comprobatę. i. in vsum receptæ: Verum est etiam, hmõi vinculo rerum obstringi ſm ciuitatis iura, vt exigit tex. in d. §. i. intelligẽdo iura ciuitatis prout explicatur in l. i. §. huius studij, versi. priuatum, de iust. & iure, & in l. oẽs populi, in principio eo. ti. & sic tex. in d. §. i. Insti. de obliga. includit ẽt obligationes naturales, quæ iure gentium sunt efficaces, & pariũt actionem, de quibus in d.l. iurisgẽtiũ in prin. Et per consequens tex. in d. §. i. nihil opitulatur communi sententiæ.

19 Deniq; dato, ꝙ in definitione de qua in. d. §. i. nõ includerentur obligationes iurigentium, quę adiumentum non acceperint à iure ciuili: Dato etiam ꝙ cõuentiones iurisgentium, de quibus fit mentio in d.l. iurisgẽtium parerẽt actionem legis auxilio, & ex eius cõfirmatione: nihil tñ prohibet quominus actiones ex iureg. descẽdãt: dicam enim actiones ex conuentionibus, quæ nomẽ habẽt propriũ eo iure ortas fuisse: vt multis cõstat argumentis, & rationibus quas lõgum esset repetere; & easdem à

iure

iure ciuili fuisse admissas,& combrobatas,& ex ea cõfirmatione non parum adiumẽti ac viriũ acquisiuisse: & sic actio hæc ex iuregẽ.orta,ac iure ciuili comprobata, semper est eadem: multo tñ efficacior post iuris ciuilis vinculum,q̃ antea esset.

20 In primis enim solẽnis est,& certa.l.ij.§.deinde ex his legibus de orig.iur. quę qualitates inspecto iuregẽ.non insunt,prout nec initio ciuitatis inerãt d.l.ij.in prin.ibi,sine certo iure agere instituit,ĩtelligẽdo q̧ agebãt.i.experiebãtur,sine certo iure.i. sine certa actione.Item fortè nõ habebũt iura illa, q̃ maiores nostri subtilissimo aĩo,&diuino quodam motu actiõibus applicauisse dñr,in l.vlt.§.si quid enim.C.de lõgi temp.præscrip.sed nuda, & informes solo petẽdi,& exigẽdi iure erũt contentæ. Cuius diuersitatis effectus non caret vtilitate:vt confestim ostendetur.

21 Dico igitur Iustiniani eam intẽtionem fuisse ĩ d. §.i.Inst.de oblig.vt definiret obligationem efficacem ẜm ciuitatis iura:& sic non oẽm eam, quæ actionẽ parit: sed illas tm̃,quæ ẜm iura ciuitatis pariunt.Et per consequẽs ciuilem,& prætoriam tm̃ definiuit,non tñ negat quin posit reperiri aliqua obligatio efficax sine iuris ciuilis,aut prętorij adiumẽto:pręcipuè cum id extra alijs pateat iurib.quę nõ sunt correcta.Dicam itaq̧ ex cõstitutionib.iurisgentium,quæ nomen habẽt proprium oriri eodem iure actiones d.l.iurisgentium,quæ tamen nihil habeant iuris ciuilis.

22 Ex hoc eueniet,vt iurisciuilis suffragio nudatę, nõ eãdem omnino uim atq̧ formam sint habiturę nec solẽnitatem,de qua in d.l.ij.§.deinde ex his legibus.ff.de orig.iur.nec potestatem vbiq̧ ius suũ, & effectum corporalẽ extẽdẽdi.de quo in d.l.vlti.

§.si

§.si quid enim.C.de præscrip.long.temp. Sed erūt incertæ d.l.ij.in prin. & vtiles.i. potius in facto q̃, in iure consistentes.Et propterea deportatus, qui actionem ciuilibus munimētis ornatā habere non potest l.quidam.ff.de pœnis.habebit talem,qualis iuregentium prodita est,d.l.quidam.Et sic non directam,non solennem,sed vtilem, & quodammodo in facto,seu facti narratione consistentē.l.si mādauero.§.is cuius.ff.mand. vbi actio mādati, quæ deportato datur,vtilis dicitur: quasi dicat nō ex ciuili,sed ex gentium iure descēdēs.Quod nota.

23 Ita etiam procedit tex.in d.l.rerum quidem.ff. rerum amot.Vbi,quia marito contrà vxorem nulla erat prodita actio: q̃m tamen iniquum erat eam locupletari cum iactura alterius iuregētium condicitur res amota:cuius possessio sine iusta causa erat apud vxorem.Et fortè dici potest eam esse vtilem condictionem:non talem,qualem producit ius ciuile,& qualis describitur in l.vlt.§.si quid enim.C. de præscri.lōg.temp.& in.§.i.Insti.de actio. sed qualis suppeditatur ex iuregentium.

24 Ex his concordando opiniones, mihi videt̃ esse concludendum actiones inuentu quidem esse iurisgentium:& sic eo iure inuentas fuisse, & cognitas,quo verò ad formam,& ad solennitatem esse à iure ciuili introductas, & hac ratione possunt ciuiles appellari.l.ius ciuile.ff.de iust.&iu.prout etiam distinguunt Aquen.Cagno.& Zas. paulo ante relati,hoc eodem cap.nu.2.

Dum tamen intelligatis,licet ipsi hoc non dicāt in his casibus in quibus ante ius ciuile compositū actiones iuregētium competebāt etiam hoc tēpore superesse actionem,& effectum habere, si fortè vel ciuile vinculum tantum sublatum est, vel non fuit

fuit inductum, vel acquisitum nō fuit. De quibus est exemplum in l. rerum quidem. ff. rerum amot. & in l. si mandauero §. is cuius. ff. mand. & in l. eas, ff. de capi. dimi. & in l. indebiti in prin. ff. de condi. indeb. iuncta l. pen. eo. tit. De hac loquitur tex. in l. cum amplius §. is natura, de reg. iu. & in l. fideiussor §. fideiussor. ff. de fideiussori. & in l. naturales. ff. de
25 action. & ob. Ita etiam intellige tex. in l. iurisgētiū, in prin. ff. de pact. qui loquitur de conuentione iurisgen. ad dñiam eius, quæ à lege fuit comprobata, d. l. legitima, eo. tit. & sic loquendo de cōuentionibus iurisgen. de eis tractat ſm meros terminos iurisgen. non aūt ſm approbatione iurisciuilis: & nihilominus concludit ibi nasci actionem ex hmōi conuentionibus, quę nomen habent proprium. Et ita intellecta hæc cōclusio verissima est, nisi fallor: Quod valde nota, quia nemo ita declarat.
26 Item intellige, ꝙ non ex omnibus cōuētionibus iurisg. eo iure nascitur actio: sed ex his tm̄ q̄ nomē habent, proprium, d. l. Iurisgentium, in princ. & l. i. §. permutatio. ff. de rerū pm. Hi. n. dñr naturaliter debere quorū fidem sequuti sumus, l. cum amplius, §. is natura. ff. de reg. iu. hoc est, quos ex contractu nominato nobis obstrinximus, l. i. §. oēs. ff. si cer. peta. De his debitoribus intellige text. in l. i. §. debitū, ij. in vers. vel natura sufficit. ff. de consti. pec.
27 Item intellige, ꝙ hmōi actio iurisgent. vtilis est: vt in d. l. si mandauero §. is cuius. ff. manda. hoc est non directa, non certa, non solennis, non iuris, sed sonans in factum: nec tanti vigoris quanti est actio ciuilis: hæ enim qualitates ciuili actioni tributæ fuerunt. d. l. ij. §. deinde ex his legibus de orig. iuris, & l. vltima §. vltimo. C. de præscrip. longi temp: naturales autem sunt incertæ, & incompositæ.

Intellige etiam ꝙ amisso iure ciuili, si supersit iusg. hæ actiones ex iure gen. descendentes locum habebunt. Quod est notandum pro exulibus nostri tẽporis: qui retinẽt ea, quæ sunt iurisg. l. quidam. ff. de pęn. & ad hoc propositum tradit Bart. in d. l. ex hoc iure. col. iiij. circa fi nu. 13. & probatur in d. l. si mandauero. §. is cuius. ff. manda. Quæ omnia nota, quia paucis sunt cognita.

Non tamen pro pacto nudo vlla competet actio: nec vnq̃ competijt, vt latè fuit ostensum supra. c. viij. Quæ conclusio ſm iuris nostri constitutiones, & ſm præcepta iurisgentium procedit. An aũt diuersum ius ſm Pontificales sanctiones in pacto nudo custodiri oporteat non leuis est quęstio, nec modicę vtilitatis. Quam obrem eam in caput subsequens tractandam reijcio, vt lõgi sermonis satietas vitet.

CAMILLI PLAVTII IVRISCONSVLTI FONTANELLATENSIS, COMMENTARIORVM AD RVB.

.ff. *De verborum obligation.*

LIBER II.

De pacto nudo in foro canonico, & conscientiæ. Caput I.

PACTVM *nudum an iure Pontificio pariat actionem cap.i. Quod sic, secundum communem.num.1. Imo contra numero.24.25.*

C.i.de pactis, nume.2.

Generalis dispositio generaliter intelligenda est. nu.2.

Determinatio eadem pariter determinat omnia.nu.3.

C. qualiter.de pactis.nu.4.

Promittendi uerbum generale.4.

Generalis loquutio omnia comprehendit.nu.5.

Expressum dicitur, quod sub generali significatione continetur.nu.6.

Distinguendum non est, ubi lex non distinguit. nu.7.

Officium summi Pontificis in hoc uersatur, ut nos à peccato auertat.nu.9.

Fraudem contrahendo nemo facere debet, nu.11.

Ciuilis lex subijcitur Pōtificiæ in his, in quibus de peccato agitur.11.

Differentia non est inter iuramentum, & simplicem loquellam.nu.12.

Actio ex iureiurando oritur.nu.13.
Conuentio lege confirmata parit actionem etiam si nuda sit nume.14.
Incertitudo non uitiat conuentionem secundũ ius canonicum.numero. 19.
Voluntas & potestas perficiunt omnem actum. nu.20.
Correctio non fit per subtiles intellectus.nu. 21.
Fidem fallere,bono uiro non conuenit.nu.22.
Improbus non est,qui suo iure utitur.nu.23.
Contrariæ sententiæ argumenta adducuntur.nu.24.
Correctio legum uitanda est.nu.26.

1 QVAESTIO de pacti nudi ſm Pontificales ſanctiones efficacitate,quam ſubnectere inſtitui, multis fortè videbitur extra ꝑpoſitam materiam in hunc locum à me coacta, & inculcata:tñ ſi intellexerint, ius gētiũ cum Pontificio adeò eſſe cōnexum,vt alterum ab altero auelli,vix poſſe videatꝗ: ſi præterea animaduerterint eos:qui pactum iuregentium efficax ad agendum fuiſſe opinantur,potiſsimum inniti iuris Pontificij æquitate: hi profectò intelligent,non ab re,quid circa pacti nudi obſeruationem Pontificalij authoritate ſtatutum fuerit me tractare:Pręſertim,quia eius rei cognitio,ni fallor,neceſſaria eſt,vt totius materię veritas perfectè haberi poſsit.Quòd ſi quis,tedio pactorum affectus,ad verborum obligationes properare maluerit:poterit is,libello iſto,qui totus iuri Pontificio attributus eſt,prętermiſſo, ad tertium librum

se conferre, & exinde alia ad hanc materiam magis oportuna haurire.

2 Alta est quęstio ista, & vulgata, & à Doct. sæpè tractata, qua quærit. Vtrũ conuentio nuda iure Põtificio actionem pariat. Quo in articulo pleriq; rñderunt ex pacto huiusmodi actionem oriri. Et ita se habet crebrior opinio cano. quam cõem & receptam esse attestatur Fel. in. c. i. de pac. col. iij. post prin. vers. circa fm, & col. iiij. in prin. versi. probatur ista cõis. Eandem sententiam probant Ant. bu. Bal. Imo. Domin. & Abb. in c. i. de pact. Bal. in l. legitima. ff. de pact. Idem Bal. in l. petens. C. de pact. & in authen. ad hęc. C. de vsu. Ang. in l. si certis annis, col. iij. C. de pact. Anto. But. & Imo. in c. per tuas, de arbit. Glo. & Archi. in c. iuramenti: xxij. q. v. glo. in c. quicunque suffragio. xij. q. vi. Roman. in l. ij. §. ex his col. ij. ff. de verb. ob. Glo. in c. i: xvij. q. i. Imol. in c. quintauallis, in xix. dña, extra de iureiu. Alex. in l. i. col. vi. de leg. ij. & Fel. in d. c. i. de pact. Et alij multi in eandem concurrunt sententiam.

Cęterùm, quia non defuere multi non leuis authoritatis viri, qui contrarium verius esse arbitrati fuerint, & non contemnendis rationibus defenderint: cùm eius rei cognitio, & veritas plurimas & quidem non leues controuersias dirimere, & sedare posſit: è re esse duxi questionem hanc plenè discutere, & veritatem si fieri id per me poterit proferre: aut saltem cæteris veritatis inquirendæ occasionem, ansamq; præbere.

3 In primis, itaq;, ꝑ sñia illa in quam frequentius itum est adduci solet tex. in c. i. de pactis. Vbi, cùm proponeretur in vniuersali cõcilio pacta esse seruãda, aut eũ, qui sese nõ cohibuerit, ecclesiasticã sentire oportere disciplinam, Rñsum est ab vniuersis

paecem esse seruandam, & pacta custodienda: Qđ decretũ à summo Pont. fuit confirmatũ, & inter cõstitutiones põtificales repositum. d. c. i. Ideo ex huiusmodi constitutione datũ est robur pactis q̃buscunq;, ita vt ex eis, ẽt nudis actio oriatur, iuxta. l. statuas. ff. de acq. re. do. & iuxta l. legitima, de pac. Quæ cõstitutio gñaliter, & indistinctè pacta custodiri iubet, ideo gñaliter intelligẽda est, & sine distĩctione l. de prætio. ff. de publicia. l. i §. & gñalr, de lega. præst. Igitur oĩa pacta erunt obseruanda qualiacũq; sint, siue nuda, siue nõ nuda: Cũ. n. vnico verbo claudanť, & determinẽtur, oĩa vno eodẽq; modo determinata intelligunť, l. iam hoc iure, de vul. & pup. & hęc obseruatio nõ solũ per except. sed ẽt per actionis remedium inducenda est. Cõstitutio enim quæ aliquid obseruãdum esse præcipit, ita ĩtelligitur, vt exceptione aduersus petentẽ, & actione aduersus posſidentem adiuuat. l. statuas. ff. de acqui. rerum do. Secundo fulcit hanc sñiam text. in
4 c. qualiter, eo. ti. de pac. Vbi inquit studiosè agẽdũ esse, vt quæ promittunť opere cõpleantur. Quib⁹ verbis proculdubio apparet, actionem competere alioqui frustra implementũ expectaremus si inuiti promiſſores ad obseruandã fidem vrgeri nõ possent. l. debitor, de verb. sig. l. si pupilli §. videamus. ff. de neg. gest. optimè suffragať tex. in l. statuas, de acqui. re. do. Item pro oĩ ꝑmiſsione danda est. Vsus n. est Põtifex verbo gñali, hoc est, ꝑmittendi verbo, quod gñale est l. sciendũ. §. dictum. ff. de edil. ęd. Mod. hic, Galia. & Leo. nu. 52. & 66.
5 Ideo quãcunq; ꝑmiſsionẽ etiam nudam cõtinet & mãdat custodiri: locutio. n. gñalis oĩa compræhendit. l. à procuratore. C. mãd. l. in fraudem. §. vlti. ff. de his quæ in frau. cred. l. si quis in suo. §. nos aũt. C. de

C.de fideicom.lib.& nihil relinquit intactũ Bal.in consi.cccv.lib.i.& perinde est,ac si quælibet ꝑmissionum species fuissent enumeratæ: Quia dispositio gñalis tantundem operat̃ in suo gñe quantum specialis in specie proposita.l.si duo.ff. de admi.tu. l.si chorus,de leg.iij.l.oẽs.C.de præscr. xxx. anno. Bar.in l.sed & si quis.§.quæsitum.ff. si quis cautio.
6 Et expressum dr̃,quod sub gñali significatione continet̃,vt trad.Bar.in l.prętor in prin.ff.de noui ope.nun.& in l.i.ff.de vulg.& pup. vbi latè Mode. Et verbo gñali omnia includuntur,vt scrib.Bald.i consi.cxi.nu.2.lib.ij.Et à gñalitate verborũ non est recedendũ,no.in l.emptor.§.huius.ff.de pact.Bald. in d.consi.cxi.lib.ij.Pau.Cast.in cons.ccccxxx.lib. ij.Bal.in consi.cccci.col.vlt.lib.i.Paris.in cõsi. xxi. nu.56.lib.iij.& in consi.xxxvi.nu.7.lib.i.
7 Nec distinguendum est vbi lex nõ distinguit.l. i.§.quod ait.ff.de aleato.l.de prætio.ff.de publ.l.i.§. gñaliter de leg.præst.Et hęc procedunt ẽt si maior sit rõ in vno casu,q̃ĩ alio:sufficit.n.ꝙ oĩs casus generalibus verbis cõpræhendi posit: tunc.n.nõ attenta magnitudine rõnis vterq; casus includit̃ sine distõne vlla.d.l.i.§.quod aũt.ff.de alea.l. in fraudẽ in fi.& ibi no.Bal.ff.de mil.test.Socin.in l.ij.§.ex his,in prin.ff.de ver.ob.Dec.in rub.ff.si cer. pe.col. vlt.in prin.nu.30.in ij.lect.& rub.de iud:extra,col. vij.in prin.nu.7.& c.i.de ꝓb.col.iij.in fi.nu.6.
8 Omnia igitur ꝑmissa siue nuda sint, siue aliquo vestimẽto ornata,æquè sunt efficacia, & pariũt actionem per tex.in d.c.qualr. Præsertim cum dicat canon,opere esse implẽda:Qđ implemẽtum,vt sequatur,proculdubio actione, & exceptione tueri ea oportet.l.statuas.ff.de acqui.re.dom.
9 Tertio receptæ sñiæ suffragat̃,qđ dicimus officiũ

atq; authoritatem summi Pontificis in eo versari, ipsumq; operam dare oportere, vt homines à peccato abstineant. Iccircò ad eum pertinet prospicere, vt ea oĩa obseruent, & ad effectum perducãtur, quibus non custoditis homines noxam cõtrahũt, c. vlti. de prescrip. c. vt animarum de consti. lib. vi. c. vlti. de consue. c. ij. de maio. & obe. c. in d. c. vlti. de cõsuetudi. col. xxxiiij. Sanè qui pactum nudum non obseruat fidem fallit, l. i. ff. de pact. l. i. de const. pecun. Quod graue est, vt ibi: & per consequens noxam contrahit.

10 Igitur cùm ex precepto iuris Põtificij pacta custodienda esse constet, ita ea seruari oportet, vt sine noxa viuere possimus. Oĩa igitur sunt seruanda, siue sint vestimento aliquo munita, siue nuda: & cõsequenter pro pacti nudi obseruatione, & p peccatò vitando, actionem cõpetere existimandum est, vt scribit Gemin. in d. c. i. de pact. & ibi Fel. col. iiij.

11 Nemo. n. cõtrahendo fraudem facere d3, nec alteri laqueum tendere, gl. in c. hoc ius. x. q. ij. & in c. i. de alie. feu. & in c. de viduis xxxvij. q. i. c. p tuas, vbi Abb. no. de don. cano. in c. ciuitate de vsur. & in ca. cum causa de empt. Cagno. in l. ij. col. iij. nu. 10. C. de rescin. vẽd. & hoc casu cessare debet iuris ciuilis authoritas: quia cùm agat de peccato lex ciuilis subijcit pontificiæ, Auth. quomo. opor. episc. circa prin. & in auth. de eccl. tit. circa prin. & in auth. vt cleri. apud pp. episc. §. si ecclesię Alex. in consi. lxix. col. 3. post med. nu. 11. lib. iij. Quartò exemplo diuinę actionis admonemur nõ minus seruãdũ esse, qđ simpliciter fuit promissum, q̃ qđ iuro fuit comprobatum, Ius aũt Pontificiũ diuinas constitutiones imitatur, & custodit, & obseruandas esse præcipit. c. relatum, de testamen. c. vlt. de præscript. Quamobrẽ

12

cum

cum nullam differentiam faciat Deus inter iusiurandum, & nudam assertionem xxij.q.v.c.quicũque suffragio.xij.q.ij.& ea quæ procedũt de labijs suis non faciat irrita, & sic apud Deum par sit vis atque potestas pacti nudi, & eius quod iureiurando fuit confirmatum, Ideo cum iure Pontificio pacta esse seruanda cautum sit, interpretandum est, non minùs esse obseruandas conuentiones nudas,
13 q̃ iureiurando confirmatas. Nascetur ergo actio ex pacto nudo, quemadmodum oritur ex iureiurando, vt sit similis iussioni diuinæ pontificalis sanctio, vt scrib. Gemin. in d.c.i. de pac. & ibi Fely. col.iij. Actionem autem ex iureiurando oriri non est ambigendum, cũ ita se habeat cõis opinio, quã tenent Inno. & Io. And. in c. cum venissent, de insti tut. & Anto. But. in c. cum contingat, de iureiuran. Bar. in l. si is qui pro eo. ff. de fideiusso. Alex. in consi. lxix. nume. 12, lib. iij. vbi communem dicit, & Fely. in d.c.i. colum. iij. post med. de pact.
14 Quintò, pactum nudũ lege confirmatum actionem parit, l. legitima. ff. de pact. Eadem rõne pactũ nudum iure naturali, & diuino ac demum pontificia authoritate receptũ, & inter canonicas sanctiones relatũ non minus efficax esse debet, q̃ nuda cõuentio lege ciuili confirmata. Quẽadmodũ igĩt nuda pactio legis ciuilis authoritate munita actionẽ parit, d.l. legitima. ff. de pact. Ita quoq; efficax erit pactum nudũ pontificali authoritate comprobatũ
15 & receptũ, vt tradit hoc loco Gemi. Quæ ratio, adeo visa est Imo. efficax, vt ipse ob eam amplexus fuerit receptã à pluribus sententiam, vt refert Feli. in d.c.i. col. iij. & ibi Abb. præcipuã hanc esse arbitratur rõnem, & potissimũ huiusce cõclõnis, fundamentũ. & huic innitĩ Imo. in c. per tuas de arbi.

Hæc

Iuriſgentium etiam dicuntur ad differentiam earum,quę confirmatæ,& adiutę fuerunt à iure ciuili d.l.legitima cum d.l.ſeq.

18 Hęc confirmatio eſt illi ſimilis,de qua loquit̃ text. in l.& quia.ff.de iur.om.iud.& Bar.in l.more col.2 ante med.nu.5.& eo.tit.& ibi Alex.col.iij. in prin. nu.11.& 12.& ibid.Iaſ.& Dec.latè col. iiij.nu. 22.23. 29.& 30.Et nihil addit,vt dixi.

Tñ efficax eſt,& actionem parit ex iuregentiũ, d.l.iuriſgentium in prin.& hæ etiam comprehēdi poſſunt,in d §.i.in verb.comprobatę ſunt, Inſti.de oblig.Verificantur enim verba definitionis. Nam verum eſt,ꝙ obſtringunt neceſsitate ſoluendi,d.l. Iuriſgentium in princ.Verum eſt etiam,ꝙ fuerunt iureciuili comprobatę.i.in vſum receptæ: Verum eſt etiam,hmōi vinculo rerum obſtringi ſm ciuitatis iura,vt exigit tex.in d.§.i. intelligēdo iura ciuitatis prout explicatur in l.i.§.huius ſtudij, verſi. priuatum,de iuſt.& iure,& in l.oēs populi,in principi.eo.ti.& ſic tex.in d.§.i.Inſti.de obliga.includit ēt obligationes naturales,quæ iure gentium ſunt efficaces,& pariūt actionem,de quibus in d.l.iuriſgētiũ in prin.Et per conſequens tex.in d.§.i. nihil opitulatur communi ſententiæ.

19 Deniq; dato,ꝙ in definitione de qua in.d.§.i.nō includerentur obligationes iurigentium, quę adiumentum non acceperint à iure ciuili:Dato etiam ꝙ cōuentiones iuriſgentium,de quibus fit mentio in d.l.iuriſgētium parerēt actionem legis auxilio, & ex eius cōfirmatione:nihil tñ prohibet quominus actiones ex iureg.deſcēdāt:dicam enim actiones ex conuentionibus,quæ nomē habēt propriũ eo iure ortas fuiſſe:vt multis cōſtat argumentis,& rationibus quas lōgum eſſet repetere: & eaſdem à

iure

iure ciuili fuisse admissas, & combrobatas, & ex ea cõfirmatione non parum adiumẽti ac viriũ acquisiuisse: & sic actio hæc ex iuregẽ. orta, ac iure ciuili comprobata, semper est eadem: multo tñ efficacior post iuris ciuilis vinculum, q̃ antea esset.

20 In primis enim solẽnis est, & certa. l. ij. §. deinde ex his legibus de orig. iur. quę qualitates inspecto iuregẽ. non insunt, prout nec initio ciuitatis inerãt d. l. ij. in prin. ibi, sine certo iure agere instituit, ĩtelligẽdo ꝙ agebãt. i. experiebãtur, sine certo iure. i. sine certa actione. Item fortè nõ habebũt iura illa, q̃ maiores nostri subtilissimo aĩo, & diuino quodam motu actiõibus applicauisse dñr, in l. vlt. §. si quid enim. C. de lõgi temp. præscrip. sed nuda, & informes solo petẽdi, & exigẽdi iure erũt contentæ. Cuius diuersitatis effectus non caret vtilitate: vt confestim ostendetur.

21 Dico igitur Iustiniani eam intẽtionem fuisse ĩ d. §. i. Inst. de oblig. vt definiret obligationem efficacem ₰m ciuitatis iura: & sic non oẽm eam, quæ actionẽ parit: sed illas tm̃, quæ ₰m iura ciuitatis pariunt. Et per consequẽs ciuilem, & prætoriam tm̃ definiuĩt, non tñ negat quin possit reperiri aliqua obligatio efficax sine iuris ciuilis, aut prętorij adiumẽto: pręcipuè cum id extra alijs pateat iurib. quę nõ sunt correcta. Dicam itaq; ex cõstitutionib. iurisgentium, quæ nomen habẽt proprium oriri eodem iure actiones d. l. iurisgentium, quæ tamen nihil habeant iuris ciuilis.

22 Ex hoc eueniet, vt iurisciuilis suffragio nudatę, nõ eãdem omnino uim atq; formam sint habiturę nec solẽnitatem, de qua in d. l. ij. §. deinde ex his legibus. ff. de orig. iur. nec potestatem vbiq; ius suũ, & effectum corporalẽ extẽdẽdi, de quo in d. l. vlti.

§.si quid enim.C.de prescrip.long.temp. Sed erũt incertæ d.l.ij.in prin. & vtiles.i. potius in facto q̃ in iure consistentes.Et propterea deportatus, qui actionem ciuilibus munimẽtis ornatã habere non potest l.quidam.ff.de pœnis.habebit talem,qualis iuregentium prodita est,d.l.quidam.Et sic non directam,non solennem,sed vtilem, & quodammodo in facto,seu facti narratione consistentẽ.l.si mãdauero.§.is cuius.ff.mand. vbi actio mãdati, quæ deportato datur,vtilis dicitur: quasi dicat nõ ex ciuili,sed ex gentium iure descẽdẽs.Quod nota.

23 Ita etiam procedit tex.in d.l.rerum quidem.ff. rerum amot.Vbi,quia marito contrà vxorem nulla erat prodita actio: q̃m tamen iniquum erat eam locupletari cum iactura alterius iuregẽtium condicitur res amota:cuius possessio sine iusta causa erat apud vxorem.Et fortè dici potest eam esse vtilem condictionem:non talem,qualem producit ius ciuile,& qualis describitur in l.vlt.§.si quid enim.C. de prescri.lõg.temp.& in.§.i.Insti.de actio. sed qualis suppeditatur ex iuregentium.

24 Ex his concordando opiniones, mihi videt esse concludendum actiones inuentu quidem esse iurisgentium:& sic eo iure inuentas fuisse, & cognitas,quo verò ad formam,& ad solennitatem esse à iure ciuili introductas, & hac ratione possunt ciuiles appellari.l.ius ciuile.ff.de iust.&iu.prout etiam distinguunt Aquen·Cagno.& Zas. paulo ante relati,hoc eodem cap.nu.2:

Dum tamen intelligatis,licet ipsi hoc non dicãt in his casibus in quibus ante ius ciuile compositũ actiones iuregẽtium competebãt etiam hoc tẽpore superesse actionem, & effectum habere, si fortè vel ciuile vinculum tantum sublatum est, vel non fuit

fuit inductum, vel acquisitum nō fuit. De quibus est exemplum in l. rerum quidem. ff. rerum amot. & in l. si mandauero §. is cuius. ff. mand. & in l. eas, ff. de capi. dimi. & in l. indebiti in prin. ff. de condi. indeb. iuncta l. pen. eo. tit. De hac loquitur tex. in l. cum amplius §. is natura, de reg. iu. & in l. fideiussor §. fideiussor. ff. de fideiussori. & in l. naturales. ff. de
25 action. & ob. Ita etiam intellige tex. in l. iurisgētiū, in prin. ff. de pact. qui loquitur de conuentione iurisgen. ad dñiam eius, quæ à lege fuit comprobata, d. l. legitima, eo. tit. & sic loquendo de cōuentionibus iurisgen. de eis tractat ꝭm meros terminos iurisgen. non aūt ꝭm approbatione iurisciuilis: & nihilominus concludit ibi nasci actionem ex hmōi conuentionibus, quę nomen habent proprium. Et ita intellecta hæc cōclusio verissima est, nisi fallor: Quod valde nota, quia nemo ita declarat.
26 Item intellige, ꝙ non ex omnibus cōuētionibus iurisg. eo iure nascitur actio: sed ex his tm̄ q̄ nomē habent, proprium, d. l. Iurisgentium, in princ. & l. i. §. permutatio. ff. de rerū pm. Hi. n. dñr naturaliter debere quorū fidem sequuti sumus, l. cum ampli⁹, §. is natura. ff. de reg. iu. hoc est, quos ex contractu nominato nobis obstrinximus, l. i. §. oēs. ff. si cer. peta. De his debitoribus intellige text. in l. i. §. debitū, ij. in vers. vel natura sufficit. ff. de consti. pec.
27 Item intellige, ꝙ hmōi actio iurisgent. vtilis est: vt in d. l. si mandauero §. is cuius. ff. manda. hoc est non directa, non certa, non solennis, non iuris, sed sonans in factum: nec tanti vigoris quanti est actio ciuilis: hæ enim qualitates ciuili actioni tributæ fuerunt. d. l. ij. §. deinde ex his legibus de orig. iuris, & l. vltima §. vltimo. C. de præscrip. longi temp: naturales autem sunt incertæ, & incompositæ.

CAMILLI PLAVTII IVRISCONSVLTI FONTANELLATENSIS, COMMENTARIORVM AD RVB.

.ff. De verborum obligation.

LIBER II.

De pacto nudo in foro canonico, & conscientiæ. Caput I.

PACTVM *nudum an iure Pontificio pariat actionem cap.i. Quod sic, secundum communem.num.1.Imo contra. numero.24.25.*

C.i.de pactis,nume.2.

Generalis dispositio generaliter intelligenda est. nu.2.

Determinatio eadem pariter determinat omnia.nu.3.

C. qualiter.de pactis.nu.4.

Promittendi uerbum generale.4.

Generalis loquutio omnia comprehendit.nu.5.

Expressum dicitur,quod sub generali significatione continetur.nu.6.

Distinguendum non est,ubi lex non distinguit. nu.7.

Officium summi Pontificis in hoc uersatur, ut nos à peccato auertat.nu.9.

Fraudem contrahendo nemo facere debet,nu.11.

Ciuilis lex subijcitur Pōtificiæ in his,in quibus de peccato agitur.11.

Differentia non est inter iuramentum,& simplicem loquellam.nu.12.

Actio ex iureiurando oritur.nu.13.

Conuentio lege confirmata parit actionem etiam ſi nuda ſit nume.14.

Incertitudo non uitiat conuentionem ſecundũ ius canonicum.numero.19.

Voluntas & poteſtas perficiunt omnem actum. nu.20.

Correctio non fit per ſubtiles intellectus. nu. 21.

Fidem fallere,bono uiro non conuenit.nu.22.

Improbus non eſt,qui ſuo iure utitur.nu.23.

Contrariæ ſententiæ argumenta adducuntur.nu.24.

Correctio legum uitanda eſt.nu.26.

1 QVAESTIO de pacti nudi ſm Pontificales ſanctiones efficacitate,quam ſubnectere inſtitui, multis fortè videbitur extra ꝓpoſitam materiam in hunc locum à me coacta, & inculcata:tñ ſi intellexerint, ius gẽtiũ cum Pontificio adeò eſſe cõnexum,vt alterum ab altero auelli,vix poſſe videatur: ſi præterea animaduerterint eos:qui pactum iuregentium efficax ad agendum fuiſſe opinantur,potiſsimum inniti iuris Pontificij æquitate: hi profectò intelligent,non ab re,quid circa pacti nudi obſeruationem Pontificalij authoritate ſtatutum fuerit me tractare:Pręſertim,quia eius rei cognitio,ni fallor,neceſſaria eſt,vt totius materię veritas perfectè haberi poſsit. Quòd ſi quis,tedio pactorum affectus,ad verborum obligationes properare maluerit:poterit is,libello iſto,qui totus iuri Pontificio attributus eſt,prętermiſſo, ad tertium librum

se conferre, & exinde alia ad hanc materiam magis oportuna haurire.

2 Alta est quęstio ista, & vulgata, & à Doct. sæpè tractata, qua quærit. Vtrũ conuentio nuda iure Põtificio actionem pariat. Quo in articulo pleriq; rñderunt ex pacto huiusmodi actionem oriri. Et ita se habet crebrior opinio cano. quam cõem & receptam esse attestatur Fel. in. c. i. de pac. col. iij. post prin. vers. circa fm, & col. iiij. in prin. versi. probatur ista cõis. Eandem sententiam probant Ant. bu. Bal. Imo. Domin. & Abb. in c. i. de pact. Bal. in l. legitima. ff. de pact. Idem Bal. in l. petens. C. de pact. & in authen. ad hęc. C. de vsu. Ang. in l. si certis annis, col. iij. C. de pact. Anto. But. & Imo. in c. per tuas, de arbit. Glo. & Archi. in c. iuramenti: xxij. q. v. glo. in c. quicunque suffragio. xij. q. vi. Roman. in l. ij. §. ex his col. ij. ff. de verb. ob. Glo. in c. i: xvij. q. i. Imol. in c. quintauallis, in xix. dñia, extra de iureiu. Alex. in l. i. col. vi. de leg. ij. & Fel. in d. c. i. de pact. Et alij multi in eandem concurrunt sententiam.

Cęterùm, quia non defuere multi non leuis authoritatis viri, qui contrarium verius esse arbitrati fuerint, & non contemnendis rationibus defenderint: cùm eius rei cognitio, & veritas plurimas & quidem non leues controuersias dirimere, & sedare posfit: è re esse duxi questionem hanc plenè discutere, & veritatem si fieri id per me poterit proferre: aut saltem cæteris veritatis inquirendæ occasionem, ansamq; præbere.

3 In primis, itaq;, ꝑ sñia illa in quam frequentius itum est adduci solet tex. in c. i. de pactis. Vbi, cùm proponeretur in vniuersali cõcilio pacta esse seruãda, aut eũ, qui sese nõ cohibuerit, ecclesiasticã sentire oportere disciplinam, Rñsum est ab vniuersis

pacem esse seruandam, & pacta custodienda: Qd decretũ à summo Pont. fuit confirmatũ, & inter cõstitutiones põtificales repositum. d.c.i. Ideo ex huiusmodi constitutione datũ est robur pactis qbuscunq;, ita vt ex eis, ẽt nudis actio oriatur, iuxta. l. statuas. ff. de acq. re. do. & iuxta l. legitima, de pac. Quæ cõstitutio gñaliter, & indistinctè pacta custodiri iubet, ideo gñaliter intelligẽda est, & sine distĩctione l. de prætio. ff. de publicia. l. i §. & gñalr, de lega. prest. Igitur oĩa pacta erunt obseruanda qualiacũq; sint, siue nuda, siue nõ nuda: Cũ. n. vnico verbo claudant, & determinẽtur, oĩa vno eodẽq; modo determinata intelligunt, l. iam hoc iure, de vul. & pup. & hęc obseruatio nõ solũ per except. sed ẽt per actionis remedium inducenda est. Cõstitutio enim quæ aliquid obseruãdum esse præcipit, ita ĩtelligitur, vt exceptione aduersus petentẽ, & actione aduersus possidentem adiuuat. l. statuas. ff. de acqui. rerum do. Secundo fulcit hanc snĩam text. in
4 c. qualiter, eo. ti. de pac. Vbi inquit studiosè agẽdũ esse, vt quæ promittunt opere cõpleantur. Quib⁹ verbis proculdubio apparet, actionem competere alioqui frustra implementũ expectaremus si inuiti promissores ad obseruandã fidem vrgeri nõ possent. l. debitor, de verb. sig. l. si pupilli. §. videamus. ff. de neg. gest. optimè suffragat tex. in l. statuas, de acqui. re. do. Item pro oĩ pmissione danda est. Vsus n. est Põtifex verbo gñali, hoc est, pmittendi verbo, quod gñale est l. sciendũ. §. dictum. ff. de edil. ęd. Mod. hic, Galia. & Leo. nu. 52. & 66.
5 Ideo quãcunq; pmissionẽ etiam nudam cõtinet & mãdat custodiri: locutio. n. gñalis oĩa compræhendit. l. à procuratore. C. mãd. l. in fraudem. §. vlti. ff. de his quæ in frau. cred. l. si quis in suo. §. nos aũt. C. de

C.de fideicom.lib.& nihil relinquit intactũ Bal.in consi.cccv.lib.i.& perinde est,ac si quælibet ꝓmissionum species fuissent enumeratæ: Quia dispositio gñalis tantundem operat̃ in suo gñe quantum specialis in specie proposita.l.si duo.ff. de admi.tu. l.si chorus,de leg.iij.l.oẽs.C.de præscr. xxx. anno. Bar.in l.sed & si quis.§.quæsitum.ff. si quis cautio.
6 Et expressum dr̃,quod sub gñali significatione continet̃,vt trad.Bar:in l.prętor in prin.ff.de noui ope.nun.& in l.i.ff.de vulg.& pup. vbi latè Mode. Et verbo gñali omnia includuntur,vt scrib.Bald.i consi.cxi.nu.2.lib.ij.Et à gñalitate verborũ non est recedendũ,no.in l.emptor.§.huius.ff.de pact.Bald. in d.consi.cxi.lib.ij.Pau.Cast.in consi.ccccxxx.lib. ij.Bal.in consi.cccci.col.vlt.lib.i.Paris.in cõsi. xxi. nu.56.lib.iiij.& in consi.xxxvi.nu.7.lib.i.
7 Nec distinguendum est vbi lex nõ distinguit.l. i.§.quod ait.ff.de aleato.l.de prætio.ff.de publ.l.i.§. gñaliter de leg.præst.Et hęc procedunt ẽt si maior sit rõ in vno casu,q̃ i alio:sufficit.n.ꝙ oĩs casus generalibus verbis cõpræhendi possit: tunc.n.nõ attenta magnitudine rõnis vterq; casus includit̃ sine distõne vlla.d.l.i.§.quod aũt.ff.de alea.l. in fraudẽ in fi.& ibi no.Bal.ff.de mil.test.Socin.in l.ij.§.ex his,in prin.ff.de ver.ob.Dec.in rub.ff.si cer. pe.col. vlt.in prin.nu.30.in ij.lect.& rub.de iud:extra,col. vij.in prin.nu.7.& c.i.de ꝓb.col.iij.in fi.nu.6.
8 Omnia igitur ꝓmissa siue nuda sint, siue aliquo vestimẽto ornata,æquè sunt efficacia, & pariũt actionem per tex.in d.c.qualr. Præsertim cum dicat canon,opere esse implẽda:Qđ implemẽtum,vt sequatur,proculdubio actione, & exceptione tueri ea oportet.l.statuas.ff.de acqui.re.dom.
9 Tertio receptæ sniæ suffragat̃,qđ dicimus offiin

atq; authoritatem summi Pontificis in eo versari, ipsumq; operam dare oportere, vt homines à peccato abstineant. Iccircò ad eum pertinet prospicere, vt ea oīa obseruent, & ad effectum perducãtur, quibus non custoditis homines noxam cōtrahũt, c. vlti. de prescrip. c. vt animarum de consti. lib. vi. c. vlti. de consue. c. ij. de maio. & obe. c. in d. c. vlti. de cōsuetudi. col. xxxiij. Sanè qui pactum nudum non obseruat fidem fallit, l. i. ff. de pact. l. i. de const. pecun. Quod graue est, vt ibi: & per consequens noxam contrahit.

10 Igitur cùm ex precepto iuris Pōtificij pacta custodienda esse constet, ita ea seruari oportet, vt sine noxa viuere possimus. Oīa igitur sunt seruanda, siue sint vestimento aliquo munita, siue nuda: & cōsequenter pro pacti nudi obseruatione, & pro peccatò vitando, actionem cōpetere existimandum est, vt scribit Gemin. in d. c. i. de pact. & ibi Fel. col. iij.

11 Nemo. n. cōtrahendo fraudem facere d3, nec alteri laqueum tendere, gl. in c. hoc ius. x. q. ij. & in c. i. de alie. feu. & in c. de viduis xxxvij. q. i. c. per tuas, vbi Abb. no. de don. cano. in c. ciuitate de vsur. & in ca. cum causa de empt. Cagno. in l. ij. col. iij. nu. 10. C. de rescin. vēd. & hoc casu cessare debet iuris ciuilis authoritas: quia cùm agat de peccato lex ciuilis subijcit pontificiæ, Auth. quomo. opor. episc. circa prin. & in auth. de eccl. tit. circa prin. & in auth. vt cleri. apud pp. episc. §. si ecclesie Alex. in consi. lxix. col. 3. post med. nu. 11. lib. iij. Quartò exemplo diuine ac-

12 tionis admonemur nō minus seruãdũ esse, qd simpliciter fuit promissum, q̃ qd iuro fuit comprobatum, Ius aũt Pontificiũ diuinas constitutiones imitatur, & custodit, & obseruandas esse præcipit. c. relatum, de testamen. c. vlt. de præscript. Quamobrē

cum nullam differentiam faciat Deus inter iusiurandum,& nudam assertionem xxij.q.v.c.quicunque suffragio.xij.q.ij.& ea quæ procedũt de labijs suis non faciat irrita,& sic apud Deum par sit vis atque potestas pacti nudi,& eius quod iureiurando fuit confirmatum,Ideo cum iure Pontificio pacta esse seruanda cautum sit, interpretandum est, non minus esse obseruandas conuentiones nudas,
13 quam iureiurando confirmatas. Nascetur ergo actio ex pacto nudo,quemadmodum oritur ex iureiurando, vt sit similis iussioni diuinæ pontificalis sanctio,vt scrib.Gemin.in d.c.i.de pac.& ibi Fely. col.iiij.Actionem autem ex iureiurando oriri non est ambigendum,cũ ita se habeat cõis opinio, quã tenent Inno.& Io.And.in c.cum venissent,de insti tut.& Anto.But.in c.cum contingat,de iureiuran. Bar.in l.si is qui pro eo.ff.de fideiusso.Alex.in consi.lxix.nume.12,lib.iij.vbi communem dicit,& Fely.in d.c.i.colum.iij.post med.de pact.

14 Quintò,pactum nudũ lege confirmatum actionem parit,l.legitima.ff.de pact.Eadem rõne pactũ nudum iure naturali,& diuino ac demum pontificia authoritate receptũ,& inter canonicas sanctiones relatũ non minus efficax esse debet,quam nuda cõuentio lege ciuili confirmata.Quẽadmodũ igit̃ nuda pactio legis ciuilis authoritate munita actionẽ parit,d.l.legitima.ff.de pact. Ita quoque efficax erit pactum nudũ pontificali authoritate comprobatũ
15 & receptũ,vt tradit hoc loco Gemi. Quæ ratio, adeo visa est Imo.efficax,vt ipse ob eam amplexus fuerit receptã à pluribus sententiam,vt refert Feli. in d.c.i.col.iiij.& ibi Abb.præcipuã hanc esse arbitratur rõnem,& potissimũ huiusce cõclõnis, fundamentũ.& huic innitit̃ Imo.in c.per tuas de arbi.

Hæc sunt potissima huius conclusionis fundamenta. Non desunt tñ qui leuia quædam adducāt, quę omittere nolui, vt sit ēt scrupulosis satisfactum.

16 Sextò adduciť tex.in.d.c.per tuas,de arb.vbi sententia arbitri seu arbitratoris nulla, ex nuda emologatione seu approbatione partium confirmatur & actionem producit,& sic ex pacto nudo oriť actio,vt tradit Fely.d.c.i.col.iiij. Dic ꝙ casus spālis non trahiť in consequētiam.l.qđ verò.ff. de legib. Imò retorqueť per argm̄ à speciali de quo in d.l.qđ verò,& in l.ius singulare,eo.ti.& in l.i.ff.ad muni. & c.quę à iure,de reg.iu.lib.vi.gl.in c.præsenti.§.loca.de pręb.lib.vi.& in l.vni.C.si quacūqꝫ præd. digni.gl.in l.si is qui.ff.de iure fisci,gl.in c.i.de hæret. lib.vi.gl.in l.vlt.ff.de pub.iudicijs gloss.in l.eos.C. de lib.xi.& alibi sæpè doct.

17 Septimò,exemplo testōꝶ hoc comprobat Fel. in d.c.i.col.iiij.ante med.de pact.in his.n.ius pontificium relaxat solēnitates iuris ciu.c.relatum,& c. cum esses,de testa In quibus maius periculū versatur,q̄ꝫ in pactis.Igitur multo magis admittendum est,vt iuris ciuilis scrupulositatem à nudis cōuentionibus amouerit,c.i.de prob.Argm̄ hmōi fragile est:quia non probat hoc esse,quod ab hoc cōtingit abesse.l.nam hoc.C.vnde cognati,non negatur potestas iuris Pontificij,sed voluntas.

18 Octauò,plurimum suffragatur huic snię authoritas Arch.in c.sunt nonnulli.i.q.i.qui dixit incertitudinem fm pręcepta iuris pōtificij non afferre cōuentionibus vitium sustineť.n.ex æquitate canonica oīs cōtractus, & promissio oīs quantūuis incerta.Nam intelligiť actum,vt boni viri arbitratu certa cōstituatur,& declaretur. Quod secus est fm iura ciuilia l.ita stipulatus.ff.de verb.obl. præterq̄ꝫ

terque in casu speciali de quo in l.cū post.§.gener. ff.
19 de iure dot.Et sic,quod est spāle in iure ciui. id generale est in oībus conuentionibus fm iuris Pontificij ęquitatē,& hoc probat Ant.But.in c.ex parte: de censib.existimans id esse scitu,& notatu dignū: & Alex.in d.l.si stipulatus,col.iij.ait hāc snīam iuris nostri interpraetibus parum cognitā esse.& cōmendat Io.Ana.in c.cum in iuramento,col.i.de homi.& Abb.in c.ij.de decim.per illum tex.in verbo primitiæ,& in c.ex parte col.ij.& Bal.in l. qui mutuam §.salarium.ff.mand.Flor.in l.cū quidam §.vltimo.ff.de vsu.loquens de relicto pro aīa non expressa re,nec quantitate, arg.l.quidam in testō,de leg.ij.Math.in Cle.i.de testa.& ibi Cardi.q.xxviij. Spec.de instr.edi.§.nūc aliqua.col.vi.&ibi Io.And. & Fel.in d.c.i.col.iiij.post med.nu.6.de pact.
20 Aduerte,quicquid sit de hmōi incerta promissione,de qua vide,q̄ dixi in l.ita stipulat⁹.ff.de verbo:obli.hoc argm̄ nihil suffragatur qōni de pacto nudo:quia ex diuersis non fit illatio.l.papinianus, ff.de min. Non disputat̄ vtrum pontifex potuerit statuere,de cuius potestate summa qui disputat sacrilegium cōmittit.l.sacrilegij.C.de diuer. rescrip. l.ij.C.de crim.sacril,Sed dr̄ q͏ non statuit:& de hoc disputatur vtrūm statuerit,nécne, q͏ ex pacto nudo oriatur actio:aut officium Iudi. competat, duo enim requirunt̄ ad quemlibet actū perficiendum, voluntas,s.& potestas,nec sufficit alterutrū, c: sup abbatia,in verb.posset.& vellet,de off deleg.c.sup inordinata,in verb.possunt,& volunt de præben. no.gl.in l.si filiæ,in verb.donauit.C.de don.propt. nup.Bal.in l.omne,col.ij.in vers.no.tex. nu.8.C.cō munia de legatis.
21 Nonò,adducitur tex.in c.i. de iureiur. quem ad hoc

hoc subtiliter inducit Ant.But.in c.i.de probati.& Mod.in addi.ad Fel.in d.c.i:de pact.

Sed nõ est admittenda subtilis inductio ad corrigendas leges,gl.in c.cupientes.§.ꝙ si ꝑ xx.de ele.lib.vi.oportet enim ꝙ expresse fiat correctio.l.pre cipimus,C.de appellatio.

22 Decimò,bono viro non cõuenit fidẽ fallere,glo. in l.semper in cõuentionibus,de reg.iu.Dec.in cõsi.cxi.col.ij.ante med.nu.2.Cagn.in l.ij. nu.12.C.de resc.vẽd.& sic saltem in foro cõscientiæ,qui bonus vir dr̃,ẜm Dec.& Cagn.vbi supra nudũ pactũ oĩo custodiri opʒ,quia vt dixi, bono viro fidẽ fallere fas nõ est Bal.in c.cũ cãm.ij.circa fi.de testi.Ant.bu tri.in c.pe.de empti.& vendi.&in c.qm̃ pleriqʒ,de immu.ecc.& ibi Abb.& Saly.in auth. ad hęc.C.de vsu.& Dec.in d.cõs.cxi.nu.2.Ias.Aquen.& Cur. in

23 l.pe.C.de pact. Responde fidem non fallere eum, qui limitata consensit,& exceptioni tm̃ se obstrinxit:&fidẽ non fallit is,qui nõ facit id,ad quod iure cõpelli non põt:Improbus.n.non est, qui suo iure vtitur l.nullus,de reg.iu.Item non oĩs, qui fidẽ fallit,actione illigat̃,sed exceptione tm̃ coercet̃, l.i.ff. de pac.iũcta l.iurisgentium.§.igit̃ nuda,eod.tit.nisi lex,vel prætor actionẽ dederit,l.i.de cõst.pec.in.ff.

24 Contrariam sñiam tenuerunt multi, scʒ non oriri actionem ex pacto nudo etiam ẜm iura canonica. Inter cęteros hoc probat Innoc.in c.i.de pact.& ibi Archid.& Imo.in c.cũ cõtingat de iureiu.in repe. & Anch.in consi.cccxxvij.Visis diligẽter actis, co lum.vlti.Et ꝙ ex pacto nudo non oriat̃ actio, strenuè defendit Bartol.de Sal.&in l.legem q.vij. C.de pact.& ibi Soc.ait,hanc opin.stricto iure disputatam esse veriorem,quam ẽt comprobauit Rica. de Sal.in d.l.legem,& sequit̃ Ang.Are.in.§.in personã

col.

col.vlti.Institu.de action.& mihi placet.

Quæ sententia ex eo solo sustinetur, quia iure non cauetur, actionem competere, ergo non est dāda.l. illam C.de coll:auth.de triē.& semis.§.cōsiderem⁹.

25 Secundo in dubio nō est inducenda discordia inter ius ciuile, & ius Pontificium, sed ita fieri dʒ interpretatio, vt cōcordet vtrunq.c.i.de ope.no.nū. Quamobrē cū iure ciuili cautū sit ex pacto nudo actionē non oriri, l.iurisgentium.§.igitur nuda, ff. de pact. Idē iure Pontificio obseruādum esse defendemus, cōcordādū eni est ius Pontificium cū ciuili c.cū expediat, de elec.lib.vi.cum itaq; iure ciu.cautum sit ex pacto nudo actionem nō oriri, l.iurisgētium.§.igitur nuda, ff.de pact.l.ex placito C. de rerum permu.l.i.§.permutatio:ff.eod.titu. Idem iure pontificio obseruandum est, defendemus:

26 Tertio legum correctio non est inducenda, nisi specialiter, & expresśim de abrogatione appareat, l.præcipimus, in fi.C.de appel.l.sancimus, C.de testa.Auth.quib:mod.na.eff.sui, in prin.Gl. in auth. ex testamento, C.de colla.& in c.causam, de rescri. Pet.Bellaper.in l.per hāc.C.de temp.appel. nume. 5.Barb.inter Alex.consi.ciij.lib.i.Barb.in rub:C.q admitti nu.175, c.cum dilectus, de consue.l.serui uestri C.de noxa.glo.in c.statutum, de preben.lib.vi. & alibi sæpè docto.id inculcant: Igitur in dubio ius ciuile à Pontificio non corrigi defendemus nec vtemur subtilibus argumentis, aut tacitis subaudi tionibus ad inducēdam discordiam, Imo.in l.filio preterito, ff.de iniusto rupto, & irrit.nume.21: col. vi.post principium, glo.in c.cupientes.§.quòd si p xx.de electio:lib.vi.Sed nisi expressa, & specialis appareat contradictio, vtrunque concordare tuebimur, c.i.de operis noui nuncia:

Hac

Hac opinione retẽta:superest,ut tollanẽ obiecta: quibus sublatis,firma manebit hęc conclusio, contra communem,quę responsiones sequentibus capitibus tractabuntur.

CAP. II.

C.i.de pactis.quomodo procedat,nu.1.

Pacta custodiantur.s.eo modo quo à Pratore seruantur.nume.1.

Species derogat generi.nu.2.

Indefinita æquipollet uniuersali,quomodo intelligatur, numero.3.

Quando.s.eadem est ratio omnium in genere comprehẽsorum.3.secus si non est eadem ratio.3.& 4.

Generalis dispositio recipit interpretationem ex natura rei,ex uerisimilitudine,& ex necessitate.nu.4.

Verba Iudaice non sunt accipienda.4.

Fidei seruandæ ratio non est eadem in pacto nudo, quæ in uestito.5.

Determinatio eadem non determinat æqualiter ea, inter quæ diuersa est ratio.5.

Indefinita non æquipollet uniuersali quando inducitur correctio legum.nume.6.

Correctio uitanda.num.6.

Dispositio iuri cõi conformis esse interpretãda est.nu.7

Interpretatio fauorabilis est,per quam reuertimur ad ius commune.7.

Correctio legum est odiosa,& uitanda.nu.8.

Distinguendo,& diuidendo adiuuanda lex est.nu.9.

Ius

Ius canonicum concordandum est cum ciuili.nu.9.
Pactum nudũ immediatè non producit obligationẽ.n.10
Sed ex contrauentione nascitur actio.nu.10.
Conditio contra depositarium ex dolo datur.nu. 10.
Ecclesiastica disciplina pactum non seruanti infligitur ex contumacia.11.& 12.
Cohibere se, quid significet, nu.13 & 14.

1 PRIMÒ itaq; non ob.tex.in c.i: de pact.cum ait, pacta esse custodienda: quod est potissimũ iuris pontificij interpretũ fundamẽtum: qui ex pacto nudo actionem oriri crediderunt. Debet intelligi, q; custodiantᵉ eo modo quo Prętor obseruat: hoc est nuda per exceptionem nõ nuda per viam actionis, obseruentur. sic.n. prętor ipse edicto, gñaliter, & indistinctè testatus est se pacta seruaturum l.iurisgentium.§.prætor ait.ff. de pact. tamen non oĩa ęqualiter seruãtur, nec ex oĩbus oritur actio. d. l.iurisgentium.§.i.& .§.igitur nuda, eandem interpretationẽ applicabimus ad d.c.i.de pact. vt trad. Soc.in d.l.legem.C.de pact.nec enim est absurdũ, q; lex canonica distinctionem à iure ciuili recipiat l.non est nouum, & l.nam & posteriores, & ibi Bar to.ff.de legi.c.cum expediat de elect.lib. vi.& de o-
2 pe.no.nun.Ideo specialis constitutio ciuilis distinguet gñalem pontificiam, & indefinitè conceptã: nec è contrà quia species generi derogat, nõ è contrà, l.in toto.ff.de reg.iur.l.alimenta.§. basilicæ, de alim.& cib.leg.& ibi Doct.not.gl.in l.decurionib. in prin.C.de silentarijs, lib.xij.no.Dy.in l.talis scri

ptura,

ptura, de leg. i. & in c. Generi, de reg. iur. in vi. Bart. in d. l sed & posteriores. ff. de legib. & sic, quod dicitur pacta esse seruanda c. i. de pact. l. iurisgẽtium, §. prętor. ff. de pact. l. i. eo. tit. l. i. de consti. pec. intelligemus dũmodo non sint nuda: quia tunc per exceptionem tantùm intelligemus esse custodienda,
3 d. l. iurisgentium. §. igitur nuda. Nec obstat ꝙ indefinita oratio æquipolleat vniuersali, ſm Bar. in l. si pluribus, de legatis secundo.
Respond. qñ verba sunt plurali numero prolata, et de rebus, non de personis concepta, tunc demum oratio indefinita æquipollet vniuersali, qñ est eadem ratio omnium in gñe cõpręhensorum: secus si non est eadem ratio in oĩbus, vt tradit Dyn. in d. c. generi, de reg. iur. lib. vi. Bar. in d. l. si pluribus, col. ij. post med. Mod. Ferrar. in l. i. C. de pact. col. iiij. nu me. 8. Bart. in l. omnes populi, in vi. q. principali. ff. de iust. & iure, & Bulg. in rub. ff. solut. matri. nu. 39. doctor. in c. quia circa, de elect. lib. vi.
4 Ideo scribit Barto. in d. l. si pluribus, ꝙ indefinita oratio nõ operatur idem quod specialis, qñ subest ratio diuersa, & sequitur Pau. Cast. in consi. clxxxvij. col. pen: lib. ij. Idem trad. Bar. & Bal. in l. si seruitus. ff. de serui. vrb. præd. Mod. Ferrarienſ. in l. i. C. qui admitti, num. 45. Cum enim subest aliqua rõ distinguendi ad eam recurrimus, vt fiat distinctio per interpretationem. Nulla est etenim dispõ quãtumuis gñalis, quę non recipiat interpretationem ex necessitate, aut ex eo quod verisimile est, aut ex ipsa natura rei, ſm Bal. in consi. cccxliij. lib. i. Siquidem interpretatio est spiritus scripturæ, vt inquit Bal. in consi. cclxxv. lib. Nec debent verba Iudaicè accipi Bal. in cõs. 294. lib. i. & ꝑpea ex diuersitate rõnis orõnẽ indefinite cõceptã distĩguemus.
Sanè

5 Sanè non est eadem ratio obseruandæ fidei in pacto nudo quæ subest in vestito,& iuribus comprobato d.l.iurisgentium.§.i.&.§.igitur nuda.ff.de pact. Ideo in terminis de quibus loquitur tex.in d.c.i.de pact. non erit æqualis vtriusque pacti dispositio, vt per Alex.in consi.lv.nume.16.lib.iiij.Et hoc casu cessat regula de qua in.l.ij.ff.de vulga.& pupilla.vt tradit Imo.in l.cuiusper.l.cum mulier,iuncta glo:ff.soluto matrimonio,& Bened.de Plombi.in l: si ita scriptū, ff.de manumiss.testam.Alex.& Ias.in d.l.iam hoc iure,Coras.in l.hæreditatem,nume.21.C.de impuber: Alexan.in consi.l.col.ij.in princ. libr.iiij.Barto. in l. Gallus,in prin.ff.de lib.& posthu.Deci.in l.in testamento,colum.v.C.de testam.milita.Curt.Iunior,in consi.lxxxij.colum.ij.Moder:in l.cum filio,num.52. ff.de lega.i.post Socy.ibi:Deniq; non procedit in generali sermone,sed in pluribus speciebus enumera-
6 tis tantum. Item nunquam vniuersali æquipollet indefinita â lege prolata quādo ex huiusmodi significatione seu interpretatione inducitur correctio legum nec aliter admittitur correctio,nisi facta fuerit verbis specialibus expressam correctionem significantibus d.l.pręcipimus in fi.C.de appel.Alex.consi.xxii.nu.14.libro.v.non autem inducēda est correctio per interpretationem,glo.in c.cupientes.§.q; si per xx.de electio.lib.vi.Alex.in d.consi.xxv. numero 15. Semper etenim, & vbiq; operam dare nos oportet,vt vitetur legum correctio l. præcipimus, in fi.C.de appel.&.§.vltimo,in auth. de admi.offic. c.cum expediat,de electio.libro vi. nota.in authen. quas actiones C.de sacros.eccl.Alex.in consi.ix.col. iii.post med.num.8.lib.ii: Etiam ex maioritate rationis,vt no.in d.authen.quas actiones,Alex.in cōsi.ccv.lib.vii.Roman.consi.cccxcix.col.iii. Alexan. in consi.clxvii.colum.v.lib.vii.

7 Sed opera danda in eo est interpretando, vt dispositio iuri communi sit conformis, Bart. in l. hęredes mei. §. cum ita. ff. ad treb. & in dubio ita dispositum pręsumitur. l. quęro. §. inter locatorem. ff. loca. l. Gallus. §. quidam rectè, ff. de lib. & posth. & est fauorabilis interpretatio, per quam reuertimur ad ius cõmune, glo. in c. statutum, de præb. lib. vi. Rom. in consi. cccxviij. in fi. Fel. in c. cũ accessissent, de cõsti. col. iij.

8 Est enim correctio legum odiosa, & propterea strictè interpretanda, Salom. in l. Gallus. §. quidã rectè, ff. de lib. & posth. & in §. ille casus, nu. 3. eadem lege: nec per tacitos, vel per repetitos, aut subauditos intellectus inducenda est, Imo. in l. filio pręterito. ff. de iniust. rup. nu. 21. col. vi. post prin. adeo q̃ ẽt si subsit maior, vel eadem rõ, nunq̃ fit extensio ad casum similem non expressum, corrigendum, glo. Bar. Bald. & doct. in auth. quas actiones. C. de sacrosf. ecc. Bart. in aut. quæ semel col. ij. C. quomodo, & quãdo iud. Doc. in l. si vero §. de viro. ff. solut. mat. Io. And. in c. quamuis, de elect. lib. vi. in nouel.

9 Sanè his sic pręsuppositis defendendum est, ex d. c. i. de pact. nihil innouari, nihil corrigi, quia hoc nõ est in canone illo expressum: nec per interpretationem inducenda est abrogatio. Alexã. in consil. xxv. nu. xv. lib. v. sed per diuisionem, & subdistinctionẽ adiuuanda lex est, vt not. in c. cum tu. de testi. Alex. in consi. xi. nu. 19. lib. vij. & in cõsi. xxiij. nu. 5. eo. lib. & probat tex. in prima consti. codic. §. quibus, ibi p̃terq̃ si iuris alia diuisione adiuuentur, & in ij. cõsti. cod. §. tollendis, ver. similibus, ibi diuisionẽ iuris aliquam facere noscuntur, ex qua diuidendo vetera in nouum aliquid nasci vr̃, & in l. ij. §. cõtrarium. C. de vet. iur. enucl. & concordandum est ius canon. cum ciuili. c. i. de oper. noui nun. c. cum expediat, de elec. lib. vi. Non obst. ratio peccati, quæ vr̃ eadem esse in

quo-

quouis pacto siue nudo, siue vestito: cuius fides non fuerit obseruata. Negat hoc, vt paulo infra ostēdet.

10 Deniq; aduerte: quia pręsupposito, q̄ aliquod nouum remedium iure Pontificio pro pactis obseruādis fuerit introductū, id non ex ipso pacto, nec ex ipsa conuentione oritur, sed ex post facto: ex eo: s. q̄, p̄missor se non cohibuerit, hoc est, fidem nō seruauerit, oritur. Igitur ex mora, & ex contumacia p̄mittentis non aūt ex nuda conuetione. Exemplo conditionis quæ contra depositarium datur, aliquid dolo molientem, seu peccantem, is enim (inquit lex) non ex eo q̄ depositum accipiat: verùm q̄ dolum malū admiserit, condictione obligatur. l. si quis inficiatus §. vlt. ff. deposi. Ita in proposito, non proficiscitur actio ex eo, quod aliquid pacto promissum est, sed ex eo q̄ non seruauit conuentionis fidem, d. c. i.

11 Et hoc remedium, pro pactis introductū non est actio: Non eñ ait canon, actionem dari aut nasci: s; contumacem ecclesiasticæ censurę subijcit, & sic, nō fit exactio: sed non parenti ecclesiastica iniungit disciplina, quod est diuersum ab actione, vt animaduerterunt Inno. & Card. in d. c. i. & Imo. in c. cū contingat, de iureiurando:

12 Dixerit quispiam, hæc quæ de disciplina loquuntur esse verba petentis seu proponētis, nō aūt determinantis, & sic illa verba nihil determinant. Respōdebo simplicem determinationem, quæ statim subijcit intelligi oportere ita, vt petitioni cōgruat, & sic idem continetur in determinatione quod in peti tione fuerat compræhensum, l. i §. si quis simpliciter infra eod. & paulo post diffusius explicabo.

13 Amplius aduertendum est, ita demum compescēdum esse paciscentem, si sese non cohibuerit. i. nisi abstinuerit, & se continuerit, & refrenauerit. Quæ verba nullo modo ad eum cui facta est promissio, s;

ad promittentem sunt referenda.

Item præsupponunt promissorem aliquid agere & moliri à qua actione debeat temperare & abstinere, seu cohibere se: Hoc enim significat verbum cohibere: quod alioqui dicimus refrenare, & continere. Cic. in Ant. 184. Nisi, inquit, illius furentis impetus crudelissimosq; conatus cohibuisset. Idem Cicer. in Anto. 201. vt eius, inquit, furorem ne alpium quidẽ muro cohibere possemus. Et pro Milo. 116. Nunquã inquit, ille à cõiugibus vestris effrenatas libidines suas cohibere potuisset: Et alibi sæpe sic accipit verbum cohibere, vt præsupponat eum aliquid agere, & moliri, qui refrenãdus, & cohibendus est.

14 Hoc sensu recepto, fateri oportet accipi in d: c. i. de promissore ipso, qui experiebatur, & agebat contra eum, cui pactum, forte de non petendo, vel aliud simile, fecerat, quo non obstante, intendebat tamẽ actionem aduersus fidem datam, & pergebat in exactione. Subijcit canõ, quod nisi is qui sic pactus est cohibuerit se. i. continuerit se à conatu, & ab actione intentata, ac destiterit ab agendo, ecclesiasticam sentiet disciplinam. Et ita intellecta illa constitutio loquitur de pactis custodiendis per exceptionẽ. Quod nota, quia nemo sic declarat. Et, vt puto, nõ est contemnenda interpretatio, quę conuenit verbis, & leges non abrogat, quibus sic explicitis, & hac opinione contra communem retenta, ad ea quę in contrarium adducta fuerunt, sequenti capite respondebo.

CAP. III.

C. *Qualiter. de pact. quo procedat, nu. 1. & 2.*
Generale uerbum recipit interpretationem. nu. 4. 9:

Eccle-

Ecclesiastica censura pro pactis obseruandis competit.3.
Pactum nudũ multis casibus nonest efficax de iure canoni co.nume.6.cum mult.seq.
Pollicitatio iure canonico non parit obligationem. nu.5.
Fideiussor ex pacto nudo non obligatur secundum ius canonicum.nu.7.
Pactum nudum in contractibus innominatis non parit actionem.nume.8.
Verba aliquid operari debent.nu.10.nu.12
Superfluitas toleratur.numero.11.13.

1 NON obstat tex.in c.qualiter, eo.ti.de pactis.quem insolubilem arbitratus est Fel.in d.c.i.col.iij.in fi.vbi ait à nemine fuisse sublatum illud obiectũ. Responderi tñ potest,verb.Promittũtur de quo in d.ca.qualiter, intelligi oportere de promissionibus vestitis qualis est stipulatio,& alia hmõi,vt accipiatur in potentiori significatu.l.i.ff.si ager vect.Et sic de promissione efficaci.Accedat,ꝙ verb. Promitto, magis accedit ad naturam stipulationis,quàm nudæ conuentionis§. si scriptum,Insti.de verborum oblig.

2 Deniqꝫ ne inducat̃ legum correctio,aut restringẽda sunt verba ad promissionẽ vestitam, aut intelligendum est,ea quæ ꝓmittunt̃ opere esse implẽda iuxta tradita,in c.i.eo.tit.hoc est,vt qui se nõ cohibuerit ecclesiasticã sentiat disciplinam, vt alterũ ab altero declaret̃.l.non est nouũ,ff.de legi.l. sedet posteriores,eo.ti.aut interpretãdum est,vt ꝓmissa opere cõpleantur varijs tñ remediis:hoc est,nuda per excep. vestita & actione & exceptione,iuxta tex.in l. iuris gentium§.i,&§.igitur nuda,ff.de pact.

3 Mihi magis placet, vt cogamur per ecclesiasticam disciplinam: Quia ius pontificiũ nihil aliud cogitat nisi vt animas peccatorũ maculis purgatas reddat Deo: quę ꝓculdubio nõ lictorib. aut rerũ iudicatarũ executione, sed salubri cẽsuræ ecclesiasticæ remedio sanant. Ideo de ecclesiastica cẽsura accipiendũ puto. Eadẽ tñ distinctio adhibẽda est, q̃ locũ hꝫ in c. i. e. ti. vt vestita. s. ad agẽdũ, nuda prosint ad excipiẽdum.
4 Nec quicq̃ refert ꝙ dispõ de qua in d. c. qualr, sit generaliter, & indefinitè, plata. Rñdeo, ꝙ Verbũ gñale recipit interpretationẽ quæ necessaria est l. ij. §. his legib. de orig. iu. Bar. in l. oẽs ppli, col. pe. de Iust. & iu. de qua vide Cagn. in l. i. nu. 4. & ĩ l. ij. nu. 84. & 85. d. ti. de orig. iur. Et sic verbũ,, ꝑmittuntur, de quo ĩ d. c. qualr, de pac. simplr, & ĩdefinitè ꝓlatũ restrĩgi dꝫ.
5 Et ꝙ verbũ hoc nõ possit eò loci simplr, & indistinctè intelligi multis patet argumentis. Nam fatẽtur oẽs pollicitationẽ in constitutione illa,, nõ cõprehẽdi: ꝙ si verbi significationẽ sequeremur proculdubio ẽt pollicitatio cõprehenderet, quę promissionis appellatione continet. l. sciendũ. §. dictũ. ff. de edi. ed. l. pactũ. ff. de pollicit. Quòd aũt pollicitatio non pariat actionem, nec ex ea possit agi authoritate iuris Põtificij, trad. Abb. in c. cũ inter vniuersas in fin. de elect. Fel. in d. c. i. col. iiij. in fi. nu. 7. de pact. & hoc
6 loco doct. cõiter idẽ probant. Scđo pactum nudũ sine cã, etiam ẜm pręcepta iuris Pontificij actionẽ nõ parit: vt scribit Bal. in l. petẽs propè fi. C. de pact. idẽ Bal. in l. de diuisione, in fi. C. fam. erc. Fel. in d. c. i. col. vlt. circa fi. nu. 15. de pact. Veluti si promissero tibi x. dare, nec vlla subsit cã dandi, inutilis est promissio, ẽt inspecto iure canon. Quemadmodũ stiplõ sine cã etiam ẜm iura ciuilia ĩ efficax est. l. ij. §. circa. ff. de excep. do. l. gñaliter, & ibi glo. in ver. cãm. C. de nõ nu. pec & ibi Iac. Are. & Cy. q. xiij. Iac. But. & Bal. in l. q̃

sine

sine cã.ff.de condi.sine cã,no.glo.in l.nunq̃ nuda.ff. de acq.re.do.& in l.i.§.vlt.in fi.gl.mag.ff.de interro. act.c.si cautio.& ibi doc.de fide instr.l.nuda rõ.ff.de don.l.cũ de indebito.§.vlt.ff.de prob.Alex.cõs.clvij. col.ij.in prin.nu.1.lib.vi.Sal.in l.creditori.C. de pac. Bal.in l.si nõ sortem.§.i.ff.de cõd.ind.Alex.in consi. clxxx.col.vlt.nu.5.lib.vij.& est cõis snĩa,vt p Alex. in consi.xiij.col.ij.ante med.nu.3.lib.i.& in cõs.clix. nume.2. lib.ij.& in consi.xix.nume.7.libro quarto. tñ si generalem pactorum, & promissionum significationem attenderemus:de quibus in d.c. i. & ĩ.d. c.qualiter,vtiq; efficacem esse oporteret omnẽ promissionem,siue habeat causam,siue non habeat.

7 Tertio fideiussor ex pacto nudo nõ obligat authoritate iuris pontificij,si credimus Bal.in d.c.i. de pactis,col.pe.ver.pactum nudũ,Fely.ibidem col.vlti. ver.octaua declaratio,num.14.nisi interueniente stipulatione l.v.§.satis acceptio.ff.de ver.obl.l.blanditus.C.de fideiuss.Cuius rei illa adducitur rõ, quia.s. ius ciuile in casu isto sublatum abrogatũve nõ reperitur.Ergo &c.c.i:de op.no.nun.tñ,inquit Fel. eadẽ rõ.s.fidei seruãdę,vr̃ militare in pacto fideiussionis.

Item verbũ promittuntur,de quo in d. ca. qualiter,gñale est:quo fit,vt siue rõnẽ spectemus siue intueamur verba, pactum fideiussionis nudum non minus efficax esse deberet,q̃ quodvis aliud, qđ cũ non sit, facile constat non semper attendi æquitatẽ seruandæ fidei contra ius ciuile, sed in casibus tm̃, in quibus iuri ciuili derogatum est,quamobrem nisi quis expresse conuicerit tex.de quo in d.§. igĩt nuda,esse correctum illud non præsumam.

8 Quinto in contractibus innominatis, re integra, ſm canonicas sactiones licita est pœnitentia,nondũ sequuto ex aliqua parte implemento,nec ex ea oriẽ efficax obligatio,nec compellitur quisq; ad fidei ob

seruantiam, vt tradit Bal. in l. cum quis col. ix. C. de iur. & fact. igno. Ang. Aret. in §. in persona, col. pe. in sti. de act. Bal. in l. siue apud acta, col. ij. C. de transac. & in rub. C. de rerum permut. Fely. in d. c. i. col. pen. versi. septima, nume. 13. de pact.

9 Ex his facilè cōstat, non simpliciter, nec sine distinctione, et ex ipsorum iuris pōtificij interpretum iudicio, oportere accipi verbum, pacta, ĩ d. c. i. & verb. promittuntur, in d. c. qualiter. Quod cum ita se hēat amplius nemo mihi obijciat gnālē orationis sensū, aut latam verbi significationem. Admittēda est igit̃ hoc exemplo, interpretatio, & restrictio ẽm rōnem. Itaq; non iniuria defendi poterit constitutionē hāc indefinite loquentem de pactis seu de promissione, nihil antiqui iuris abrogare, aut tollere: nec repugnans quicq̃ aut cōtrarium inducere. semper. n. sic debet in obscuro fieri principalis cōstitutionis ĩterpretatio, vt ius cōe sequi, & cōprobare potiùs, videatur, q̃ illi contradicere. c. cū expediat, de elec. lib. vi. Vt no. Inn. & Io. an. in. c. dudum de decim. & ibi seq̃t Ant. But. Probat Bal. in l. bonorū, col. i. c. qui admitti. Cui quadrat id quod no. Inn. in c. innotuit. de ele. & Ang. in l. bene à Zenone. C. de quadrien. præscri. Alex. in consi. xxxiiij. col. ij. nu. 9. lib. i.

10 Nec obst. si dixerit quispiam verba sic esse interpretanda, vt aliquid operentur. l. si quādo, de lega. i. C. si papa, in prin. de priuil. lib. vi. & q; d. c. i. & d. ca. qualiter nisi fateamur ab illis noui aliquid induci, frustra occupant membranas.

Respō. vt per Alex. in d. cōsi. xxxiiij. nu. 9. lib. i. regulam hāc non procedere qn̄ exprimitur illud qđ tacitè inerat de iure. l. nō recte. C. de fideiuss. l. iij. de lega. i. ex authoritate Io. an. in c. solitæ, super gl. in verbo, tanq̃ de maio. & obe. Intelligūtur enim causa dubitationis tollendæ fuisse prolata, & propterea iuri

communi

communi non derogant, Ruy.consi.cxlviij.num.15 libro.i.l.qui mutuam in princ.ff.manda.

11 Secũdo superfluitas, seu eiusdem dispositionis repetitio facta in diuersis titulis toleratur, l.ij.§.si quid autẽ.ver.aut enim ita lex.C.de vet.iure enucl. multo magis in diuersis libris, & in diuerso iuris gñe admittenda est. Immo nouę cõstitutionis dispõ semp ita fieri debet, vt cõcordet cum iure cõi, arg.l.si qñ. C.de inoff.test.l.ij.C.de noxa.l.vlt.§.in computatione.C.de iure delib.no.in c.cum dilectus, de consuet. & tradit Bal.in l.cũ à matre, col.vlt.ver.vlt. quærit C.de rei vend.& in l.terminato circa fi.C. de fructi. & lit.expen.Dec.in cõsi.ccccxliiij.nu.15. Tertio hęc specialis iussio de pactis obseruãdis facta vr̃, ne alio qui neglecta videretur, & hoc casu non dr̃ supflua, sed comendatur.l.apud labeonem.§.ait prætor.ff.de iniur.& ibi gl.& cõgruit tex.in l.i.§.supradictus igitur.De emend.Iust.cod.vbi repetita pręlectio laudatur. Et hæc specialis exp̃ssio efficit, vt id magis aĩad uersum intelligať.c.si ad.de hær.c.q;q;.xxiij.distin.

12 Secundo respon.Alex.in d.consi.xxxiiij.num.10. Quod dicitur verba sic accipi oportere, vt aliquid operentur, id locum non habere, quando ex verbis sic intellectis resultat sensus iuri communi contrarius, per text.in c.causam, de rescrip.tradit Gemi.in d.c.si papa, Fely.in c.qualiter & quando, colum.vi. versic.secundo limit.de accusa.

Itaq; constitutio ista, quæ rectè, ob opinionũ varietatem incerta & ambigua potest censeri, vt in.§. cum quibus in prima constitu.Cod.& Bar.in l.i.C. de pęna iud.qui malè iudic.interpretanda est, vt supra, hoc est, vt sit conformis iuri ciuili: & per consequens s̃m jus antiquum interpretanda, & distinguẽda est: vt sæpe dixi, & vt concordet ius ciuile cum pontificio, c.cum expediat, de election. libro sexto.

Et

13 Et lex noua intelligenda, est fm distinct. legis antiq̃ qñ non constat expresse, q lex noua veterem velit abrogare, auct. offeratur. C. de lit. cõtest. not. in l. sciẽdum, in prin. ff. qui sat. cog. Alexã. in cõsi. ci. col. pen. nu. 17. & 18, lib. iij. & in cõsi. cvij. col. ij. ante med. n. 6, lib. v. post Imo. in l. si vero. §. de viro, co. iiij. ff. so. ma. Præsertim qñ noua lex gñalis est, vetus aũt specialis, nã species derogat gñi. l. vxorem. §. felicissimo. ff. de leg. ij. l. sanctio legum. ff. de pœn. Fran. Tigr. in l. cũ antiquiorib. C. de iure delib. & præualet spãlis in casu suo, l. in toto iure. ff. de reg. iu. Ang. in cõ. clx. col. i. Fulg. cõsi. ccxv. Bal. & Alex. ĩ l. cohæredi. §. qui pa℞
14 ff. de vul. & pup. Dec. in d. l. in toto nu. 11. Cũ itaque constitutio canonica, de qua in d: c. i. & ca. qualiter, de pact. loquat̃ gñaliter de pactis, & simplr̃ statuat pacta esse, custodienda tex. aũt. in d. l. iurisgentiũ. §. igit̃ nuda. ff. de pact. loquat̃ in specie de nudis, præualebit in suo casu, lex spãlis, per ea quæ trad. Alex. in d. consi. ci. col. vlti. nu. 19: libr. iij. vt eo modo conseruetur vtraque constitutio.

CAP. IIII.

NON *peccat qui legis authoritate tutus est. nu. 1.*
Leges diuinæ. num. 1.
Leges in foro conscientiæ seruandæ. nu. 1.
Lex peccati nutritiua non seruanda in foro cõsciæ. nu. 2
Obligatur nemo ultra consensum. nu. 3.
Mens in contractibus potius, quàm uerba inspicitur. nu. 3
Mens ex natura actus, qui geritur, deprehenditur. nu. 4.
Actus ille præsumitur factus, cui cõuenit forma data. 5.
Actus secundum leges intelligitur factus. nu. 5.
Verba disponentis secundum iuris dispõnẽ regulãtur. n. 6

Mens

Mens disponentis præsumitur conformis legibus.nu.6.
Pactum nudum contrahens,exceptioni tantum consentit, non actioni producendæ.nu.7.
Limitatus cõsensus limitatum producit effectum. nu.7.
Consensu cessante non obligatur quis ex iuramẽto. nu.8.
Conscientiæ uinculum non inijcitur illi,quem natura non obligat,numero.9.

1 SVPEREST vt ad ea respondeat,quę de peccato vitãdo obijciunt, peccat enim qui fidem nõ seruat, qđ vt vitetur sanctio canonica,pactũ efficax esse voluit,vt supradictum est.

Ad hoc rñdetur, forte defendi posse, non peccare eum, qui legis authoritate tutus est.l. Gracchis.C.de adul.l.sancimus.C.de admi.tut.l. nemo dãnum.ff.de reg.iur.c.qui peccat.xxiij.q. v.Alexan.in consi.lxv.col.iij.circa med.nu.15.lib.vi.leges enim sunt donũ Dei.l.ij.ff.de legib.& diuinitus. per ora principum promulgatę.l.vlt.& ibi glo.in verb. diuino.C.de præscrip.long.temp.l.i.§.sed neq;.C.de vet.iure enucl.&.§.præterea,in auth. de fide instru. & quod præcipiunt sanctum est, & ob id in foro cõscientiæ sunt sequendæ,vt per Alex.in consi.lxix.libro.iij.&non solum ſm ius canon.sed etiam ſm ciuile regulanda est conscientia,Corn. in consi. cxxxiij. lib.ij.& consi.cci.eod.libro.

2 Quòd si quispiam dixerit,id non habere locũ,qñ lex est peccati nutritiua:vt trad.Bal.in c.in oĩ,de testi.post prin.& Fel.in c.ecclesiam.S.Mariæ, co.xvij. versi.Item per hanc limitationem, extra de constit. Alex.in d.consi.lxix col.iij.nu.15.lib.iij. Rñderi põt retenta opinione,q; nudę cõuentiones iuregentium nõ fuerint efficaces,eum nõ peccare,qui neq; iure ciuili

uili,neq; iurisgẽ.æquitate obstrictus est, & cõtẽtus esse debet aduersarius,exceptione,quam sibi solam comparauit,& imputet sibi,qui potuit cautiùs agere.l.veteribus.ff.de pact.sua enim illi socordia nocere debet,non mihi.l.factum,de reg.iur.l. in cõdẽnatione.§.vnicuiq;,eo.tit.l.quod quis ex culpa, eo.tit.

3 Accedat,q͂ qui pacto nudo promittit,hoc agit,ut exceptiõe tm̃ obligetur:cùm sciat,ex eo qđ agit, exceptionem tm̃ nasci. Vlteriùs nõ consentit. Igit̃ non debet ampliùs,duriusve obligari,q̃; cõsenserit.l.nõ oĩs,& ibi Doct.ff.si cer.pet.l.semper in stipulationibus,de reg.iur.Mens enim in contractib.potiùs, q̃; verba,inspicienda est.l.vltima.C.quę res pig.no.gl. in l.si in vẽditione.ff.cõia præd.Alex.in cõsi.cxviij. nu.9.lib.ij.Bal.in cõsi.clix.Super eo,quod quærit̃ li. iij.Pau.Cast.cõsi.cccxxxij.lib.i.col.ij.& consi. cccc-

4 xxxviij.lib.ij.Et in dubio ex natura actus, qui quæritur,mẽs cõtrahentis deprehenditur,& illi conformis intelligitur,etiam nõ habita rõne verborũ, vt est expressum in l.promittẽdo in prin. ff.de iu.do.l. obligationum substãtia.ff.de act.& obl.Bal.in l.à p̱curatore.C.mãd.& in rub.C.de cõttahẽ.emp. q.ix. Bal.cõsi.lxvij.lib.iij.& in cõs.ccccxxxiiij.lib.i.& cõsi.lx,ppè fi.lib.vij.nu.4,Ias.in l.non omnis colũ.ij.si cer.pet.Dec.in c.cum venerabilis,de except.col.iiij. ante med.num.x.Soc.in cons.xlvij.lib.i.col.iij. Pau. Cast.cõsi.xxiij.lib.i.Paris.in cõsi.clxv.nu.70.lib.4,

5 Et qui aliquid facit,præsumitur iu dubio velle facere eũ actum cui cõuenit forma data, seu qualitas expressa.l.cum dotẽ,vbi Bal.C.de iure do. Galiau.in l. centurio,nu.220,de vulg.& in l.i.§.si quis ita, nu.39. ff.de verb.obl.& in dubio facere intelligitur ,put disponitur à lege l.Gallus.§.quidam rectè,de lib.&posthu.vbi Ias.in ij.not.& Alex.in iij.& Lancell. Deci: in primo,Rub.in primo nota,nu.3.facit tex:in l.qui

iure

iure militari,ff.de testa.& l:dotis fructus in fin.cum l:seq:ff:de iure dot:Bar.in l:si quis sub conditione ,p pė fin.ff.de cond.insti.quem sequitur Alex in consi. ccxiiij.col.pen.lib.vi.& Cur.in consi.lx.in fi.

6 Verba enim disponentis regulantur fm iuris dispositionem,Corne.in consi.cxcvij.lib.i.Dec. consi. cccc.col.vlt.Mod.in l.nemo potest,nu.457.de leg.i. & mens cõtrahentiũ intelligit esse cõformis dispositioni legis vol.ij.fol.307.nu.286.Et in dubio veniũt ea q̃ sunt de natura cõtractus,vol.ij.fol.36.nu.40. Et mens disponentis præsumitur esse cõformis legibus Bald.in l.precibus,colum.penult.C. de impub. Corne.in consi.lxxv.colum.v.Galiau.in l.Gallus.§. & quid si tantum,de lib.& posth.

7 Cum itaq; præsupponamus contrahi pactum nudum:& ex eo fm iura non obliget promissor nisi eatenus,vt per exceptionem excludi possit: intelliget hactenus consensisse, vt mens & eius intentio sit cõformis legibus,de actu per eum contracto:loquentibus,& ob id facilè patet limitatum esse consensum ad exceptionem parandam: limitatum igitur ,producet effectum,& limitatã obligationem l.in agris, ff.de acq.rerùm dom.l.cancellauerat.ff. de his quæ in testa.del.l.cum seruo,in prin.& ibi Bal.ff. de contrah.emp.l.ij.& ibi Bal.ff.de ser.expor.l.in rõne.§.vlti.ad l.falc.l.ita aũt,in prin.de admi.tu.l.filius à pře, §.ex certa.ff.de lib.& posth.Ideo Soc:scripsit ex limitata cã promissionis,limitatũ produci effectũ.in cõsi.xlviij.col.ij.lib.iij.Tiraq.cã cessante,par.i.nu. 147

8 Ex limitato,igitur,consensu limitatã nasci oblõnem defendemus:& propterea vlterius non tenebit, nec quidem in foro conscientię:quia nec ẽt ex iureiurãdo quis obligat cessante consensu,fm omnes.Vulgò enim traditum est,Iuramento non suppleri consensum,Bal.& Sal.in l.i.C.cõm.l.vlt.C. de non nu.pec.

Bar.

Bar.in l.si quis pro eo.col.vlt.ff.de fideiu.Bal.in cōs. 349.in fi.lib.iiij.Imo.in c.per tuas,de arbi.& in c.i.de iud.Are.in cōs.xxiiij.col.ij.& in consi.xxxiij.co.pe. Et dicit Bal.in cōs.ccl.ante fi.lib.v.q sublato cōsensu,iurām ex iure naturali fundamentum non habet. Idem dicemus in eo,qui pactū nudum cōtrahit, vt respectu actionis producendę non cōsentiat,vt dixi & ppea respectu exactionis fiendæ naturaliter non obligatur.l.iurisgentium.§.& gñaliter de pact.l.siqs inquilinos.§.vlt.de leg.i.l. quemadmodum.C. de a-

9 gri.& censi.libr.xij. Cessante itaq; naturali obligatione respectu efficacitatis,& cessante consensu, vt ostensum est,nemo dixerit peccare eū, qui exactionem pati noluerit,& cōsequenter in foro consciētię tutus erit:quia conscientiæ vinculū non iniicitur ei quem natura non obligat,vt scriptum reliquit Bal. in l.i.in fi.C.de vectig.&c.Hęc tamen quæ dixi diuini ac pontificij Iuris interpretum iudicio, ac deter-

10 minationi subiicio. Secundo rñderi præsupponendo id quod antea conclusum est: Vz ex præceptis Iurisgen.cōuentiones nudas nō fuisse efficaces: quo iure summa ęquitas desideraā l.bona fides.ff. depos. l.pen.ff.de iust.& iu.Proculdubio frustra quęrimus an iure pontificio teneaā qđ iurisgen. est conforme: fm Mod.hoc loco cui optimè quadrat id qđ scribit Abb.in c.quia plerunq; col.ij.& iij.de immu. eccles. Qui ait,quoties concordat lex cū naturali æquitate id ēt in foro conscientię esse admittendum,& Barb. in consi.lxviij.col.iij.& Are.in c.cū cā de emp.& vē di.& Dec.in c.i.de constit.Quamobrē cùm ius ciuile concurrat cū naturali in eo, vt pactum nudū non sit efficax:Defendi poterit saluti animę nō obesse, si quod efficaciter non debeā non pręstetur. nec videatur durum,q qui simpliciter promittit, limitatè obstringatur,nam idem est in omnibus contractibus,

qui

qui nomen habeat proprium, aliter enim obligatur qui depositum, & precariũ accipit, aliter qui mãdatum vel pignus cõtrahit, vt in l.cõtractus.ff. de reg: iu. distincti enim sunt singulorum contractuum obligationes, quorum aliquæ plus, aliquæ minus obligãt simpliciter contrahentes, & simpliciter promittentes, obligantur enim ſm naturam cõtractus, qui geritur, nec plus, nec minus, d.l.contractus, quod cũ locum habeat in contractibus nomen proprium habentibus, nulla ratio adduci poteſt cur non idem locum ſibi vẽdicet in conuentione nuda, vt ſ. qui pactum nudum contrahit, obligetur ſm eius naturã, hoc eſt ad exceptionem tm̃, iuxta tex. in d.l.iuriſgẽtiũ.§.igitur nuda, ff.de pact. nec vlterius conſenſiſſe vr̃ qui conuentionem a iuregen. limitatam contraxit, & ſic peccare nõ vr̃, qui nõ plus pręſtat, q̃ cõsẽſerit, & q̃ natura actus geſti patitur, hoc tñ pẽdet ab illa qõne, an. ſ. pactum nudum iuregen. ad actionem proficeret, de qua vide quæ dixi ſupra libr.i.c.viij. & ix. ad obiectum fidei ſeruandæ ſequẽti capite dabitur reſponſum.

CAP. V.

L.i.ff.de conſtitu.pecu.nu.1.

Graue eſt fidem fallere, quomodo intelligatur. nu.1.

L.i.ff.de pact.nume.2.

Fides ſeruanda eſt iuxta uires conuentionum, ut. ſ. nuda p exceptionem, non nuda per uiam actionis exequantur numero. 2.

Prætor naturalem æquitatem ſequitur, ideſt conſcientiam. numero. 2.

Aequitas naturalis, i. conſcientia. nu. 2.

Con-

Consen-

Conscientiam boni uiri arbitrio consonantem habere sufficit. numero. 9.
Conscientia non arctat in his, in quibus naturalis obligatio cessat. numero. 10.
Conscientia cogi non potest. nume. 10.
Conscientiæ ratio, & canonis disciplina discrepant in multis. numero. 11.
Venditio minus iusto precio facta omni iure permissa est. numero. 12.
Etiam si emptor sit bonus uir. nu. 13.
Canon non permittit peccatum. nu. 14
Pactum nudum in foro cano. executionẽ non meretur. 14

1 GRAVE multis vr̄ fidem fallere. l. i. ff. de const. pec. & propterea, illis ꝑsuaderi non potest, eũ non peccare, qui quod pacto nudo promiserunt non præstant, facit. n. contra naturalẽ æquitatem, qui pacta non implet l. i. ff. de pact. Si quis tamen ea diligenter perpenderit, quæ superiore capite sunt tradita, opinor nihil scrupuli illi relinquetur, vt tñ etiam superstitiosis sit satisfactum, specialius ad iura contraria r̄ndebo. Non ob. itaq; tex. in d. l. i. ff. de const. pec. R̄ndeo id quod ibi dr̄ locũ sibi vendicare, in fide efficaciter data, quęq; executionem meretur, vel iuri ciuili, vel iure gen. d. l. i. §. debitum. ff. de cõst. pec. dum tñ memineris non oẽm conuentionem iure gen. efficacem fuisse, vt dixi supra lib. i. c. viij.

2 Non obst. l. i. ff. de pact. quę simplr̄ dicit, nihil esse tam congruum fidei humanæ, q̃ ea seruare, quæ inter nos placuerunt: R̄nde hoc intelligi iuxta vires pactorum: vt. s. nuda exceptionis remedio, cætera ꝑ

viam actionis ad effectum perducantur.l. iurisgentium.§.i.&§.igitur nuda.ff.de pact. & sic consensus non æquè in omnib.nocet. Seruātur hoc modo pacta à Prętore,qui tamen simpliciter ea custodienda esse edixerat.d.l.iurisgētium.§.prætor ait, de pactis, quiq; in hoc sequitur naturalem æquitatē d.§.l.i. eo. tit.quę naturalis æquitas nihil aliud est, q̄ conscientia,quę est bonus vir.Bal.in c cum causam, de testibus,Alex.in addi.ad Bar.in l.item si prętio.§. vlti.ff. loc.Dec.in d.cōsi.cxi.col.ij.Cagno.in d.l.ij.C. de rescin.ven.col.iiij.nu.12.vt facilè intelligamus nō esse in omni cōsensu ęquale fidei vinculum. Et ideo satis humanæ fidei fecisse videbitur, qui pacto nudo
3 obstrictus exceptione sese excludi æquo animo patietur,seu à petitione abstinuerit,sciens se exceptione repelli posse.d.§.igit nuda.Qui.n.pacto nudo aliquid ꝓmisit,nō amplius sese obstrinxit, nec in aliu cōsensisse intelligitur,q̄ vt except.excluderetur, & iō limitatus cōsensus limitatum producit effectū,et limitatā cōtrahet obl'onem,vt dixi supr. c.pręcedē.
4 Hinc videmus nō obligari qui cōuenerint ioci causa stipulationem facturos,vel demōstrādi intellectꝰ gratia:nā facta stipulatione nemo obligat. l.iij. in fi. ff.de act.& oblig.& tamē non potest negari quin interuenerit cōsensus aliquis.s.iocādi, vel periculū faciēdi,& sic est in idem placitum,& cōsensus, & interuenit stipulationis forma:nec tñ vlla ex huiusmodi cōsensu nascitur obligatio,quę vt cōtrahatur, consensus ineundæ obligationis causa interuenire d3.l. obligationum substātia.ff.de actio.& oblig.ibi, hoc animo,vt obligatio cōstituatur. Sequitur ex his, vt hactenus quis ex cōsensu,& ex pacto nudo obliget quatenus sese obligādi,animum habet, nō amplius l.non omnis.ff.si cer.peta.d.l.obligationum substantia,de actio.& oblig.

Quamob-

7 Quamobrem etiam ex bono & ęquo, & æquitate naturali inspecta nō amplius tenebit, q̄ vt exceptione excludatur. Nec.n.bonus vir debet à me exigere, quod illi nō est efficaciter debitum. Imò nō ,p̄bè facere v̄r qui sine actione me vexat.l.qui in ius.§. i.de reg.iur.à cōtrario sensu.l.ij.§.item quęritur.&.§. generaliter.ff.de exce.dol.glo.in d.l.qui in ius, & q̄ cōtrahēdo solam exceptio.sibi comparauit, & sola fuit cōtentus exceptione, nunc improbe videtur actionem appetere, vt cum aliena iactura locupletet̄, contra.l.n ā natura.ff.de cōdi.inde.& l.iure naturæ. ff.de regu.iuris.

6 Deniq; præsupposito q̄ nō oīnò tutus sit in foro pęnitētiali, qui pacta nuda efficaciter nō custodit: tñ hoc intelligēdum est s̄m veterem illam bonitatē homini à natura insitam s̄m quam in solo foro conscietię iudicatur, vt scrib.Barb.in cōsi.lxvij.colū.iij. lib.iiij.& quasi à Deo iudicium fert.Bal.in l.vlt.col. ij.C.de iure delib.qui animum ipsum, & cor respicit.c.si quid inuenisti.xiiij.q.v.&hęc bonitas seu naturalis ęquitas à natura insita est, vt no.Arch.&Cardi.in.c.ius naturale,col.ij.dist.i.& cōcordat cum iure diuino.c.humanum.i.dist.Cag.in l.ij.colū.vi.nu: 20.C.de resc.vēd.vt quod tibi nō uis fieri, alteri ne feceris.Math.7.& in prin.decre.quo iure nōdum illæ fuerāt cōstitutę obligationes.l.ex hoc iure, de iu:

7 &iu.Sed pudore quodā suffusi fidem seruabant in statu innocentiæ positi.l.quintus,in fine. ff.mādati. Et hoc casu non iniūgit præceptum, sed consilium videtur impartiri iuxta ea, quæ tradit Bald. in l. secūda.C.de fideicommiss.secundo notab.& hæc non pertinent ad ius canonicum, quod de occultis non iudicat, cap.in ciuitate, de vsuris, capitu.à nobis de sentē.excommunic. Et licet ius Pōtificium id operam det, vt animarum salutis & consciētiæ cōsulat.

c.vlt.de præscr.c.vt animarum,de constit.lib.vi.tñ cõmercia,& iurisg.constitutiones non sustulit, vt latè prosequitur Cagn.in d.l.ÿ. col.iiÿ.v.&vi.nu.12 cum multis seq.C.de rescin.vẽd.Cur.in c.vlt. de cõ sue.col.xxxiiÿ.Et multa permittit, quæ in foro con scientiæ non admittuntur,vt per Fely.& Mod. in c. vlt.de præscr.& in c.vigilanti,col.vlt.eo.ti.Iac.San georg.de feud.in verb.promiserunt,col.iÿ. Summa Ang.in verbo,lex.§.iiÿ.Dec.& alÿ in ca.qm̃ contrà, super gl.in verbo,negligentia,de prob.Balb. de præ scrip.in.ÿ.par.iÿ.par.q.ÿ.Cag.in d.l.ÿ.col.vÿ.nu.22,
8 C.de resc.vend:Cum itaq; in foro cõtentioso canon propter cõmercia, & humanas necessitates toleret constitutiones iurisgc.nec nascetur actio, nec iudex ecclesiasticus se intromittet pro obseruatione nudæ conuentionis,nisi quatenus ſm eius iuris pręcepta, pacto nudo obstringimur:hoc est per exceptionẽ. Nec malum apud homines hoc erit existimandum quod tolerant pontificię constitutiones: quæ spiritu sancto suggerente scriptę fuerunt.c.si quis diaco nis.l.dist.& quarum intentio est animarũ saluti cõsulere.d.c.vt anima℞,de const.lib.vi.c. vlt. de præscrip.& in hoc cõcordant cũ legib.quæ & ipsę sunt sanctæ,& per ora principum diuinitus promulgatę l.vlt.& ibi gl.in verb.diuino.C.de pręscr.lõ.temp.l. ÿ.in verb,donum Dei.ff.de legib.Barb.in cons.i. co lum.ix.& pen:lib.i.& in cõs.liiÿ.col.v.eo.libr.Ias.in l.nemo potest,col.xviÿ.ff.de leg.i.Fel.in c. in omni, col.ÿ.de testi.& in c.i.col.xiiii.de cõst. & ibi Dec.co lum.vij.& in Rub.eod.ti.colum.i.

9 Ideo fortè non peccabit,qui conscientiam habuerit legib:& pontificio iuri cõformem,Cor.in consi. cxxxiiii.lib.ii.& consi.ci.eo.lib: Satis em̃ est cõsciẽtiam hr̃e boni viri arbitrio cõsonantẽ, vt scrib. Bal. in l.voluntatis col.ÿ.C.de fideicõ.Ang.in cõsi.444

Anch.in consi.ccclxxxiii.Nat.in cle.sæpè.§.non sic, col.xiii.in ver.verba s̄m conscientiam,de verb.sig. Io.Ana.in c.significasti.i.in fi.de hom.Ang.Aret.i.§. sed istę quidem,Inst.de act.col.viii.Oria.de arb.col. xliii.in fi.Nec solet laudari cōsciētia subtilis, & scru pulosa,quia ex rōnis iudicio cōscientia informāda est.c.non solū,de regul. lib.vi.& Psalm. Trepida uerunt timore vbi non erat timor.c.si qōnes, & ibi Abb.in.i.no.de simo,cle.q̄uis.§.sanè, de foro comp:

10 Aut saltem executionem in foro contentioso non habebit,in his enim,in quibus cessat naturalis obli gatio,cōscientia nō arctat,Bal.in l.i.in fi.C. de vect. & commiss.Inn.in c.cura,de iure pat. Ioā.And.in c. possessor,de reg.iu.lib.vi.in mercurial.Bal. in auth. ad hæc,C.de vsu.& in c.i.§.si quis per xxx.si de feu. fue.cōtr.& in c.i.de conten.inter don.& fide,Bar.in l.quibus diebus.§.dn̄s.ff.de cō d.& dem. Ita Bal.in l. id:quod pauperibus.C.de epi.& cler.& ppea scribit Bal.conscientiam cogi non posse, in tract. schismat. col.iij.ver.& rursus ēt obligatio.Et sic in foro contē tioso de ea ratio non habetur,sed soli Deo Vindican da relinquitur.

11 In multis enim differunt cōscientiæ ratio,&iuris Pontificij disciplina,vt per Fel.& Mod.in ca.vlti.de præscr.& in c.vigilanti col.vlt.eo.ti.Iac. Sangeorg.i feu.in verb.promiserunt,col.iij.Summa Ang.in ver bo,lex.§.iiii.Dec.& alij in c.q̄m contra , in verb. ne gligentia,de prob.Balb.in tract.de pręscr.in.ii.part. iii.par.q.ii.Cagn.in l.ii.nu.22.C.de rescin.ven.

12 Exemplum in venditione facta minùs iusto præ tio,quę omni iure permissa est, vez gentium, ciuili, & pontificio.l.in causæ.§.pomponius,in verb. natu raliter licere.ff.de minorib.& ibi gl.not.& l. item si prætio.§.quemadmodum.ff.loc.dummodo lęsio nō excedat dimidium iusti pręcij.l.ii.&l.si volūtate.C.

de rescin.vend.c.cùm dilecti,& c.cum causa.de emptio.& vend.etiam si sit bonus vir venditor: Barb. in consi.lxvij.Fely.in c.vlti.de præsump. colum.iij. & Deci.in l.pen.C.de pactis, & in l.semper in contractibus,de reg.iur:& in c.i.col.vij.de consti.Anto. Burgos.in d.c.cum dilecti,colum.v.Cagno. in d.l.ij. nume.12.C.de rescind.vend. Ideo cum tuti simus iure Pontificio,& gentium nõ possumus vrgeri ad satisfactionem,Abb.in c.quia plerique, colum.ij.& iij.de Immun.ecclesia.Aret.in l.cum causa,de empt. columna vltima,Barba.in.d.consil.lxvij.Dec.in ca. i.colum.penul.de constitu.

14 Sequitur ex his ꝙ ex huiusmodi conuentione nuda non oritur actio,ſm ius pontificium, nec iudic. officium competit,nisi pro exceptione conseruãda, & forte etiam in foro conscientiæ,quatenus se canõ intromittit,tutus erit promissor.Quia canon nõ ꝑmittit peccatum,sed prohibet.c.vlt.de præscript.c. vt animarum,de consti.lib.vi:Cagno.in d.l.ij.num. 13.14.& 24.Et in terminis pacti nudi, ꝙ non teneat in foro conscientię,qui non habuit animum sese obligandi tenuit Ricard.de Mediauilla in iiij.sent.dist. xxxviij.& Fely.in d.c.i.de pact.nu.i.in quinta declara.Tamen quoad ea,quæ ad conscientiam pertinent,nolo plus sapere,q̃ sapere oporteat.Quicquid in hoc dixi,aut dicturus sum Theologorum sententijs subijcio.Opinor tamen sentẽtiam meam esse veram quoad forum cõtentiosum, videlicet ex pacto nudo actionem nõ oriri etiam ſm canones.ꝙ si eius animi fuerit promissor, vt ex pacto nudo voluerit omnino teneri vltra vires nudæ conuentionis,tunc forte conscientiam suam onerat, tamen in foro contentioso non patietur exactionem per supradicta, cogita tamen,quia noua sunt hęc, & forte amplius non audita.

CAP.

CAP. VI.

Loquella simplex & iusiurandum differunt in contrahenda obligatione. nu. 1. 3.
Mendacium quid sit. nume. 2.
Deus immutabilis. nu. 3.
Humanis necessitatibus Deus non subiacet. nu. 3.
Deus obligari non potest. nu. 4.
Comparatio inter Deum, & hominem nulla cadit. nu. 5.
Ius canonicum concordandum est cum ciuili. nu. 6.
Specialis lex si concurrat cum generali, neutra alteram tollit, sed utraque locum habet in aliquo casu. nu. 6
Lex generalis restringitur & limitatur à speciali. nu. 6.
C. i. & c. qualiter, de pactis. nume. 7.

1 EX his quæ hactenus fuerunt, tractata puto satis superq; sublata esse. ea, quæ pro communi & recepta opin. adducuntur. In fauorem pacti nudi, quod s̃m eos. in foro cano. actionem parit, ne tamen scrupulus cuiq; etiã leuis relinquatur, ad leuia quoq; respondere non pigebit. Itaq; non ob. tex. in c. quicunq; suffragio. xij. q. ij. & in c. iuramenti. xxij. q. v. Respon. id procedere quoad faciendam salutis ęternæ iacturam. Nihil enim refert vtrùm quis peierauerit an mendacium dixerit. Idq; in foro pænitentiali locum h3: sed q̃ æquali obligationis vinculo in foro cõtẽtioso vterq; teneatur, hoc non dicit canon ille. Secundo aduerte, quia non agitur ibi de promissione, seu de conuẽtione aliqua adimplenda, sed de asseueratione falsa quę simpl'r facta dicitur mendaciũ, cũ iureiurando dicit

periurium. Cæterum si quis daturum facturũve se aliquid promiserit, licet postea non soluat, nõ puto erit mendax. Et ex hoc patet tex. illum propositæ q̃
2 stioni non cõgruere. Mendacium enim est falsa vocis significatio cum intentione fallendi, gl. in l. de ętate §. si cum esset, de interrog. act. gl. xxii. q. ii. c. nec ratificatio. Idem tradit Soc. in consi. xv. ver. itẽ quia lib. i. ſm August. in libro contra mẽdacium, & Tho. ij. secundę, quęstione. cx. quia ait mendacium opponi veritati, & esse peccatum contra naturã Dei quo etiam per Parid. de Put. in synd. ver. viso iudicis.

Et in hoc pari passu ambulant periurium, & mẽdacium, quia non debet quis mentiri etiã simplici verbo, vt tradit Bal. in l. vlt. col. ii. C. de fideicom.
3 Sed qꝫ conuentio iuro firmata, & pactum omninò nudum paris sint potestatis, hoc neutiqꝫ verum est. Et licet Deus ipse Optimus Maximus non faciat irrita ea, quæ de labijs suis processerunt nõ distinguẽdo conuentionem nudam à vestita: Idem ego existimabo in promissione hominis erga Deum, l. ii. ff. de pollicit. Sed inter ipsos homines nõ est eadem potestas quarũcunqꝫ conuentionum, sed altera alteri p̃stat, & est efficacior, etiam ſm pręcepta iurisgen. ob humanas necessitates, quibus nõ subiacet, Deus oĩpotens, optimus, maximus, immutabilis, immortalis.
4 Deniqꝫ si vim atqꝫ potestatem conuentionum ex ipso Deo metiri velimus: nulla erit cõuentio, nullus contractus, qui nos obliget. Deus enim ipse nulli vinculo humanarum obligationum subiectus est cùm sit impassibilis, innoxius, sed sua sponte, nullo iuris vinculo obstrictus, quæ dixit, efficit cuius exẽplo homines quoqꝫ nõ obligari defendendum esset. Quòd nemo admittit, ad consilium itaqꝫ pertineat, non ad præceptum, ea, quę à Deo ad nos referũtur.
5 Igitur cùm inter Deum & hominem nulla possit

cade-

cadere comparatio, cum de commercijs, & obligationibus agitur omnia ad iuris gen. ac ciuilia præcepta erunt redigẽda, nisi canonica sanctio expressè, & specialiter contrarium sanxerit. Tamen in dubio non debemus interpretari, ꝙ põtificalis sanctio cõtradicat Cæsareæ. & per generalem constitutionem, de pactis obseruandis loquentem de qua in cap.i. de pactis non intelligemus derogatũ esse iuriciuili speciali ter loquenti de pacto nudo, in d.l. iurisgentium §. igitur nuda, de pact.

6 Sed concordabuntur iuxta doctrinam Bar. in extrauag. ad reprim. in verb. non obstantibus, & in l. sciendum, in prin. ff. qui satis. cog. & in l. omnes populi, in iii. q. prin. de iust. & iu. Vbi ait, si fortè præcedat lex specialis & sequatur altera generalis, & aliquo casu possit saluari prima in aliquo alio secũda, nunquam per sequentem ĩtelligitur derogatũ priori, sed lex gñalis restringitur, & limitatur ab antecedente speciali. Quod etiam probat Are. in cõs. clxiii. col. ii. post med. Corn. i cons. cxxxv. colũ. i. lib. iiii. & in consi. clxxii. col. ii. eod. libro, Roma. in consil. cccxcix. col. iii. Qua ratione defendendum est, sanctionem canonicam de qua in c. i. & c. qualiter, de pact. generaliter præcipientem pacta seruari distinguẽdã esse per ius ciuile: hoc est per l. iurisgentium §. i. & §. igitur nuda. ff. de pact. & sic pactum nudum seruabitur per viam exceptionis, vestitam actionis suffragio, vt supra. Maximè, quia c. i. de pact. si nõ cauillet omninò loquitur de eo, qui se non cohibet, hoc est, qui non abstinet: Et sic loquitur de eo, qui exceptione excluditur, vt antea latiùs deduxi. tex. aũt, ĩ c. qualiter, eo. tit. loquitur de promissis efficacibus, ne alioqui sit superfluum, si idem deponat quod in d. cap. i. continetur.

L. statuas

CAP. VII.

L. Statuas. ff. de acqui. rerum dom. nu. 1.
Pacta seruentur: intellige eo modo quo antea obseruabantur, nume. 2.
Firmitatem suam obtineant. i. ueterem, non nouã. nu. 3.
Responsio interrogationi conformis esse debet, nu. 3.
Confirmatio in forma communi nihil addit, nu. 4.
Correctio non inducitur per interpretationem, nec per subauditos intellectus. nu. 4.

FORTE non erit satisfactum superstitiosis hominibus, nisi etiam responsum aliquod speciale afferat, ad l. sta-
1 tuas. ff. de acqui. rerum dom: quibus vt satisfiat. Rñd. Illud procedere qñ super re de qua agitur non fuit prouisum: nec fuit determinatum quali remedio vti oporteret. Tunc iubendo custodiri intelligitur tam per viam actionis, quàm exceptionis, id fieri oportere. d. l. statuas. Sed vbi certa remedia sunt constituta, tunc lex noua, quæ simpliciter dicit seruandum esse, intelligitur secundum modum præcedentem: l. iurisgentium. §. prætor. ff. de pact. Ne alioqui tacitè inducatur correctio legis antiquę, d. l. præcipimus, C. de appellatio. nec per interpretationem. c. cupiẽtes. §. quòd si per xx. de elect. lib. vi:

2 Ita tollit obiectum Imol. in c. cum contingat. de iureiuran. & Ang. Aret. in §. in personam, Institu. de actionibus. Ideo cum dicat canon pacta esse seruanda, nec exprimat quo remedio ea custodiri oporteat, cõfugiemus ad remedia iure veteri prodità, hoc

est

est ad d.l.Iurisgentium.§.i.&§.igitur nuda, de pact.

3 Suadetur hic sensus,& hæc interpretatio ad tex. in d.c.i.ex illis verbis, Suam obtineant firmitatem, non enim præcisè postulatur, q pacta omnino seruentur.Sed q suam obtineant firmitatem, hoc est propriam & veterem, non aũt vt nouam & magis efficacem nanciscantur.Et hoc admittẽdum est, vt responsio sit conformis interrogationi seu petitioni prout esse oportet,& præsumitur.l.i.§.si quis simpliciter vbi gl.no.&§.stipulanti,infra eod.§. præterea, Insti.de inutil.act.l.titia.§.vlt.infra eod.l.si defensor, §.i.& ibi gl.no.ff.de interrog.act.l.quæro §.vlti. de ædil.edict.Bar.in d.§.si quis simpliciter in prima oppo.& ibi Alcia.nu.41.Fely.in c.inter dilectos,col.v. de fide instrumen.Ias.in l.pen.col.ij.de iusti. & iure, ita intelligit Sal.in d.l.legem.C.de pact.

4 Simile adducitur id,quod vulgo iactat̃ de confirmatione priuilegiorum simpliciter facta, in forma vulgari,vt intelligatur nihil noui addere.c.i.de confirm.vtil.vel inutil.Pacta itaq; satis superq; dicũtur suam obtinere firmitatem,si nudũ exceptione tueamur,non nudum actione muniatur,vt Ius ciuile cũ pontificio concordet.c.i.de ope. noui nunc. Præcipuè autem admittendus est is sensus,ne alioqui per interpretationem, & per subauditos ĩtellectus iuris ciuilis correctio inducatur,vt trad.Aret.in§.in personam Insti.de act.colum.vlti.per glos.in c.cupientes.§.quòd si per viginti,in verbo,petere,de electio. libro sexto.

CAP. VIII.

Pudore compulsi homines quandoque soluunt id, ad qđ non tenentur.nu.1.

De pudoris, & verecundiæ, obligatione.

1 SAEPE euenit vt quod iure obtineri
non poteſt ad verecũdiam cõfugiat
vt pudore quodam compulſi homi
nes id ſoluere compellantur, qđ neq;
ciuili, neq; prętorio iure facere mini
me tenẽtur, de quo in l. Quintus. ff.
mand. & in l. pecuniæ ſortem. ff. de adim. leg. & in l.
militis. C. de relig. & alibi ſæpe fit mẽtio.
2 Hac verecũdia ĩpulſi mercatores, quod nudo pa-
cto promiſerũt, exoluũt, vt poſt gl. ſcribit Bar. in d.
l. quintus, qui ait verecũdum eſſe, & pudẽdum, id
quod pacto promiſeris nõ cuſtodire: nihil enim tã
congruit fidei humanæ, q̃ ea quę placuerũt ſeruare
l. i. ff. de pact. & graue eſt, ac viro bono minime di-
gnũ fidẽ fallere. l. i ff. de cõſt. pec. vt p Mod. in addi.
ad d. l. quintus. Ideo vbicunq; ex bono & æquo pro-
ceditur, prout fit in mercatorum foro, bona fides nõ
patitur, vt agẽti ex pacto nudo opponatur except.
3 actionis deficiẽtis, magna enim incutitur verecun-
dia mercatori fidem nõ ſeruanti, vt ſcribit Alexã. in
conſi. lxx. col. iii. poſt med. nu. 6. lib. i. quę præcipue
eſſe debet inter eos, qui plurimum negociantur, Fe-
ly. in c. i. col. ii. circa med. de pac. poſt Sal. in l. placuit
C. de iud & Bar. in l. ſi fideiuſſor, circa fi. ff. de fideiuſ
ſo. & Bal. in c. ſi pro debilitate, de off. deleg. & Alexã.
in conſi. cxiii. col. iiij. nu. 14. libr. vi. & hoc adeo verũ
eſt vt neceſsitas petẽdi ad quam pudore, & verecũ-
dia impellimur, non minus nos obliget, q̃ legitimæ
obligationis vinculum, vt tradit Alex. in d. conſilio
lxxx. col. iii. poſt med. nu. 6. lib. v. poſt Bartol. in d. l.
quintus. Idem Bar. in l. pecuniæ ſortem, in fine. ff. de
annu.

4 annu.leg. Qui dicit excusari eos, qui ob verecundiã aliquid faciunt, vel omittunt queadmodũ si obligatione aliqua obstrictus id faceret, eã ibi Mod. in add. sequunt, quod ẽt scriptũ reliquit Io.an. in c. q̃ prior, de reg.iu.lib.vi. in mercur. Docto. in c. ex litteris. de rapto. Bar. in l.i.C. qũo & qñ iud. vbi Bar. loquit de compulsione, quã pudor inducit, cuius rei exẽplũ ponit in magistratu, qui verecũdiæ stimulis ad ius dicendũ adigitur, quia verecũdum est, id facere debes, omittere, & de eo qui parcit pudori suo, vide q̃ scribit Bal. in l. petens, ppe si. C. de pact. vbi limitat no. in §. de constituta, Inst. de act. Abb. in cõsi. lx. lib. i. Sal. in l. placuit. C. de iudi. & hac rõne pactum nudum in foro can. efficax est, vt trad. Abb. in d. c.i. de pact. & ibi Fel. & Abb. in d. consi. lx. & Sal. in d. l. placuit, Bal. in l. si pro & C. mand. Alex. cõsi. lij. num. 4.

5 lib. vi. & consi. cxij. nu. 12 eo. lib. Videamus quib. iuribus nitant Doct. qui hmõi axiomata cõstituerũt. Primo adducitur tex. in d. l. quintus. ff. mandat. vbi vsurę pacto nudo fuerant ex cã mutui promissę, creditor petebat vsuras à fideiussore: reus prĩcipalis admonuit fideiussorẽ, vt recusaret, creditã sub vsuris esse pecuniam, i. allegaret vsuras non fuisse solenniter, & vt oportet promissas, hoc est per stipulationẽ alioqui enim nõ debentur. l. quamuis. C. de vsur. l. titius. ff. de præscript. verb. fideiussor autem noluit opponere huiusmodi exceptionem. Sed conuentus soluit vsuras, ait lex illi dandam esse actionem aduersus eum pro quo fideiusserat, nec illi imputandum: q̃ non obtemperauerit Reo principali hoc ipsum sibi denuntianti, quia, inquit lex, pepercit pudori suo, & ex eo not. Bart. excusari eum, qui pudori suo parcit etiam in alterius damnum, & sic vbi vterq; certat de damno vitando, melioris est conditionis ille, qui damnum passus est ob id q̃ pudori

suo

suo parcere voluerit,cum alioqui soleant rei fauorabiliores esse quàm actores.l.fauorabiliores.ff. de regu.iur.l.in pari.eod.tit.

6 Secundo adducitur tex.in l.pecuniæ sortem.ff.de annu.lega.ibi,quia alimentorum præstandorum necessitas,oneribus menstruis,atque annuis verecundiam quoq; pulsantibus astringitur. Ex quo text. colligunt Doct.Verecundiam parere obligationem ita vt compelli possemus,ad id faciendum, quod recusare verecundum est,& ibi hoc annot.Bart. & in

7 l.quintus. Tertio est tex.in l.militis.C.de religio: vbi voluntas militis circa monumentum faciendũ à patre,& matre hæredibus nõ est negligenda,quia inquit tametsi eo nomine constitutionibus amota est delatio,tamen inuidiam, & conscientiam circa omissum supræmum huiusmodi officium, & contemptum iudicium defuncti euitare non possunt, Gloss.ibi subijcit authoritate pontificali cogendos hæredes ad monumentum faciendum,tametsi deficiat actio.l.hæreditas,in fine.ff.de petitio.hæredit.l. quintus.ff.de annu. lega.

8 Quarto facit tex.in l.pen.§.illo.C. de necessa. seruis.hæred.instituen.vbi impietatis arguuntur hære des,qui,cum testator seruis sine libertate legatũ dedisset,liberalitatem testatoris,& seruiles labores debita remuneratione defraudare conetur, & derelictum non donent,& ibi glo.subijcit hæredes,qui id facere contempserint opinionem seu existimationẽ

9 minuit. Quinto facit text.in l.si patronus.ff.de dona.vbi patronus ex debita tantũ parte fuit institutus,eiusq; fidei,libertus,vt quid daret,commisit,& hoc patronus ipse stipulanti fideicommissario promisit,non erit,inquit lex,cogendus patronus soluere, ne pars ex legibus verecundia patronali debita minuatur.

Aduerte

Aduerte non dubito quin pudoris,& verecūdiæ summa ratio sit habenda.l.dies.§.prętor ait.ff.de dā. infect.l.pe.ff.de fur.l.in cōiunctione.C.de nup.l. qui stipendia.C.de proc.d.l.quintus.ff.mād.d.l.pecunię ff.de adimen.legat.d.l.militis,l.miles.§.socer.ff. de adulte.& alibi sæpe.

10 Non dubito etiam quin,excusationem mereatur qui pudori suo parcit,quiq; ob verecundiam , omiserit aliquid facere,quę excusatio,eatenus sibi prodest,vt iura sua non lædantur,nec damnum patiatur,ideo libertus,qui patrono sibi furtum facienti ob verecundiam non resistit,non intelligitur cōsentire,nec donare,& sic iura sibi intacta manēt aduersus patronum,perinde ac si eo ignorante furtū fuisset commissum,item procedit tex.in d.l.pe.ff.de furtis,qui etiam generaliter loquitur de aliis,quos pudor,ad resistendum,facientibus furtum, impedit.

11 Sic pœnam non meretur miles,nec disciplinam militarem offendere dr̄,qui mandatas sibi actiones,honesta & verecunda causa præcedente,exercuerit,d. l.qui stipendia.C.de procu.eadem ratione patrono datur exceptio,aduersus promissionem suam fidei commissario factam ne ius patronati reuerentię debitum minuatur,& sic nō intelligitur donasse.

12 Eadem ratione fideiussor qui pepercit pudori suo damnum non sentit,& sic non potest illi ex cā mandat agenti opponi exceptio, ꝙ fraudem fecerit, & scienter omiserit exceptionē competentem, vt in l. si fideiussor §.quędam.ff.manda. ꝙ autem pudor ipse obliget,ita vt contra eum actio sit danda , quem stimulat verecundia , hoc non puto verum , multo minus verum existimo,cum qui pacto nudo obstrictus est compelli posse verecundię ratione, ad soluēdum,quia iure non probatur,ergo &c.l.illum:C.de collationibus.

Secundo

13 Secūdo quia pudor iste, & verecūdia, nihil aliud eē vr̄ q̄ conscia, hanc.n. appellat cōsciam.l.militis.C. de relig. sanè cōsciæ stimulus neminē arctat in foro cōtētioso, vt dixi sup.li.2.c.vi. ergo nec verecūdia. Tertio oblo, q̄ solo īstinctu naturę subnixa est, nō est efficax, nisi quatenus redacta ē ad p̄cepta ciuilia, vt trad. Bar in l.si nō sortē.§. libertus.ff.de cōd.ind.& ī l.ex hoc iu.ff.d̄ iu.&iu.tex.ē ī l.s3 et si lege.§.cōsuluit
14 ff.de pe.hæ.ergo &c. quarto oblones fuerūt īstitutę ex iure g.l.ex hoc iu.ff.de iu.& iu.antea nulla fuit efficax oblo.ēt sm doc.igit verecūdia ista, q̄ ex bonitate nāli, p̄cedit, q̄ vigebat eo tp̄e, q̄ hō erat ī statu Innocētiæ, efficacē oblōnē parere nō pōt, fallit in casibus quibusdā spālibus, in quib.redacta est ad p̄cepta necessitatis à iure ci.tūc.n.efficaciter teneť, quę
15 verecūdia lege cōfirmata stimulat. Primus est casus gn̄alis in his q̄ pertinēt ad solā autho. testatoris conseruandā, l3.n.certa actio nō fuerit cōstituta, tñ neq3 oīmodo sunt spernēda, neq3 oīmodo obseruāda, sed īteruētu iudicis, hæc oīa debent, si nō ad turpē cām referūtur, ad effectū p̄duci.d.l.quintus, ff.de an.leg. ita p̄cedit tex.in l.militis, C.de relig.& in l.hr̄ditas,
16 in fi.ff.de pet.hær. Secūdus casus, in l.pen.§.illo.C.de neces.hær.inst.de quo supra facta est mētio tñ gl.ibi hoc nō admittit, q̄ solā hæredē existimationē offēdi arbitrať, & cæteri sequunť, cęteR lex nō solet. Frustra q̄cq̄ cōstituere.l.statuas.ff.de acq.re.do. Secūdo lex q̄ aliq̄d p̄mittit, in cōsequētiā, agēdi remediū ēt īcapaci cōcedere solet, vt ī alio p̄posito trad.gl. Bar. & alij, ī l.si mādauero.§.is cuius.ff.mād. Tertio nō est nouū, vt lege p̄mittēte liceat seruo aduersus dn̄3 cōsistere, l.uix certis.ff.de iud. Quarto hæc spēs vr̄ cōtineri posse sub ille gn̄ali rl̄a, de q̄ in l.q̄ntus.ff.de an nu.leg: Ideo vr̄ posse defendi, nō carere remedio seruos illos, de quibus, in d.§.illo, licet alī sentiāt doct.

17 Tertius est casus, in d.l. pecuniæ sortem. ff. de ali. leg. vbi pecuniæ sortem alimentis libertorum destinatam, vnus ex hæredibus à testatore iussus est prę cipere, ait lex post mortem libertorum cæteris hæredibus nihil esse restituendum, quia, inquit, alimẽtorum præbendorũ necessitas astringitur mẽstruis & annuis oneribus verecundiam quoq; pulsantib. vult dicere, q; solus ille, qui pecuniam præcepit allegatus est oneribus alimentorũ. Ideo ad eũ solũ perti
18 net pecunia. In quo tñ est aduertendũ hęredem illũ etiam pulsatione verecundiæ esse obstrictum, ad alimenta præstanda, & sic vr̄ ibi casus, in quo verecundia obligat efficaciter, quia redacta est ad præceptum legis. hʒ tamen specialem rõnem, agitur. n. de alimentis pręstandis, quę qui denegat, vr̄ necare. l. necare. ff. de lib. agno. not. lxxiii. dist. in prin. & Spe. in tit. q̃ fil. sint leg. & dr̄ causa pia, Aret. in cõs. xcvij: & alia hʒ priuilegia, de quib. Bar. in l. mela. ff. de ali. & cib. leg. Cum igitur impiũ quodammodo videat alimẽta debita denegare. recte ait lex onera alimẽtorum pręstandorum verecundiam pulsare.

18 Secundo aduerte, licet dicat lex, onera hmõi etiã pulsare verecundiã, tamen per hoc non debet inferri, ex verecundia hmõi oriri aliquid remediũ efficax, in beneficium legatariorũ, nec ad hoc tendunt illa verba, sed voluit ostendere Papinian. solũ illum hæredem, qui pecuniam alimentis destinatam præcepit onera legati sentire, cæteros hęredes nihil incommodi nec quidem ad animum pertinentis sentire solus. n. ille, primus, & obstrictus est ciuili actione, ad alimenta pręstãda. l. i. C. communia de legat. Bar. in l. i. col. iij. ante fi. nu. 11. ff. de lega. i. & ibi Doct. & etiam solus pulsatur verecundia, si forte negligat voluntatem defuncti implere, & libertis bene meritis alimenta pręstare, est. n. verecũdum fidem testatoris

tori non exhibere,l.militis.C.de relig.tñ ꝙ ex hmõi solo pudore inijciaꝛ efficax vinculũ hęredi hoc nõ
19 dicit lex. Quartus est casus ẜm Docto. de quo in d.l.quintus.ff.mãd.vbi cõtra agẽtem ex pacto nudo,nõ potest propter verecũdiam, obijci de cõuentionis inefficacitate.

Aduerte mihi nõ placet hæc ſnĩa,nec tex.ille hoc probat recte fuerit intellectus,nõ.n.ibi agitur de solẽnitate promissionis.Sed de ipsa promissione negãda,& ita verba denũtiãtis debitoris sunt concepta, vt recusaret fideiussor sub vsuris creditam fuisse pecuniã,nõ denuntiauit,vt recusaret solẽniter creditã sub vsuris.sed simplr̃ vt recusaret creditam esse sub vsuris,de facto igitur,nõ de solẽnitate facti erat qõ, & sic,quia forte probationes non habebat creditor in promptu,debitor denũtiauit fideiussori, vt recusaret.i.negaret creditam sub vsuris esse pecuniam, hoc noluit facere fideiussor,quia mẽdax esse noluit & in hoc pepercit pudori suo,quia noluit mẽdaciũ
20 dicere,quod est cõtra bono mores. Inest. n. mẽdacio dolus,ẜm definitionem,quam tradit glo. in l.de ætate.§.si cum esset.ff.de interrog.acti. glo.xxij.q.ij. c.nec ratificatio Soc.in cõsi.xv.libr.i.l.elegãter.§.idẽ Pomponius.ff.de dolo,&ibi Bar.no.&qui mẽdaciũ dicit,mortaliter peccat.xi.q.iij.c.quisquis.& in c.i. de crim.fals.glo.in c.quia plerię,de off.ord. libr.vi. & pœna dignus est.l.vlt.vbi Bar.ff.de rei vẽd.auct. iam possessor.C.qui potior.in pig. hab.c.i.§. vassallus,si fuer.cõtro.inter do.& agn & in l.si dubiteť.§. ita demũ.ff.dę fideiuss.gl.in l.cũ de indebito.ff. de,p ba.l.inde neratius.§.pen.ff.ad l.aquil.l. si cũ patrono C.cõia vtriusq; iud.& ibi gl.Ias.in.§.oĩum,nu.87. Insti.de acti.Mod.in l.naturaliter.§.nihil cõe, nu.91.ff. de acq.poss.merito igitur noluit fideiussor creditoris cõtemplatione,mẽtiri,&promissionem vsurarũ

quæ interuenerat, fiducia defectus, pbationum, negare, & in hoc commendatur fideiussor, & dicitur
21 pepercisse pudori suo. Suadetur hic sensus ex alio ꝙ scilicet nulla ibi potest cadere dubitatio de inefficacitate pacti nudi, quia res agebatur, cum fideiussore, qui ex stipulatu tenebatur. l. blanditus. C. de fideiussori. & sic efficaciter tenebatur, ipse, tametsi forte reus principalis pacto nudo tantum obstrictus erat nam & conuentioni nudæ, & naturali obligationi accedere fideiussor potest, l. fideiussor. §. fideiussor. ff. de fideiussor. §. i. Inst. eo. tit. quo fit vt exceptio pacti nudi quę forte reo principali profuisset, nihil esset fideiussori suffragatura fieri ergo non potest, vt ibi de inefficacitate pacti nudi tractetur, & per consequens colligi non potest, verecūdum esse exceptionem inefficacis conuentionis obĳcere.

22 Quinimo fideiussori solet imputari, ꝙ sciēs exceptionem debitori competere, eam omiserit, & inter cætera si sciens se inutiliter esse obligatum, soluerit, illi imputatur, l. si fideiussor. §. i. &. §. non male tractabitur. ff. de fideiuss. quamobrem cum vsura solo pacto nudo promissę inutiliter sint, & ipse quoqꝫ inutiliter sit obligatus hoc est inefficaciter, velut pacto nudo debet se tueri, alioqui, quod soluit repetere nō potest, d. l. si fideiussor, d. §. non male, dissolute, enim negligentiæ reus videtur, quę dolo proxima est. d. l.
23 si fideiussor, in princ. Hoc in summa verum est eum dolo non facere qui suo iure vtitur, & per cōsequēs non debet erubescere, l. nullus. ff. de regu. iur. l. iĳ. §. is tamen. ff. de liber. homi. exhib. l. iniuriarum. §. i. ff. de iniur. l. si donaturus. §. si quid indebitum. ff. de condictio. ob causam, l. Iulianus, scribit si pupillus. ff. de acquir. hæred. l. pen. §. vlti. ff. ad legem Iuliam, de vi publi. l. delator. ff. de iure fisci. Immo nullam exceptionem prętermittere debet fideiussor, quæ tangat ne-
gotium

gotium, & ius obligationis, sed eas tantum potest omittere, quę apices iuris concernũt d.l. si fideiussor. §. quidam. ff. mandati. Inter quas non potest connumerari exceptio ꝙ obligatio sit inefficax seu inutilis, d.§. non male. quia negari non potest quin tãgat merita causæ, & obligationis substantiam, cum nemo sine actione experiri possit. l. si pupilli. §. videamus, ff. de neg. gest. nec probe facere videatur creditor, qui sciens, petit, quod iure non potest petere. l. q̃ in ius. §. nemo. ff. de regu. iur. Igitur citra pudoris iacturam poterit illi obijci ꝙ sine actione experitur.

24 Ex his liquido constat, non recte adnotare doct. verecundum esse agentem ex pacto nudo inefficaces obligationis prætextu repellere, quod pro mercatoribus, & his qui in foro pontificio litigant notandum est. moneo tamen & hortor consuetudinem mercatorum, si qua iam fuit alicubi introducta, seruandam esse iuxta textum, in l. secunda, in fine, C. de constitu. pecunia.

CAMILLI PLAVTII IVRISCONSVLTI FONTANELLATENSIS, COMMENTARIORVM AD RVB.

ff. De verborum obligation.

LIBER III.

Caput Primum.

PACTVM nudum exceptionem tantum parit. nu. 1. etiam in foro canon. & in curia mercatorum nu. 1. cōtra. nu. 6. 7

L. bonafides. ff. depos. nu. 2.

L. si fideiussor. § non malè. ff man. nu. 3.

Fideiussori non imputatur si spretis apicibus iuris soluerit. nu. 3. secus si inutiliter obligatus soluerit. nume. 3.

Fideiussor non ex bona fide agere dicitur, si inefficaciter obligatus soluerit. nu. 3.

Clausula quòd de æquitate procedatur, non excludit iuris ciuilis æquitatem, nu. 4.

Pacto nudo obligatus non cogitur ab eo, qui de æquitate procedit. nu. 4.

Per acceptilationem sublata uenditione non potest agi ex pacto uenditioni adiecto. nu. 4.

Exceptio quòd pactum sit nudum, & inefficax à uiro bono obijci potest. nu. 5.

Princeps non peccat, qui manum regiam pro pacto nudo denegat, numero. 8.

Conscientia non arctat eum, qui legem obseruando nihil contra ius diuinum molitur. nu. 10.

Pacto

Pacto nudo obligatus tenetur doli actione, quando aduersarius damnum passus est, nu. 11.
Clausula de æquitate, seu ueritate inspecta quas iures habeat nume. 12. 13. 14.
Princeps ueritatem solam iudicando sequitur. nu. 13.
Clausula secundum bonam fidem, quid operetur. nu. 15.

1 EX HIS quę hactenus fuerũt tractata, facile potest apparere quòd definiẽdæ sint cõclusiones multæ à docto. frequentiore suffragio receptæ, & à me lib. i. c. v. relatæ, pertinentes. s. ad manũ Rę giam, & ad seruãdæ fidei æquitatem, prę cipue aũt, an pactum nudum in foro canon. efficaci obligationis vinculò nos ita obstringat, vt vel actione, vel iudicis offi. cõpelli ad solutionem posimus. resultat. n. omnino ex supradictis exceptionem tm̃ in quocũq; foro, ex cõuentione nuda cõpetere, iuxta tex. in l. iurisgẽtium, §. igitur nuda. ff. de pactis. & in l. i. vere permutatio. ff. de prę scrip. verb. quamobrem etiam inter mercatores hoc idem obseruabitur, vt. s. nuda cõuentione obstricti exceptione tãtum cogãtur pacta seruare.
2 Cui opinioni vltra ea quæ antea adduximus lib. i. c. viii. optime quadrat tex. in l. bonafides. ff. depos. vbi de deposito agitur, & sic de cõtractu iurisgẽ. & bonæfidei, in quo & summa fides, & summa æquitas desideratur, tñ summa illa ę quitas ad merũ ius gentium nõ est redigenda, sed vna cũ præceptis ciuilibus & prętorijs exigitur, id q; pulchro demonstratur exemplo in d. l. bona fides.
3 Plurimum ẽt suffragatur tex. in l. si fideiussor §. si

fideiussor.§.non male.ff.de man. vbi agitur de actio ni mādati, qui est cōtractus bonæfidei, & in quo bona fides exuberat §.actionum aūt quædam, Instit.de actio.l.contractus.ff.de regu.iur. & non imputatur, fideiussori si spretis apicibus iuris soluerit.d.l.si fideiussor.§.quædam, tamen illi imputatur, si quod erat inutiliter debitum, soluerit, d.§.non male, inutiliter aūt obligatus dr, is qui iure ciuili non tenetur, licet ex pacto nudo naturaliter sit obligatus.§.itē inutilis est, iuncta gl.i.Inst.de inutil.stipu, & l.si vnus.§.vlt. ff.de pact.l.an inutilis in prin.ff. de acceptil.

Cum itaq; fideiussor non ex bona fide agere dicatur, & ob id mandati actio denegetur aduersus principalem, si id, in quo erat inutiliter.i. inefficaciter obligatus soluerit, d.§.non male, consequens est, vt nihil bonæfidei cōtrarium facere intelligatur, qui qd ex pacto nudo tantum debetur, non soluerit.

4 Eueniet ex hoc, vt clausula, de æquitate, in statuto vel rescripto posita non excludat iuris ciuilis æquitatem, sed solos iuris ciuilis apices recessisse intelligetur, non autem iustas exceptiones peremisse, fideiussoris exemplo, l.si fideiussor.§.quædam. ff.mandati, iuncta.§.non male, eadem l.hinc Bald.scribit, in l.nemo.C.de sentent.& interlocutio. iudi. si forte causa commissa fuerit, cum clausula, vt ex iustitia, & ex veritate ius dicat, non poterit iudex ex pacto nudo obligatum ad solutionem compellere, & sentit Roman.in l.filiusfamil.ff.de donatio.vbi de communi sententia dubitat, & expresse eam improbat, in l.fideiussori.ff.de donatio.cui consonant, not.per Bald. in l.prima.C.de legibus, & in l.i.ff.de iustitia, & iure, Bald.in d.l.nemo.C.de sentent.hinc etiam scribit Bartol.in l.petens.C.de pactis. propè finem sublata venditione per acceptilationem, non posse agi ex pacto venditioni adiecto, vtpote quod nudum reman-

mansit, quod etiam probat Roman. in consilio trigesimo, & Bald. in aucten. ad hæc. C. de vsuris, Bald. in l. si pro ea. C. mandati.

5 Pro eadem opinione facit tex. in aucten. iusiurandum quod præst. ab his circa medium, vbi iudices iurant iudicare secundum omnem æquitatem, tamen ex pacto nudo actionem non dant, Alciat. hic, nume. 16. & sic poterit obiici, cum qui ex pacto nudo agit, inutiliter experiri, quia agit contra inutiliter obligatum, d. l. si fideiussor. §. non male. ff. mandati, & nemo potest sine actione experiri. l. si pupilli. §. videamus. ff. de neg. gest.

6 Contrarium quòd in quocunque foro, in quo procedi ex bono, & æquo potest vigore statuti, seu rescripti, seu consuetudinis, possint agi ex pacto nudo, idque pręcipue in curia mercatorum custodiri, tradunt communiter Doctor. hoc loco. præsertim Barto. in dicta l. quintus. ff. mandati, Bald. in dicta l. si pro ea. C. mandati. Salyc. & Alexand. in l. placuit. C. de iudiciis, Deci. in l. legem. numero septimo, C. de pactis, & quòd in curia mercatorum in qua ex bono, & æquo proceditur, nuda pactio pariat actionem, tradit Alexander in consilio quinquagesimo secundo, numero quarto, libro sexto, & in consilio cxiii. numero duodecimo, eodem libro, Bar. in l. si fideiussor. §. quædam. ff. mandati, Crott. hoc loco. numero. 3. & 4. & alii Mod.

7 Idem est in municipiis pontificie iurisdictioni subiectis secundum Doctor. in cap. i. de pact. quæ optimo est communiter recepta, vt per Alexandrum in consilio. xci. colum. ii. in princip. nume. 5. libro. 4. Bald. in l. de diuisione. C. famil. herciscundę, Alexan. in consilio. xvi. colum. ii. circa medium, nume. 8. lib. ii. & numero. 9. Crot. hic. numero. 3. qui communem dicit, Alcia. numero. 17.

Hęc

8 Hæc sententia tametsi cōi suffragio comprobata est,& recepta,tñ mihi vera non vr̄,vt late demōstraui supra lib.i.c.viij.ad quæ vos rejcio,ex quib.facile apparebit non peccare principem,qui supplice libello interpellatus,debitorem ex pacto nudo ad solutionem nō compulerit, & sic frustra implorat regia manus seu potestas,ab eo,qui pactione nuda tm̄ sibi prospexit,erubescit.n.princeps qui contra legē aliquid statuit §. consideremus, in auctē. de triente. ex Causa tñ potest princeps ēt aduersus iusgentium statuere,de quo vide Abb. & Fel.in c. quæ in ecclesiarum,de cōsti.& ibi Dec.nu.18.& 25.

9 Vno casu defendi posse vr̄ cōis sententia, quando.s. agitur de euāgelica denuntiatione per hanc.n.cogi posse promissor vr̄ ad fidem explendā,vt per Inno. in c.nouit de iud.Bar.in extrau.ad repri.in verb.denunciationem,& sentit tex.in d.c.i.de pact. qđ ego intelligo,dummodo promissor eā habuerit intētionem,vt vltra leges,& vltra naturam pacti voluerit obligari,vt dixi supra lib.ij.c.vi.in fi.talis est.n. vis denūtiationis huiusmodi,vt per Doct.in c.nouit de iud.Alcia.in rub.C.de pact.nu.8.alioqui si suis se obstringi nō posse cōtraxit sibi non præiudicat.l.an in utilis in prin.ff.de acceptil.& simile de pollicitatione not.Abb.in proœm.decret.in fi.& Iac.Nig.hoc lo

10 co,nu.39. Adde Bar.& Pau.Cast.& Ias.in l.si pœna cā.ff.de condic.inde.qui dicūt eum qui ex iure ciuili nō tenētur, tametsi naturali obligatione vinctus manet,nihilominus,quia nō obseruādo nihil cōtra ius diuinum molitur,ēt in foro cōsciētiæ tutus est, recēset Nig.nu.39.col.xi.in prin.& ante eū Alcia.nume.18.qui dixit q ex quo nō agitur de damno aduersarij,peccatur tm̄ venialiter,c.vtilē, & c. primū, in fi.xxij.q.ij.& per cōsequēs in territorio Cæsareo nō habebit exactionem pactio nuda, ēt ab eo, qui

habuit animum sese effiicaciter obligandi, qui vero obligari noluit plusq̃ oporteat in omni foro tutus est, vt dixi.

11 Secũdo admitti potest sñia crebrior, vt procedat qñ occasione huiusce pactionis damnum passus est reus credẽdi, tunc.n.cõtra non obtemperantem dat actio de dolo.l. & eleganter.§. seruus pactionis. ff.de dolo.& ibi Bar.no.& hoc loco Alcia.num.18.q̃q̃.n. ex pacto nudo actio nõ datur, cõsulitur tñ p doli actionem, qñ aliquid abest petitori, no.Bald.in l.cum motu.C.de trãsac.vbi hoc declarat, & in d.§. seruus, & Ang.in cõsi.i.& Alex.in l.si cõuenerit.ff. de iurisd. om.iud.& in cõsi.xxx.libr.iiĳ. Cacialup. de pact. q. xiĳ.col.i.Dec.in c.i.de iud.Alex.in cõsi.xli.lib.iĳ.& in cõsi.lĳ.libro vi.nume.3.

12 Tertio erit vtilis ad multa hmõi clausula, ex æq̃tate, seu ex ęquo & bono, seu veritate inspecta, seu secũdum bonam fidem, si qua est similis. Intelligit.n. vt procedatur ₣m iusgentium, reiectis apicibus iuris, & solẽnitatibus, l.si fideiussor.§.quædam.ff.manda.& regia authoritate, procedetur. Corn.in consil. ccxliĳ.lib.iiĳ·Roma.cõs.xx·Bal.in l.prolatam.C.de sentẽ.Soc.cõsi.xĳ.col.ĳ.lib.i.Marãt.in l.is põt, num. 194.ff.de acqui.hæred.eãdem habet vim, eundemq̃ pducet effectũ clausula sine strepitu, & figura iudiciĳ, per eam.n.cẽsentur sublatæ oẽs solẽnitates iudiciorum, & iuris positiui, vt scribit Alexã.in cõsi.vi. col.ĳ.in prin.lib.iĳ.

13 Ita vt causa determinari possit ₣m merum iusgẽ. vt tradit Bar.in extrauag.ad repri.in verb.videbit, & in verb figura, qua rõne poterit iudex manu regia expedire, ₣m Rom.Corn.& Socy.in locis adductis Ias.in l.certi cõdictio.§.si nũmos, col.vĳ·ff.si cer. pet.põt.n.causas eo ordine expedire, quo põt princeps. Sanè princeps solam veritatem sequi potest

ordi-

ordine, & solennibus iuris ciuilis omissis, vt scribit Bal. in c. i. §. inuestitura, col. vlt. de noua forma fidelita. Bar. in l. Emilius, colum. vlti. ff. de mino. Igitur poterit, idem tacere iudex, vigore clausulæ huiusmodi vt tradit Maranth. De ordin. iudic. part. iiij. dist. ix. num. 8. & 10. fol. 188.

14 Præterea operatur clausula huiusmodi, vt procedi posit reiectis apicibus iuris exemplum, si fuerit intentata actio directa, cum vtilis competeret, vel è contra, obtinebit actor. Idem est si lite non contestata fuerit processum, & alia huiusmodi multa, vt scribit Bar. in d. l. si fideiussor §. quædam. ff. man. ad quę vide etiam Fel. in c. cum venissent de testib. ver si fallit ista conclusio Fel. in c. nullus, de præsumpti. & in c. vlt. de pręscrip. Barb. in consil. vij. libr. ij. & in consi. xxix. lib. ij. & consi. xxxi. eo. lib. Rom. in cõsi. xciij. Aret. in l. si seruum. §. sequitur. ff. de verb. obl.

15 Et quid importet hęc clausula, ßm bonam fidem, tradit Aret. in consi. cxi. & in consi. cxxvi. & Alexã. in l. militis. C. de test. mil. & an posit admitti pbatio alias non admittenda, quando agitur ex bono, & ęquo, tradit Soc. in consi. cxx. & cxxxi. & de præscriptionis exceptione posit opponi vide Rom. in consi. cxlix. & in consi. ccccxvi. & q non posit opponi exceptio excussionis, & ordinis tradit Roma in consi. ccccxxx. ea ratione motus, quia ea est de apicibus iuris.

Et an posit obijci exceptio vectigalis, seu gabellæ non solutę, tradit Bald. in l. si pro ea, colum. vlti. C. mandati, Saly. in l. placuit. C. de iudic. quę etiam tradit Mod. in addit. ad Bart. in l. si fideiussor. §. quædam. ff. mandati.

16 Alios effectus huiusmodi clausularum recenset Maranth. de ordine iudicio, parte, iiij. distinc. ix. nu. 11. & numero. 32. ibi, vide.

Hæc

Hęc pertinent ad pacta nuda, quid autem statuendum sit, de conuentionibus ob rem factis vulgo cõtractus innominatos appellant sequenti capite explicabitur.

CAP. II.

Manus regia in contractibus innominatis non habet locum. numero. 1.

Naturalis obligatio an oriatur ex conuentione innominata? numero. 2.

Quòd sic secundum communem. nu. 1. contra. nu. 3 prima defenditur. numero. 13.

Pœnitentia licita est in contractu innominato. nu. 3.

Etiam post implementum ex una parte tantum. nu. 3.

Aliqui contra putant. nu. 4.

Naturaliter debitum, solutum quãque repetitur. nu. 5.

Obligatio ex innominato contractu, quare non impediat repetitionem, numero. 6.

Contractus innominatus conditionalis est secundum quosdam, nu. 7. Immo sub modo, numer. 8. defenditur prima. numero. 9.

Cautio de modo implendo præstari solet. nu. 10.

Permutatio ex traditione initium obligationi præbet. 11.

Contractum à duobus non dissòluitur ab uno. nu. 12.

Conuentiones nudæ, & uestitæ non differunt iuregentium. numero. 13.

Conuentio omnis consensum habet. nu. 16.

Consensus obligationem parit. nu. 16.

Aequitas fidei seruandæ militat in contractu innominato. numero. 17. negatur hoc. nu. 18.

Modus in contractibus innominatis quando implendus sit. numero. 19.

Sequutus fidem alterius creditor est iuregent. nu. 20.

Contractus innominatus incipiens à traditione, non obligat tradentem, obligatur tamen qui recipit. nu. 21.

Si incipiat à conuentione nulla oritur ciuilis obligatio numero. 22.

Naturalis tamē nascitur, in persona eius qui ob rem promisit, numero. 22.

1 ADMISSA conclusione mea, q̄ manus regia, non esset remedium agendi, quòdq; ex pacto nudo nunq̄ cōpetierit efficax agēdi remedium, facile cōuincitur. Idem ius obtinere, in cōuētionibus ob rem factis, quos vulgo innominatos contractus vocant. lex ob rem factos appellat, in l. damus, & in l. in summa. §. ob rē ff. de cond. inde. & in l. naturalis, in prin. ff. de pręsc. verb. sed nō leuis est quæstio an ex huiusmodi conuētione ob rem facta, statim nascatur obligatio naturalis. n. adhuc integra, quo admissa deinde quæremus an iuregentium in cōtractibus huiusmodi pœnitentiæ locus esset.

2 Quod attinet ad primum caput, receptior est Docto. sñia, ex hmōi mutua conuentione, statim oriri naturalem obligationem, hanc sñiam amplectitur Bal. in rub. C. de rerum permu. glo. i. cōiter approbata. C. de pact. & hoc loco probat Bal. Nouel. col. xiiij: ante med. nu. 53. & Soc. & Crott. col. iij. post med. nume. 18. & 19. Garz. in c. i. de pact. col. xli. in vij. declar. Gallia. hoc loco, nu. 181. qui cōem esse attestatur, & Nig. nu. 10. & Ruy. nu. 12. & Leon. nu. 28. & num. 32.

ver.

ver.col.iiij.circa med.nu.29.vbi cōem dicit.

3 Contrarium tenuit Bal.in l.petēs.C.de pact.& pauci alij per nouel.relati,nu.53.Idem probat Are. in l.si ue apud.C.de transact.refert hoc loco Galiau.nu.18. Mouentur hi contra receptam snīam ex l.si pecuniā in prin.ff.de cōd.cā da.& ex l.dedi.§.sed si tibi co.ti. vbi etiam post implemētum ex alterutra parte obuentum, licita est pęnitentia & repetitur quod datum est,apparet igitur naturalem obligationē nulli subesse,alioqui non repeteretur, quod datum est, l.i.& ibi no.ff.de cond.inde.l.etiam.ff. de compens.

4 Super hoc valde insudat Bal.nouell.nu.54. & demum nu.55.negat esse locum repetitioni, & pęnitētiæ post implementum ex vna parte sequutum, dū modo aduersarius sit paratus ipse quoq; idē facere, ita tradit Bal.in rub.C.de rerum permu.Ang.in l.in traditionib.in fi.ff.de pact.Fel.in c.i.col.vlt.num.13. de pact.Secundo rn̄detur q̄ pęnitentiæ suffragium iure ciuili fuit introductum,quod iurigen.erat inco gnitum,Leon.nu.29.post Ver.nu.35.& Nig.nu.15.de quibus infra tractabitur cap.seq.

Tertio rn̄.Crott.col.iiij.in prin.nu. 19. non esse pꝑpetuum,vt solutum naturaliter debitum nō repetatur,immo inquit euenit interdum,ut solutum repetatur,quod tn̄ est naturaliter debitum,cuius rei exēplum proponitur in dona.cā mor.ex hac. n.cā datū donator pænitentia ductus repetit.l.cum quis.ff.de cond.ob cau.tn̄ ex eo contractu statim nascitur obligatio,glo.in l.cum pater.§.mæuio.ff.de leg.ij.glos.in l.ij.C.de iure dot.& no.cōiter Doct. in l.i.ff.de leg.i. Crott.hic nu.19.Nig.nu.15.

6 Quarto rn̄det Crott.nu.20.obligationem quę ex innominato nascitur contractu,non impedire repetitionem,ea ratione,quia non est simplex obligatio sed ob rem facta correspectiuam vocant docto. quo

fit

fit vt interim re integra, non subsit ęquitas, vt qui non seruat fidem, eam sibi impleri postulat. l. qui fidem. C. de transac. l. ediles. §. vlt. vbi gl. no. ff. de ædil. edict. & sic debilioris est naturæ, q̃ sit simplex obligatio naturalis, ex nudo pacto ortu, Nig. nu. 15: Ver.
7 nu. 35: Secundo mouentur ex eo, quod contractus hmõi conditionalis est, ideo anteaq̃ mihi fides præstetur, non iniĳcitur obligationis vinculum, quia cõditione pẽdẽte nulla nascitur obligatio. l. cedere diẽ ff. de verb. sig. ita Bald. in l. petens. C. de pactis. refert Crott. hoc loco col. iĳ. numc. 18.
8 Tollitur hoc argũ ex his quæ tradit idem Crott. nu. 19. vbi ait hmõi contractum non sub cõditione, sed sub modo factum esse. Promitto .n. vt des, nõ autem promitto si dederis, & sic est cõtractus sub modo initus, vt tradit glo. in l. męuia. ff. de manu. testa. Bar. in l. quibus diebus. §. termilius. ff. de condi. & de mõ. Bal. & Sal. in l. cum res. C. de probat. cuiusmodi genus cõtractus obligationem admittit ẽt anteaq̃ modus fuerit impletus, & interdum actionem si sit talis contractus, qui actionem parere soleat, sed obstat exceptio. l. cũ testamento, & l. si is cui. ff. de fidei com. lib. Bar. in d. §. Thermilius, Crott. hoc loco, nu.
9 19. & Ver. nu. 29. Caue quia Bal. sensit hunc contractum esse cõditionalẽ, inspecta persona eius cui ego promisi aliquid vt mihi ipse aliud det, ille. n. mihi alias nõ tenebitur, q̃ si ego ipsi dedero, quod prius per me dandum est, nam modus subsequi põt non ante impleri. Ideo Bal. in l. pen. col. x. C. de condi. inser. scribit, modum esse determinationem, executioni adiacentem nõ autem dispositioni, & l. i. & ĳ. C. de his quę sub modo vbi glo. & Pau. Cast. & hoc lo
10 co, Galliau. nu. 182. Ideo solet caueri de modo implẽdo qñ ille cui debetur aliquid sub modo id vult cõsequi, l. quibus. §. thermilius, vbi Bar. ff. de cõd. & de monstr.

monstrat. Ex quo apparet prius â me dandum esse, quàm modus impleatur, ille ergo cui modus adiectus est, potest dici sub conditione obligatus, quia non aliter tenetur modum impleri, quàm si fides sibi fuerit seruata, ita procedit opinio Bald. in lege petens. C. de pactis, & sic quo ad me dicitur contracta obligatio sub modo promissi enim vt des, quib. verbis modus significantur, Barto. in l. prima, & in lege quibus. §. Thermilius. ff. de condict. & demonst. quo ad te erit conditionalis, secundum Bald.

11 Tertio mouetur Bal. per tex. in l. i. ff. de rerum permutat. cum ait lex, non ex ipsa permutationis côuẽtione, sed ex traditione initium obligationi præberi, igitur ante traditionem nulla erat orta obligatio.

Respond. Mod. illum tex. nihil opitulari, quia loquitur de obligatione efficaci, quæ actionem parere potest, nos agimus de naturali sola. Ita respondet Io. de Monte Sperell. quem refert, & sequitur Veri. hoc loco, numero. xxxi. probatur in l. iurisgentium §. primo, in versi. & hinc nasci ciuilem obligationẽ, & in versic. Iulianus, ibi ciuilem actionem, ita procedit text. in d. l. prima, in versi. permutatio, qui sine dubio loquitur de obligatione per quam compellitur ille, qui rem accepit, fidem implere et sic de ciuili actione, quæ præscriptis verbis vocatur, de qua in d. l. iurisgentium. §. primo. ff. de pac. sed an naturaliter esset obligatus ante implementum ille, qui primus fidem præstitit, de hoc non queritur, in dicta lege prima.

12 Quarto in hanc sentẽtiam adducitur, regula de qua in l. nihil tam naturale. ff. de reg. iuris. vbi in dissolutione vinculi per duos contracti, non sufficit vnius tantum dissensus, sed vtriusq; requiritur, tñ in côtractu de quo agitur dissoluendo alterius tm̃ pœnitẽtia sufficit. d. l. si pecuniam, ff. de condict. ob cau.

Ad hoc potest responderi prout antea fuit respõsum, ad primum argumentum, de quo hic p Crott. numero. 18, & 19. Nig. nu. 15. Ver. nu. 35. & Leo. nu. 29

13 Contraria sñia, vcʒ q̃ immo naturalis obligatio ex huiusmodi cõuentione ob rem facta seu innominata, statim orta sit, est cõi suffragio comprobata: q̃ hisce fundamentis est subnixa, vcʒ.

Pœnitentia quæ in hmõi contractu promissa est ostendit subesse obligationem aliquam, quia priuatio presupponit habitum. l. decem. ff. de verb. oblig. l. manumissiones. ff. de iust. & iure.

Rñd. Interdũ etiam tolli quod nullum est, quatenus. s. de facto processit, vt in l. 1. §. 1. ff. de ferijs, & ibi glo. not. l. si dolo. C. de rescin. ved. l. circa. C. q̃n prouo. non est necess. l. & si is. C. de præd. min. Item tollitur cõuẽtio, quæ est facti, l. consilio. §. pe. ff. de curat. furio. non autem tollitur obligatio quæ nulla est.

14 Secundo emptio venditio, & alij similes conuentiones mutue, pariũt obligationem ex nudo consensu, et ante implementũ, fm receptam Doct. sñiam: de qua per Alex. & Mod. in l. filiæ licet. C. de coll. Ias. in l. iurisgentiũ, col. ij. ff. de pact. Ver. hoc loco nu. 36. & Ruy. nu. 13. Igit idẽ in casu nr̃o vr̃ admittẽdũ.

Ver. ridet validiores esse conuentiones, quæ nomen habent proprium, q̃ aliæ, vt declarat Ias. in d. l. iurisgentium, col. i. ff. de pact. Ideo nõ valet consequentia.

15 Tertio iuregẽ. nulla est differentia inter cõuẽtiones nudas, & eas quæ vestimẽto aliquo sũt cultæ, & munitę. Ideo quemadmodũ ex vestitis cõuẽtionib. nascitur obligatio, ita ẽt ex inominatis nasci eam credendum est. Quod genus argumẽti parum releuat, quia inimo magna erat differẽtia inter cõuẽtiones hmõi etiam fm pręcepta iurisgẽ. l. iurisgentium, in prin. ff. de pact. & late a me fuit demonstratum lib. i. c. viij.

Quarto

16 Quarto nulla est cōuētio, quæ nō habeat consensum, l. i. §. adeo. ff. de pact. l. iij. ff. de act. & obl. ex consensu aūt nascitur obligatio. l. stichū. §. naturalis. ff. de solu. Igitur cōtractus iste innominatus, qui sine dubio hȝ mutuum cōsensum. l. i. §. i. ff. de pact. & pactū appellatur, in l. ex placito. C. de re. permu: & contractus dr̄ in l. cōtractum. §. labeo. ff. de verb. sig. igitur negari nō potest, quin huic cōuētioni insit oblō aliqua, l. stichum. §. naturalis. ff. de solut.

17 Quinto ęquitas fidei seruādę, nō minus militat i cōuētione hmōi, ob rem facta, q̄ꝫ in alijs quibuscunque cōtractibus. l. i. ff. de pact. ergo quēadmodū ex alijs, ita ēt ex his cōuētionibus oblōnem aliq̄ꝫ oriri oportet, q̄ nos adigat ad fidem seruādā, saltē p̄ viā exceptionis. l. iurisgētium, in prin. ff. de pact.

18 Negant Mod. subesse æquitatem, fidei seruandæ, quia anteaq̄ꝫ mihi satisfiat, nulla æquitas suadet, vt ego fidem impleā, vt hoc loco animaduertit Crott. nu. 20. per l. qui fidem. C. de transac. & l. ediles. §. vlt. cum gl. ff. de ædil. edict. Bal. in l. cum quis colū. ix. C. de iur. & fac. ign. Are. in §. in personā, col. pe. insti. de act. Bal. in l. siue apud acta col. iij. C. de trāsac. Bald. in rub. C. de rer. permu. Ang. in l. in traditionibus, in fine, ff. de pact. Fel. in c. i. col. pen. nu. 13. de pact.

19 Aduerte hęc possent forte habere locū, in cōuentione simplici, sed cū præsupponatur modum huic cōuētioni adiectum posse, & debere impleri, postea q̄ꝫ ille, quod sibi debetur, consequutus fuerit, vt paulo supra fuit dictum, mihi vr̄ subesse maxima ęquitas cogendi ad satisfactionem eū, qui promisit titio sub modo, hoc est, vt titius aliquid aliud det, nā ipse simpliciter promisit, nec sibi quicq̄ꝫ, anteaquā titio det, ipse tamen dare debet, anteq̄ꝫ à titio aliquid cōsequatur, ideo vr̄ eū qui primo loco promisit iuste cōqueri nō posse de titio, anteq̄ꝫ ipse satisfaciat, nec

vt̃ posse detractare qđ pollicitus est, eoq; facto modũ deinde expetere, & sic ego q̃ equũ titio promisi, vt mihi vestem daret, videor obligatus ad dandum equum vestis traditione non expectata.

20 Sexto non põt negari quin titius cui ego promisi rem, vt mihi aliam daret, sequutus fuerit fidẽ meã Igitur iuregen. obligatio quo ad me contracta est. l. cũ amplius. §. is natura. ff. de regu. iur. quæ naturalis appellatur obligatio. l. naturales. ff. de act. & oblig. l. fideiussor. §. fideiussor. ff. de fideiuss. & sic ego titio teneor saltem naturaliter.

21 Ego puto distinguendũ, vtrum incipiat contractus à traditione, an a conuentione nuda. Primo casu, qui rem tradit sese non obligat, sed dissoluit potius vinculum, si quod inerat. §. i. Insti. quib. mod. tollit. oblig. facit tex. in §. item is cui, Institu. de obliga. quæ ex quasi contrac. aduersarius tamen obligatur ciuiliter l. Iurisgentium. §. i. ff. de pact. l. naturalis. §. i. ff. de Præscrip. verb. l. i. in vers. permutatio. ff. de rerum permuta. obligatur etiam naturaliter. Ideo si soluit non repetit, quia ob causam preteritam dedit. l. damus. ff. de condict. indeb.

22 Secũdo casu quando à conuentione incipit, tunc nulla oritur ciuilis obligatio. l. ex placito. C. de rerũ permu. naturalis tamen oritur, quia non põt negari quin istud sit pactum d. l. ex placito, & propterea nascitur obligatio naturalis, quę ex consensu prodire solet d. l. stichum. §. naturalis. ff. de solu. quod ego intelligo procedere in persona eius, qui ob rem promisit, puta ego promisi tibi equũ dare, vt tu mihi des vestem, vel stichum manumittas, ego obligor Confestim naturaliter, non expectato modi implemẽto, quia vt antea dixi, modus ex post facto implendus est, nec impedit quominus interim obligatio nascatur, vt dictum est, ita procedat communis opinio.

Ipse

Ipse vero non obligaris nisi ita demum cum rem acceperis. l. prima. ff. de rerum permut. l. naturalis. §. vltimo. ff. de præscrip. verb. ita procedat opinio Bald. an autem sit variabilis, seu ambulatoria obligatio mea, ita vt mihi liceat pœnitere sequenti capite explicabo.

CAP. III.

Pœnitentia ex iuregentium an habeat locum in contractibus innominatis, quòd non secundum communem. numero. 1.

Contra. nu. 6. uide nu. 12. responde ad contraria. num. 16.

Aequitas fidei seruandæ sola spectatur in conuentionibus, quod in omnibus generale est. nu. 2.

Pœnitentia iure ciuili fuit inducta. nu. 3.

Hi quorum fidem sequuti sumus præcise tenentur. numero 3.

Pactum nudum pœnitentiam non admittit iuregentium. numero. 4.

Stipulationem pœnitentia non tollit. nu. 5.

Pactum nudum non minus efficax est, quàm conuentio uestita iuregentium. nu. 5.

Duplici iure utimur ciuili. s. & gentium. num. 7.

Iusgentium non facile tollitur, nu. 8.

Contractus fere omnes iuregentium introducti. nu. 9.

Contractus innominatus quid habeat à iure ciuili. nu. 10

Bonum & æquum, idest iuregentium, numer. 11. & numero. 13.

Actio non datur ei cuius nihil interest, nec exceptio. numero 14. & numero 15.

1 SEQVENS quæstio est an ſm præcepta iuriſg. licita ſit pænitētia, in contractu hmōi ob rem facto, ſeu innominato, ex cuius deciſiōe apparebit etiā quid in curia mercatorū, quid item in foro pōtificio, quib. in locis iuriſgen. ęquitas ſeruatur custodiri oporteat, In hoc articulo pleriq; rñderūt non licere pęnitere ſm iuriſgen. ęquitatem, quam ſnīam amplexus eſt Bal. in l. cum quis. C. de iur. & fac. ign. Ang. in cōſ. ccij. Bal. in rub. C. de re. permu. Ang. in l. in traditionibus, in fi. ff. de pact. Imo in c. quæ in eccleſiarum de cōſtitu. Alex. in l. ſi pecuniā, col. v. ff. de cōd. ind. & in conſil. xvi, lib. ij. Bal. nouel. hoc loco, nu. 53. & 55. Fely. in c. i. col. pe. nu. 13. de pac. Crot. hoc loco, nu. 21. Galiau. nu. 180. & nu. 184. Ruyn. nu. 13. Ver. nu. 29. Leo. nu. 28. 29.
2 & 30. Hanc opin. fulcit æquitas fidei ſeruādæ, quæ in cōuētionibus iuriſg. ſola ſpectatur, ad oblōnē exequendam, & eſt ſemper eadem & par in omnib. ſiue nudis, ſiue veſtitis, ſiue ēt nomine carentib. Ang. in d. l. in traditionibus, in fi. ff. de pact. Alex. in l. ſi pecuniam col. v. ff. de cōd. inde. Bal. nouel. hoc loco, colum. iij. nu. 13. l. i. ff. de pact. l. i. ff. de cōſt. pec. quemadmodum igitur emptio, & vēditio, & ſimiles contractus ſola alterius pænitētia, atq; diſſenſu nō tollunt, l. ea cōditione. C. de reſc. vēdit. l. ſi vt proponis. C. de condict. ob cau. Ita & cōuētio hmōi ad effectum pducenda eſt, nō aūt per pænitentiā retractanda.

Secūdo hi quorum fidem ſequuti ſumus pręciſē
3 tenētur ex iuregē. l. cū amplius. §. is natura, in verb. dare op3. ff. de reg. iur. ergo pęnitētiæ locus nō eſt. Tertio pænitētia iure ciuili fuit introducta, vt hic per Mod. iuregē. autem erat incognita, ſm eos, ergo nos qđ iure cautū non eſt, nō inducemus. l. illā. C. de
4 colla. Quarto ſimplex pactum eo iure irrefragabile eſt,

est, & adeo efficax, vt omnino oporteat id ad effectū perducere, c. i, de pact. quia fides omnino seruāda est vt tradit Bal. in rub. C. de re. perm ut. & mod. in d. l. petens, C. de pact. & Bal. nouel. nu. 23. & nu. 53. & Veri. nu. 29. & Leo. nu. 29. Igitur idem in cōuētione ob rem facta obseruabit, cum nō differentiæ vlla nequeat allegari, cum semp in omnibus subsit cadere fidei seruādę æquitas, qua sola subnixum est iusgēt. c. dilecti, de iudicijs.

5 Quinto fatentur Doct. statim ortam esse oblōnē naturalem, glo. approbata, in l. petens. C. de pactis. q̄ iuregē. efficax est, quæq; eo iure non minus potens est, q̄ obligatio, quæ ex stipulatione oritur, vt p Alex. in l. si pecuniam. ff. de cōd. ob cau. Fel. in d. c. i. colum. pen. nu. 13. de pact. Igitur pęnitētia eam nō tollet, prout nec stipulatio ex pœnitentia retractat, vt scribit Fel. in d. c. i. col. vlt. de pac. in vij. declarat. ex his vr̄ concludendum nō fuisse locum pœnitētiæ in cōtractibus innominatis ex iuregē. cōtraria tamen sententia nō leuibus fulcitur argumētis.

6 Hanc sn̄iam q immo oī iure licita sit pęnitentia in cōuētionibus innominatis, seu ob rem factis, amplexus est Bal. in l. petēs. C. de pac. Rom. in l. si pecuniam. ff. de cōd. ind. Bal. hoc loco, col. i. Aret. in l. siue apud acta, col. ij. in prin. C. de transac. Alex. in l. iurisgētium. §. igitur nuda. ff. de pac. Imo. & Fel. in c. quæ in ecclesiarū, de cōst. Ang. Are. in. §. in personam, Insti. de act. col. ij. Soc. hoc loco col. iiij. Iaso. in l. dedi. §. i. ff. de cōd. ob cau. qui dicit pnīę esse locum in cōtractibus innoīatis ēt qn̄ agit de cā libertatis, & sic de causa pia, & quātumuis fauorabili, vt ibi per eum.

7 Hanc opin. fulcit tex. in l. si pecuniam. ff. de cōdi. ob cau. & in l. dedi. §. i. eo. tit. vbi hoc est expressum, nec possunt cauillari leges illæ.

Dixerit aliquis leges illas iure ciuili fuisse institu

tus contrarius gentium, & ita rñdeat omnes qui cõtrarium tuentur, quibus mihi libet replicare, ostendat hanc æquitatis naturalis abolitionem, & ego cã admittam, & non ostensa. putabo ego ius ciuile cũ gentium iure concordare, argu. l. præcipimus. C. de appel. & §. sed naturalia, Insti. de iure naturali genti. non n. solo iure ciuili vtimur. Sed eo partim, & partim cõi omnium hominum iure. §. i. ver. & populus itaq;, Insti. de iure natura. gen. & ciui. l. omnes populi. ff. de iust. & iure.

8 Item à iuregentium non sine cã licet recedere. §. sed naturalia, Insti. de iure nat. gen. Abb. Feli. & Deci. in c. quę in ecclesiarum, de consti. sanè nulla affertur cã recedendi ab eo iuregen. quod semper est bonũ, & æquum. l. pen. ff. de iust. & iur. igitur nõ putabo mutatum fuisse iusgentium, cũ mutationis causa non ostendatur, nec de mutatione, seu abrogatione constet, l. mutius in fi. ff. de leg. ij. Cum itaq; iurisconsultus recenseat naturam, & vires contractus ob rem facti, in d. l. dedi. §. i. & d. l. si pecuniam, arbitrabor ego id ex constitutionibus iurisg. sumptum fuisse.

9 Secũdo hoc mihi probat text. in l. ex hoc iure. ff. de iust. & iure, ex quo constat fere omnes cõtractus iuregentium fuisse institutos. paucis exceptis, qđ etiam probat Iustinian. in §. ius autem gentium, ver sic. & ex hoc. Institu. de iure natural. gentium, & ciuil. sanè inter contractus exceptos à iure ciuili inductos, qui pauci sunt non connumeratur, contractus iste. Ideo credendum est hunc contractum cum na

10 tura, & qualitate de qua in d. l. si pecuniam iuregentium fuisse introductam. Illud enim tantum à iure ciuili additũ reperio, quòd re tradita nascitur ciuilis obligatio, & actio aduersus eum qui accepit, d. l. iurisgentium. §. i. ff. de pact. l. i. ff. de rerum permut. l. naturalis. §. i. ff. de præscr. verb. & hoc additamentũ

recte

recte appellatur ciuile.l.ius ciuile.ff.de iuſti. & iure. In cęteris firmum manet ius gentium, quod non reperitur mutatum: Igitur cæteræ qualitates ad hanc conuentionem pertinentes putabo à iuregentium procedere, à quo contractus ipſe totus deſcendit, d.l.ex hoc iure.

11 Tertio ſententiam iſtam mihi probat text. in l.in ſumma.§.quod ob rem.ff.de condictio. indeb.vbi ſi quid ob rem datum eſt, eius repetitio competit, re non ſequuta, & in l.damus, eod.tit. nec diſtinguitur quare factum non fuerit, nec an ſit paratus facere, ſed ſi non feceris, datur repetitio, addit lex hanc repetitionem ex bono, & ęquo competere, d.l.in ſumma, §.ob rem, quod ego interpretor, ideſt ex iuregentiũ quod eſt ſemper bonum, & æquum.l.penul.ff.de iuſtit.& iur.eſt itaq; ibi caſus, in d.§.ob rem, condictionem hanc quæ re nondum ſequuta competit ex iuregentium dari.

Scio, dicet aliquis, verba illa de condictione ob cauſam, ſentire, quę ob id quod factum non eſt nec fieri amplius poteſt, non autem de ea quæ ob pænitentiam datur, Ad hoc paulo infra dabitur reſponſum.

12 Quarto hæc eadem ſententia euidẽti oſtenditur ratione, clarum eſt, & apud omnes expeditum contractum hunc innominatum ſi lege fuiſſet cõprobatum, legitima conuentio appellaretur, & actionem cõfeſtim produceret.l legitima.ff.de pac. & ibi Bar.& alij, Sanè ex iſto contractu nunquam naſcitur actio ciuilis niſi traditione ſequuta, l.i.in fi.ff.de rerum perm. l.iuriſgentium.§.i.ff.de pact.l.naturalis.§.i. ff.de preſcri.verb.igitur conuentio illa non fuit à iure ciuili cõfirmata, & per cõſequens oĩa quæ pertinẽt ad naturam eius cõuẽtionis ex vſu, & ex cõſtitutionibus gentiũ deſcendũt, pęnitẽtiam igitur à cõi omniũ hominum iure inductam fuiſſe defendemus.

Quinto

13 Quinto suffragatur huic snīæ text. in d.l.si pecuniam.§.si seruū,ver.si vero iam tempus,& vers.q̄ si distracturus.ff.de cond.cau.da.vbi pnīa quæ nō facit iniuriam.i.damnum aduersario, mihi licitę est in isto cōtractu, d.vers.si vero, q̄ si aliquid resultet nō ęquum,secus est.d.versi. q̄ si distracturus, sentit igitur q̄ alijs casibus quib.permissa est, antea cōmemoratis,ex æquo proficiscitur pęnitentia, & sic ex
14 iuregen.vt dixi.In quo ēt aduertatur,q̄ si pnīa mea tibi non facit iniuriam,cōqueri nō potest, nec patit̄ ęquitas,nec bona fides,q̄ tibi detur actio, cuius nihil interest.l.si patroni.§.qui fideicommissariam, & ibi Ang.& Alex.not.ff.ad treb.l. sed nec legatarios, cū l.seq.ff.de cōd.fur.l.qui fundum.ff.loca.l.sin aūt, §.si homo.ff.de rei vēdi.l.si quis ex argentarijs.§.ex hoc edicto.ff.de eden.Bar.in l.si vnus.§.ante omnia,
15 in ij.not.ff.de pact. Quod ēt in excipiente locū h3, vt sine interesse nō audiatur.l.ille à quo.§.si de testō. i.&ibi Alex.in prin.ff.ad treb.l.qui liberis in fi.ff.de bon.poss.sm tab.Ang.in l.exitus,ver.quinimo, & ibi Alex.col.ij.ver.vere,& subdit ff.de acq.poss. Dec.in l.ex cōuētione.C.de pact.Mod.de retract.§.i.in gl.ij.nu.51.Cum itaq; aduersarij mei nō intersit, nec iniuriam patiatur ex pænitentia mea, non audieris aduersum me quem pęnituerit,& id quidem ex bono & æquo,hoc est ex iuregent.mihi permitti placet,vt dixi,qua opinione retenta ad contraria respōdebitur cap.sequen.

CAP. IIII.

Conuentionum omnium non est par fides nec uinculum.numero.1.

Promißio simplex & indefinita ad modicum redigitur ex

ex bono, & æquo. numero 2.
Bonafides exigit ut neutra pars locupletetur cum aliena iactura. nume. 2. & 3.
Benigna interpretatio fit ut minus obligemur. nu. 3.
Pœnitentia in contractibus innominatis iurisgentium est numero. 4.
Causa non sequuta, dicitur duobus modis. nu. 5.
Causa non sequuta dicitur, quomodocunque non sit sequuta, etiam si ob pœnitentiam meã id acciderit. n. 5. & 6.
Contractus innominatus uno tantum casu efficax est. n. 7.

1 RETENTA opinione, ꝙ in cõtractibus ob rem factis, seu innoĩatis pnĩa iuregen. haberet locum. Nõ obst. adducta in contrarium, quę omnia sola fidei seruãdæ adminiculo, sustinētur, patet rñsio ex his quę late deduxi supra lib. i. c. viij. Dico enim non oĩum cõuentionum eadem fuisse firmitatem, nec fidem, nec par vinculum. l. cõtractus. ff. de regu. iur. l. iurisgentium in prin. ff. de pact. l. naturalis. ff. de acti. & obli. l. fide-
2 iussor. §. fideiussor. ff. de fideiuss. Optime quadrat tex. in l. si quid vẽditor. ff. de ædil. edict. vbi simplex promisio, & indefinita, ad modicum redigitur ex bono, & ęquo, quod ego interpretor. i. ex iuregen. l. pe. ff. de iust. & iure. & sic non ad seueritatem stoicam nec ad summam inflexibilẽ fidei obseruandę regulam, dirigendę sunt conuentiones humanæ, sed ad benignitatem, ita vt neutra pars cum alterius iactura locupletetur. l. iure naturę. ff. de reg. iur. l. nam na-
3 tura. ff. de cõd. inde. Nec sine cã aliquid alienum habeat. l. ij. §. circa. ff. de doli excep. & cum de obligatione cõtrahenda tractatur, ad minimum res redigat. l. in

l.in contrahenda.ff.de regu.iur.& hæc dicitur benigna interpretatio,& ex bono & æquo profecta hoc ex iurisgentium æquitate,d.l.si quid venditor.ff.de ędil.edic.& disparem esse vim atq; naturam, cōuentionum singularum,ex iurisgentiū æquitate, docemur prætoris exemplo,qui generaliter & indefinitæ edixit se pacta seruaturum.l. iurisgentium.§.prætor.ff.de pact.& in hoc sequutus est naturalem ęquitatem,l.i.eo.titu.tñ non omnia æqualiter seruat.d.l. iurisgentium,in prin.&.§.igitur nuda. Ergo ſm na
4 turalem æquitatem nō est par omnium conuentionum efficacitas,nec fides, nec natura, quamobrem debilitatem, & pænitentię æquitatem, contractib. innominatis,seu ob rem factis, insitam, ex iurisgen. constitutionibus descendisse credendum est, & consequenter nec in foro canonico, nec in curia mercatorum hoc tempore parient actionem, sed admittent pęnitentiam,& condictionem,iuxta tex. in l.si pecuniam,& l.dedi.§.i.ff.de condi: ob causam.quicquid dicant alij.

5 Deniq; consideremus naturam cōuentionis, hęc n.appellatur conuentio ob rem datā .l.damus.ff.de condic.indeb.l.in summa.§.quod ob rem.eo.tit. Cū itaque sit ob rem facta,hoc est vt aliquid sequatur, eo non sequēte,repetitio competit,d.l.damus, & d: l.in summa.§.quod ob rem,sanè hoc ipsum,q; nō sequatur id,quod actum est,potest accidere pluribus modis, siue non. semper enim verum est, rem non fuisse sequutam. Ideo si anteaquam des seu facias, me pæniteat,potero condicere,quia verum est,rem non fuisse sequutam,& ita verificantur verba conuentionis,poterit igitur me pænitere,secundum tenorem verborum,& sic secundum conuentionis tenorem,& per consequens ex iuregentium pœnitentia permissa est.

Osten

6 Ostenditur hoc ex alio, quia.s.condictio ob cām, vtroq; casu cōpetit, siue me pęniteat, siue per te steterit, sufficit.n.non esse factum, vt dixi d.l.in summa §.quod ob rem.ff.de cōdic.ind.l.damus, eod.titu.& semper competit condictio eadem, scilicet ob causā d.l. dedi.§.quid si ita, dedi, &.§.quinimo.ff.de condictio.ob causam.l.si pecuniam.§.primo, &.§.si seruum, &.§.si vero iam emptus, eod.titu. idque procedit etiam si paratus sis implere, & per te non stet, d.l.si pecuniam, in principio, & est, expressum conditionem ex pænitentia competere, d.§. si vero, quæ condictio semper præsupponit, causam seu rē, ob quam datum est, non fuisse sequutam, igitur ex iuregentium pęnitentia permissa est.

7 Hoc probat text.in d.l.in summa.§.quod ob rem, vbi si tibi dem, vt aliquid facias, nec feceris, repetitio mihi ex bono & æquo mihi qd ego interpretor, idest ex iuregentiū, sic accipitur, & exponitur, bonum & ęquum, in l.penultima, in principio.ff.de iustitia, & iure.

8 Amplius, posteaquam ego dedero, & sic adimpleuero ex parte mea, secundum merum iusgentium, nulla mihi competit actio, nullumq; exactionis remedium aduersus te, quod mihi ostendit iurisconsultus in l.iurisgentium, in principio.ff.de pact. vbi patet eas tantum obligationes efficaces fuisse, quæ in proprium nomen contractus transiuerint, & in l.prima, ante finem.ff.de rerum permutatio. postea ex iure ciuili additum fuit robur contractui innominato, vno casu tantum, videlicet, quando ego dedi tibi aliquid. vt aliud mihi des, vel facias, d.l.iurisgentium §.primo, & l.naturalis §.primo.ff.de prę scriptis verbis.

9 Sanè vinculum istud iuris ciuilis, quod meo fauore fuit adiectum, mihi non debuit nocere.

l.quod

l.quod fauore.C.de legib.Iccirco mihi non abstulit condictionem ob cām, quæ iuregē.competebat, q̄a altera actio superueniens nunq̄ peremit alteram, nisi expresse tollatur.l.quoties.ff.de act.& oblig.& ibi gl.not.l.vlti,in fi.C.de pet.hęre.& hanc puto esse rationem propter quā hodie quoq; post implemētū, pœnitentia ei qui impleuit permissa est, d.l.si pecuniam.§.i & §.sequen.

CAP. V.

IMplementum ex una parte in conuentionibus innominatis ex interuallo factum an uestiat contractum? ita, quòd aduersarius cogi posit, sid.m implere? quòd sic communiter.nu.2.

Contra uidetur.nu.3.

Quæ opinio defenditur.nu 4.& 5.

Concordantur opiniones.nu.6.

QITER ad vnum animaduertēdum est, in materia cōtractuum innominatorum seu ob rem factorum, quod maximi est momenti, & in quo summæ errare vnī Doct. in l.iurisgentiū §.quinimo,ff.de pact. & in l.lecta.ff. si cer.pet.& in l.petens.C.de pact. & alibi sæpe.

2 Dicūt Doc.conuentiones innominatas, seu ob rē factas, vestiri seu robur assumere ex interuallo traditione facta seu implemento ex alterutra parte sequuto.exemplum promisi tibi equum dare, vt tu mihi stichum dares, postea ex interuallo, equum tibi dedi, & peto stichum, dicunt Doct. ex huiusmodi traditione vestiri conuentionem, alioqui nudam, & mihi

hi actionem competere ad stichum petendum efficacem, ita tradunt cōiter Doct. in locis supra adductis, & alibi sepe, quorum snia videtur probari ex d.l.iurisgentium.§.i.ff.de pactis. & ex l. naturalis.§. i.ff.de praescrip.verb.

3 Contra hanc receptissimam snīam, à qua nemo vnq̄ dissensit, mihi vr̄ tex.expressus, in l.i.in fin.ff. de rerum permu.vbi facta fuisse proponit conuētio de permutatione inter nos facienda, deinde subijcit me traditione facta, si alter rem tradere nolit, nō in hoc acturum, quod mea interest, rem illam accepisse, quam promisit, sed vt res mea mihi reddat, quasi re non sequuta, negat igitur expresse tex. ille agi, vt ex altera parte impleatur cōtractus, sed soluti repetitio datur, & sic dissoluitur conuentio. Igitur non fuit vestita ex traditione, seu ex interuallo alterius, post interuallum temporis facto.

4 Hanc eandem snīam p̄bat tex. in l.dedi.§.i.in fine, vers.quinimo.ff.de cod.ob causam, vbi proponitur casus, quo inter nos conuenerat, vt aliquid titio darem, tu autem stichum manumitteres, ait lex, si deinde manumiseris, vel mortuus est stichus, tibi competere condictionem, d.l.dedi.§.i.in fi. & hęc est condictio ob causam, ex quo valde nota, tibi ad pecuniam promissam petendam tibi actionem non dari: sed stichum hoc est estimationem stichi manumissi, vel in itinere, dum ad praetorem manumittēdus duceretur, defuncti.

5 Ad idem est tex. in l.naturalis.§.vltimo.ff. de praescr.verb.vbi vterq; conuenimus de aliquo faciēdo, puta vt ego stichū, tu Pamphilum manumitteres: Ego stichum manumisi: tu nō vis Pamphilum manumittere necessario, inquit, sequitur, ut fiat cōdemnatio eius, quantum interest mea, habere seruum, quem manumisi, & sic non quanti interest Pamphilum

philum a te fuisse manumissum, sed quanti interest me rem ratam habere, hoc est seruum quem manumisi: patet ex his non vestiri ex interuallo contractum huiusmodi, sed res data si præstari potest condicitur, si non potest, interesse pręstatur, idest quanti interest me habere rem meam. d.l. naturalis.§.vltimo.d.l.dedi.§.i.in fi.& d.l.i.in fine.

6 Concordando opiniones dic quòd si contractus a traditione incipit, & sic incontinenti do, vel facio, quod conuenit, vestitur contractus, & datur mihi actio aduersus te, vt & tu impleas ex parte tua, ita loquitur tex.in d.l.iurisgentium.§.primo.ff.de pac. & l.naturalis.§.primo.ff.de pręscriptis verbis. Si ex interuallo impleuero, non vestitnr contractus sed res data, aut ęstimatio repetitur, seu quanti interest rem meam habere, d.l.dedi.§.i.in fi.d.l.naturalis.§. vlt. & d.l.i.§.vlti.quod valde nota, quia magna est declaratio

CAMILLI

CAMILLI PLAVTII IVRISCONSVLTI FONTANELLATENSIS, COMMENTARIORVM AD RVB.

.ff. *De verborum obligation.*

LIBER IIII.

De conuentione, Caput primum.

CONVENTIO *uerbum generale est. numero.1.*
Conuentio differt à pacto, tanquam genus à specie. nu.2.
Pactum generale uerbum, æquale conuentioni. numero.3.
Pactum in specie sumptum minus significat, quàm conuentio, secus si in genere. nu.4. & 5.
Stipulatio continetur appellatione pacti, nu.6.
Pacti appellatio in dubio capitur in specie. nu.7.

NVNC de Conuentione tractandum est.
1 Conuentio itaq; est verbum generale ad omnia pertinens: de quibus negotij contrahendi trãsigendiq; causa consentiunt qui interse agunt. Nam sicuti cõuenire dicuntur, qui ex diuersis locis in vnum locum colliguntur, & veniunt, ita qui ex diuersis animi motibus, in vnum consentiunt, i: in vnam sententiam decurrunt.

Adeo autẽ conuentionis nomen gñale est, vt nul-

lus sit contractus, nulla obligatio, quę non habea conuentionem, siue re siue verbis fiat. Nam & stipulatio, quæ verbis fit, nisi habeat consensum nulla est. l. i §. conuentionis. ff. de pact.

2 Differt igitur conuentio à pacto, quia cõuẽtio est nomen magis gñale, pactum aũt speciale, vt hæc loco tradit Ias. Ideo cõuentionis appellatione non solum pactum nudum, sed & alij contractus & distractus continebuntur, Bar. in l. lecta. ff. si cer. pet. Iason hoc loco. Cagnol. in d. l. lecta, numero 87. Gallia. hic num. 46. Nig. hic nume. 32.

Et latius patet, quàm pactum, fm Moder. hic, & quos allegat Galliau. num. 46. Molin. num. 30. Leon. hic, nu. 50. & 53. Pactum autẽ strictiùs p3 fm Ias. hic.

3 In contrarium videtur tex. in l. i. ff. de pac. vbi pactum à pactione dicitur. Est autem pactio duorum pluriumve in idem placitum, & consensus, d. l. i. in princ. & in l. pactum. ff. de pollicita. dicitur, pactum duorum consensus atq; conuentio. Ex quibus apparet nihil differre pactum à cõuentione, quicquid. n. conuentum est inter duos pluresve, dicitur pactum quasi ad pacem habendã factum. c. pactũ, de verbo. signifi. Abb. in c. i. num. iiij. de pact. qui dicit, q omnis conuentio continetur appellatione pacti, & animaduertit Bal. in rub. C. de pact. Garz. in l. iurisgentium §. conuentionis, nume. 2. & 3. colum. 2. ff. de pactis, & Alcia. hic, numero 13. Galliau. hic, numer. 46. Iaco. de Nigr. hic numero 33. Torniell. nume. 55. Leo, numero 80. & alij.

4 Distinguendo concordantur opiniones, prout distinguit Abb. in d. c. i. nume. 4. de pact. vbi ait, quòd Pactum habet duplicem significationem; alteram latam seu generalem, alteram strictam, & specificã. accipiendo pactum in significatione generali, idem est quod conuentio, & latè patet, comprehendens tã

pactum vestitum, quàm nudum, & tam conuentionem nominatam, quàm innominatam. Ita accipitur in l.i.ff.de pact.& in l.pactum.ff.de pollicit. gloss. in l.i. in verb.figuris ff.de acti. Aret.in l.i.colum. i.infr.eodem, Sanseuer.in tracta.de pact. q.iij. Raph. Cuma. in l.i.§.si quis ita, infra eod.Bal.in rub.C.de pact.

5 Si verò strictè accipiatur tunc accipitur pro conuentione nuda, & differt à conuentione, tanquã species à genere. Ita accipitur in l.legitima, & in l.iurisgentium.§.vt puta.ff.de pactis, Abb.in d.c.i.num.4. de pact. Alciat.nume.14.Torniel.num.55.Gallia. numero 46.Nig.nu.32.Leon.numero 80.

6 Ex quo infertur, quod stipulatio continetur appellatione pacti in genere sumpti, sm Raph.Cuma. in d.l.i.§.si quis ita, infra eodem, ex quo in stipulatione adest consensus duorum.l.i.§.conuentionis in fi. ff.de pact.quicquid dicat Ias.hic, contra quem omnes tenent. vt hic per Alcia.nume.13.Galliau. num. 46.Nigr.numero.35.& 36.

7 In dubio tamen intelligimus de pacto simplici. Et sic in dubio appellatione pacti non intelligit̃ de stipulatione, in instrumento. Ioan.Bapt. de Santoseueri.in tract.de pactis, quæstio.iiij.

Sequitur Galliau.numero.46.Pau.Castr.in consilio.xliij.viso puncto, libro.ij.Rip.hic numero.20.

An autem conuentionis verbum in instrumento scriptum stipulationem interuenisse designet, sequẽti capite tractabitur.

C A P. I I.

Conuentionis uerbum in instrumento scriptum an importet stipulationem, quòd sic, numero. 1. & 2. uide contra. numero. 6.

1 QVOD attinet ad verbum conuentionis stante hmõi ampla, & generali significatione quæri solet nũquid uerbum istud in instrumento scriptum accipi pro stipulatiõe debeat, an potius pro pacto nudo.

In hoc articulo variæ sunt opiniones: quidam. n. pro stipulatione accipi oportere existimant, alij ad nudam pactionem referendum esse arbitrantur.

2 Primam opin. amplexus est Bal. in l. i. C. de vsur. & Pau. Cast. in l. lecta. ff. si cert. pet. & ibi Ias. latè cõprobat. Idem Ias. hoc loco admittit, & Leon. num. 51. [redacted] num. 35. & 41.

Hæc snîa exemplo promissionis comprobatur: nam verb. promitto in instrõ, scriptum pro stiplõne accipitur. §. si ita scriptum, Inst de inutil. stip. quo exemplo idem dicendum est de verbo Conuentio, seu conuenit.

3 Secundo verbo accipienda sunt in potentiori significa-

gnificatu.l.i.§.i.ff.si ager vect.vel emph.Igitur verb. conuentio,quod etiam stiplõnem cõprehendere potest.l.i.§.conuentionis.ff.de pact. cum potentior sit stipulatio,q̃ pactum.§.i.Inst.de verb. obl.de stiplõne,quasi ea sit potentior significatio accipi debet.

4 Tertio verba ita semper sunt interpretanda,vt actus,qui geritur,sit in tuto,& vt valeat, non pereat actus.l.semper in stiplõnib.ff.de reg.iur.l.quoties,infra eo.l.quoties in actiõib.ff.de rebus dub.l.iij.ff.de mil.testa.c.Abbate sanè.ff.de verb.sign.

Nam præsumptio legis nõ inducitur ad infirmãdum, sed potius ad confirmandum actum, vt not. Bal.in l.si quis filio,in princ.ff.de lega.i. & hęc præsumptio validitatis actus præualet cæteris omnib. præsumptiõnibus.d.l.vbi Dec.no.nu.6.ff.de reg.iuris,Dec.in c.qm̃ abbas,col.vij.de off.deleg. & in cõsi.lxx.& consi.cxl.Alcia.de pręsump.lib.iij.c.34.

5 Quarto probatur hæc sententia,in l.i.C. de cõtrahen.stip.qui tex.non meret allegari, quia ibi de cautione agitur,vt per Ias.in d.l.lecta. & Cagn. nu.92.

Quintò in l.seruus eã lege.ff.de ser.expor.ibi,conuenit citra stipulationem.Qui tex.nihil facit,sed tm̃ ex eo colligitur quod conuentionis appellatio etiã stiplõnem continet: sic etiam intellige l.pacta nouissima.C.de pact.Cagn.in d.l.lecta. nu.88. aliter tollit obiectum,ibi vide post Dec.in iiij.not.nu .9.

6 Contrariam sñiam q̃ immo verb. Conuentio de nuda pactione accipi debeat,etiã ante in instrõ scriptum est probat Bar.in l.lecta.ff.si cer.pet.& ibi hoc idem tenent Ang.Fulg.Alex.Are.Socy. & alij communiter,Bal.in c.cum in iure,de off. deleg. Are.in l. qui romæ.§.flauius,infra eod.Brun.in tracta. de forma.in articulo de probat fol.i.col.ij. & fol.8.colũ.ij. Sanseue.de pact.q.iiij.Soc.in consi.cclxvij.col.i. lib. i.Fel.in c.i.de pact.col.ij.num.2.Pau.Cast.& alij,in l.

ſciendum,infra eodem,Cagnol.in d.l.lecta,in.14.notab.numero.87.qui dicit quòd omnes doctor.ita tenent.Galliau.hic numero.40.Rip.colum. v. numero.18.Dec.in d.l.lecta,in.iiij.notab.nume.9.

7 . Pro hac opinione facit regula,ꝙ quoties dubium eſt,cui quid attribui debeat ſemper vetuſtiori attribuendum eſt,Ioan.Fab.in.§.i.col.iiij. verſi.præterea quoties,Inſti.de actio.Signor.conſi.clxvij.nume.22 Alber.in l.ij.§.deinde ex his,col.i.ver. præterea ſi dubium.ff.de origin.iur.vbi ait actum denominari debere à vetuſtiori,per text.in l.in finalibus.§.vltimo, ff.finium regund.& in.§.ſingulorum,Inſti.de rerum diui.Cum itaq; conuentio nuda ſit iuriſgentium.l.iuriſgentium.ff.de pactis,& ſic antiquior,ꝙ ſtipulatio ſit,quæ dicitur eſſe iuris ciuilis.§.de conſtituta,Inſtitu.de actio.glo.in l.ex hoc iure.ff.de iuſtit.& iure, Igitur de conuentione nuda,vtpotè vetuſtiori accipi oportet verbum Conuentio,ſeu Conuenit, in in-

8 ſtrumento ſcriptum.Secundo ꝓ hac opinione facit regula,de qua in l.veteribus,ff.de pact.

Tertio facit,quia quod naturale eſt, præualet ei, quod eſt accidentale,& aduentitium.l.qui habẽt,in princip.& ibi Dyn.& Barto.ff. de tutel. l.ſiquis poſthumos,& ibi Iaſ.in primo notab.ff. de liberis , & poſthumis.Bart.in l.vltima.ff.de offic. proconſ. Sanè cõuentio nuda eſt ſecundum naturam,ſtipulatio eſt accidentalis ſecundum Ius ciuile ergo de conuentione iuriſgentium intelligemus.

9 Quarto illud,quod dubium eſt & incertum ſemper accipere debemus in eo ſenſu,vt minus lædat.l.ſemper in obſcuris,de regu.iur.c.in obſcuris,eo. tit. lib.vi.gl.vtrobiq; adduci concordant.

Et actus qui poteſt trahi ad duo, quorum vnum prodeſt,alterum nocet,debet potius attendi quod ꝓdeſt,quàm quod nocet.l.non intelligitur.§.ſiquis palam

lam,& ibi Bart.ff.de iure fisci.l. emancipatus.§.vlti. ff.de senator.l.si vir vxori.ff.de vsucapi.pro donati. Sanè conuentio nuda minus prę iudicat, quā stipulatio.Ergo de nuda conuentione intelligendum est.

10 Quintò,instrumentum est quid extrinsecum ab ipsa conuentione.Extrinseca autem non præsumuntur.l.quicunque,in fi.ff.de public. Igitur instrumentum non est præsumendum nisi doceatur,Galliaul. hic nu.46.Vltimo probatur in l.lecta,in ver. conuenitq;.ff.si cer.pet.& in l.qui Romæ.§.flauius,in verbo,cōuenit,& ibi Are.no.inf.eo.& in l. si tibi.C.loc.

11 Hac opinione retenta non obst.exemplū, de quo in d.§.si scriptum,Insti.de inutil.stipula.

Respond.longam esse differentiam inter verb.pmitto,& verb.conuenio, vt per Barto.in l. lecta.ff.si cer.pet.& ibi Doct.& Docto.hoc loco: & nouā assignat Leon.hic nu.60.de quibus videbimus cum de promissione tractabitur,& sic aliud pmissione scripta,aliud in conuentione seruari oportet,& ita se habet communis opinio.

12 Non obst.q̄ verba debent accipi in potiori significatu,quia istud procedit,qn̄ uerbum aliquod hʒ duplicem significationem,alterā latam, altera strictaʒ, prout est adoptio.l.i.& ij.ff.de adopt.tunc accipitur verbum in significatione stricta,Alex.in rubr.ff.sol: mat.nume.22.Bar.in l.hoc legatum.ff.de lega.iij.Secus est qn̄ verbū manet in suo gn̄e, put est verb.cōuentionis:nā tunc nō accipit in stricta significatiōe quā non hʒ,sed gn̄aliter significat.Item non hʒ locū contra regulam,de qua in d.l.veteribus, ff.de pact. Secūdo nō procedit argm̄ qn̄ agitur de obligatione contrahenda:tunc.n.capitur sensus qui minus obligat,l.veteribus,ff.de pact.l.in contrahenda,de regulis iuris,l.labeo scribit.ff.de contrahend. emptio,l.si quid venditor,ff.de ædil.edicto.

13 Non obst. l. quoties, de reg. iu. Respon. fieri quidẽ interpretationem vt valeat actus: non tñ vt valeat oĩ meliori modo quo põt, vt trad. glos. in d. l. si quid venditor, in verb. ex bono, ff. de ædil. edict. Sufficit ergo quòd valeat conuentio aliquo modo, & sic vt pactum nudum sustinebitur, & erit satisfactum regulę, de qua in d. l. quoties, de reg. iur. & fit interpretatio, vt minus obliget, d. l. veteribus. Non ob. l. i. C. de contrah. stip. Non. n. loquitur de cõuentione, sed de cautione & sponsione, quæ longè differunt à conuentione: & de quibus postea tractabitur, hęc tñ cõclusio. non nullas limitationes recipit de quibus sequenti capite agetur.

CAP. III.

Conuentionis uerbum in negotio inter præsentes gesto importat stipulationem. nu. 1. contra est communis. numero. 5.

L. i. C. de contrah. stipul. num. 1.

L. tutor. §. ult. ff. ue usur num. 2.

Vsuræ sine stipulatione non debentur. nu. 2.

Argumentum à contrario sensu non sumitur. nu. 3.

Ratio una ex pluribus interdum allegatur, quia sola sufficit ad determinandum, non quia ea cessante, cesset dispositio. numero 3.

L. iij. §. pen. ff. de uerb. oblig. nume. 4.

Conuentio in instrumento pro stipulatione accipitur, si ex præcedentibus & sequentib. id apparere posit numero. 6. uide contra, numero 7.

Stipulatio an importetur per illa uerba hoc acto, & conuento, quòd non secundum communem, numero. 9. immo

mo sic, numero 8. & 10.
Actum refertur ad stipulationem nu. 10.
Conuentio secundum ius canonicum significat stipulationem. nu. 11. ego contra. nu. 12.
C. i. de pact. quomodo procedat. nu. 12. 13.
Indefinita à lege prolata, non æquipollet uniuersali si resultet correctio. nu. 14.
Nec ubi non subest in omnibus eadem ratio. nu. 14. et 15.
Pactum de iure cano. per ecclesiasticam censuram exequitur. nu. 16. non autem per uiam actionis, nu 16.
Conuentio in actis iudiciarijs scripta, an importet stipulationem. numero. 17. & 18.

1 RETENTA communi, quod verbũ, conuentio, in instr̃o scriptum, stip'lõnem non importet limitatur nõ procedere, qñ negotium, de quo conuenit, apparet gestum inter præsentes: tunc, concurrente scripturæ fauore, semper intelligimus fuisse contractam stipulationẽ quocunq; verbo vsi fuerimus, siue placiti, siue conuentionis, siue alterius cuiuscunque. Ita tradit Moli: hoc loco, nu. 35. cuius sentẽtia vr̃ probari in l. i. C. de contrah. stip. Vbi proponitur epistola fuisse in actis producta. Nullum verbum de stip'lõne apparebat: tamen, inquit, lex, si res inter præsentes gesta est, credendum est, præcedentem stip'lõnem vocem spõdẽtis esse subsequutam. Et ibi gl. subijcit ex epistola oriri præsumptionem stip'lõnis. Tñ ille text. non omnino, pbat hanc sñiam: quia in eo fit mẽtio, de verb. cauebatur, & de verb. spondentis, quę stip'lõnẽ præ se ferre videntur, & verbo promitto, ęquipollet. §. in hac re Insti. de verb, oblig. Leon, hic, nu. 64. & dixi su-

xi supra, & fatetur hoc loco ipse Molin. numero.37: Iccirco puto eius sententiam non esse veram.

2 Secundo in hanc sententiam adducitur text.in l. tutor.§.vltimo.ff.de vsur.Vbi qui mutuam pecuniã acceperat à titio, huiusmodi chirographũ cõcepit: Scripsi me accepisse,& accepi à Titio mutuos & numeratos: decem,quos ei reddam Calen. Iulŋs,cũ vsuris placitis inter nos.Quæsitum est an ex eo ĩstrumento vsuræ peti posint,& quę.Responsum est, si non appareat de quibus vsuris conuentio facta sit, peti eas non posse.Sentit igitur manifestè ille tex.in casu proposito,si apparuerit de quibus vsuris cõuenit,eas peti posse ex illa scriptura, in qua tamen de stipulatione nullum verbum, sed de placito vsurarum tm̃ facta fuit mentio:& nemo est qui nesciat vsuras sine stipulatione promissas non deberi.l. quãuis.C:de vsur.l.Titius.ff.de præscrip.verb.Igiẽ videtur ibi expressum,ꝙ placitum in chirographo scriptum stipulationem protẽdit, qñ.s.negotium inter pręsentes gestum est.

3 Potest responderi non esse sumendum arg. à contrario sensu:sed esse casum omissum:Nõ.n.determinatur casus in quo appareret de certa summa vsurarum conuenta:Igitur ex alŋs legibus id quæri oportet.l.si verò.§.de viro.ff.sol.mat.Ex pluribus.n.rationibus,quæ excludebant actorem à petitione, vnica fuit contentus Iurisconsul. non quia existimaret, ea cessante,contrarium esse decidendum, sed quia illa sola ad excludẽdum actorem satis, abũdeq; sufficit. cum enim plures vigent rationes altera cessante nõ cessat dispositio §.affinitatis,Insti. de nup.

4 Tertio adducitur etiam tex.in l.Titia.§.pen.infra eo.vbi septitius litteris suis pręstaturum se cauit pecunias,& vsuras semisses,quę apud Semproniũ depositę sunt, Subŋcit lex, si inter præsentes actũ est, intelli-

intelligendum est etiam à parte Lucij Titij præcessis se verba stipulationis.Respond.vt supra quod in ea scriptura erat verb.Cauit,vel aliud verbum stipulationi aptum,vt innuit tex.ille in verb.etiam,sentiẽs ꝙ ex parte cauẽtis interuenerunt verba stiplõnis.

5 Ex his defenditur communis sententia,qua traditum est,cõuentionis verbum in instrõ adiectum,et inter præsentes nudã pactionem præ se ferre,quam probat tex.in d.l.lecta.ff.si cer.pet.& in l.qui romæ. §.callimachus,infra hoc eodem tit.

6 Secundo limitatur nõ procedere qñ ex pręcedẽtibus,aut sequen.apparere potest cõuentionem factã fuisse promittendo:veluti si sic concepta sit scriptura.Conuentum fuit inter Titium, & Mæuium,vt titius daret Męuio centum.

Hęc conuentio sonat in promissionem. Ideo de stipulatione intelligenda est,ſm Leon.hic,nu.60.& 61. Vbi cõcludit generaliter,ꝙ omne verbũ significans promissionem in scripturã redactum, probat stiplõnem,quia tũc subest eadẽ ratio,quę militat in verb. ꝓmitto,de quo in d.§.si scriptum,Inst.de inut. stipu.

7 Hæc sententia tametsi arguta videtur,mihi non placet:& est cõtra tex.in d.l.lecta,in vers.conueniteq;.ff. si cer.peta.vbi conuentio sonat in promissionem:tamen nudam pactionem significat: sic enim verba sunt concepta. Conueniteq; inter nos,vt P.Mæuio ex summa suprascripta menstruos refundere debeã denarios trecentos. Est enim conuentio de dando in futurum : & sic promissio : tamen nudam pactionem tantum significat,secũdum omnes doct.

8 Tertio limitatur non procedere qñ in instrumento sic scriptum est:hoc acto & cõuento inter partes &c.nam licet verb.cõuẽto ad nudam pactionem sit referẽdum,tamẽ verb.acto, stipulationem videtur importare.l.labeo,in prin.ff.de verb.sign.

Contrà

9 Contrarium tenet Bald. in c. cum in iure col. v. de offi. deleg. Sequitur Pau. Cast. in l. i. C. de vsu. & hoc loco Galia. nu. 4. & Rip. in l. lecta. nu. 88. ff. si cer. pet. Pro qua opinione facit, quia verb. actum est gñale. d. l. labeo, & per consequens incertum. Ideo, quemadmodum verbum conuentio propter gñalē significationem, & incertam ad nudum pactum refert. Idem pari ratione dicendum erit de ipso verb. actū, secundum Doc. hoc loco, precipuè Leon. nu. 60. facit tex. in l. veteribus. ff. de pact.

10 Tamen prima opinio mihi vr̄ verior per text. in d. l. labeo. Non obst. q̄ sit verbum gñale, rn̄deo, non esse generale ad conuentionē nudam, sed semper ad vestitam confertur, siue re, siue verbis actum sit. ita loquitur tex. in d. l. labeo. Referendum est igitur ad id, quod actum est vel re, vel verbis. Et propterea, nisi de re apparuerit: puta de numeratione pecuniæ actum verbis intelligemus, maxime vt verb. acto, iunctum ad verb. conuento, aliquid operetur: quod alioqui esset superfluum.

11 Quarto limitatur non procedere ſm ius canonicum, quo iure quæuis conuentio etiam nuda est efficax. c. i. de pactis, & ibi gl. & doct. not. Quæ sanctio ſm Molin. hic, nu. 42. in vtroq; foro ciuili. s. & pontificio obseruatur. nec de verb. forma aut solennitate curatur. Quo fit, si ei fides est adhibēda, vt multorum prolixa, & operosa commentaria sint superuacua.

12 Aduerte non est omnino tutum q̄ in d. c. i. simpliciter fuerit statutum, vt ex quouis placito nascatur actio. Cū enim de correctione iuris ciuilis nulla fiat mentio, non est credendū correctā esse iura antiqua contra. l. præcipimus. C. de appel. & contra glo. in c. cupientes. §. q̄ si per viginti, de elect. libr. vi. Nec obquod ait canon, Pacta custodiantur, quia aduertendam

dum est eò loci duo proponi, s. q̄ pax seruetur & pa cta custodiantur. Quod sic potest intelligi, vt pacta quę pacis occasione facta fuerint, custodiãtur, & sic nõ oĩa pacta, sed vestita ex pacis, cõtractu sunt ser-
13 uanda. Secundo licet dicat canõ pacta eẽ custodiẽda tñ nõ explicat quatenus sint custodienda: dicemus igit̃ ea custodiri oportere eo mõ, quo prætor seruari iubet. l. iurisgentium. §. prætor. ff. de pact. qui sensus accipiendus est, vt vitetur legum correctio. Custodientur igitur pacta, variè tñ. Nam quędam actiõis suffragio ad effectum perducentur, quędam per exceptionem defendentur: iuxta distinctionẽ de qua i d. l. iurisgentium. §. i. & §. igitur nuda, de qua re vide quæ dixi supra libro primo.

14 Nec ob. si quisquam dixerit, constitutionem de qua in d. c. i. de pact. gñaliter, & indefinitè esse conceptam. Ideo gñaliter intelligẽdam. l. i. §. gñaliter. ff. de leg. præst. Et indefinitam à lege prolatam æquipollere vniuersali, Bar. in l. si pluribus. de leg. i. Glo. in c. vt circa in princ. de elec. lib. vi. per l. si seruitus. ff. de seru. vrb. præd. Rñd. nullam esse orationem adeo generalem, quæ non recipiat interpretationem ex cã, quando in omnibus non subest eadem rõ. Corne. in consi. cxl. lib. iiȷ. nu. 3. glo: Bar. & doct. in d. l. si pluribus. ff. de leg. iȷ. Bal. Ang. & Raph. in d. l. si seruitus, et tunc comprehendit illud tantum in quo maior est ratio, vt comprehendatur. Corn. in d. consi. cxl.

15 Sanè non est eadem in omni pacto producendæ, actionis rõ, ergo non ad omnia porrigetur, sed ad ea tm̃ in quibus maior est ratio, hoc est ad pacta vestita. Item in materia odiosa, Indefinita non æquipollẽt vniuersali, l. iȷ. ff. de lib. & posth. vbi Soc. notat, & Dec. in l. i. nu. 12. de reg. iur. Bar. in l. i. §. sed si incertũ, ff. de vent. inspic. Sanè materia correctoria est odiosa, & restringibilis, d. l. pręcipimus, in fi. C. de appel.

Igitur

Igitur sanctio canonica strictè intelligēda est ne corrigat ius ciuile, vt sæpe dixi.

Tertio quicquid sit in foro canonico, saltem in foro seculari seruabitur ius Cæsareum, vt per Abb. in c.i. de ope. no. nunc. quicquid dicat Molin. hic.

16 Quarto remedium, quod ex pacto nudo oriť, nō est actio, sed ecclesiastica coerctio d.c.i. de pac. cuius exercitatio non congruit iudici seculari: Ideo pacti obseruatio nō inducetur per iudicē secularem. Ideo superuacua non sunt commentaria Docto. super stipulationibus introducendis, quicquid dicat Molin. nu. 42. & 43. & quę veniāt appellatione censurę ecclesiasticę, vide text. in c. quærenti, de verb. signi. & ibi Abb. & Doct. Idem Abb. in c. cum clerici, de pactis, in gloss. vlt. in fi. ex his puto defendi posse hanc limitationem nō esse veram.

17 Quinto conclusio antea facta de verbo conuentionis, quod scriptum reperitur, limitatur non procedere, quando verbum conuenit est in actis iudiciarijs scriptum, tunc enim efficacius est, & vim stipulationis consequitur, Ias. in d. l. lecta, column. v. post Roma. per text. in l. cum ostendemus. §. vlti. ff. de fideiusso. tuto. vbi qui passi sunt se fideiussores nominari, & in actum referri perinde tenētur ac si legitimo iure stipulatio interuenisset. colligitur itaq; ex eo tex. q̄ nuda cōuentio in actis scripta pro stipulatione habetur, Cremen. sequitur singul. cxli. Paris. in d. l. lecta in addit. ad Bar. nu. 12.

18 Cagnol. animaduertit ex eo textu non probari hanc limitationem, numer. 91. primo, quia ibi nulla mentio. de conuentione. secūdo quia decisio illa nō est fundata in sola actorum scriptura, sed plura requiruntur. primum q̄ sint præsentes, secundo q̄ nominentur fideiussores à tutoribus. tertio q̄ ipsi sic nominati nō contradicant. quarto q̄ patiantur nomina

na sua referri in acta, quinto ꝙ versetur fauor pupillorum, Ita declarat Alex. in l. i. in princi. col. pen. circa fi. nume. 38. infra eod. & Cagno. in d. l. lecta, nume. 91. ff. si cer. pet. vbi etiam allegat Marsil. in rub. C. de
19 probat. colum. xviij. num. 96. qui tamen nihil distinguit. Subijcit Cagn. scripturam illam tametsi nō sit stipulatio, nec pro stipulatione habeatur, calore tamen iudicij efficacem esse, & actionem producere, l. siue apud acta, vbi not. C. de transactio. Fely. in ca. i. de pact. colum. ij. ante fi. num. 4. conclusio ista ꝙ pactum nudū calore iudicij vestiatur, & sit efficax nō est omnino tuta, de ea videbimus in l. i. in princ. infra eod. vbi Alex. latè insistit, & Mod. cætere limitationes sequenti capite explicabuntur.

CAP. IIII.

Conuētionis uerbum in praxi ubi quòd accipitur pro stipulatione etiam in testimonijs. nu. 1.

Ego contra puto. num. 2.

Doctori de praxi, aut consuetudine attestāti an standū sit numero. 3. & 4.

Non uerisimilia dicenti non creditur. nu. 3.

Actio ex pacto secundum ius ciuile non oritur. nu. 4. 5.

Pœna pacto nudo promissa non debetur. nu 6.

Pœna promissa ex iure canonico non exigitur. nu. 7.

Saturnina opinio reprobatur. nu. 7.

Conuentio in materia fauorabili pro stipulatione accipitur. numero. 8.

Contra numero. 9.

Conuentio pro pacto nudo accipitur, quando separatæ sunt stipulationes à conuentionib. aliàs secus. nu. 10.

Contra

Contra numero 11.

Pars una contractus declaratur per aliam. nu. 12.

1 CONCLVSIO antea facta de uerbo conuentionis, quòd scriptũ nõn importet stipſonem, limitatur sexto, vt nõ procedat ex cõsuetudine, & ex praxi, cõiter recepta tam in foro Cęsareo, q̃ in pontificali, si credendum est [redacted].qui id nu. 42. magna authoritate affirmat, ait. n. hoc tpe nõ tm̃ in scriptura, sed ẽt verbotenus prolata conuentio, seu ẽt per testes probata pro stipulatione accipitur, quinimo ẽt pœnam, & vsuras conuentione nuda promissas deberi, & fideiussorem obligari contendit motus Canonis authoritate de quo in c. i. de pact. & ita iactat in praxi vbicunq; seruari, multa doctor iste vno fasce concludit, in primis quod attinet ad text. in ca. i. de pact. antea satis superq; demonstraui sententiam hanc nõ probari, lib. ij. c. ij. & iij. & iiij. quo fit vt sublato fundamẽto, corruat quod superędificatum est. c. eum paulus i. q. i.

2 Quod attinet ad praxin quam vbiq; & in quocũq; foro receptam attestatur. magnum profecto verbũ est, & magnifaciendum si verum est, vt scribit Abb. in c. cum ad sedem, col. x. de resti. spol. Ias. in l. si constante, nu. 51. & nu. 86. ff. sol. ma. & in l. miles, nu. 8. & in l. qui pro tribunali, nu. 27. ff. de re iud. & in l. Gallus. §. & quid si tantum. in. 2. lect. col. xxvi. ff. de libe. & posth. & in l. i. §. sublata col. iiij. ff. ad treb. Curt. in consi. lx. Neuiz. in consi. iiij. nu. 3.

3 Tamen meminisse debuit, non temere eum affirmare debere, quod nec verisimile est, nec possibile eũ scire, oportuit. n. eum qui de vniuersali consuetudine

dini,& praxi totius orbis terrarum attestatur, omnia tribunalia,omnes regiones,&cuiuscunq; loci fora perlustrasse,quod cum nō fecerit, nec uerisimilia nec sibi posſibilia asserit,quamobrem ægre ferre nō debet si illi fides non detur, quod.n. verisimile non est falsitatis hʒ imaginem.c.quia verisimile, de præsumpt.& ibi Felyn.col.i.in fi.l.non est verisimile.ff. quod me.cau.& fides habenda non est vt scribit Fely.in c.auditis col.xi.de præsumpt.Cur.in cōs.xvij. col.ij.Soc.consi.xxviij.col.iiij.& consi.xcviij. col.ij. lib.iij.Alex consi.ij.lib.vij.

4 Meminisse etiam debuit Molin. Doct. de consuetudine attestanti,non esse credendum, Ias.in l.de q̄bus col.pen.ff.de legib.Roch.Curt.in c.vlti.cart.29. q.v.Dec.consi.cxlij.col.iij.& in c. ad audientiā, col. ij.de rescrip.Alex.in consi.lx.col.i.libr.iij. Curt.Sen. consi.lxxviij.propè fi.Soc.consi.xxxix.nu.27.lib.4. & cōsi.xlvi.ad fi.& Corn.in cōsi.lxxiij. lib.iiij. Cagnol.in l.si quis maior.nu.lxxiij.C.de transac.& ita se hʒ communis opinio,vt trad. Neuiz.in cōs.lxvi. nu.31.precipue in consuetudine quām qui attestatū verisimiliter nescit,prout Corn.reprehendit Barto: qui cum Perusij degeret,de consuetudine Albe.ciuitatis attestari ausus est,& Neuiz.in d.consi.lxvi.nu

5 me.31.Præterea quicquid sit in foro cano.saltem verum est in foro seculari ex pacto non oriri actionem d.l.iurisgentium.§.igitur nuda.ff.de pact. & dato q̄ pactum s̄m pontificales sanctiones,sit efficax tñ ius illud in foro Cæsaris non seruatur, vt ex aliorū mēte concludit hoc loco Alcia.col.iiij.num.17.& 18.nec verisimile est contra ius expressum vniuersalem cōsuetudinem fuisse introductam, ideo qui superat si fundat,probare debet,Ias.in l. de quib. col.pen.ff.de legib.Cur.in c.vlt.car.xxix.col.i.de consue.Deci.in consi.cxlij.col.iij.Neuiz.in cōsi.xviij. nu.23.

6 Quod attinet ad pœnam, quam pacto nudo, pmis ſam efficaciter deberi contendit cōſideret rogo ipſe qui praxim omnium rerum & æquitatem canonicam profitetur, an bonæfidei conueniat, & æquitati pœnam nuda conuentione promiſſam exigi, quam ex cōtractib. bonæfidei lex pacto incōtinenti appoſito non eſſe exigendam ſtatuit, ſm multos niſi quatenus intereſt. l. ſeruus ea lege. ff. de ſeruis export. de quo tamen non diſputo, ſed remitto vos ad tradita per Alex. & alios, in l. ſtipulatio iſta §. alteri, Infr. eo.

7 Dum tamen ſciatis pœnam conuentionalem etiam valide promiſſam ex æquitate canonica ſi nō interſit peti vix poſſe, gl. in c. fraternitatis. xij. q. ij. Bal. in l. quibus. §. dñs in fi. ff. de cōd. & demonſt. Bal. in l. iubemus. §. ſanè. i. C. de ſacro. ec. & in l. id quod pauperibus. q. ix. C. de epiſco. & cle. Ant. But. Imol. & And. Sicul. in c. vlt. de præſcrip. de quo vide Corn. conſil. clxxviij. lib. i. & in conſi. ij. lib. iij. & conſ. lv: eo. lib. & conſi. clxvi. lib. iiij. & conſi. xxviij. lib. ij. & conſi. lxix. eod. lib. de qua re paulo infra agetur, nunc his omiſsis quæ ad rem noſtram non pertinent ad inſtitutum pergamus, quod attinet ad teſtimonia, ſolus eſt in hac opinione. & cum nulla lege, nullaq́; ratione ſit munita, poteſt id de eo dici, quod de ſaturnini opinione ſcribit Vlpia, in l. i. ff. de ſenatorib.

8 Limitatur non procedere in materia fauorabili, & ſic concluſio videtur procedere tantum quando agitur de cauſa odioſa, & reſtringibili, puta de vſuris, tunc. n. conuentionis mentio ad nudam tantum pactionem refertur, ita procedit text. in d. l. lecta. in verſi. conuenit, qui loquitur de vſuris, quæ odioſæ ſunt, ita tex. illum accipiendum putant Bal. in l. i. C. de vſur. & Pau. Caſtr. in d. l. lecta. Deci. non admittit

9 in d. l. lecta in. iiij. no. nu. 9. quia cōuentio illa, de qua ibi agitur, continet ſortem, fuit. n. dilata ſolutio ſortis.

tis. Nec obst. ꝙ etiam de vsuris permistim agatur, rñdetur.n.conuentionem illam esse fauorabilem ex quo agitur de vsuris minuēdis, vt animaduertit Deci:in d.l.lecta nu.9.post Rom.in l.sciendum, infr.eo. Alex.in d.l.lecta, col.ij.in fi.quo fit, vt ſm eum conclusio ista communiter recepta procedat ídistincte, siue agatur de materia fauorabili, siue odiosa, & ita contra Pau.Cast.tenuit Sal.in d.l.i.C.de vsur.Rom. in l.sciēdū.infr.eo.col.8.Alex.in d.l.lecta, col.ij.in fine, in tertio notab.

10 Limitatur deniq;, vt procedat recepta sententia, qñ instrumentum continet plura capitula, quorum aliqua. sunt expressa stipulatione firmata, aliqua sunt cōuentione munita, & sic separate sunt stiplões à cōuentionibus tunc uerbū conuentio ad nudā tantum pactionē refertur, & ita procedit text.in d.l. lecta. cęterū si nullum capitulum sit expressa stiplõne firmatum. tunc conuentio in instr̃o scripta. vim stipulationis obtinet.

Ita cōcludunt Fulg.& Rom.in d.l.lecta, quorū errorem sequitur Molin.hoc loco nu.41.vr̃ tñ eius diuisionis ratio esse in promptu, quia in primo casu, ĩ quo stiplõnem qñq; expresserunt verisimile est eos idem facturos in cęteris capitulis, si id sibi placuisset arg.c.ij.de transla.pręla.& admittit Dec.nu.ix.

11 Improbat Alex.in d.l.lecta, col.iij.ante med.nu.2 quia hoc quæritur, nunquid verbū cōuentio ad stiplõnem sit referēdum ex legis dispõne, qđ si admissum fuerit, nihil oberit vsus alterius verbi idē significātis, quia nihil refert quid ex ęquipollentib.fiat l. si mr̃.C.de insti.& substi.l.mulier in prin.ff.ad treb. Nec refert ꝙ mēs cōtrahētium, vr̃ non cogitasse de stiplõne in.ij.capit.quod Dec.obijcit. Rñdeo.satis esse, ꝙ vocabulum, id significet, cui mēs cōtrahētium conformis esse intelligitur.l.labeo.ff.de suppel. lega.

12 Quinimmo ex quo de mente contrahentium ex alĳs partibus instrumenti, constat nos stipulari voluisse, altera pars contractus obscurior declarabitur ex ea, quæ perspicua est. l. qui filiabus. ff. de legatis tertio. l. vtrum, vbi Barto. ff. de petit. hæred. l. quemadmodum. §. hæc verba. ff. ad legem Aquiliam, vbi Barto. nota. Deci. in consilio cccccliĳ. numero. 8. nec enim tenemur semper eodem vti vocabulo, cũ plura habeamus idem significantia.

Quamobrem cum videamus conuentionem pro pacto nudo accipi in d. l. lecta, fateri oportet, conuentionis verbum simpliciter scriptum, in dubio pro nuda pactione accipiendum esse secundum receptã & veriorem sententiam, alioqui enim Calor stipulationis antecedentis, vel subsequentis potius vires addit, quàm detrahat conuentionibus. l. Titia, §. penul. infra eodem. l. petens. C. de pact. quia inducta ad augendum non operantur diminutionem. l. legata inutiliter. ff. de legatis tertio.

CAMILLI PLAVTII IVRISCONSVLTI FONTANELLATENSIS, COMMENTARIORVM AD RVB.

.ff. De verborum obligation.

LIBER V.

De Promiſsione Caput Primum.

Promissio an ſit generalius, quàm pactum? numero. 1.
Pacti ſignificatio anguſta. nu. 2.
Pactum idem quod conuentio ſignificat. numero. 3.
Pactum & promiſsio habet ſe tanquam excedentia, & exceſſa numero. 4.
Iaſ. reprehenſus defenditur. nu. 5. & nu. 7.
Promiſsio pollicitationem continet nu. 8.
L. ſciendum. §. dictum. ff. de ædil. edict. nu. 9. & 10.
Pollicitatio coherentia contractus ueſtitur. nu. 11. & 12.

1 TERTIO loco eſt promiſsio: quod verbum ſecundum Iaſ. hoc loco col. ij: num. 3. generalius eſt, quam pactũ: Ait. n. conuentionem eſſe vocabulum latiſsimum, quo cõtinẽtur contractus oẽs & diſtractus quouis modo facti, ſiue conſenſu, ſiue re, ſiue verbis, ſiue literis. l. i. §. cõuentionis. ff. de pact. l. conuentionum, vbi glo. & l. labeo, eo. tit. Promiſsio autem aliquãto ſtri-

ctius angustiusq; accipitur, q̃ conuentio, amplius tamen significat, q̃ pactum: Nam promissionis verbo non solum pactio continetur, sed & pollicitatio & stipulatio, l. sciendum. §. dictum. ff. de ædil. edicto. Ias. hic col. ij. nume. 3.

2 Et sic valde angusta est pacti significatio, quę strictius patet, q̃ cōuentio, minusq; q̃ promissio significat. Idem Ias. in l. lecta, in iij. not. ff. si cer. pet. sibi cōtrarius, scriptum reliquit promissionis verbũ magis q̃ cōuentionis generale esse, verificatur. n. in pollicitatione, quæ est solius offerentis promissio. l. pactum. ff. de pollicit. quę tamen conuentionis appellatione non continetur, cum ea sit duorum consensus. l. i. §. conuentionis. ff. de pact. s̃m quæ conuentionis verbum minus significat, q̃ promissio.

3 Fortun. Garz. in d. l. i. §. conuentionis, col. ij. nu. 2. & 3. ff. de pact. eum reprehendit, & hoc loco Gallia: nu. 39. Nig. nu. 3. Torn. nu. 56. Nã, quod attinet ad pactum, vr̃ idem quod cōuentio significare; & pactionis appl'one ea cōprehẽdunt, quę cōuentionis verb. significantur. Fit. n. pactum cōsensu, verbis litteris, & re, prout & cōuentio. Garz. in. d. §. conuentionis, col. ij. nu. 2. & sic sunt sinonima hęc vocabula. In alio decipit Ias. s̃m Garz. in eo. s. quod dixit, promissionẽ latius patere, q̃ pactum, quia s̃m eũ, pactũ & cōuentio parem hñt significationem, quãobrem, quẽadmodũ cōuentio, ita pactum superat promissonẽ.

4 Postea subijcit Garz. promissiomem, & pactũ habere, se tanq̃ excedentia, & excessa: Excedit. n. pmissio pactum, & cōuentionẽ in eo, quod pollicitationẽ cōprehendit, quæ nec pacti, nec cōuentionis verbo continet. Excedit aũt conuentio promissionẽ quia distractus, liberationes, & cōtractus re celebratos cōtinet, qui promissionis nomine nō significant. Garzi. in d. §. cōuentionis, nu. 3. Gallia, hoc loco, nu. 39. Iaco.

co.Nig.nu.33.Torniel.nu.56.Leon.nu.53.

5 Aduerte iniquè reprehenditur Iaſ. cum de anguſta pacti ſignificatione loquit. Nam ſi rectè conſiderentur eius verba, loquitur de pacto ad differẽtiam ſtipulationis, & ſtipulationis, & conuentionis, & ſic quod eſt quid mediũ inter conuentionem, & ſtipulationem, & per conſequens accipitur in ſpecie. Et hoc modo intellectus, prout reuera intelligi d3, quicquid dicat Garz. rectè loquitur.

7 Aduerte ſecũdo quod attinet ad promiſsionẽ, dico eum quoq; in hoc recte locutũ fuiſſe. Nam Iaſ. ipſe proponit pactum, & promiſsionem tanq̃ ſpecies cõuentionis, & tunc non continetur pollicitatio, ſed ſi quodlibet verbũ in gñe accipitur, tunc procedũt tradita per doct. Tamen non ſic locutus eſt Iaſ.

8 Ad aliud aduertẽdum eſt, quod dr̃ promiſsionis verbo pollicitationem contineri, illud quidem negari nõ poteſt quod eſt expreſſum in l. pactum. ff. de pollic. Tñ hoc vr̃ impropriè dictum, quia cũ nemo ſit cui promittat, nõ facilè quiſq; promittere dr̃, cuius fidẽ nemo ſequit. Ita trad. Bal. in conſ. xcviij. nu. 3. lib. i. & in cõſi. ccclxxxiij. nu. 3. lib. v.

9 Obſtare vr̃ tex. in l. ſciendũ §. dictum. ff. de ędil. edicto. qui de proprietate loquens, dictũ à promiſſo ſic
„ diſtinguit. vt dictum accipi putet, quod verbotenus pronũtiatũ eſt, nudoq; ſermone finitur: promiſſum autem poteſt referri, & ad nudam promiſsionẽ ſiue pollicitationẽ, vel ad ſpõſionem. Quem tex. paſſim hoc loco ad hoc propoſitum allegant Docto

10 Mihi vr̃ legẽ illã minimè probare id, ad qđ adducit̃ nam eo loco promiſsio, & pollicitatio idẽ ſignificant, & ſic pollicitatio, p̱ pmiſsione emptori facta accipitur. Ait. n. nudam promiſsionẽ ſiue pollicitationẽ, quo loco particula, ſiue ſtat ſubdiſiunctiuè: prout quando dicimus, Alexander ſiue Paris: Nam

pro eodem accipiuntur, Alexander, & Paris, vt ait glo. in l. ad protegendum. C. de in lit. dand. tut. Cum itaq; dicit nudam promissionem siue pollicitationē vtroq; verbo idem significatur, & semper loquitur de pacto nudo. Quod ex eo quoq; manifestatur, q̄ ibi agitur quando teneatur venditor præstare ea, q̄ dixit emptori, & q̄n non debeat: & concludit, si sit dictum simplex, non teneri: si sit promissum, empto
11 ri teneri. Quod intelligit ipse si sponsione se obstrinxerit, vel promissiōe nuda, siue pollicitatione, & sic pacto nudo. alioqui si de pollicitatione propriè agеretur, frustra diceret teneri venditorem ex pollicitatione emptori, cum omnes vno ore fateantur quempiam ex pollicitatione nō obligari priuato. & est receptior sententia, de qua re postea agetur.
12 Optimè quadrat id quod scribit Bald. in cōsi. xcix. incip. Betonus nu. iij. ver. tertium verb. lib. i. & cōsi. cclxxxiij. nu. iij. lib. v. Mod. hic in addi. ad Ias. col. i. in fi. qui dicunt, promissum non dici quod est nuda voce pollicitum, quod pro statutis notandum est. Et aduerte quia tametsi ab initio forte appellari possit pollicitatio illa, de qua in d. §. sciendum tamē secuta venditione transit in pactum, & ideo scrib. Barto. in l. si vnus. §. pactus, num. 16. ff. de pact. esse efficacem ex coherentia contractus, & Alciat. hic, col. iij. numero nono.

CAP. II.

PRomitto in instrumento significat stipulationem. numero. 1, & 17.

Solennitas intrinseca præsumitur. nu. 2.

Ratio differentiæ quare non sit idem in uerb. conuentio, quod in uerbo promißio. nu. 3. 4.

Variæ

Variæ adducuntur rationes.nu.5.uſque ad nu. 9.
Potior ſignificatio non accipitur in obligationibus contrahendis numero.10.
Ratio differentiæ inter promiſsionem & conuentionem nulla adduci poteſt.nu.12.
Promitto uerbum ſolenni ſtipulationi aptum.nu.13.
Conſuetudo dat uerbis interpretationem.nu.14.
Antecedens proceſsiſſe ex conſequenti dignoſcitur. nu.15.
Conuenit non eſt uerbum ſolenne.nu.16.
Spōdeo uerbum in ſcriptis redactum, ſtipulationem pretendit.numero.18.
Spondeo uerbum eſt ſolenne ſtipulationi aptum. nu. 20.
Cautio ſtipulationem præ ſe fert.nu.21.
Inueſtitus præſupponit præſentiam.nu 22.

1 QVÆRITVR præterea, non inutiliter.ſi in iſtro ſcriptum fuerit aliquē promiſiſſe,an perīde haberi debeat, ac ſi interrogatio præceſsiſſet,& ſub ſequuta reſpōſio fuiſſet,breuiter cōcludit ꝓ ſtipulatiōe id accipi oportere,quam ſnīam probat tex.qui cauillari non pōt, in.§.ſi ſcriptum,Inſti.de inutil.ſtipu.vbi hoc eſt expreſſum,firmat Bar.in l.lecta,col.iij.ante med. nu.2. ff.ſi cer.pet.& ibi Bal.& Ang.& Sal.Idem ꝓbat Alci. in l.i.col.viij.ante med.nu.xxxiij.infra eo.& Alex: in.ij.no.nu.2.in d.l.lecta,& Iaſ.ibid.;Bal.in conſilio lxxxij.lib.ij.Pau.Caſt.in conſ.lxxxj.Alex.in cōſil. xliij.lib.i.& in conſi.xlvi.lib.ij.Idem Alex.col.ij.nume.x.in conſi.x.lib.ij.Iaſ.hoc loco.col.ij.nu.1.Idē Iaſ. in l.lecta,col.v.Alex.in conſ.xx.lib.iij.& in conſil. xvi.lib.ij.& in conſ.lxx.eo.lib.Alex.lib.xij. lib.i.Deci.in d.l.lecta,in.iij.no,ff.ſi cer.pe.& ibi Cagn,nu.87 Bal.

Bal.nouel.hoc loco.Sanseuerin. De pact. q.iiij.Deci. in consi.cvij.Soc.in consi.cclxvij.lib.ij.Galliau. hoc loco.nu.41.& Rip.col.v.in fi.nu.18. Alcia. nu.5.Coras.in l.qui liberos nu.170.col.xxij.ante fi.ff.de ri.nuptia.Marc.Ant.Nat.in l.hac consultissima §.ex imperfecto.C.de testa.q.xxiij.nu.118.Torniel.hic num. 57. Mandel.nu.40.Leo.nu.50,& 59.Caro.Mol.nu.30.

2 Si enim in instro scriptum apparuerit hoc verbũ omnia præsumuntur solenniter acta, vt scribit Bal: in consi.ccccxxxv.lib.iij.And. Sic: in consi.xxxvij. lib.i.Zabarel.in consi.cxxxiij.col.i.cõfert regula, de qua in l.sciendum,infra eod & ibi Doct.

3 Hæc conclusio communiter recepta ꝙ verb.promitto in instrumento scriptum,ostẽdat ꝑ stipulationem promissum fuisse, non recipit dubitationem, cum id lege caueatur expresse,in d.§.si scriptum,Institu.de inutilib.stipulatio. & sic casus indubitabilis est.l.ancillæ,vbi glo.& Sal.C.de furt.l.ille, aut ille.§.cum in verbis.ff.de lega. iij.

Sed quia contrarium,de verbo, conuenit tradũt Docto.per textum in l.lecta, in versic. conueniique inter nos.ff.si certum peta.& ibi Bar.Ange. Fulgosi. Aret.Socy.Ias.& Docto.communiter probant.Pau. Castren.& alij in l.sciendum,infra eodem Fely.in c. i.de pactis Moder.hoc loco ,Cagn.in d.l.lecta numero 87.Dec.colum.ij.in.iij.no.numero 9. Rip. hoc loco colum.v.nume.16.Gallia.nume.40.& alij Mode. quęrenda est ratio diuersitatis super qua Docto. mirum in modum laborant,Barto.in d.l.lecta,eam adducit scilicet,quia verb.conuentio numer. 12. longe generalius est,quâm promissio,vt supra visum est. Ideo verbum promitto restringitur ad stipulationẽ secus est in conuentione, quæ pro nuda accipitur Paul.Cast.& Fulg. improbant, quia vtrũq; verbũ est gñale,vt per Alex.in d.l.lecta,col.ij.in prin.nu.2

Alia

5 Alia ratione Fulgo. tuetur Bart. quia inquit verbum conuenit refertur ad conſenſum duorum vnico contextu vtrinque pręſtitum, quod eſt contra naturam ſtipulationis, in qua præcedere debet interrogatio, & ſubſequi reſponſio. l. iuriſgentium. §. quod ferè. ff. de pactis. l. ſtipulationum aliæ. §. ſtipulatio, infra eodem, promiſsio autem actum vnius tantũ pręſe fert, qui ſubſequutus creditur fuiſſe alterius interrogationem, & ſic ordo quidam conſenſuum dignoſcitur, ex verbo promittere, qui ordo ſtipulationi concipiendæ neceſſarius eſt, vt dixi, Ideo vt actus potius valeat, quàm pereat fiet ĩterpretatio in fauorem ſtipulantis, l. quoties in fi. infra eodem.

6 Quod reprobat Alex. in d. l. lecta, quia ratio adducta per Fulgo. nihil concludit eam tamen amplecti videntur, Roma. Are. Dec. Purpu. & Alcia. vt refert Cagnol. in d. l. lecta, numero. 89. Reuera tamen ratio illa quomodocũque declarata nihil concludit, Immo in dubio debet fieri interpretatio contra actorem, l. veteribus. ff. de pactis, nec debet fieri interpretatio vt valeat actus omni meliori modo quo poteſt, ſed ſufficit quòd aliquo modo poſsit ſuſtineri, tunc ad minimum redigitur, l. in contrahenda. ff. de regulis iuris, ſufficit igitur quòd promiſsio tanquam nuda conuentio ſuſtineatur, d. l. veterib. ff. de pact.

7 Areti. in §. ſi ſcriptum, Inſtitu. de inutilib. ſtipula. & Dec. in d. l. lecta, colum. iij. circa med. nu. 9. fatentur non poſſe rationem differentiæ concludentem adduci poſſe, atque Dec. niſi de verbo promitto, legẽ expreſſam haberemus. Idem eſſe ſtatuendum, quod de conuentione dictum eſt, ſubeſt tñ ſecundum eum neſcio quæ ratio, motiua, propter quam motus imperator, id in promiſsione ſtatuit, quod ad conuentionem non eſt trahẽdũ quia inquit magis cõgruit ſtipulationi promiſsio, quàm conuentio, quia dũmodo.

Interro-

Interrogatio præcedat, subsequens promissio stipulationem perficit, quam vim non habet conuentio sequens, quę tacite fieri potest, d.l.i.§.conuentionis.
8 ff.de pact. Cagno. in d.l.lecta, nu.90. ait nullam rationem adduci posse. Sed sufficit ita lege esse cautum.l. nõ omnium.ff.de legib. quod procul dubio verum est quo ad hoc, vt decisio illa, quatenus verba patiũtur, seruetur, & sic de verbo promitto non ambigit, dubitatur tamen de verbo cõuenio, an ad illud trahi debeat decisio de qua in d.§.si scriptum, & hoc est de quo quęrere op3, nam si in vtroq; verbo eadẽ militet ratio, forte trahi debet decisio illa ad vtrunque casum.l.illud.ff.ad legem illam. Leo. hoc loco nu.60.
9 aliam adducit rõnem quia inquit verbum promissio pluribus quidem modis verificari potest, vc3, ꝓmissionem factam pacto nudo, aut pollicitatõe, aut stipulando, potior autem significatio ea est, vt ad ꝓmissionẽ stipulãti factam referatur. Ideo accipiẽdo verbum hoc in potiori significatu l.i.§.qui in perpetuum.ff.si ager vectig. vel emphit. fiet. ad stipulationem erit referendum, at vero cõuentionis verbum, etiam in potiori significatione acceptum, nõ põt ad spondentem referri, quia etiam acquirenti cõgruit, item & re cõtrahenti, ac consensu nec nobilior credenda est stipulatio, q̃ emptio, vẽditio, & alij plerique iurisgen. contractus, opinor ita sentit Leo. tamẽ si non sic explicat, qui tamen ordine perspicuo cuncta persequitur.
10 Aduerte vt sæpe dixi, istud argm̃ ꝙ verba in potiori significatione accipi debeant nõ habet locum, qñ de obligatione cõtrahenda tractatur, sed h3 locũ regula de qua in l. veteribus.ff.de pact. & l.in cõtrahenda.ff.de reg.iur. Eadem rõne reprobari potest,
11 id quod hoc loco adducit Molin.nu.30. qui simpliciter dicit promissionem magis congruere stiplõni, q̃ con-

cōuentionem, quod argm̄ in cōtrahenda obligatione nō admittitur, vt supr. cui optime quadrat id qđ scribit Bar. in l. ij. col. ij. ver. extra glo. ff. de rer. perm. vbi ait semper capiendam esse coniecturam, vt debilior contractus initus fuisse existimentur, sequuntur ibi Raph. Cuma. & Ias. propè fi. Imol. & Rom. in l. aristo. ff. de donat. Ias. in l. ij. col. vlt. ver. quid aūt esset. ff. si cer. pet. & ibi Rip. col. pen. nu. 36. Aliam rōnē adducit Torniel. nu. 57. aliam Mādell. nu. 44. & quot sunt capita, tot sunt snīæ, super quibus insistere non
12 expedit. In re tam ambigua fateor ego adduci non posse rōnē cōcludentem, sed nec de ea admoduꝫ anxij esse debemus nam vt inquit Abb. in c. si quando de rescrip. in his quæ pertinēt ad iustitiam positiuā, hoc est ad merum ius ciuile, quæq; pendent a mero principis placito, ratio reddi nō potest, vt sentit gl. in l. i. §. pueritiam, in ver. ratus. ff. de postulā. probat in l. quia poterat. ff. ad Treb. tradit Fely. in d. c. ū qñ, nu 11. & Bar. probat, in l. relegat. ff. de pœn vbi scrib: in his voluntatem pro ratione haberi, & Bald. in l. gallus. §. si eius. ff. de lib. & posth. vbi dicit, qñ habemus legem, vel statutū, aliquid disponens, nihil amplius quærere debemus, & cōprobat Deci. in d. c. si qñ, in fi. de rescrip. si tamen cōiecturis agere licet, pu
13 to aduertēdum ꝙ verba hmōi promitto, spondeo, olim solēnia fuerunt, & tradita pro solēnitate, stipulationis cōcipiendę §. i. Insti. de verb. obl. Ideo credēdum est veteres ab hmōi verbis solēnibus abstinuisse in cōcipienda pactione nuda, sed eis tātummodo vsos fuisse, in stipłonib. cōtrahēdis, & formādis, ob
14 hāc cōsuetudinem. si forte in instr̄o primum nō apparebat, vcꝫ interrogatio tn̄ de promissione p solēne verbum facta cōstabat, credi captum est, præcessisse interrogationem, nec frustra vsum fuisset reum verbo, sed ſm cōsuetudinem in instr̄o scripta fuisse

verba,arg.l.q si nolit.§.quia assidua.ff.de ędil.edict. l.qui erat.ff.fam.herc.l.si pignore.§.vlti.ff.de pigno. actio.l.si prius.§.placuit.ff.de aqua plu.arcen.l.si fundus.ff.de euictio.l.semper in stipulationibus.§.i.ff. de reg.iur.l.in obscuris,eo.tit.vbi in obscuris inspicitur quod plerunq; fieri solet.

15 Adhæc cõfert regula,q qui vult cõsequens, vult etiam antecedens.l.illud.ff.de acqui.hęredita.& ex cõsequenti ostenditur antecedens præcessisse.l.sciẽdum,infra eo.quia tamen super hoc oriri poterant controuersię,Ideo ad tollendas ambiguitates. Cõstitutum est, vt si in instrumẽto scriptum fuerit promisisse aliquem perinde habeatur,ac si interrogatione pręcedẽte responsum sit, d.§. si scriptum, Hæc rõ potuit mouere principem ad ita statuendum, duobus cõcurrentibus.s.q in instrumento sit scriptum quod magis accurate confici solet, q̃ vulgo loquamur,secũdo q verbum hmõi sit solenne, ex his quę olim tradita fuerunt pro concipienda formula stipu-
16 lationis,fateor tamẽ non esse concludentem rõnem sed suasoriam,ad ita statuẽdũ super verbo promittẽdi,dico præterea hanc sufficere ad demonstrãdũ huiusmodi statutum ad verb.cõuenerit, nõ esse trahẽdum,quia verb.cõuenit,nõ est solẽne, nec formulæ stipulationis aptum,Ideo quod in solẽni verbo fuit statutum,ad nõ solẽne producẽdum esse nulla ratio suadet,& hæc est manifesta ratio,quare verb. cõuenit in instrõ scriptum,stipulationem nõ inducat,q̃a s.hoc non fuit cõstitutum, nec in eo militat rõ solẽnitatis,quæ in verb.promittẽdi,subisse dignoscit. Ideo nõ trahetur ad cõsequẽtias cõstitutio exorbitans.l.ius singulare.l.quod vero.ff.de legib. quã rõnem extẽsionis nõ faciẽdę puto nõ esse cõtẽnẽdam licet quo ad inducẽdũ principẽ ad statuendũ super verbo pmittẽdi sit suasoria tñ vt dixi, cogitabitis.

17 Stat itaq; cõclusio, communis, & ratione firmata ꝙ si in instrõ scriptum sit aliquem promisisse, perinde habeatur ac si interrogatione pręcedẽte sit respõsum, vt supra, quę ampliãda est, & limitãda plurib. modis, vt ex his quæ sequẽtibus capitibus tradẽtur apparebit.

18 Ampliatur cõclusio communiter recepta vt ꝓcedat nõ solum quãdo scriptum est aliquem ꝓmisisse, sed etiam si scriptum sit spopõdisse. ita probat text. in l. i. C. de cõtrah. & commit. stipu. ibi vocem spondentis subsequutam, licet. n. nõ narretur eũ spopondisse, tñ in decisione id præsupponitur, & sic verbo spõdeo idem habet priuilegium quod promitto, facit tex. in l. sciẽdum. §. dictum. ff. de ædil. edict. sic potest intelligi text. in l. i. C. de suffragio. tãgit Roma. in d. l. lecta, & ibi Alex. col. iij. circa med. nu. 3. & Cagn. remissiue. nu. 92. in fi. hãc probat Ias. in d. l. lecta. col. iiij. in prin. nu. 6. Leo. hoc loco nu. 60.

19 In quo animaduertẽdus est error Caro. Moli. hoc loco nu. 34. qui diuinare eos cõtẽdit, qui text. in d. l. i. de promissione loqui putãt, certe uocari diuinatio nõ potest, interpretatio, & sensus, qui ex verbis, & ex respõsione legislatoris percipitur, nullo. n. modo negari põt quin ille spopõderit, de quo ibi agit, ꝓpter quod verbum, cõcludit imperator huic voci spõdẽtis præcessisse interrogationem, & sic factam esse stipulationem, & sic idẽ in spõdẽte seruatur, quod de promittẽte pũxit tex. in §. si scriptum, Insti. de inuti

20 lib. stipul. & quidem recte, quia & hoc verb. solẽne est, formulis q; stipulationum addi solitum. §. in hac re. Insti. de inutilib. stipula. ideo cum nulla ratio diuersitatis adduci possit, idem ius in spõdẽte statui oportuit, quod in promittẽte. l. iij. §. nam diuus. ff. de iniust. rup. l. i. C. de liber. præter. l. à titio, infra eo. l. illud. ff. ad leg. aquil. l. vlti. C. de const. pecu.

Caue

Caue tamē quia glo.in l.i.C:de suffra. cautionis appellatione cōuētionem nudam significari cōtēdit, & sequi vñr, Rom.& Alex.in d.l.lecta,nu.3.& Ang. in l.cum ad præsens.ff.si cer.pet.

21 Idem est in verb.cautio, quod verbum scriptum in instrō denotat stipl'onem,iuxta tex.in l. sancim⁹. C.de verb.sig.vbi glo.no.& probat tex.in l.si ita q̄s .§.seia cauit,infra eo.l.titia.§.pen.eo.ti.Ias.in d.l.lecta limit.vi.ff.si cer.pet.Garz.in l.i.col.x.circa med.nu. 33.ff.de pact.Cagn.in d.l.lecta.nu.97.in fi.Leo:hoc loco nu.60.& 64.Molin.nu.37. & ante hos Ias.in d:l.lecta,col.iiij.post prin.nu.6.

22 De verbo inuestio quædam hic inculcat ~~Carol. Molin~~.nu.39.quę putat à nemine fuisse aīaduersa. Hoc verbo inquit significatur, cū qui fuit īuestitus fuisse præsentem,& acceptātem,allegat Oldr.in cōsi.ccxvi.idem tñ aīaduertit Mādel. hoc loco nu.42. post Pau.Cast.& Aret.ī.l.titia.§.pe.infra eo.titu.qui bus nō insisto,quia parum pertinet ad rem nostrā, cæteras ampliationes in caput subsequēs reijcio.

CAP. III.

Promitto etiam in scriptura priuata stipulationem importat.numero.1.

Inter præsentes.nume.2.

Etiam in usurarum promißione.nu.3.

Instrumenta appellatione etiam priuata scriptura continetur.numero.3.

Fallit secundum communem usum loquendo.nu.4.

Quod inducitur ad statuta.nu.5.

Communis usus loquendi præualet proprie significationi.nume.6.uide nume.13.

Testimoniū

Teſtimonium de promiſsione non intelligitur de ſtipulatione.numero.7.
Caſus legis ubi eſt,ibi non eſt dubium.nu.8.
Promiſsio ineſt in omni ſcriptura.nu.9.
Obligatio litterarum fit ſine ſtipulatione.nu. 11.
§.ſi ſcriptum,Inſti.de inutil.ſtip. loquitur de ſcripto q̃d legi poteſt.nume.12.
Scriptum quid dicatur.nu.12.

1 AMPLIATVR non ſolùm in publico inſtrumento procedere,ſed etiam in ſcriptura priuata habebit locũ. Hoc vr̃ probare tex.in l.i.C.de cõtrah.ſtipul.qui tex.loquitur de epiſtola ĩter præſentes cõcepta, in qua ſcriptura non erat ſtipulatum eſſe eum,cui cauebatur, tamen inquit ſi res inter præſentes geſta eſt, credẽdum eſt præcedentem ſtipulationem, ſpondentis vocẽ ſubſequutam eſſe.

2 Ad idem eſt tex.in l.Titia.§.pen.infra eod. Vbi ſeptitius litteris ſuis cauit,ſe pecuniam, & vſuras præſtaturum ſi inter pręſentes actũ eſt intelligẽdum,eſt etiam,ex parte lucij titij ſtipl'onis verba pręceſsiſſe. Bar.Bal.Ang.& Sal.in d.l.lecta.ff.ſi cer.pet. probant hãc ſnĩam.& ibi Alex. col.iij. Idem Alex. in l.i col.i. in fi.ff.de pact.& in l.iuriſgentium.§.ſed cum nulla, col.ij.nu.8.&.§.quod ferre,nu.1.ff.de pact. Idẽ in conſi.clxxiij.nu.8.lib.vij.& in conſi.xvi.libr.ij.vbi etiã de verb.inuicem cõtentati ſunt ad interrogationẽ, alter alterius:& de teſtibus,Alex. in d.l.i. col.i.in fi. nume.6ff.de pactis.

3 Et ideo ſi ſcriptum reperitur,quem promiſiſſe vſuras,intelligitur per ſtipl'onem,Saly.& Caſtren.in l.i.C.de vſu.Roma.in l.ſciẽdum,infra eo. Alex.i d.l.

lecta, & ibi Dec. in. iiij. not. num. 9. Alex. in consil. x. col. ij. in fi. lib. ij. Soc. in consi. cclxvij. lib. ij. Alcia. in l. i. in princ. num. 34. infra eodem. Cagnol. in d. l. lecta, nume. 92. Galliau. hic, nume. 41. Leo. num. 64. & 66. Molin. nume. 36. Glos. & docto. in d. l. i. C. de dot. promis. Fel. in c. i. col. ij. nu. 2. de pact.
Ratio adducitur, quia tex. in d §. si ita scriptum, Instit. de inutilib. stipula. simpliciter loquitur de scripto in instrumento. Instrumenti autem appellatione continetur etiam priuata scriptura. l. i. in fin. ff. de fide instru. Bar. in l. i. C. de iuramen. calum. Felyn. in rub. de fide instru. circa fin. & ibi Dec.
4 Contrarium tenent Angel. & Ias. in d. l. lecta, col. iiij. ante med. idem Ias. hoc loco columna. ij. nume. 3. Pro quorum opinione facit, quia secundum communem vsum loquendi, Instrumenti appellatione non continetur priuata scriptura, licet. n. instrumenti appellatione contineatur scriptura priuata, de proprietate vocabuli, tamen secus est attente cōi vsu loquendi. Bar. & Bal. in l. i. C. de iur. calum. Roma, in consil. xxiij. Fel. in rub. de fide instru. vers. tertia conclusio, nu. 6. & ibi Dec. num. 4. Et propterea in statutis municipalibus attento communi vsu loquendi appellatione instrorum non continebitur priuata scriptura.
5 Quamobrem cum lege municipali caueretur, eum qui falsum instrumentum fecerit certa pœna plecti debere. Rñsum est, eum qui scripturā priuatā falsificauerit statuto nō teneri: Ita Bar. Bald. & Sal. in d. l. i. C. de iura. calum. Fel. in d. rub. de fide instr. nu. 6. Deci. ibidem, nu. 4. Quod etiam locum habere contendunt Docto. in statuto iubente vectigal, seu gabellā pro quolibet instrumento nouo pendi.
6 His sic præsuppositis, & admisso hmōi cōi loquēdi vsu, vīr defendi posse Rom. & Ias. sententia. Nam cōis vsu loquendi habet locū, & propriè verborum

significationi præfertur, et in interpretatione legis, & in quacunque dispositione quantumuis odiosa, & restringibili Abb. in c. nam & rex, de verb. sig. Fely. in glo. progm. decret. nu. 12. Bal. in l. ij. col. ij. C. de rer. pmu. Alex. in rub. ff. de noui oper. nun. & ibi doct. Quo communi loquendi vsu receptum vr̃ decisionem de qua in d. §. si ita scriptum, in priuato instrumento locum sibi non vendicare.

7 Accedat, quod in testibus non admittitur à Doc. hęc conclusio, si etenim testibus probetur aliquem promisisse, intelligemus nudo pacto fuisse promissum, quo exemplo idem dicendum est de eo, qui in priuato chirographo se aliquid promisisse scripserit, cum æquiparetur probatio facta per testes, & per scripturam. l. in exercendis. C. de fide instru. & in dubio sit terpretatio contra subobscurè probantem. l. nõ hoc, C. vnde legit. c. in præsentia, de probat. Oldra. cons. c. Alex. in l. rescriptum, in. ij. notab. ff. de pact. Mouet hanc difficultatem Gallia. hoc loco, nume. 42. & renouat Leon. nume. 67.

8 Responsiones eorum non referam, sed dicam qd' sentio. Mihi non videtur digna relatione hmõi argumentatio: q̃ directò improbat constitutionẽ Imperatoriam: cui tamen standum est quantumuis durã sit. l. prospexit ff. qui & à quibus. Vbi enim est casus legis, ibi nulla admittitur dubitatio. l. ancille, vbi glo. & Saly. C. de fur. l. ille aut ille §. cum in verbis. ff. de leg. iij. Ideo standum est decisioni, de qua in d. §. si ita scriptum, quæ clara est, si quæsiueris quare ad testes non sit producenda: Quæ non est inutilis neque insulsa quęstio, dicam postea, quòd si cõtendas, tex. in d. §. si scriptum, ad publicam scripturã esse restringendum. adducenda est ratio diuersitatis inter publicum, & priuatum instrumentum: quæ eodẽ verbo æquè propriè significantur.

9 Alia rõne Fortu. Garz. in l. i. ff. de pact. improbat ampliationem istam. Inquit. n. si admittimus, in priuato instrumēto idem obseruari, quod in publico: oblõnis literarum materia euanescet. Nam in omni scriptura semp̃ inest promissio, vel expressa, vel tacita: igitur omnis scriptura continebit stiplõnem, & per cõsequens nunq̃ habebit locum litterarũ obligatio. Quod argm̃ magnifacit Leon. nu. 70.

10 Mihi vr̃ fundamentum hoc paruifaciẽdum esse. In primis dico fieri posse, vt scriptura priuata, ac ẽt publica cõtineat nudam cõuentionem expressam, & hoc admittunt omnes, cum de verb. Cõuenit, & Pactus est, loquũtur & sic van⁹ est timor, ne pereat litterarum obligationis substantia.

Habebit. n. locum in casibus, in quibus verba, pactũ nudum redolẽtia, scripta fuerint. Nec mihi persuaderi potest id, quod existimauit Leo. num. 76. in hac scriptura promissionem accipi pro pactione nuda propter materiam subiectã literar. oblõnis: quæ cũ stiplõne nihil h3 cõe. Inst. de literarum oblõ. ĩ princ.

11 Dico ego, in scriptura, in qua legitur promisisse aliquem nõ tractari de literarum oblõne, sed promissorem obligari ex stipulatione: cui deinde obstabit exceptio nõ nume. pec. l. iij. & l. vlt. C. de nõ nu. pec. Sed tunc de litterarum obligatione tractabitur cu3 verba scripturę, de cõuentione, vel de pacto, aut simili nudo sermone loquũtur, quod fieri posse nemo dubitat. §. i. insti. de oblig. lite.

12 Secũdo tex. in. d. §. si scriptum, loquitur expresse de promissione scripta: quod intelligẽdum est de ea, q̃ oculis corporeis legi potest, nõ autem intellectu percipi, & subaudiri, l. i. §. i. ff. de his quæ in test. delẽt. ex hoc euenit, vt vanus sit timor iste, qui ex promissione tacita, seu subintellecta excitatur, & subobscurè sentit Leo. numero. 73.

Quamob-

13 Quamobrem hisce Futilibus argumētis nō obstantib. verior vr̄ recepta sententia. Superest tamen vt ea, q̄ de cōi loquendi vsu fuerūt obiecta, tollant.

Ad hoc r̄ndetur non cōstare de cōi loquendi vsu. Et dato, q̄ aliquo modo possit cōstare, tñ non sufficit ꝓbare, nos hodie vulgò in hāc significatiōem huiusmodi vti vocabulo. sed probari opꝫ hunc cōem vsum eo vsq; tempore viguisse quo leges nostræ cōditæ fuerunt, per ea quę trad. Feli. in proœm. decret. col. iiij. Et hoc animaduertit Cagnol. in d. l. lecta. nu. 92. sequenti capite quædam aliæ ampliationes discutientur.

CAP. IIII.

Promitto in scriptura importat stipulationem, nec potest probari contrarium nu 1. contra tenent doct. n. 2
Prima placet quia hæc est fictio, non præsumptio. nu. 3.
Fictio denotatur per uerb. perinde & credendum, nu. 3.
Fictio ueritati contraria est. nu. 4.
Præsumptio præsupponit ueritatem. nu. 4.
Intelligitur fictionem denotat. nu. 5.
Promitto scriptum ad idiota, stipulationem notat. n. 6. 7.
Imperitus creditur uelle facere actum ualidum. nu. 8.

1 AMPLIA, vt procedat etiam si velit aduersarius probare contrarium, quia non admittitur ad probādum, ex quo hæc non est prẽsumptio, sed fictio, quæ nō admittit probationem in cōtrarium, gl. in c. ferrum. l. dist. glo. in l. vnica. §. accedit, in verb. præsumeret. C. de rei vxo. act. Alex. in l. i. col. pen. C. qui admitti. Fely. in c. quāto, de præsum. Paris. cōsi. xxij. lib. ij. Cagno.

in l.singularia, nume. 51. ff. si cer. pet.

2 Contrarium tenet Bar. in l. sciendum, infra eodẽ colum. pen. Brun. de forma, in arti. de probat. & præsumpt. form. col. Cagnol. in l. lecta, numero 92. versi. quinto limita. & omnes: qui præsumptionem hanc esse arbitrantur.

Ratio, secundum eos, est, qui probatio in contrarium acta præualet præsumptioni: & est fortior, ideo superat. Quod mihi non placet: quia hi doctor. præsupponunt, istud ex præsumptione inductum fuisse: quod minimè probant.

3 Ego existimo eam fictionem esse legis. & hoc mihi probat tex. in d. §. si scriptum: vbi non ait præsumi stipulationem interuenisse, sed perinde haberi, ac si interuenisset: quæ verba fictionem denotant.

De dictione perinde est tex. in l. qui à patre. & ibi Bar. ff. de confirm. tuto. glo. & Barto. in l. sacrilegij. §. i. ff. ad legem Iuliam pecu. Bar. in l. i. in princ. ff. de recept. Barto. in l. si quis pro emptore col. v. & ibi Ias. ff. de vsucapi. Et de fictione loquitur tex. in l. i. C. de contrah. stipu. in verb. credendum. Quod verbum fictionem denotat. l. retro. ff. de captiui. & postlimi: reuers. l. conficiuntur. in princip. vbi gl. in verb. creditur. ff. de iure codic. Barto. in l. si is qui pro emptore, colum. v. ff. de vsucapio. Ruyn. in consi. cxi. col. i. numero 4 libro. iiij.

4 Quod nota: quia alij præsumptionem hanc esse arbitrantur. ego fictionem puto, Inter quæ magna est differentia. Nam fictio est contraria veritati, Barto. in diffinitione eius, in d. l. si quis pro emptore. ff. de vsuc. Ideo fictio non admittit probationem in cõtrarium, Glo. & docto. in l. si duo in verb. videtur. ff. de acquiren. heredi. glo. in l. conficiuntur, in princi. ff. de iure codicil. in verb. creditur, glo. in l. vlt. C. q̃d met. cau. & in l. siue possidetis, C. de prob.

Præsum-

Præsumptio autem non aduersatur veritati, Immo illi, quantũ potest, innititur, & vbicunq; manifestatur veritas illi cedit. d. l. vltim. C. quod me. cau. not. in auth. sed iam necesse. C. de dona. ante nupt.
5 Adde, q tex. in l. titia. §. pen. infra eo. loquitur per verb. Intelligitur: quod verb. ipsum quoque fictionẽ præfefert Bar. in d. l. si quis, p emptore, col. 8. vers: sed illa opinio. ff. de vsuc. l. i. in prin. in verb. intelligatur. C. de rei vxo. act. qui tex. loquitur de stipulatione quæ fingitur, vt ibi per gl. in verb. subsequuta. Et sic puto non sufficere quod probet, interrogationem non præcessisse. Nã nihilominus fingit stiplo, p ut & in l. unica. C. de rei vxo. act. super quo cogitandum relinquo: quia cęteri oẽs putant hanc esse iuris præsumptionem. De fictione nemo vnq; cogitauit:
6 Ampliatur si à perito, siue ab idiota, & imperito fuerit scriptum, trad. Aret. in d. §. si scriptum, Insti. de inutil. stip. Socy. cõs. cclxvij. vt refert & sequitur Cagno. in d. l. lecta, nu. 92. ver. quarto limita. vbi cõem esse attestatur, & ibi Leo. nu. 65. Ias. versi. quinto, col. iiij. residet in hac opinione tanq; cõi, & Leo. nu. 65. Quicquid dicat Pau. Cast. in l. i. C. de vsur. & Iac. butrig. & Ang. in l. i. C. de contrah. stipul.
7 Nihil. n. impedit quin etiam imperitus habeat animum faciendi actum validum & efficacem. Et lex, quæ simpliciter loquitur omnes comprehendit siue sint imperiti, & agrestes siue iuris studiosi, prout etiam stipulatio de qua in d. l. vnica. C. de rei vxo. act. semper habet locum, sm oẽs doct. Quod sine dubio procedit si admittimus hanc esse fictionẽ, vt antea defendi. Ampliatur præterea hęc conclusio vt procedat in promissione dotis Incertę, quæ ampliatio longum exigit tractatum, quia videtur contra tex. in l. i. C. de dot. promiss. itaq; in caput subsequens tractandum reseruo.

CAP. V.

Promissio scripta in instrumento importat stipulationem, numero. 1.
Etiam quando dos incerta promissa est. nu. 1.
Contra tenent communiter Doct. nu. 2. prima est uerior, numero. 7.
L. i. C. de dot. promissio. nu. 3.
Dos semper habet stipulationem. nu. 4.
Specialia duo non debent concurrere. nu. 5. & 6.
Fallit quando ex diuersa origine proficiscuntur. nu. 7.

1 AMPLIATVR conclusio principalis, vt locum habeat et in promissione dotis incertę, quę ĩ instr̃o scripta est. Nam & hoc casu stipulatio ĩteruenisse credetur. l. i. C. de rei vxo. act. l. cum post. §. gener. ff. de iure dot. Est enim speciale, quod promissio dotis incertæ valeat d. §. gener. Ideo tex. in d. §. si scriptum, gñaliter conceptum ad eum quoque casum producetur. l. de prætio. ff. de public. cum simi. hanc ampliationem ꝓbat Alex. in l. sciendum, nu. 2. infra eod. Idem probat Corras. in l. qui liberos, in gl. priuileg. incertæ dot. num. 170. ff. de ritu nup. Aquen. in d. l. sciẽdum, idem probat, & Brun. in De forma, in articu: de probat. form. col. xxx. Cagno. in d. l. lecta, nu. 92. in ĳ. limit.

2 Contrarium, ꝙ imò promissio dotis incertæ scripta in instr̃o pro stipulatione non habeatur, tenuit Bal. in l. i. C. de dot. promis. & Ias. in d. l. lecta col. iiĳ. ff. si cer. pet. Are. in d. l. sciendum, col. iiĳ. & ibi Crot. col. i. in fi. nu iiĳ. Molin. hîc nu. 31.

3 Mouentur per tex. in l. i. C. de do. promis. vbi proponit

ponitur casus, quo in nuptiali instro scriptum erat, puellam, quæ nubebat, dotem dare promisisse. Inqt lex, frustra eum existimare actionem sibi competere, quasi promissa dos fuerit, nec prestita. Subijcit rationem, quare frustra speret actionem ex hmõi instrumento: quia, inquit, nec species vlla, nec quantitas vlla fuit promissa. Ibi scriptũ i instro erat verb. promisisse, tñ nulla actio cõpetit aduersus, pmittētē
4 Et aduerte, q ibi duæ regulæ concurrunt in fauorem stipulonis inducēdę, tamen nõ inducitur. Prima est regula, q verb. promitto, accipitur pro stiplone. d. §. si scriptum. Secunda quod sumus in casu dotis: in qua semper subauditur stiplo, etiam omissa: & inutiliter concepta habetur pro valida, d. l. i. C. de rei vxo. act. Tamen tot tantisq; concurrentibus, stipulatio non significatur.
5 Quod ea ratione inductum esse arbitrantur doc. quia eo in casu duo concurrunt specialia: Primum speciale est, quod dos incerta, per stiplonem promissa debeatur. d. l. cum post. §. gener. ff. de iu. do. l. iij. C. de dot. promis. Secundum speciale est, q promissio significet stiplonem. d. §. si scriptũ, Inst. de inuti. stip.
6 Quamobrem, ne duo cõcurrunt specialia, promissio incertæ dotis de nuda cõuentione intelliget. d. l. i. C. de dot. promis. ex quo gñaliter colligunt docto: promissionem in instro scriptam de stiplone intelligi, qñ contractus regulari iure valet: Secus si speciali iure sustineatur, & ex priuilegio, secundum Bald. & Iaso. & sequaces.
7 Prima opinio mihi verior vř, per tex. in d. §. gener, qui non potest cauillari. Non obst. argu. de duorum specialium concursu. Rñ: Alex. in d. l. sciēdum, nõ esse nouum, vt duo specialia cõcurrunt: qñ. s. ex duobus manant fontibus. l. singularia. ff. si cert. pet. Bart. declarat in l. si is qui p emptore, q. vlt. ff. de vsucapi.

Bar. in l. gerit, col. vlti. ff. de acqui. hæred.

8 In casu proposito specialia, quę considerantur ex diuersa origine proficiscuntur. Priuilegium. n. pmissioni scriptæ indultum, fauore scripturæ, seu mauis, verbi solennis scripturę, ratione inductum est: stipulatio incerta fauore dotis sustinetur, vt per Alexā. in l. sciendum nu. 2. infra eod. Et sic duo specialia tolerabilia sunt in casu proposito. stat itaq; conclusio q dotis incertæ promissio scripta in instrumento stipulationem prę se fert, per regulam de qua in d. §. si scriptum, tota difficultas in eo consistit, vt respōdeatur ad tex. in d. l. i. C. de dot. promis. quod sequenti capite non obstare ostendetur.

C A P. V I.

L. I. C. *de dot. promis. sensus per Molin. nu. 1.*
Distinctio Molin. reprobatur. nu. 2.
Dos Certa qualitercunque promissa debetur. nu. 3
Dos incerta nudo pacto promissa non debetur. nu. 3. 11.
L. i. C. de dot. promis. explicatur. nu. 3.
Dotem promittere certam, & promittere constituendā differunt numero. 4.
Dotem constituendam promittens non obligatur nisi per stipulationem. nume. 5.
Actio quæ pro dote competit. pro constituenda dote non competit. numero. 6.
Promissio dotis constituendæ in instrumento præ se fert stipulationem. nu. 6. & nu 19.
Et pro ea datur actio ex stipulatu. nu. 6. & 7.
Dos data et promissa pari passu ambulant. nu. 8. & 9.
Dos constituenda non est dos. nu. 9.

Do

Dotem incertam promittens non dat nec conſtituit dotem. numero. 10.

Dos conſtituenda non habet priuilegia dotis. numero 11. & numero 12.

Dos conſtituenda non habet actionem, quæ pro dote certa datur. numero. 13.

Actio ad dotem conſtituendam ex ſtipulatione datur. 14

Aliud eſt actio pro dote certa exigēda aliud eſt actio pro incerta dote conſtituenda. nu. 15.

Actiones plures competunt quando dos incerta fuit promiſſa. numero. 16.

Error glo. num. 17.

Regula quòd duo ſpecialia non concurrunt nō colligitur ex l. i. C. de dot. promiſ. nu. 18.

Actio ad dotem exigendam non datur, ſed ad conſtituendam quando dos incerta fuit promiſſa. nu. 19.

Promittens ſe conſtituturum dotem obligatur ad factum numero. 20.

Dos certa uere eſt dos, incerta non eſt dos. nu. 21.

1 NON obſtat. l. i. C. de do. promiſ. Alex. in d. l. ſciendum. nu. 2. tollit obiectū, cuius tamen reſponſionē non admittit Crott. ibi Coraſ. in d. l. qui liberos ff. de ritu nup. nume. 174. diſtinguit. Deinde ipſemet ſibi non conſtans aliam adducit diſtinctionem numero centeſimo ſeptuageſimo nono, quę nec ipſa defendi poteſt. Molin. ferè idem hoc loco ſcribit, numero trigeſimo primo, & trigeſimo ſecundo, & arbitratur verb. promiſerit eo loci ſtipulationē minime præſeferre, quinimo inquit etiā ſi expreſſe facta fuiſſet ſtipulatio, inuti-

inutilis esset propter incertitudinem, & s̃m eum. Summa hæc est, ꝙ incertitudo vitiat promissionẽ dotis factam ab eo, qui aliàs nõ tenebatur, d. l. i. C. de dot. promis. nisi sit collata in arbitrium, l. iij. eo. tit. Si verò promissio sit facta ab eo, qui aliàs tenebat̃, obligat etiam incerta. d. §. gener.

2 Quæ distinctio mihi iure probari non vr̃. In primis. n. nihil refert, vtrûm dos incerta collata sit in arbitrium promittẽtis, an simpl̃r, detracto arbitrio, ꝓmissa. l. cũm post. §. gener. ff. de iure dot. Secũdo dico, quod incertitudo dotis constituendæ non vitiat stipulationem. d. §. gener. d. l. iij. C. de iur. dot. Tertio lex nullam facit differentiam ex qualitate promissoris, vtrum sit pater an frater, an extraneus, an mulier ipsa, quę ꝓmittit dotem. Quicquid dicat Molin. Nam tex. in d. l. i. & d. l. iij. vtriq; loquũtur de promissione ipsius puellæ nubentis tñ inuicem sibi pugnare vñr, non minùs q̃ refragetur tex. in d. §. gener. qui de socero promittente loquit̃.

3 In hoc tm̃ versatur differentia, ꝙ dos certa qualitercunq; promissa debetur efficaciter, l. ad exactionem C. de promis. dot. dos incerta pacto nudo promissa non debetur. l. iij. in verb. rite, C. eod. per stipl̃onem promissa, efficaciter est debita, l. cum post. §. gener. ff. de iure dot. d. l. iij. C. de promis. dot. quod vero attinet ad d. l. i. eo. tit. Difficultas in alio consistet, vcʒ, in qualitate, seu in specie actionis. Itaq; aduerte, nõ dicit lex simpliciter nullam actionem competere ĩ. d. l. i. sʒ negat dãdam esse actionem illam, quasi sit dos promissa. Vult dicere, ꝙ non competit illa actio: q̃ solet dari, qñ promissa fuisset dos certa, & non fuit ꝑstita. An autem detur alia actio, hoc non negat text. Ego aũt puto, ibi subesse stipulationem, & cõpetere aliquam actionem: & sic verb. Promisit, eò loci stipulationem inducit, licet nõ cõpetat actio illa priuile-

uilegiata, de qua fuit quæsitum.

4 Est igitur aduertendum, plurimum interesse, scilicet quoad speciem, actionis, vtrùm dos constituta promittatur, an vero constituenda, hoc est incerta, quæ deinde constitui, & certificari debet. & sic aliud est, promittere de cōstituendo dotē, aliud ab initio certam dotem cōstituere, & promittere dotem constitutam. Qui promittit dotem constitutam stiplōne legali obligatur: etiam si pactum sit nudum, & fauorabilem inducit actionem. de hac promissione loquitur tex. in l. i. C. de rei vxo. actio.

5 Qui verò dotem constituendam promittit, is nō aliter obligatur, q̄ si per stipulationem promiserit, d. l. cum post. §. gener. ff. de iure dot. ibi stipulatus fuerit. & l. iij. C. de dot. promis. ibi, ritè promisit, & sic non sufficit promittere, nisi ritè. i. solenniter promittatur: quia nō est dos, sed promissio de dote constituēda: & sic conuentio quædam sine nomine, quæ non est efficax pacto nudo. d. l. iij. C. de dot. promis. sed per stipulationem munienda: sufficit tamen stipulatio legalis, de qua in d. §. si scriptum.

6 Itaq; puto etiam sufficere, si instr̄o scriptum sit, aliquem promisisse. d. §. si scriptum. & erit stipulatio valida, & efficax: tn̄ non competet actio illa priuilegijs vndiq; munita, de qua agitur, in l. i. C. de rei vxo. act. Et quod de dote cōstituenda agatur in d. §. gener, verba legis id ostendunt. ibi INter modū constituendæ dotis. De hac promissione constituendæ dotis loquitur tex. in d. l. i. C. de dot. promis. & rectè dicit, actionem non competere: illam. s. quasi promissa dos sit, & nō præstita. i. illam: de qua in l. vnica. C. de rei vxo. act. Sed non negat, quin alia actio cōpetat: nec negat quin verb. promiserit, inducat stiplōnem iuxta tex. in d. §. si scriptum.

7 Immò ibi subest stipulatio valida, & efficax, d. §. si scriptum.

ſcriptum, ad aliud tamen competens, q̃ ad dotem exigendam. Et ſic diſpoſitio de qua in d.l.i.C.de rei vxo.actio: quæ loquitur de dote conſtituta exigenda: non habet locum in promiſsione dotis incertæ, & conſtituendę, d.l.i.C.de dot.promiſ.

8 Obſtare videtur regula, quod dos data, & promiſſa pari paſſu ambulant.l.vlti.ibi, dederit vel promiſerit.C.de dot.promiſ.l.vt liberis.C. de collationib. l.vlti.C.ſolu.matr.ibi, dos, quæ data dicitur vel promiſſa.l.ſi quis inceſt.C.de inceſt.nup. ibi dos, ſi qua fortè ſolenniter data, aut promiſſa fuerit. Nam & dos promiſſa tantum dos eſt, vt probatur in rub.C. de dot.promiſ.& in d.l.ad exactionem eo.titu.

9 Reſpondeo, & admitto, q dos promiſſa ſit dos, intelligendo de dote conſtituta & certa. Et ita conſtitutam dotem appellat tex.in l.filiæ dotē.C.de colla. Ego loquor de conſtituendo, & dico hanc non eſſe dotem, ſed futura eſt dos. De hac loquitur text.in d. l.cum poſt.§.gener.ff.de iur.dot.& in d.l.i.C.de dot. promiſ. Quum.n.dotem incertam promittit, is neque dat, neq; conſtituit dotem, ſed ſe conſtituturũ promittit, & tenetur ad conſtituendum dotem, non ad dandum dotem, d.l.cum poſt.§.gener.ff.de iure dot. ibi intermodum conſtituendę dotis.

10 Hæc promiſsio non habet priuilegium dotis cõſtitutæ, ſic in ſimili dicimus, q diſpoſitio, de qua in l.ſi quis argentum.C.de donatio.ſ.q donatio, nudo pacto facta, pariat actionem, non habet locum in pmiſsione nuda de donando, vt ſupra dixi.

Idem dico de alijs priuilegijs dotis iam conſtitutæ: hęc enim non competent doti conſtituendæ.

11 Puto igitur, quod promiſsio de dote cõſtituẽda nudo pacto facta, non pariat actionem ex ſtipulatu, licet dos iam conſtituta ſemper habeat ſtipulationẽ l.1.C.de rei vxo.acti. Quod nota pro limitatione ipſius

ſius.l.i.C.de rei vxo.action.Idem dico de priuilegio tacitę hipotecæ,quod competit doti conſtitutæ. l.i. §.& vt plenius.C.de rei vxo.actio.
Nec procedetur die feriato, & ſummariè ad dotem conſtituendam, licet hoc modo procedatur in dote iam conſtituta,Bar.& doct.in l.i.ff.ſoluto mat. Nec
12 etiam procedetur ad exactionem dotis conſtituendæ,abſq; condemnatione,prout fit in exactione dotis iam conſtitutę,d.l.i.§.i.&.§.exactio. &.§.cum autem.&.§.res vxoris eo.tit.& ſic contrà illum,qui dotem conſtituendam promiſit, illa non datur actio, de qua in d.l.i.C.de rei vxor.actio.Ita intelligendus eſt tex.in d.l.i.C.de dot.promiſs. vbi quęſtio eſt ſuper ſpecie actionis,non autem ſuper ſubſtantia: hoc eſt,ibi.non omnis denegatur actio,ſed ſpecies actionis.Loquitur enim de dote conſtituenda tex.ille:nō autem de conſtituta: & propterea rectè dicit, non dari actionem,quaſi dos ſit promiſſa & non pręſtita. Vult dicere,agi non poſſe eo modo, & ea actione qua experimur quando dos fuit promiſſa, & non
13 pręſtita. Dico igitur & admitto, in caſu dotis incertæ, ſeu conſtituendę non dari actionem illā, quæ pro dote conſtituta exigenda ſolet competere: de qua in l.i.C.de rei vxo,&c.Ita loquitur text.in d.l.i. C.de dot.promiſſ.Si tamen promiſsio facta proponatur per ſtipulationem expreſſam,vel legitimam, competet actio ad conſtituendam dotem,&ad eam certificandam,ſeu ad intereſſe: qua dote conſtituta & certificata,deinde competet ad eam exigendam actio illa,quę regulariter pro omni dote exigenda ſolet competere,de qua in dicta l.prima.C. de rei v-
14 xor.actio. Et quod detur actio ad dotem conſtituendam,quādo per ſtipulationem dos incerta fuit promiſſa, probat tex.in dicta l.cum poſt.§.gener.ff. de iure dotium,cum ait.

» Inter modum constituendæ dotis, & corpus ignotũ
» magnam esse differentiam, dos etenim, inquit, pro
» modo facultatum patris, & dignitate mariti consti-
» tui potest. Et sic in casu illo, constituitur dos post promissionem.

Dicam igitur, quod nec eadem actio competet in casu, de quo, in l.i.C.de dot.promiss.attento, q̃ ibi interuenerat stipulatio, vt ostendit verb. Promisit, in instrumento scriptum: & sic stipulatio legalis, d. §.si scriptum, Insti.de inutil.stip.

15 Ex his patet, aliud esse actionem, quæ ad dotem exigẽdam proposita est, aliud, actionem, quę ad dotem constituendam competit.

De hmõi actione loquitur tex.in l.iij.C.de dot.p miss.& quid sit agendum subtiliter intuenti ostẽdit. Casus ibi ponitur de eo, qui nomine puellæ nubẽtis, ritè.i.p stipſonem, dotem se daturum promisit,
» in arbitrio suo. Si is, inquit lex, interpositę stipsō-
» nis fidem non exhibeat competentibus actionibus
» ad repromissi emolumentum, iure iudiciorum, ma-
ritus perueniet. Ex his verbis legis clarè patet competere actionem ad dotem constituẽdam arbitrio boni viri, vt vr̃ expressum in d.l.iij.C.de dot.p miss.& in l.q̃ro, & l.cũ post §.gener.ff.de iure dot.

16 Et aduerte, q tex.in d.l.iij. non sine misterio dicit numero plurali Competentibus actionibus, vt significet, non vna tm̃ actione, sed pluribus, eo casu vtendum esse. Item non dicit lex, exigi dotem, sedq; perueniet ad emolumentum repromissi, & sic non immediatè exiget dotem, sed perueniet ad emolumentum: hoc est ad vtilitatem consequẽdam repromissionis, non vna actione, sed pluribus.

Itaq; actio ex stipulatu dabitur ad cõstituendã dotẽ: qua cõstituta, deinde ad eam exigendã cõpetet, actio, de qua in d.l.vnica.C.de rei vxo.actio.

Ex

17 Ex hoc detegitur error glo. quæ in d.l.iij. verbū, actionibus, exposuit, idest actione. Detegitur etiā error alter glo. in ead. l. iij. quę arbitratur, eo casu certi condictionem competere.

Ego uerius puto, competere actionem ex stipulatu: quia factū hoc casu fuit promissum: & sic incertū: & ppea competit actio ex stipulatu, non autē certi condictio, vt est expressum Inst. de verb. ob. in prī.

18 Detegitur & tertius error gl. & Doct. omnium ī d. l. i. C. de dot. promis. qui colligunt ex eo regulam, ꝙ duo specialia non concurrunt: dum præsupponunt ibi subesse pactum nudum. Dico ego, ibi adesse stipulationem, & quidem validam: & non tantum vnam, sed duas actiones competere, d. l. iij. C. de dot, promiss. & hæc nota, quia cognita sunt paucas, dum tū scias, hunc sensum ad d. l. i. C. de dot. promis. ab egregio Iurisconsulto Hiero. Torniel. qui acutissime indagare, & odorari omnia solet, fuisse animaduersū nume. 59. quo viso, me in eius sententiam antea concurrisse, gratulatus sum.

19 Apparet ex his, ꝙ promissio dotis incertæ, scripta in instrumento stipulationem præ se fert iuxta tex. gñaliter loquentem, in d. §. si scriptum, Inst. de inuti. stip. & iuxta not. in §. vlt. Insti. de fideiuss. & in l. sciendum, infra hoc tit. & in l. i. C. de contrahen. stipu. Infertur ppea, ꝙ qñ quis promittit dotem incertā, non statim agetur ad dotem exigendam, vt sæpe dixi: sed ad eam constituendam, & ea constituta dādū erit aliquod tempus ad soluendū. Non. n. debet creditor venire cū sacco paratus. l. quod dicimus. ff. de sol. Sic dicimus eū, qui promittit se obligaturum ad x. dāda, non statim teneri ad x. Non eñ vult statim teneri: vt sonāt verba: igitur nō debebit statim contra intētionē suā conueniri, arg. l. nō oēs. ff. si cer. pet.

20 Item qui promittit se cōstituturum dotē, obligat ad

factum quia contractus sunt facti.l.consilio in fin.ff. de cura.furio.Probat tex.in l.si pœnam,in fi.inf. eod. vbi si quis hoc modo stipulatus sit. Pecuniā te mihi crediturum spondes? incerta est stipulatio: quia id venit in stipulationem,quod mea interest. Ex quo sequitur,pecuniā peti non posse: quia ad factū quis precisè non tenetur.l.si quis ab alio ff. de re iudi. De quibus vide quæ scribit Dec.in l. cum fundus.§. i.in primo not.nu.2.& seq.ff.si cert.pet.

Itaque in casu proposito prius agetur ad constituendam dotem:deinde dabitur tempus ad soluendū d. l.quod dicimus.ff.de solu.Quæ omnia nota: quia alibi non inueniès ita enucleata· nec forte ab aliquo

21 cogitata.Quod attinet ad principalem articulum: forte obijciet quispiam, nodum in scyrpo quærens, tex.in d.l.i.C.de rei vxo.loqui expresse de dote omni:& ob id negari non posse, ad oēm & quancunque dotem exigendā competere actionem illā: siue certa sit dos,& constituta,siue incerta, & constituēda.

Rñdeo:quod dr̄ de omni dote in d.l.i. intelligi oportet de ea,quæ est verè dos:non aūt de ea,quæ futura est dos:& sic de dote constituta & certa:nō aūt de constituenda & incerta.in qua verb. dotis, vere & propriè non verificatur.Ideo prius dabitur actio ad constituendam dotem:d.l.cum post.§.gener.ff.de iure dot.& d.l.iij.C.de dot.promis.postea exigetur, d.l.iij.& d.l.vnica.C.de rei vxo.actio. Antea autem non fiet exactio,quasi dos sit promissa, & non præstita.d.l.i.C.de dot.promis.Et hæc nota, pro limitatione ad d.l.vnica.superest,vt ampliationibus expeditis ad limitationes transeamus, quas sequenti capite tractandas reseruo.

Promis-

CAP. VII.

PRomißio scripta in instrumento præfefert stipulationem.numero.1.

Quæ conclusio ampliata limitatur.nu.2.

Promißio arguit stipulationem inter præseutes. numero 2 uide nume.3.

Præsentia an præsumatur remißiue nu.4.

Promitto uulgariter scriptum non importat stipulationem nume.5.contra nu 6.

Promitto in scriptura quæ faciat fidem, & quæ tendit ad obligandum importat stipulationem non aliter. 7.

Promissio in contractu innominato non importat stipulationem.nu.8.ratio est nu 9.

Contrarium uerius est.nu.11.& 12.

Pœnitentia in contractu innominato habet locum etiam si subsit stipulatio, secundum Rom.*nu 13. uide nu.15.*

Promißio per testem expressa non denotat stipulationē, nu.16.licet Molin.*contra sentiat.nu.17*

Promitto stipulationem non importat.In pacto quod per se efficax est,nu.18.ego contra,nu.19. & quid in contractu innominato.nu.20.

1 EX his,quæ hactenus fuerunt tractata,fit conclusio.ꝙ verb.Promitto in instrō dotis incertę, importat stipulationem, per l.cum post.§.gener.ff. de iure dot.& l.iij.C.de dot. promiss. Ita procedit tex.in l.i.C.de dot. promiss.Et ex his habes ampliationem ad regulam, de

qua in d.§.si scriptum.Insti.de inutilib. stipul. quam etiam probat Alex.in l.sciendum,infra eo. numer.2. licet his rationibus non vtatur,quib.ego nixus sum.

Idem probat Aquen.hoc loco,& Brun.in tract.de form.in artic.de prob.& præsumpt.solenn.num.92. vers.secundò limita.& Torniel.hic nu.59. Ad tex.in d.l.i.C.de dot.promiss.variè respondent:vera tñ est responsio,quam ego paulò ante assignaui, â nemine animaduersam. Tametsi fortè crebrior est opinio cõtraria,quam tenet Bald.in d.l.i.C.de dot. promiss.& ibi Saly.& Ang.& Aret.in d.l.sciendum, infra eo.& ibi Curt.in additio.ad Alex.communem attestatur.

2 Limitatur principalis conclusio, vt procedat, dũmodo res inter præsentes acta fuerit: Secus inter absentes.Tunc promissio scripta non importat stipulationem,vt est expressum in l.i.C.de contrah. stip.& in l.Titia.§.pen.infra eo.Quę limitatio non habet cõtradicentem.Sed de eo tantum disceptatur,an & qñ negotium inter præsentes gestum esse præsumatur. In hoc sunt opiniones. Glo.in l.i.C.de contrah.stipul.dicit,presumi,actum esse inter præsentes id, de quo scriptum apparet: sequitur Imol.consil.viij. & Boer.decisio.ccliij.colum.i.in fi.

3 Contrarium verius videtur per text. in l.pe.C.de contrahen.stipula.& in l.ij.C.de stat. & imagin.vbi not.Bar.Bal.& Pau.Castren.Quod & probat hoc loco Molin.nume.38. Oportet igitur,vt ex scriptura aliquo modo percipi possit, rem inter præsentes actam fuisse,vt in l.Tutor.§.penul.ff.de vsur. in verb. placitis inter nos,& in d.l.penul.C. de contrahenda & committen.stipula.

4 Amplius tentat Molin.nume.38.& 41.pręsentiam præsumi,si in scriptura adsit verb.Promitto,vel spõdeo,cuius distinctio mihi non placet. Tu de præsentia præsumenda,vide quę trad.Imo. & Aret.in l. Titia

Titia.§.penul.infra eod.& pulchre declarat Alcia.in l.i.in princ.colum.viij.nu.35.infra eod.

5 Limitatur ſecundo,vt procedat quando verb.,promitto latinè ſcriptũ eſt,ſic loquitur tex.in d.§.ſi ſcriptum,Inſti.de inutil.ſtipula. Ita procedat communis.Secus ſi vulgari ſermone dicatur,Ti prometto. Tunc attenditur cõmunis vſus loquendi vulgariũ, etiam Modernus,vt per Docto.in Rubric.ff.de noui operis nunciatio.& ita concordantur opiniones. Et ita ſenſere Ange.& Iaſo.ſi rectè inſpiciatur, licet docto.non aduertant.

6 Caue tñ:quia non reperit mutata ſignificatio verbi,ex latino in vernaculum tranſlati,eodem ſono & eadem ſignificatione retenta.Ideo forte adhuc tenẽda eſt communis concluſio in hmõi verbo vulgariter prolata,vt conuentiones faciliorem habeant exitum.Quod et ſentit Ang.Are.in d.§.ſi ſcriptũ.& Soc. in cõſi.cclxvij.quos refert & ſequit Cagno.in d.l.lecta nu.92.in iiij.limit.& Leo.nu.65.contra Pau.caſt. in l.i.C.de vſur.& Iaſ.in d.l.lecta,col.iiij.

7 Limitatur tertio vt procedat in ſcriptura, quę fidem faciat:hęc.n.continẽtur appellatione inſtrumẽti.Alias ſecus.Soc.cõnſi.lxij.lib.i.Deci.in rub.de fide inſtr.in fi.nume.4.Cagno.admittit,in d.l.lecta, numero nonageſimoſecundo.

Idem eſt, ſi ſcriptura huiuſmodi facta non fuerit ad obligandum,vt trad.Alex.in conſi.xiij.nu.5.libr. primo,per ea,quæ not.in l.i.C.de vſur.

8 Limitatur principalis concluſio, vt non habeat locum. In ſcriptura in qua contractus innominatus, ſeu conuentio ob rem dat continetur,tunc enim promiſsionis verbum ſtipulationem non importat, Sed pactionem nudam, ita limitat Bald.in l.ſicut.ff. de actionibus, & obligation.& hanc ſingularem limitationem vocat Alexand.in d.l.lecta, vt refert

& probat Cur. in d.l. sciendum, in additio. ad Alexã. infra eo. Idem probat Bal. in l. si pecuniam, in princ. ff. de cond. inde. tuetur Alex. in d.l. sciendum, col. ij. ante med. nu. 3. subobscurè sentit Leo. hic, nu. 77. firmat Cagn. in d.l. lecta, nu. 92. in tertia limita. post Aquen. in d.l. sciendum, vt Bru. de forma, in articu. de probat. form. colum. xxx.

9 Ratio illa adducitur, quia stipulatio repugnat naturæ contractuum innominatorum, alter enim est firmissimus, & inuariabilis contractus. alter ambulatorius, & debilis. sola conuentione nuda munitus. l. ex placito. C. de rerum permuta. l. si pecuniam. ff. de cond. ob cau. cum itaq; natura contractus innominati ea sit, vt actioni non pariat nisi traditione facta l. naturales. §. i. ff. de præsc. ver. verb. promitto, quod est æquiuocum, & etiam nudæ pactioni opportunum, l. sciendum. §. dictum. ff. de ædil. edict. accipietur ſm materiam subiectã pro nuda conuentione ſm Alex.

10 Alioqui si pro stipulatione acciperetur actionem produceret, & ex innominato efficeretur nominatus contractus, aut saltem eius naturam assequeretur, & efficax fieret, d.l. ex placito. C. de rerum permut. l. cum precibus, eo. ti. l. siue apud acta. C. de transac. Alexã. in d.l. sciendum, col. ij. ante med. num. 3.

11 Contrariam sniam probat Sal. in l. sicut. ff. de act. & Rom. in d.l. sciendum, & ibi Are. Idem tẽ Ias. in d. l. lecta, col. iiij. circa med. in iiij. limi. alleg. Bar. in l. ex placito. C. de rerum permu. qui tamen postea inclinat in sniam Alex. hanc tenet Crot. in d.l. sciendum, nu. 5. quæ opinio fulcitur ex eo q text. in d. §. si scriptum, Insti. de inuti. stip. simpliciter loquitur nec distinguit pactum nudum ab innominato cõtractu, ergo nec nos distinguere debemus. l. de pretio. ff. de publicia. l. i. §. generaliter. ff. de leg. præst.

12 Secũdo probatur in l. ex placito, C. de rer. permu.

vbi

vbi stipulatio subiecta hmõi conuentioni cõfirmat illum,& actionem parit,nec distinguit stiplõnẽ verbis claris factam,·ab presumpta seu ficta,qualitercũque igitur interuenerit stipulatio resultabit effectus de quo in d.l.ex placito.Igitur idem erit in stiplone, quã præ se fert promissio in ĩstrumẽto scripta,quia hæc perinde est ac si esset expressim facta,d.§.si scri-
13 ptum. Tertio fm Roman. penitentianõ cessat in cõtractibus inhominatis ẽt post stipulationem, l.cũ mota.C.de transac.quia stipulatio assumit naturam cõtractus cui applicatur,l.i.§.si quis sub conditione ff.vt leg.nom.cauea.l.si stipulatus,in prin. ff.de vsu. l.miles.§.decem,&.§.is qui.ff.de re iud. & sic cessat timor repugnãtiæ fm Rom.& Crot.qui tñ dicit solutionem argumenti pendere ab illo articulo vtrum stipulatio adiecta cõtractui innominato assumat e-
14 ius naturam, de quo postea videbimus: Mihi vr̃ oportere nos anxios esse de hoc,nam sunt compatibilia ꝙ fiat contractus innominatus, & ꝙ statim subijci posit stipulatio .d.l. ex placito.C.de rer.pmu. sed difficultas cõsistit in eo an text.in d.§. si scriptũ, qui simpliciter loquitur habeat locum in omni stipulatione,ẽt legali,quod ego opinor,& sic verior videtur sententia Roma.

15 Non obst.ꝙ contrahentes velint facere cõuẽtionem innominatam,& ꝙ non vltra intẽtionem obligẽtur,l.nõ omnis.ff.si cer.peta.Rñdeo apparere etiã ex sequẽtib. verbis,& sic ex promissione scripta voluisse partes hunc cõtractum parereactionẽ.Iuxta l. ex placito.C.de rerum permu.quorũ mens intelligitur esse consona verbis l.labeo.ff.de supp. leg. & fm significationem legalem,de qua in d.§.si scriptum, an aũt post stipulationem locus sit penitẽtiæ. hec est alia quæstio,de qua infra suo loco tractabitur.

16 Limitatur secũdo vt non procedat in teste,qui de

ponit aliquem promisisse titio decem, tunc intelligitur pacto nudo id factum fuisse non per stipulationem, hoc probat expresse tex. in l. prima. C. de vsur. & ibi Bald. & Alexan. in l. prima. colum. i. in fi. numero. 6. ff. de pact. & in consi. xvi. colu. ij. nume. 5. libr. ij & in consi. cclxxiij. nume. 8. libro. vij. Anchar. consil. cccxxij. Aret. in l. Titia. §. secundo, infra eodem, Moder. in d. l. lecta, in additio. ad Barto. Galliau. hoc loco, nume. 42. & Alciat. nu. 5. rationem adducit Bald. quia testis de his tantum, quæ sensu corporeo percipiũtur testimonium dicere debet. l. testium. C. de te-
17 stibus. Ideo in casu proposito debet dicere se audiuisse titium interrogantem, & mæuium, respondendo promittẽtem, alioqui si vnico verbo se expediat dicendo eum promisisse, stipulationem non probat, vt scribit Bald. in d. l. prima. C. de vsuris, & latius explicat hoc loco Leon. numero. 63. manifesta est differentia, inter testes, & scripturam, & text. in d. §. si ita scriptum, loquitur de promissione scripta, non autẽ testificatæ quicquid dicat Garz. in l. prima, columna octaua, nume. 28. & 29. ff. de pactis, qui non leges, quas habemus interpretatur, sed quas ferre oportuisse somnia comminiscitur, & in medium adducit cuius errorem amplectitur Carol. Moli. nu. 42.

18 Limitatur etiam secundum quosdam, vt non procedat in casibus, in quibus pactum nudum est efficax, & actionem producit, quia eo casu superfluã est stipulatio, ita Crott. in d. l. sciendum, colum. i. in fine, nume. 3. mihi verius videtur stipulationem præualere. Ideo in casibus, quibus si abesset stipulatio, constituta contraheretur, cessat, si adijciatur stipulatio, Insti. de actionibus. §. de constituta, & omnes fatẽtur cuilibet cõtractui accedere posse stipulationẽ, quod cum in expressa admittatur.

19 Idem ego & in legitima stipulatione admittendũ esse

eſſe arbitror, noſtra etenim intereſt plures actiones habere, l. cum filius. §. varijs. ff. de legatis ſecundo, quod ſi forte alteram actionem ſupprimi oporteat, pactũ nudum non veſtiri eo caſu contendã, quia conuẽtio ſtipſone vellata, ſiue expreſſa, ſiue præſumpta, ſiue ficta, non dicitur nuda. Ideo fruſtra recurrimus ad legis auxilium vt ab ea veſtiatur, facit text. in d. §. de conſtituta. Inſti. de actio.

20 An autem in contractu nominato, verbum promiſsio ſcriptum importet ſtipulationem, vide Aretinum in conſilio cxiij. cuius opinionem ſequuntur Moder. in dicta lege lecta, in addition. ad Bartol. numero duodecimo.

Si vero in inſtrumento pactum exprimatur licet deinde ſubijciatur promitto, nihil releuat, intelligitur enim promiſiſſe pacto, ſcilicet nudo, & in claris non eſt opus coniecturis, ita concludit Lancelot. Deci. in l. ſi pacto quo pœnam per illũ textum. C. de pactis, & probant Moder. in d. l. lecta. in addition. ad Bar. nu. 12. Et quid de promiſsione pœne, ſeu vſurarum vide Bal. in l. i. col. 2 C. de vſu. qui negat accipi pro ſtipulatione, Sal. contra cuius opin. eſt verior, quod etiam tenuit Rom. in d. l. ſciendum, inf. eo.

CAMILLI PLAVTII IVRISCONSVLTI FONTANELLATENSIS, COMMENTARIORVM AD RVB. *ff. De verborum obligation.*

LIBER VI.

De Pacto Caput Primum.

PACTVM *quid sit, nu. 1.*
Pacti appellatio latißima est prout, & conuentionis. nu. 1.
Conuentio in diffinitione pacti est genus, numero. 2.
Conuentionis uerbum generalißimum est, nu. 2.
Pactio & conuentio, quando idem significent nu. 2.
Pactum in specie sumptum stricte accipitur, nu. 3.
Pactum in specie pro nuda conuentione accipitur. nu. 3.
Etiam in instrumento scriptum, nu. 3.
Pacti diffinitio, seu descriptio, nu 4.
Hæc patitur difficultatē, circa uerba, placitū et cōsensus.

1 TERTIVS est articulus de pacto quod est duorum pluriū ve in idem placitū & consensus, l. i. ff. de pact. l. pactum. ff. de polli. de qua diffinitione, seu descriptione paulo infra tractabitur, huius verbi latissima est significatio, omne .n. in quod fuerit consensum, rectū appellabitur pactum, d. l. i. Abb. in c. i. col.

col.ij.de pact.glo.in l.i.in prin.in verb. figuris, in ti. ff.de act.Sanseue.de pact.q.iij.Rapha.Cuma.in l i.§. si quis ita inf.eo.Gallia.hoc loco,nu.46.Leon.nu. 80 hoc casu nō minus late patet pactionis q̃ cōuentionis significatio,vt tradunt Gallia.& Leo.cōtra Ias.

2 Aduerte in diffinitione pacti conuentio ponitur tanq̃ genus,l.pactum.ff.de pollic.ergo conuentio latius patet q̃ pactum,etiam in genere sumptum. Secūdo aduerte cōuentionis verbū latius patet, q̃ vt ad contractus & distractus referatur,nam verificatur etiam in congregatione corporali,d.l.i.§.cōuētionis.ff.de pac.ergo recte dicimus cōuentionis uerbum latius patere,q̃ pacti,si tñ loquemur de oblōne contrahēda pactio,&conuentio idem significant & in hoc sensu procedunt tradita per doct.

3 Alio modo hoc est in specie pōt accipi pactum & tunc angusta est eius significatio, & differt à stipulatione,& pro nuda cōuētione accipitur quæ actionē nō pariat.l.iurisgentium.§.igitur nuda.ff. de pactis, vbi Bar.tradit,& Abb.in d.c.i.de pact. & Sanseuer. de pac.q.iiij.Gallia.hoc loco,nu.46.Cagn. in l.lecta, nu:41.ff.si cer.pe.Leo.hic num.83,In dubio aūt pacti aplōne intelligimus de pacto in specie,hoc est de nudo,vt per Cagn.in d.l lecta,nu.46.& hoc adeo verū est,vt ēt in instrō scriptum,pro nuda pactione non autem pro stiplōne accipi debeat,vt tradit Sanseue. de pac.q.iiij.Gallia.hoc loco,nu.46.

4 Quod attinet ad pacti definitionem,quam descriptionem esse mauult Corn.in cōsi.xxv.col. iiij.libr. iiij.& Iac.Nig.hoc loco,col.ix.in fi.nu. 34. sic describitur,pactum est duorū,pluriūve in idem placitum, & cōsensus,l.i.§.i.ff.de pact.l.pactum.ff.de pollic.cū qua definitione trāseūt cōiter doc.patitur tñ nō nullā difficultatem pp illa verba,placitū,& consensus, quorum alterū, tm̄ in diffinitione tradēda videbat

sufficere,

sufficere, & sic superfluit alterum contra. l.i. ff. quod met. cau. de qua in re vide, quæ seq. cap. sũ dicturus.

CAP. II.

Verba placitum, & cõsensus in diffinitione pacti quo modo accipi debeant. nu. 1. & per totum.
Copula, diuersa coniungit. nu. 1.
Adiectiuum resoluitur quando in accidens alterius. nu. 2.
Dura interpretatio reijcitur. nu. 3.
Pactum sine placito. i. sine spontaneo consensu. nu. 3.
Et pro idest inter duo adiectiua idem significantia. nu. 4.
Placitum pro uoluntate tacita, consensus pro expressa accipitur, numero. 6.
Copula requirit concursus utriusque. nu. 6.
Placere quod potest, in quo non consentio. nu. 7.
Placitum in corde retentum non sufficit in pacto, nu. 8.
Ornatus causa multa tolerantur, nu. 8.

1 CIRCA definitionem, seu descriptionẽ pacti, de qua in l.i. ff. de pact. laborãt Docto. propter illa verba placitum, & consensus. Demum in eam itum est sententiam, vt exponantur, p eo, quod est placitus consensus, ita glos. Bar. & alij frequentius responderunt, sic dicimus.
2 Arma virumq; cano. i. virum armatum. similis est expositio in l.i. ff. de tutel. ibi, vis atque potestas, id est violenta potestas: vt ibi per glos. Rõ huiusce interpretationis ea adducit, quia natura copulę est, vt diuersa coniungat. Glo. & doct. in rub. ff. de iur. & facti igno. c. quærela, cum ibi. not. de electio.

Sanè

2 Sane placitum & consensus nō sunt diuersa: Ideo nō pōt stare copulatiuè. Ex hęc euenit vt fateri oporteat, alterum resolui, vt sit accidēs alterius, & sic substantiuum resoluitur in adiectiuum: Quamobrē exponitur placitū & consensus pro eo quod est, placitus cōsensus. Et q̄ ita debeat resolui tenent multi, p̄cipuè Abb. & Fel. in c. iij. col. ix. de rescr. nu. 33. versic. fallit secundo Iaf. in l. i. col. vij. circa fi. ff. de iust. & iu: Bar. in l. i. ff. de pact. & ibidem Aquen. nu. 23.

3 Hoc non admittit Cagn. in rub. C. de pact. nume. 10. quia dura est, & in solens expositio, & propterea reijcienda videtur, per l. ij. & ibi glo. C. de condic. inser. & l. conuenticulam. C. de episc. & cle. Secundo quia reperitur conuentio, seu pactum sine placito. i. sine spontaneo consensu, quod euenit in eo qui vi, aut metu paciscitur. Est enim uolūtas, q̄q̄ coacta est. l. & eleganter in prin. ff. de dolo. l. si mulier. §. si motu. ff. quod met. cau. Tamen expositio illa præsupponit, quod non fiat pactum, sine placito. i. spontaneo consensu: quod falsum est. Ideo huiusmodi interpretatio non est admittenda.

4 Abb. in c. monasteria, de vita & honest. cler. exponit, &, pro, idest. Ita exponit Cagno. in d. rubri. C. de pact. nu. 11. sic accipiatur in l. si venditione. ff. de euictio. & in c. cupientes. §. denique, de electio. lib. vi. de qua interpretatione, multum gloriatur Cagnol. nume. 11. & per hanc vitiatur s̄m eum superfluitas, licet apponantnr duo verba idem significantia. Ex quo .n. alterum ad alterius declarationem adijcitur, neutrum erit superfluum, Fely. in Proœmio decret. Rex pacificus, col. vlti. glo. in c. i. in verb. filio, de elect. lib. vi. Dec. in l. ij. §. vlti. col. vltima. ff. si cer. pet.

5 Hæc interpretatio mihi nō placet: quia cogit nos recedere à propria significatione verbi contra regulam, de qua in l. non aliter. ff. de legatis. iij. maximè in

diffinitioni

factum quia contractus sunt factu. l. consilio in fin. ff. de cura. furio. Probat tex. in l. si pœnam, in fi. inf. eod. vbi si quis hoc modo stipulatus sit. Pecuniā te mihi crediturum spondes? incerta est stipulatio: quia id venit in stipulationem, quod mea interest. Ex quo sequitur, pecuniā peti non posse: quia ad factū quis precisè non tenetur. l. si quis ab alio ff. de re iudi. De quibus vide quæ scribit Dec. in l. cum fundus. §. i. in primo not. nu. 2. & seq. ff. si cert. pet.
Itaque in casu proposito prius agetur ad constituendam dotem: deinde dabitur tempus ad soluendū d. l. quod dicimus. ff. de solu. Quæ omnia nota: quia alibi non inueniès ita enucleata· nec forte ab aliquo
21 cogitata. Quod attinet ad principalem articulum: forte obijciet quispiam, nodum in scyrpo quęrens, tex. in d. l. i. C. de rei vxo. loqui expresse de dote omni: & ob id negari non posse, ad oēm & quancunque dotem exigendā competere actionem illā: siue certa sit dos, & constituta, siue incerta, & constituēda.

Rñdeo: quod dr̃ de omni dote in d. l. i. intelligi oportet de ea, quæ est verè dos: non aūt de ea, quæ futura est dos: & sic de dote constituta & certa: nō aūt de constituenda & incerta. in qua verb. dotis, vere & propriè non verificatur. Ideo prius dabitur actio ad constituendam dotem: d. l. cum post. §. gener. ff. de iure dot. & d. l. iij. C. de dot. promis. postea exigetur, d. l. iij. & d. l. vnica. C. de rei vxo. actio. Antea autem non fiet exactio, quasi dos sit promissa, & non præstita. d. l. i. C. de dot. promis. Et hæc nota, pro limitatione ad d. l. vnica. superest, vt ampliationibus expeditis ad limitationes transeamus, quas sequenti capite tractandas reseruo.

Promis-

CAP. VII.

Promißio ſcripta in inſtrumento præſefert ſtipulationem. numero. 1.

Quæ concluſio ampliata limitatur. nu. 2.

Promißio arguit ſtipulationem inter præſentes. numero 2 uide nume. 3.

Præſentia an præſumatur remißiue nu. 4.

Promitto uulgariter ſcriptum non importat ſtipulationem nume. 5. contra nu 6.

Promitto in ſcriptura quæ faciat fidem, & quæ tendit ad obligandum importat ſtipulationem non aliter. 7.

Promiſsio in contractu innominato non importat ſtipulationem. nu. 8. ratio eſt nu 9.

Contrarium uerius eſt. nu. 11. & 12.

Pœnitentia in contractu innominato habet locum etiam ſi ſubſit ſtipulatio, ſecundum Rom. *nu 13. uide nu. 15.*

Promißio per teſtem expreſſa non denotat ſtipulationẽ, nu. 16. licet Molin. *contra ſentiat. nu. 17*

Promitto ſtipulationem non importat. In *pacto quod per ſe efficax eſt, nu. 18. ego contra, nu. 19. & quid in contractu innominato. nu. 20.*

1 EX his, quæ hactenus fuerunt tractata, fit concluſio. ꝙ verb. Promitto in inſtrō dotis incertę, importat ſtipulationem, per l. cum poſt. §. gener. ff. de iure dot. & l. iij. C. de dot. promiſ. Ita procedit tex. in l. i. C. de dot. promiſſ. Et ex his habes ampliationem ad regulam, de

qua in d.§.si scriptum.Insti.de inutilib. stipul. quam etiam probat Alex.in l.sciendum,infra eo. numer.2. licet his rationibus non vtatur,quib.ego nixus sum.

Idem probat Aquen.hoc loco,& Brun.in tract.de form.in artic.de prob.& præsumpt.solenn.num.92. vers.secundò limita.& Torniel.hic nu.59. Ad tex,in d.l.i.C.de dot.promiss.variè respondent:vera tñ est responsio,quam ego paulò ante assignaui,à nemine animaduersam. Tametsi fortè crebrior est opinio cõ traria,quam tenet Bald.in d.l.i.C.de dot. promiss.& ibi Saly.& Ang.& Aret.in d.l.sciendum, infra eo.& ibi Curt.in additio.ad Alex.communem attestatur.

2 Limitatur principalis conclusio, vt procedat, dũmodo res inter præsentes acta fuerit: Secus inter absentes.Tunc promissio scripta non importat stipulationem,vt est expressum in l.i.C.de contrah. stip.& in l.Titia.§.pen.infra eo. Quę limitatio non habet cõtradicentem.Sed de eo tantum disceptatur,an & qñ negotium inter præsentes gestum esse præsumatur. In hoc sunt opiniones. Glo.in l.i.C.de contrah.stipul.dicit,presumi,actum esse inter præsentes id, de quo scriptum apparet: sequitur Imol.consil.viij. & Boer.decisio.cccliij.colum.i.in fi.

3 Contrarium verius videtur per text. in l.pe.C.de contrahen.stipula.& in l.ij.C.de stat. & imagin.vbi not.Bar.Bal.& Pau.Castren.Quod & probat hoc loco Molin.nume.38. Oportet igitur,vt ex scriptura aliquo modo percipi posit, rem inter præsentes actam fuisse,vt in l.Tutor.§.penul.ff.de vsur. in verb. placitis inter nos,& in d.l.penul.C. de contrahenda & committen.stipula.

4 Amplius tentat Molin.nume.38.& 41.pręsentiam præsumi,si in scriptura adsit verb.Promitto,vel spõdeo,cuius distinctio mihi non placet. Tu de præsentia præsumenda,vide quę trad.Imo.& Aret.in l. Titia

Titia.§.penul.infra eod.& pulchre declarat Alcia.in l.i.in princ.colum.viij.nu.35.infra eod.

5 Limitatur secundo,vt procedat quando verb.promitto latinè scriptũ est,sic loquitur tex.in d.§.si scriptum,Insti.de inutil.stipula. Ita procedat communis.Secus si vulgari sermone dicatur,Ti prometto. Tunc attenditur cõmunis vsus loquendi vulgariũ, etiam Modernus,vt per Docto.in Rubric.ff.de noui operis nunciatio. & ita concordantur opiniones. Et ita sensere Ange.& Iaso.si rectè inspiciatur, licet docto.non aduertant.

6 Caue tñ:quia non reperit mutata significatio verbi,ex latino in vernaculum translati,eodem sono & eadem significatione retenta.Ideo forte adhuc tenẽda est communis conclusio in hmõi verbo vulgariter prolata,vt conuentiones faciliorem habeant exitus. Quod et sentit Ang.Are.in d.§.si scriptũ.& Soc. in cõsi.cclxvij.quos refert & sequit Cagno. in d.l.lecta nu.92.in iiij.limit.& Leo.nu.65.contra Pau. cast. in l.i.C.de vsur.& Ias.in d.l.lecta,col.iiij.

7 Limitatur tertio vt procedat in scriptura, quę fidem faciat:hęc.n.continẽtur appellatione instrumẽti:Aliàs secus.Soc.cõnsi.lxij.lib.i.Deci.in rub.de fide instr.in fi.nume.4.Cagno.admittit,in d.l.lecta, numero nonagesimosecundo.

Idem est, si scriptura huiusmodi facta non fuerit ad obligandum,vt trad.Alex.in consi.xiij.nu.5.libr. primo,per ea,quæ not.in l.i.C.de vsur.

8 Limitatur principalis conclusio, vt non habeat locum. In scriptura in qua contractus innominatus, seu conuentio ob rem dat continetur,tunc enim promissionis verbum stipulationem non importat, Sed pactionem nudam. ita limitat Bald.in l.sicut.ff. de actionibus, & obligation. & hanc singularem limitationem vocat Alexand.in d.l.lecta, vt refert

& probat Cur. in d. l. sciendum, in additio. ad Alexā. infra eo. Idem probat Bal. in l. si pecuniam, in princ. ff. de cond. inde. tuetur Alex. in d. l. sciendum, col. ij. ante med. nu. 3. subobscurè sentit Leo. hic, nu. 77. firmat Cagn. in d. l. lecta, nu. 92. in tertia limita. post Aquen. in d. l. sciendum, vt Bru. de forma, in articu. de probat. form. colum. xxx.

9 Ratio illa adducitur, quia stipulatio repugnat naturæ contractuum innominatorum, alter eñi est firmissimus, & inuariabilis contractus, alter ambulatorius, & debilis. sola conuentione nuda munitus. l. ex placito. C. de rerum permuta. l. si pecuniam. ff. de cond. ob cau. cum itaq; natura contractus innominati ea sit, vt actioni non pariat nisi traditione facta l. naturales. §. i. ff. de præsc. ver. verb. promitto, qđ est æquiuocum, & etiam nudæ pactioni opportunum, l. sciendum. §. dictum. ff. de ædil. edict. accipietur fm materiam subiectā pro nuda conuentione fm Alex.

10 Alioqui si pro stipulatione acciperetur actionem p̄duceret, & ex înominato efficeretur nominatus cōtractus, aut saltem eius naturam assequeretur, & efficax fieret, d. l. ex placito. C. de rerum permut. l. cum precibus, eo. ti. l. siue apud acta. C. de transac. Alexā. in d. l. sciendum, col. ij. ante med. num. 3.

11 Contrariam sñiam probat Sal. in l. sicut. ff. de act. & Rom. in d. l. sciendum, & ibi Are. Idem tȝ Ias. in d. l. lecta, col. iiij. circa med. in iiij. limi. alleg. Bar. in l. ex placito. C. de rerum permu. qui tamen postea inclinat in sñiam Alex. hanc tenet Crot. in d. l. sciendum, nu. 5. quæ opinio fulcitur ex eo φ text. in d. §. si scriptum, Insti. de inuti. stip. simpliciter loquitur nec distinguit pactum nudum ab innominato cōtractu, ergo nec nos distinguere debemus. l. de pretio. ff. de publicia. l. i. §. generaliter. ff. de leg. præst.

12 Secūdo probatur in l. ex placito, C. de rer. permu. vbi

vbi stipulatio subiecta hmõi conuentioni cõfirmat illum,& actionem parit,nec distinguit stiplõnē verbis claris factam, ab præsumpta seu ficta,qualitercũque igitur interuenerit stipulatio resultabit effectus de quo in d.l.ex placito.Igitur idem erit in stiplõne, quã præ se fert promissio in ĩstrumēto scripta,quia hæc perinde est ac si esset expressim facta,d.§.si scri-
13 ptum. Tertio fm Roman. pęnitentianõ cessat in cõtractibus inhominatis ēt post stipulationem,l.cã mota.C.de transac.quia stipulatio assumit naturam cõtractus cui applicatur,l.i.§.si quis sub conditione ff.vt leg.nom.cauea.l.si stipulatus,in prin. ff.de vsu. l.miles.§.decem,&.§.is qui.ff.de re iud. & sic cessat timor repugnãtiæ fm Rom.& Crot.qui tñ dicit solutionem argumenti pendere ab illo articulo vtrum stipulatio adiecta cõtractui innominato assumat e-
14 ius naturam, de quo postea videbimus: Mihi vr̃ oportere nos anxios esse de hoc,nam sunt compatibilia ꝙ fiat contractus innominatus, & ꝙ statim subijci possit stipulatio .d.l. ex placito.C.de rer.pmu. sed difficultas cõsistit in eo an text.in d.§. si scriptũ, qui simpliciter loquitur habeat locum in omni stipulatione,ēt legali,quod ego opinor,&sic verior videtur sententia Roma.
15 Non obst.ꝙ contrahentes velint facere cõuētionem innominatam,& ꝙ non vltra intētionem obligētur,l.nõ omnis.ff.si cer.peta.Rñdeo apparere etiã ex sequētib. verbis,& sic ex promissione scripta voluisse partes hunc cõtractum parereactionē.Iuxta l. ex placito.C.de rerum permu.quorũ mens intelligitur esse consona verbis l.labeo.ff.de supp. leg. & fm significationem legalem,de qua in d.§.si scriptum, an aũt post stipulationem locus sit pęnitētię. hęc est alia quæstio,de qua infra suo loco tractabitur.
16 Limitatur secũdo vt non procedat in teste,qui de

ponit aliquem promisisse titio decem, tunc intelligitur pacto nudo id factum fuisse non per stipulationem, hoc probat expresse tex. in l. prima. C. de usur. & ibi Bald. & Alexan. in l. prima. colum. i. in si. numero. 6. ff. de pact. & in consi. xvi. colu. ij. nume. 5. libr. ij & in consi. cclxxiij. nume. 8. libro. vij. Anchar. consil. cccxxij. Aret. in l. Titia. §. secundo, infra eodem, Moder. in d. l. lecta, in additio. ad Barto. Galliau. hoc loco, nume. 42. & Alciat. nu. 5. rationem adducit Bald. quia testis de his tantum, quæ sensu corporeo percipiuntur testimonium dicere debet. l. testium. C. de te-
17 stibus. Ideo in casu proposito debet dicere se audiuisse titium interrogantem, & mæuium, respondendo promittẽtem, alioqui si vnico verbo se expediat dicendo eum promisisse, stipulationem non probat, vt scribit Bald. in d. l. prima. C. de vsuris, & latius explicat hoc loco Leon. numero. 63. manifesta est differentia, inter testes, & scripturam, & text. in d. §. si ita scriptum, loquitur de promissione scripta, non autẽ testificatæ quicquid dicat Garz. in l. prima, columna octaua, nume. 28. & 29. ff. de pactis, qui non leges, quas habemus interpretatur, sed quas ferre oportuisse somnia comminiscitur, & in medium adducit cuius errorem amplectitur Carol. Moli. nu. 42.

18 Limitatur etiam secundum quosdam, vt non procedat in casibus, in quibus pactum nudum est efficax, & actionem producit, quia eo casu superfluã est stipulatio, ita Crott. in d. l. sciendum, colum. i. in fine, nume. 3. mihi verius videtur stipulationem prævalere. Ideo in casibus, quibus si abesset stipulatio, constituta contraheretur, cessat, si adijciatur stipulatio, Insti. de actionibus. §. de constituta, & omnes fatẽtur cuilibet cõtractui accedere posse stipulationẽ, quod cum in expressa admittatur.

19 Idem ego & in legitima stipulatione admittendũ esse

esse arbitror, nostra etenim interest plures actiones habere, l.cum filius.§.varijs.ff.de legatis secundo, ꝙ si forte alteram actionem supprimi oporteat, pactū nudum non vestiri eo casu contendā, quia conuētio stipſone vellata, siue expressa, siue præsumpta, siue ficta, non dicitur nuda. Ideo frustra recurrimus ad legis auxilium vt ab ea vestiatur, facit text.in d.§.de constituta.Insti.de actio.

20 An autem in contractu nominato, verbum promissio scriptum importet stipulationem, vide Aretinum in consilio cxiij.cuius opinionem sequuntur Moder.in dicta lege lecta, in addition. ad Bartol. numero duodecimo.

Si vero in instrumento pactum exprimatur licet deinde subijciatur promitto, nihil releuat, intelligitur enim promisisse pacto, scilicet nudo, & in claris non est opus coniecturis, ita concludit Lancellot.Deci.in l.si pacto quo pœnam per illū textum.C.de pactis, & probant Moder.in d.l.lecta.in addition. ad Bar.nu.12.Et quid de promissione pœne, seu vsurarum vide Bal.in l.i. col. 2 C.de vsu.qui negat accipi ꝓ stipulatione, Sal.contra cuius opin.est verior, ꝙ etiam tenuit Rom. in d.l. sciendum, inf. co.

CAMILLI

CAMILLI PLAVTII IVRISCONSVLTI FONTANELLATENSIS, COMMENTARIORVM AD RVB:

.ff. *De verborum obligation.*

LIBER VI.

De Pacto Caput Primum.

PACTVM *quid sit, nu. 1.*
Pacti appellatio latißima est prout, & conuentionis. nu. 1.
Conuentio in diffinitione pacti est genus, numero. 2.
Conuentionis uerbum generalißimum est, nu. 2.
Pactio & conuentio, quando idem significent nu. 2:
Pactum in specie sumptum stricte accipitur, nu. 3.
Pactum in specie pro nuda conuentione accipitur. nu. 3.
Etiam in instrumento scriptum, nu. 3.
Pacti diffinitio, seu descriptio, nu 4.
Hæc patitur difficultatē, circa uerba, placitū et cōsensus.

1 TERTIVS est articulus de pacto quod est duorum pluriū ve in idem placitū & consensus, l. i. ff. de pact. l. pactum. ff. de polli. de qua diffinitione, seu descriptione paulo infra tractabitur, huius verbi latissima est significatio, omne .n. in quod fuerit consensum, rectū appellabitur pactum. d. l. i. Abb. in c. i. col.

col.ij.de pact.glo.in l.i.in prin.in verb. figuris, in fi. ff.de act.Sanseue.de pact.q.iij.Rapha.Cuma.in l i.§. si quis ita inf.eo.Gallia.hoc loco,nu.46.Leon.nu. 80 hoc casu nō minus late patet pactionis q̄ cōuentionis significatio,vt tradunt Gallia.& Leo.cōtra Ias.

2 Aduerte in diffinitione pacti conuentio ponitur tanq̄ genus,l.pactum.ff.de pollic.ergo conuentio latius patet q̄ pactum,etiam in genere sumptum. Secūdo aduerte cōuentionis verbū latius patet, q̄ vt ad contractus & distractus referatur,nam verificatur etiam in congregatione corporali,d.l.i.§.cōuētionis.ff.de pac.ergo recte dicimus cōuentionis uerbum latius patere,q̄ pacti,si tñ loquemur de oblōne contrahēda pactio,&conuentio idem significant & in hoc sensu procedunt tradita per doct.

3 Alio modo hoc est in specie pōt accipi pactum & tunc angusta est eius significatio, & differt à stipulatione,& pro nuda cōuētione accipitur quæ actionē nō pariat.l.iurisgentium.§.igitur nuda.ff. de pactis, vbi Bar.tradit,& Abb.in d.c.i.de pact. & Sanseuer. de pac.q.iiij.Gallia.hoc loco,nu.46.Cagn. in l.lecta, nu.41.ff.si cer.pe.Leo.hic num.83,In dubio aūt pacti aplōne intelligimus de pacto in specie,hoc est de nudo,vt per Cagn.in d.l lecta,nu.46.& hoc adeo verū est,vt ēt in instrō scriptum,pro nuda pactione non autem pro stiplōne accipi debeat,vt tradit Sanseue. de pac.q.iiij.Gallia.hoc loco,nu.46.

4 Quod attinet ad pacti definitionem,quam descriptionem esse mauult Corn.in cōsi.xxv.col. iiij.libr. iiij.& Iac.Nig.hoc loco,col.ix.in fi.nu. 34. sic describitur,pactum est duorū,pluriūve in idem placitū, & cōsensus,l.i.§.i.ff.de pact.l.pactum.ff.de pollic.cū qua definitione trāseūt cōiter doc.patitur tñ nō nullā difficultatem ꝓp illa verba,placitū,& consensus, quorum alterū, tñ in diffinitione tradēda videbāt

sufficere,

2 Sanè placitum & consensus nõ sunt diuersa: Ideo nõ põt stare copulatiuè. Ex hęc euenit vt fateri oporteat, alterum resolui, vt sit accidẽs alterius, & sic substantiuum resoluitur in adiectiuum: Quamobrẽ exponitur placitũ & consensus pro eo quod est, placitus cõsensus. Et q̃ ita debeat resolui tenent multi, p̃cipuè Abb. & Fel. in c. ij. col. ix. de rescr. nu. 33. versic. fallit secundo Ias. in l. i. col. vij. circa fi. ff. de iust. & iu: Bar. in l. i. ff. de pact. & ibidem Aquen. nu. 23.

3 Hoc non admittit Cagn. in rub. C. de pact. nume. 10. quia dura est, & insolens expositio, & propterea reijcienda videtur, per l. ij. & ibi glo. C. de condic. inser. & l. conuenticulam. C. de episc. & cle. Secundo quia reperitur conuentio, seu pactum sine placito. i. sine spontaneo consensu, quod euenit in eo qui vi, aut metu paciscitur. Est enim uolũtas, q̃q̃; coacta est. l. & eleganter in prin. ff. de dolo. l. si mulier. §. si motu. ff. quod met. cau. Tamen expositio illa præsupponit, quod non fiat pactum, sine placito. i. spontaneo consensu: quod falsum est. Ideo huiusmodi interpretatio non est admittenda.

4 Abb. in c. monasteria, de vita & honest. cler. exponit, &, pro, idest. Ita exponit Cagno. in d. rubri. C. de pact. nu. 11. sic accipiatur in l. si venditione. ff. de euictio. & in c. cupientes. §. denique, de electio. lib. vi. de qua interpretatione, multum gloriatur Cagnol. nume. 11. & per hanc vitiatur sm eum superfluitas, licet apponantnr duo verba idem significantia. Ex quo .n. alterum ad alterius declarationem adijcitur, neutrum erit superfluum, Fely. in Proœmio decret. Rex pacificus, col. vlti. glo. in c. i. in verb. filio, de elect. lib. vi. Dec. in l. ij. §. vlti. col. vltima. ff. si cer. pet.

5 Hæc interpretatio mihi nõ placet: quia cogit nos recedere à propria significatione verbi contra regulam, de qua in l. non aliter. ff. de legatis. iij. maximè in

diffinitioni

diffinitionib.vbi verba propriè accipi debēt,Bar.in l.i,ff.de testa.& in l.omnes populi.q.vi.ff.de iusti.& iure nu.59.ver.quæro vnde sumatur.Moder. Ferra.
6 ,in d.rub.C.de pac.nu.7.accipiunt placitum pro volūtate tacita,consensum pro expressa. Quo sensu recepto,copula stat propriè,inter diuersa.Cōsensus.n: propriè pro expresso accipi debet, l.ij.§.volūtatē.ff. sol.ma.ibi cōsentiat,an verè nec contradicat. Quo loco id annotāt Are.& Ias. Sed & hoc mihi nō placet,alioqui oporteret hæc duo concurrere,s.volūtatem tacitam,& expressam,in pacto,fm naturam copule,quæ requirit vtrunq; copulatū,vt per Bart. in l.i.ff.de iust.& iur.& l.si hæredi.ff.de cōd. institu.Et sic nō posset fieri pactum tacitum tm̄:quod est contra l.labeo.in verb.ēt tacito.ff.de pacti.& l. itē quia. in princip.eodem tit.
7 Ego puto cōiūctionem hanc vim propriā eò loci retinere,& ita inter diuersa positam vtrūq; cōiūgere atq; copulare.Nec mihi placet, q̄ placitū & consensus pro eodem accipianť,se differunt in aliquo. Potest.n.mihi aliquid placere,in quod tn̄ nō cōsentiam.& placitū pręcedit cōsensum per rerū naturā. Prius itaq; per rerum naturam mihi placet aliquid quod placitū extrinsecū,non expressum, nec apparens,nec deliberatum:sed in çorde retentum. Deinde consentimus:& sic incipiēdo à placito, vtrūq; interuenit in pacto.s.placitum,& consensus.
8 Amplius dico nō sufficere placitum solum in corde retentum, sed requiri,consensum expressum uerbo,vel facto.Are.in l.ij.ff.de leg.i.Gul.de Cu. & Bal. in l.fenium.C.qui test.fac.pos.Dec.in rub.C.de pac. Gallia hoc loco nu.52.& 54.& ibidem Alcia.num.6 Torniel:& Leo.num.90. & 92.
Possumus ēt intelligere qđ ornatus cā apposita fuerint illa duo verba,idē ferè significātia, vt apud Cicer.

» cer.,p Fontei. propugnaculum hostibus opposi-
» tum atq; obiectum.de quo dixi in libro.i.ca. viij.de no.Crauet. Super his tamen nō puto diutius nec pertinaciter insistendum esse:quia,quouis modo intellecta,plus laboris,q̄ vtilitatis afferunt.

CAP. III.

Consensus qualis in pacto requiratur,nu.1.

Verba conseusus substantiam non respicunt,in pacto.numero.2.

Consensus uerbis opponitur, nu.2.

Præsens & tacens consentire præsumitur ad sui commodum,numero 3.

Consensus ex non contradictione resultans, expresso comparatur,numero 4.

Passus fideiubere pro se, mandare creditur,numero.5. uide numero 18.

L.donationes.§.species.ff.de don.nu.5.& 18.

Consensus expreßus in pacto necessarius est.nu.6.

Consensus de appellatione de expresso intelligimus,nu.6.

Propositum in mente retentum nihil operatur,nu.7.

Tacens,neque consentit,neque contradicit,nu.8.

Tacere est medium inter consentire,& contradicere.n.9

Scientia sine contradictione,quando habeatur pro uoluntate,numero.10.

Taciturnitas habetur pro uoluntate, quando quis debet contradicere.num.11.

Ratio debet eße concludens,nu.12.

Expressum duobus modis dicitur facto,& uerbis nu.13.

Expreßum uerbis opponitur tacito.nu.13.

Tacitum

Tacitum quod intellectu percipitur. nu. 13.
Pactum sine uerborum expreßione fieri potest, n. 14.
Expreßum facto, puta nutu & signis. nu. 14.
Consensus expressus saltem pacto necessarius est in facto, numero. 14. & 15.
L. qui patitur. ff. mand. nu. 18.
L. donationes. § species ff. de dona. nu. 19.

1 ALTERA est quęstio, qualis in pacto consensus exigatur. tacitus. s. an exp̄ssus: cuius rei inquisitio non est leuis momenti, nec vtilitatis contemnendæ. Quo in articulo crebrius receptū est sufficere tacitum, & præsumptū. Et sic, siue interuenerit expressus plurium cōsensus, siue tacitus, defendetur contractum esse pactum. l. ij. ff. de pact. Ex quo deinde infertur promissionē factā præsenti & tacenti vim pacti habere. Pro qua opinione primo adducitur, ꝙ verba consensus substantiam non respiciunt l. i. §. si quis ita, & ibi gl. in verb. annuisset, infra hoc tit. Cum itaq; simpliciter requiratur consensus in pacto qualiscunque interuenerit sufficiet etiam verbis non expressus.

2 Secundo probatur conclusio in l. labeo. ff. de pact: in verb. tacito consensu, & in l. item quia eo. tit. & in l. ij. & l. creditor. C. de pact. & in l. si stipulor, in fi. hoc tit. ibi. Hi contractus non tam verbis, ꝙ̄ consensu cōfirmantur, quo loco, verbis opponitur consensus, & clare ostenditur consensum sine verbis interuenire posse. Tertio, iure cautum non reperitur ꝙ ad pactum contrahendū requiratur expressus consensus. hunc. n. tantūm exigimus in stipulatione, quæ i hoc à pacto distinguitur. l. i. in prin. infra hoc titu. Igitur q̄d lex nō cōstituit, nec nos introducere debemus. l.

illam

illā.C.de colla.§.cōsideremus,in auctē. de tricē.& se.
3 Quartò,præsens & tacēs in his, quæ sibi commo
dum afferunt,cōsentire intelligitur.l.qui patitur.ff.
» māda.Vbi,Qui patitur ab alio mandari, vt sibi cre-
» datur,mandare intelligitur. Si ergo de lucratiuo
pacto ineundo agatur, intelligitur consentire is, in
cuius gratiam fit promissio,licet taceat.
4 Quinto in dispositione legis consensus,qui ex nō
contradictione colligitur,cōsensui expresso compa-
ratur.l.in adoptionibus,cum glo.ff.de adop.l.ij.§.vo
luntatem.ff.sol.matri.l.i §.scientiam.ff.de tribu.ideȝ
igitur videtur in pacto ineundo.
5 Sexto suffragatur huic sententię tex.in l.si remu-
» nerandi.§.si passus.ff.manda.vbi, Si passus sum ali-
» quem pro me fideiubere,vel aliàs interuenire, man
» dati teneor: & erit actio mandati. Et sic ex patiē
tia pactum contrahitur.
Septimo facit.l.donationes.§.species.ff. de donat.
Vbi bona quædam mater extra dotem præsente fi-
» lia tradidit genero: Respōsum est, ea donata esse fi-
» liæ,& ab ea marito tradita videri: Tamen eò loci fi
lia nihil fecit,nisi ꝙ erat præsens.
Ex quibus communis fit conclusio, ꝙ promissio
facta præsenti,& tacēti dicitur pactum. Quod intel
gunt Doct.procedere si agatur de causa lucratiua, se
cus ex causa onerosa,Mod.Ferrarien.& alij in rubr.
C.de pactis,numero 26.& ibi alij Moder.Molin.hic,
cum pluribus errans,numero 9.
6 Contrarium: quod immo pactum non possit cō
trahi sine expresso consensu,tenent Are.ī l.ij.ff.de le
ga.i.Gul.de Cun.in l.senium,& ibi Bai.C. qui testa-
men.face.poss.Dec.in d.Rub.C.de pact.num.3. post
Hostien.& Summa,eo.ti.in prin.Crot.hic,in ij.lect.
colum.i.Mandell.numero 75.Zuccard.Ferrarieñ. in
Rubri.C.de pact.numero septimo,& octauo clarius

Mand.nu.93.vbi ait requiri omnino,q͞ consensus sit expressus verbis,aut nutu,aut alio simili signo, seu facto,aliquo indicatur,sicut si nullo signo, nec inditio de consensu hm͞oi constare posit,ita Mandel.putans se aliquid ab opinione Dec. dissentaneum scribere,cum t͞n Dec.rectè intellectus,Idem senserit pro vt animaduertit Torniel.nu.63. qui & ipse hãc opi. sequitur cũ distinctione nõ inerudita, nu. 64.Hanc opi.fulcit tex.in l.i.in prin.ff.de pact.in verb. cõsensus,quo verbo significatur expresse voluntas. l.ij.§. volũtatem.ff.sol.ma.& ibi Doc.no.Dec. hic,num.3. Melius probat intelligendo,vt proximè dixi,placitum.i.propositum in mente retentum, tanq͞ȝ diuersum à consensu,tunc.n.consensus necessario pro expressa voluntate accipitur.

7 Secundo probatur ex eo,quod vulgò d͞r,Propositum in mente retentum nihil operari,l. si repetẽdo, & ibi gl.& Doct.C.de cond.ob cau.l.ij.§.si quis quasi,& ibi doct.ff.eod.tit.l.quod quis.ff.de cond. inde. l.cum in plures.§.locator.ff.locati.

8 Tertio munit̃ conclusio ex regula de qua in l.qui
» tacet.ff.de reg.iur.vbi,qui tacet,neq͞ȝ consentit,neq͞ȝ
» contradicit.Igitur in tacẽte non est consensus, & cõsequenter nec pactum. Simile est in l. eius est velle.de reg.iu.vbi,s͞m Deci.inter velle, & nolle,datur medium,& sic non sufficit taciturnitas,quę differt à consensu,ergo nõ fit pactum si alter taceat, quia nõ interuenit vtriusque consensus.

9 Quartò facit id,quod trad.Bar.in l.quæ dotis, colum.pen.nu.21.ff.sol.ma.qui dicit, q͞ vere loquẽdo. Tacere est medium inter consentire & cõtradicere, & Abb.in c.non ne,de præsumptio.qui dicit, q͞ tacens proprie non consentit.Fel.in eo.c.non ne.

10 Vltimo facit tex.in l.i.§.scientiam.ff.de tribut. ibi
» scientiam accipimus,non eam, quæ voluntatem ha

beat,

» beat, sed patientiam. Non.n.velle debet dñs, sed nõ
» nolle. Igit si scit, & nõ protestatur nec contradicit, te
11 nebitur. Ille tex. probat irrefragabiliter, dum reddit rationem, quare in dño nõ requiratur volũtas, sed sufficiat, scientia sine voluntate. Dicit.n. non requiri voluntatem dñi, quia non debet velle, sed dȝ nolle, i. debet contradicere, nec sufficit taciturnitas, Ista igitur nõ contradictio in casu illo sufficit: quia volũtas non exigitur, vult ergo dicere, quod si voluntas seu consensus requireret non sufficeret taciturnitas, seu non contradictio. Ideo in casu nostro, hoc est in pacto, in quo cõtrahendo requiritur cõsensus, non sufficiet nõ cõtradicere seu tacere, per d §. sciẽtiam.
2 Alioqui rõ reddita per Iuriscõ. non esset bona, q̃ talis esse debet, vt ea posita dictũ, seu cõclusio, & axioma sequatur, ea autem sublata dictum quoque tollatur, iuxta tradita per gl. & Bar. in l. si cũ exceptione §. post annum. ff. quod me. cau. Et ex his vr̃ verius volnntatẽ eam nõ proprie esse: quę nõ est exp̃ssa & per cõsequens in pacto consensum expressum esse necessariũ. Aduerte tñ: Expressum plurib. modis dr̃ p̃mo, quod verbis est expressuȝ, altero, qđ facto, puta nutu, aut signo aliquo manifestatũ est, aut in cõsequentiã expresſi colligitur.
3 De primo, hoc est de expresſione verbis facta, loquitur gloss. in cle. sæpè, in verb. partibus, ante fi. de verb. sig. Bald. in l. vlt. col. ij. vers. ad primum. C. de insti. & substi. & p̃batur in l. si seruus ff. de aſsig. liber. ibi, siue exp̃ssum est, siue certè intellexit, & in l. ratum. ff. de sol. ibi, qđ magis intellectu percipi, q̃ locutione exprimi posset, Bal. in c. vlt. col. iiij. de cõsue. ait expressum dici, quod voce profertur, vel per scripturam apparet ad oculum. Tacitum aũt dr̃ quod per rõnem intellect⁹ tñ colligitur. l. Iam hoc iure. ff. de vul. & pup. l. non rectè. C. de fideiuss. l. i. ff. de his quę in test. delen.

Hęc expresſio verborum nõ eſt neceſſaria in pacto ineundo, poteſt enim fieri pactum ſine verbis. d. l. ij. ff. de pact. quicquid dicat Deci. quem repręhendit Galliau. hic, nume. 52. & 58. & recte, ſi illud ſenſit:

14 Secũdum eſt genus expreſsi, quod, facto manifeſtatum, reſpectu propoſiti in mẽte retenti, vel præſumpti dr̃ expreſſum, hoc modo dici põt expreſſu; id qđ nutu & ſignis oſtẽditur, vel aliquo alio facto. De hoc loquit̃ glo. in l. item quia in prin: in verb. nutus. ff. de pac. p tex. in l. ſi ſtipuler. §. vlt. inf. hoc tit. & ibi Bal. no. Iaſ. in l. licet Imperator, col. ij. verſic. ſexto adde. ff. de leg. i. vbi dicit illam glo. notabilem.

Hoc genus expreſsi eſt impropriè expreſſum: Iõ nõ ſufficit in caſibus, in quibus expreſsio eſt de forma: quia tũc nõ eſt ſatis, vt fiat per ſignum etiã indubitabile, arg. l. quoties. §. ſi quis nomen. ff. de hære. inſti. Nam reſpectu verborum dicitur tacitum, ſed reſpectu propoſiti in mente retenti dr̃ expreſſum.

15 Hæc expreſsio, quę non fit verbis, in pacto requiritur, hoc eſt, ſi verba volũtatem non expreſſerint, ſaltem op; eam ſignis, vel facto aliquo antecedente, vel ſubſequẽte manifeſtari: alioqui propoſitũ in mẽte retẽtum nihil operabitur. l. ſi repetẽdi vbi glo. C. de cond. ob cau. Et ita in cõcordiam redigi poſſunt opiniones, vt. ſ. verborũ expreſsio in pactis ineũdis nõ ſit neceſſaria, & hoc reſpectu ſufficiat tacitus cõſenſus. i. verbis nõ expreſſus. Requiritur tñ ꝙ appareat de volũtate aliquo ſigno, & hoc reſpectu dr̃ expreſſus cõſenſus, quia non eſt oĩno in corde retẽtus, vel ſaltem ꝙ veniat in conſequentiam expreſsi.

16 Ita procedit tex. in d. l. labeo, & in d. l. item quia, ff. de pact. vbi glo. notabilis, & l. ſi ſtipuler. §. vlt. inf. eo. Soc. conſi. cxij. col. i. lib. i. Cur. conſi. l. colũ. xlviij. Iaſ. in l. licet Imperator col. ij. ver. ſexto. ff. de leg. i. ex his puto optime defenſum fuiſſe, cõſenſum expreſ-

sum in pacto ineũdo. ĩteruenire oportere, quę sentẽtia placuit Gul.de Cu.& Bal.in l.seniũ.C. qui test.face.poss.& Host.in summa.C.de pact.Are.in l.ij.ff.de leg.i.Dec.in rub.C.de pact.& ibi Mod.Ferrar.nu.7.& 8:Cret.hoc loco,in ij.lect.col.i.Mandel. nu.7.Leo.nu.90.Alcia.col.ij.n.6.& 7.& disputãdo defendi pot se trad.Gall.col.xiij.circa fin.nu.61.& seq.& subtilr. cõprobrat Torn.nu.63.& 64.& hæc snĩa ĩter Mode.

17 est crebrior.Hac opi.retenta.Non obstant cõtraria, In primis nõ obst.l.i.§.si quis ita,infra eo.Rñ. ibi capitis annuitionem interuenisse nõ autem nudo silẽtio rem actam fuisse,qui nutus sufficit in his in quibus verba nõ sunt necessaria,l.itẽ quia.ff. de pac. & ibi gl.& Doct.l.seruo inuito.§.si pupillo.ff.ad trebe. & ibi no.Bar.in l.nutu,in prin.ff.de leg.iij.Bald.in l. vt in epistola.C.de fideicõ.Corn.in cõs.lxviij.libr.i. Nõ ob.l.labeo.ff.de pact.ibi em̃ reddita fuit cautio. qui eam retinuit,& sic interuenit factum ex vtraq; parte,mutuę voluntatis demõstratiuum.

18 Nõ obst.l.item quia,eo.tit.vbi inuecta in domũ cõductam tacite intelligũtur pignori esse locatori, ibi.n.pignus cõtrahitur in cõsequẽtiã locationis cõtractæ, & perfectæ, & quia locator domũ posidet ideo & bona inuecta posidere vr̃,pignoris nomine maxime cum etiam interuenerit factum conductoris inuehentis bona,in locum à me possessum.

Non obstat,q; tacitus cõsensus, in pacto sufficiat. Rñdeo hoc non negari,sed negatur tacentem cõsentire vllo modo,nec expresse nec tacite. Non obst.l. qui patitur.ff.mandati.Respondeo ibi interuenisse contractum validum,vc3 mutuum perfectum,& fideiussionem validam in cuius consequentiam, qui mutuum recipit obligatur mandati, non quia tacens præsumatur consentire in his, quæ sibi afferunt emolumentum, sed quia consensus mandati

venit in cõsequentiam mutui recepti, & fideiussionis prestite, qui sunt actus perfecti, vt subtiliter animaduertit Torniel. nu. 62. ita & procedit text. in l. si remunerãdi. §. si passus. ff. mãd. in quo ẽt aduerte cõsensum illum, non tm̃ ad vtilitatem tacentis, pficere sed ẽt ad onus, & ad obligationem suscipiẽdã elici.
19 Non obst. l. in adoptionib. ff. de adop, Retorquet ille tex. ibi, vel cõsentiẽdo, vel non cõtradicendo, & sic ponũtur tanq̃ diuersa cõsentire, & nõ cõtradicere. Nõ ob. l. donationes. §. species. ff. de dona. multi multa dixerũt mihi placet solutio tradita per Torniell. nu. 61. vcz ꝙ precesserit actus perfectus, cuius in cõsequentiam, silẽtium puelle presentis prae se fert cõsensum, ceterũ si nullus actus perfectus interueniat silentium vnius nudũ, non perficit cõuentionẽ nec hr̃ p consensu, licet de tacentis vtilitate agatur.

CAP. IIII.

Consensus utriusque in pacto contemporaneus esse debet, numero. 1. 2.

Simultaneus barbarum uocabulum, nu. 1.

Consensum ex interuallo an concurrere sufficiat. nu. 3.

Interuallum uitiat pactum, nu. 3. Imo contra nu. 6.

Absens certior factus de promissione, ex interuallo, an acceptari possit, nu. 4.

Boni uiri arbitrium in conuentionibus uersatur, nu. 5. 10.

Disponendi de rebus suis potestas in pendenti esse non debet, numero. 5.

Consensus ex interuallo accedere potest, nu. 6.

Mandatum ex interuallo acceptari potest, nu. 7.

Sub hastationibus consensus ex interuallo praestari põt, nu. 8. & quae sit ratio. nu. 9.

Volũtas

Voluntas promissoris mutari potest ante acceptationem. numero 10.

Consensus ex interuallo in contractibus innominatis accedere non potest, nu. 11. contra, nu. 14. uide nu. 15.

Pactum ex interuallo apponi non potest rei meæ tibi traditæ, numero 13.

Consentire uidetur qui rem accipiendo non contradicit, numero 14.

Consensus ex interuallo superueniens nõ uitiat pactũ. 16 dummodo alter eodem tempore non dissentiat, nu. 17

Pœnitentiæ locus est in pacto cõtrahendo re integra, 16

Consensus ex interuallo præstandus est, aut per nuntium, aut per epistolam, aut utroque præsente, nu. 18.

1 AMPLIUS circa consensum in pacto necessarium vtriusque partis, contemporaneum esse opʒ, nostrates Docto. simultaneum, vocabulo, plusq̃ barbaro, vocãt. nemo. n. ex his, qui latine scripserũt eo vnq̃ vsus est ꝙ si vllo modo, in vsum recipi posset, potius, quasi à simultate dictum ad inimicitias, & ad simultates pertineret, q̃ ad cõcurrentem plurium eodẽ tẽpore voluntatem, sed quia vocabulorũ disputatio pertinacibus est relinquẽda, iuxta glo. in rub. ff. sol. matr. Ego illis nõ succensebo, qui ex simultaneo, & quouis aliò, quantumuis barbaro vocabulo vsi fuerint, dumtñ ipsi quoq; me, consensum hunc de quo acturus sum, cõtemporaneum, nõ omnino inepte, appel
2 lare, ęquo animo putantur. Quod attinet ad rem ꝓpositam, nõ solum in pacto ineũdo, cõsensum vtriusque partis manifestum interuenire opʒ, vt fuit demõstratum, sed ẽt vno eodemq; tpe concurrere opʒ vtrũq;, vt tradit gl. cõiter approbata, in l. ij. ff. de act.

& obliga. Bart. in l. iij. §. idem scribit, col. ij. ff. de pecu: Barto. in l. absenti. ff. de dona. Glo. in l. i. ff. de contrahen. emptio. Bartoli. hoc loco, colum. iiij circa princip. nume. 17. Hiero. Ver. nume. 24. Galliau. in xij. cõclusio. nume. 189. Mandell. numer. 48. & alij Moder. & hoc non habet dubium.

3 Sed solet dubitari, quo tempore oporteat vtriusque voluntatem in vnum cõsentire, vtrum. s. ab initio stipulationis exemplo, de qua in l. i. §. i. infra eod. an etiam ex interuallo admittatur animorum coniunctio, atque consensus, quo in articulo multi existimauerunt, longum interuallum vitiare pactum, prout etiam ex huius longa temporis intercapedine vitiari stipulationem proditum est. d. l. i. §. i. & ibi Docto. omnes, & l. continuus, in princ. infra eodem, hoc in proposita quæstione tradit Imol. in l. si stipuler. §. vltimo, infra eod. & ibi Aret. no. & sic non sufficit me ex interuallo acceptare promissionem ab aliquo mihi factam, sed incontinenti assentiri debeo.

4 Hinc scribit hoc loco Bartoli. col. iiij. circa mediũ, nume. 17. cum absenti titio, ego decem me daturum pollicitus fuissem, isq; de ea re ab amico, qui fortuito id audiuerat, certior factus, assensum promissioni præstitisset, ait Bartoli. titium nihil proficere, quia vtriusq; consensus nõ est contemporaneus, quod et probat Soc. col. iiij. versi. circa prædicta, & Gallia. nume. 51. in fi. & nu. 53. alioqui si consensum ex interuallo accedere posse admiserimus, sequetur absurdum, videlicet expectãdum esse, quandiu titius, cui promissio facta fuit, voluntatem suam declarauerit.

5 Quæ res magno incommodo promissorem afficiet, quippe cui interea erit ĩterdicta administratio rei promissę, ita vt de ea amplius disponere nõ possit, quandiu expectatur voluntas titij deliberantis, aut forte ignorantis, de qua prohibitione disponen-

di non est verisimile cogitasse promissorem, nec id arbitraturus est vir bonus, cuius arbitriū plurimuz in conuentionibus huiusmodi versari creditur. l. in bonæfidei. ff. de eo quod certo loco, Imo. in l. si stipuler. §. vlti. infra eo. & ibi Aret. probat.

6 Contrarium ꝙ imo sufficiat vtriusq; partis consensum quandocunq; concurrere, atque ita nō vitiari pactum ex longo temporis interuallo, dummodo aliquo tempore concurrant tradit glos. in l. si stipuler. §. vlt. Infra eod. & ibi Alexā. probat, nu. 4. motus ea ratione, quia contractus, qui consensu celebrātur per epistolam, vel per nūtium cōtrahi possunt. l. cō sensu. ff. de actio. & obliga. l. i. in fin. ff. de contrahen. emptio. l. publia. §. vltimo. ff. depositi. Idem comprobat Iaf. in d. l. si stipuler. §. vltimo, nume. 2. Alexā. & Iaf. in l. i. §. i. infra eod. Idem ante hos tenuit Ant. Butrig. in c. i. De litis contest. vbi ait contractus, qui cō sensu perficiuntur perfici ex interuallo posse. Idem probat Crott. in d. l. i. §. i. nume. 13. & Rip. col. iiij. circa med. nume. 14. vbi sententiam hanc crebrius esse receptam attestatur, & Mod. Ferrarien. in Rub. C. de

7 pact. numero. 11. Ad idem est tex. in c. licet de procu. lib. vi. cū ibi no. per Io. an. in nouel. vbi si te procuratorem meū cōstituero poteris mādatū ex interuallo acceptare. Ad idē facit id quod scribit Archidia. xxvij. q. ij. c. sufficiat, vbi ait sufficere, ī matrimonio cōtrahēdo ꝙ post interrogationē sequatur ex interuallo rñsio. & sequūtur cōiter Doc. ī c. si iter. de spō. Alex. in d. l. si stipuler, n. 4. Abb. in c. dilectus, de spō: & in c. cū inter de elec. Gemi. in c. vlt. de lit. cōt. lib. 6 Iaf. ī d. l. si stipuler. §. vlt. nu. 3. & in l. i. §. i. co. 3. nu. 5. ī f. e:

8 Multo magis hęc, pcedūt in subhastationib. publicis seu licitationib. factis cū rep. vel incerta psona. Bart. in l. licitatio in prin. ff. de public. Bar. in l. si tempora C. de fide instrument. & iure hast. fiscal. lib. decimo,

in

in his enim sine dubio lõgum interuallum non vitiat, d.l.si tpa, & Auct. hoc ius porrectum. C. de sacr. eccl. Alex. in. d.l.i.§.i.col.ij.nu.iiij.infra eo. Ang. in d. l.si tpa, Bal. in l.si pecuniam, col. vlt. C. de cōd. ob ca. Ias. in d.l.i.§.i.col.pen. in iij.no.nu.6.& ibi Crot.n.14

9 Ratio nulla adducitur à Doct. tu dic hãc vẽditionẽ, habere annexam addictionẽ in diem, & propterea vocatur auctio, in d.l.si tpa. & tũc statim cõtrahitur emptio à primo offerẽte, quę resolui debeat, si alter meliorem attulerit cõditionem. l.ij.ff. de in diem addictio. altero aũt plus offerente, tũc cõtrahitur altera emptio, adeo vt facile appareat cõtemporaneum

10 esse cõsensum. Limita procedere nisi mutata fuerit volũtas promissoris, qua mutata nõ potest amplius per subsequẽtem alterius cõsensum perfici cõtractus, est.n. licita interim pœnitẽtia, ne alioqui sequatur absurdum, ꝙ de re mea tandiu disponere nõ possem, nec.n. verisimile est me cũ promittentem, tibi nõ acceptãti, voluisse mihi iniicere vinculum ꝑpetuum, vt diu expectare consensum tuũ tenear, ut considerauit Imo. in d.l. stipulor.§.vlt.& ibi Are. accedat, ꝙ boni viri, arbitrium in hmõi cõtractib. versatur. l. in bonæ fidei.ff. de eo quod certo lo.l. vir bonus.ff. iud. sol. sanè vir bonus nõ arbitrabitur æquũ esse, vt promissor tãdiu debeat carere facultate disponẽdi de re sua est igitur licita pœnitentia, quãdiu ex altera parte cõsensus nõ accesserit ſm Io.an. in c. licet, de procu. in nouel. & Alex. in d.l.si stipulor.n.4. In dubio tñ non præsumitur mutata voluntas ſm Io. And. & Alex. in locis adductis.

11 Limita secũdo nõ procedere in cõtractibus inominatis, in his.n. lõgum interuallum vitiat. l.si cum fundum.ff. de pact. iũcta gl. vbi Bar. no. nu.2. & Ias. in d.l.si stipulor.§.vlt.nu.4. quod diligẽter notãduz esse trad. Ang. ĩ d.l.si cum fundum, col.ij. circa med., &

& ibi no.Pau.Cast.ante fi.nu.5. licet dubitet, & ibi Alb.post Iac.But.quem ipse allegat exemplum ponũt Doct.de eo qui tibi fundum dedit simplr, postea ex interuallo tibi iniũxit, vt possessionem titio traderes, hæc nõ est cõtractus innoĩatus, quia cõuẽtio vt des titio sequuta est fundi traditionem ex interuallo, sed si statim qñ tradidisti pactus fuisses, vt tu alteri dares, tũc esset cõtractus innoĩatus, ƒm eos, & sic ad hoc cõtractus innominatus in eatur oportet, ꝙ vno eodemq; tempore interueniat traditio & cõuentio ƒm Doct.
12 Caue quia cum de re mea tibi mãdem, fortè erit mãdatum, nõ cõtractus innominatus .l. naturale.§. at cui do.ff.de præscri.verb. Hoc dico qñ in cõtinẽti traditione facta pactum appono, nec.n.est dubiũ quin in traditione rei meæ, possim legem, quæ mihi placet imponere.l.in traditionib.ff. de pact.
13 Secũdo aduerte ꝙ limitatio ista parũ cõgruere ui detur cõclusione antea factę, aliud est em̃ quærere, nũquid ex interuallo ego possim te inuito, pactum apponere, occasione rei à me tibi traditæ, & in hoc clara est cõclusio ꝙ nõ, l:perfecta, & ibi gl.not.C.de don.quæ sub modo, ita procedit exemplum traditum à Doct.in d.l.si cum fundum.ff.de pactis. aliud est quærere, an si ego aliquid tibi ꝓmitto, possit ex interuallo sequi acceptatio, & sic perfici cõtractus, & hęc est quæstio nostra, de qua per Docto.in d.l.si stipuler.§.vlti.infra eod.
14 Ideo in cõtractu innominato debuit forte aliter cõcipi quęstio, puta hoc modo, ꝓmitto tibi stichũ, vt mihi pamphilum dares, tu nõ respõdes incõtinẽti, sed ex interuallo cõsentis, an sufficiat cõsens⁹ iste ex interuallo superueniẽs, & forte idem erit dicẽdũ quod in pacto nudo cõcludẽdum est, quia rõ diuersitatis reddi nõ põt, ꝙ si quispiam proponat exemplum

plus n in traditione rei, debet sic concipi, trado tibi hanc rem, vt stichum manumittas, tu nihil dicis, rẽ tamen accipis, an ex interuallo posis respondere & consentire. Hęc est congrua quæstio in materia pro posita, tamen puto, parum dubitabilis, nam cũ rem acceperis, nec contradixeris pactioni intelligeris cõ sensisse. l. cum filius. ff. ad maced.

15 Soc. quoq; in d. l. i §. i. Infra eo. nu. 3. reprobat communem sñiam, sed leuibus mouetur fundamẽtis. & ibi Gallia. col. pen. nu. 16. distinguẽdo sequitur. & Alcia. col. iij. nu. 10. declarat & Buttigel. col. v. circa fin. nu. 12. summa hæc est, q; si pure tibi aliquid hodie ꝓmisero, veluti equum, tu sequẽti die promittas mihi stichum, duo hæc erunt pacta diuisa, nec quicq; inter se commune habentia, quæ si vno eodẽq; tempore, inuicem facta fuisset, alterũ alterius cõtemplatione intelligeretur esse promissum, & ita cõtractus innominatus, seu conuentio ob rem dati inita fuisse crederetur, & ita procedit cõmunis opinio de qua per Alex. & Ias. in d. l. si stipuler, infra eo.

16 Limita tertio procedere huiusmodi cõclusionem dummodo promissor superueniente alterius cõsensu non dissentiat Bartoli. hoc loco, col. iiij. circa med. nu. 7. alioqui si se pœnituisse dicat, puto nõ erit contracta conuẽtio, alioqui captio esset, vt ex sñia Imo. & Are. paulo ante fuit animaduersum, cum. n. tibi licitum sit contradicere, vel consentire, eadem æquitate, idem mihi permittendum esse videtur, re integra. l. non debet. ff. de reg. iur. hoc casu procedat sententia Inno. & Are. in d. l. si stipuler. §. vlti. & hoc sentiunt glo. & Bar. & Bal. in l. i. ff. de contrahen. empt: illo exemplo.

17 Quo proponitur te mihi domũ vendere promisisse, deinde ex interuallo ego ꝓmisioni tuę assensũ prębui nihil, inquiũt actum est, nisi volũtas tua per

seuere

feueret, ſm gl. & alios ſupra relatos, & Doct. in l. nec ambigui. C. de don. & Abb. & alios, in c. dilectus de ſponſalib. nu. 5. ſub dubius tñ, & hãc cõem eſſe ſcribit Bartoli. hoc loco col. iiij. circa med. nu. 7. & Mod: Ferra. in rub. C. de pac. col. iij. in fi. nu. 17. & hoc caſu nemo dubitat, quin conſenſus vtriuſq; partis contẽporaneus ſit, quia attẽto iſto vltimo aſſenſu, ambo eodem tempore conſentire intelligũtur.

18 Limita quarto, pcedere concluſionem cõem dum modo conſenſus iſte ex interuallo præſtitus per nũtiũ præſtetur, aut per epiſtolam, aut vtroq; pręſente id factũ fuerit d. l. cõſenſu. ff. de act. & obl. l. labeo, ff. de pact. cũ ſi. confert mirifice illud, qđ ſcrib. Alci. in d. l. i. §. i. col. iij. circa med. nu. 10. quod tñ dictũ eſt, vtroq; pręſente fieri oportere, id longiorem exigit tractatum, de qua re ſeq. capite agetur.

CAP. V.

Conſenſus ex interuallo an utroque præſente interuenire debeat. nu. 1. quòd non. nu. 2. Imo contra. nu. 3. fallit. numero. 4.

1 UTRUM autem oporteat cõſenſum vtriuſque interuenire oportere vtroq; præſente, an vero ſufficiat abſentem conſentire: multi tenent oportere conſenſum præſtari vtroq; pñte, ita pbat gl. in l. conſenſu in verb: conſentire. ff. de act. & ob. & ibi Bar. pbat, & alij quos allegãt Mod. Ferra. in rub. C. de pac. nu. 17. col. iij.

2 Contrarium tenẽt Mod. Ferra. in d. rub. C. de pac. colũ. iij. añ fi. nu. 19. qui dicunt ſufficere vtrunq; cõſentire eodem tempore, licet ſint abſentes, quia abſẽtia non impedit conſenſum, hanc ſñiã fulcit tex. in l. i. ff. de

ras,eas abiecerit,aut nũtio restituerit,sed si lectas pe nes se retineat,& custodie cã,aut in archa,aut in scri nio repositas habeat,aliud puto esse defendendum, hic eñ pręter silẽtium ĩteruenit factum,aliquod vo lũtatis demõstratiuum,& nemo negat ex nutu, aut ex facto aliquo,demõstrari volũtatem, glo.ĩ l.item quia,& ibi Bal.ff.de pact.l.labeo,eo ti.l.si stipuler.§. vlt.inf.eod.Soc.cõsi.cxij.col.v.lib.i.Ias.in l.licet ĩpe rator,col.ij.ver.sexto.ff.de leg.i. hoc casu receptã sen tẽtiam defendi posse arbitror.Deniq; ex eo q actor profert epistolam,eaq; vtit aduersum me, aut in iu dicio,aut extra iudiciũ,apparet approbatã fuisse e pistolam.Cessante nũtio,vel epistola op; vtrũque, qui paciscit esse præsentem,eo ipso tempore quo cõ sensus pręstat,alioqui nõ est cõtemporaneus,nec dr vnica sñia,sed duæ,quo casu potius cẽsenda erit pol licitato,q pactum,promissio absenti facta,vt demũ cõcludũt Mod.Ferra.in rub.C.de pact. nu.24. quã obrem ad pactum perficiẽdum, puto, non sufficiet, si quis pollicitationem meam,tstio absenti factã au diuerit fortuito &,renũciauerit,eamq; titius accepta uerit, nihil.n.proderit hmõi importuna approba tio,& intempestiuus cõsensus,quia non aliter cõtra himus,q per nosmet ipsos,aut per nuntium, vel p epistolam,l.qui autem.§.vlt.ff.de const. pec. cum si. hæc tñ quæstio longiorem exigit tractatũ, ideo sa tietatis vitãde gratia,in sequens caput rejcio.

CAP. VI.

Promißio facta præsenti, & tacenti an sit pactum an potius pollicitatio.nu.1.cum seq.quòd sic.numero.2. contra,numero.9.

L.qui patitur.ff.mand.nu.3.& 4.

Onus

1 His consequens est vt videamus, nunquid promissio præsenti, & taceti facta, vim pacti habeat, q̃ quod ex his quę hactenus fuerũt tractãta, facile decidi posse vr̃, sed cũ præcipua sit de hac re inter Doct. conuẽtio, specialẽ tractatum de ea, nõ ab re faciẽdum esse duxi, ne alioqui quod notabiliter cõtrouertitur, quasi à me neglectum videat̃ nisi specialiter notet̃, iuxta tradita ĩ l. item apud labeonem. §. ait prætor. ff. de iniur. l. & ideo. §. i. ff. nau. cau. sta. l. i. §. dixerit. ff. de publica. iccirco nõ importunè nec superuacuo quæremus, ꝓmissio præsẽti, & tacẽti facta, pactum ne sit, an pollicita
2 tio. In hoc articulo pleriq; arbitrati sunt promissionem hmõi esse pactum, quod tradit Alexã. in l. i. nu. 18. col. vlt. & ibi Ias. nu. 3. ff. de pact. post Cy. & Bar. in l. i. C. eo. tit. ad idem allegat̃ Bar. qui tñ hoc nõ dicit in. l. illud. C. de sac. san. ecc. & hoc loco, Ias. col. ĩj. in fi. nu. 6. idem Ias. in. l. iurisgentium. §. sed cum nulla, col. vlti-

vlt.in prin.nu.32.ff.de pac.& in l.i.col.pe. post med. ver.in scdo mebr.nu.17.C.eo.ti.Sāseue.de pac. q.v. Soc.hoc loco col.v.post med.nu.14. & hāc esse cōez snīam attestāt,Alci.nu.6.lз ipse non ,pbet cōem etiā dicit Gallia.& sequi vr̄,col.xv.circa med.n.59. quā postea improbat nu.62.& Rip.nu.21.Soc.in rub.C. de pac.Bartol.col.iiij.Nig.nu.62.Ver.nu.53.& 54. Ripa.in d.rub.C.de pac.nu.5.col.ij.Cur.nu.8.Gagn.nume.17.& Ruy.hoc loco,nu.16.& cōem attestāt Torniel.61.lз non sequāt,in hanc snīam trahit ēt Alciat. in rub.C.de pac.nu.9.qui tn̄ pōt intelligi,vt Cōcordet cū his,quæ hoc loco cōclusit.nu.6.& 7. vbi contrariam snīam diserte defendit,Idē dicō de Crōt.hic in.i.lect.nu.1.vbi pfunctorie, & aliud agēs vr̄ sequi hāc snīam,qua postea in ij.lect.rōne vtēs improbat & sic hi duo nōt sunt reponēdi in numero eorū,qui
3 snīam Bartoli amplexi sunt.Hanc snīam,qꝫ promissio presenti,& tacēti facta sit pactum,fulcit tex. in l. qui patitur.ff.mand.& in l.si fideiussor.C.mād. quibus ex locis colligunt Doct.eum, qui presens actuз aliquem sibi v tileз geri patitur,cēseri cōsentire, & pacisci,libenter.n.ea q̄ nobis afferūt emolumētum, approbamus & amplectimur,quo admisso resultat cōclusio,illud pactū esse ex parte tacētis tacituз ex parte promittentis expressum, qui consensus tacitus expresso par est.l.cum quid.ff.si cer.pe.& pactū pficit.l.labeo.ff.de pac.l.itē quia,eo.ti. Immo ēt consensio p̄sumpta in pacto ineūdo sufficere vr̄, is.n. q̄ ex legis prescripto cōsentire credit,vere assentiri dr̄ vt scribit Ias.in l.i.nu.6.C.de testa. quia legis p̄sumptio,veritas ipsa existimat.l.vlt.in fi.iunct. glo.vlt. ff.de proba.Ias.in d.l.i.Mod.Ferra.in d. rub.C. de pactis,nu.28. Hoc est potissimū huiusce conclusionis fundamentum,quod tamen multis modis subuertitur ab his,qui contrariam sententiam tuentur.

4 In primis aduerte axioma istud, quod præsens, & tacens assentiri dicatur his quę ad eius vtilitatē gerūtur, minime colligitur ex d.l. qui patitur nec ex d.l. si fideiussor, Immo consensus ille præstatur sup. obligationę cōtrahēda, nam ibi qui patitur alterum pro se fideiubere obligatur mādati, & sic consensus ille tēdit ad onus suscipiēdum, & ad obligationem contrahēdam, nec dicatur ibi interuenisse pecuniæ numerationem, ex causa mutui quam creditor non aliter numeraturus erat, quàm fideiussione accepta, vt quibusdam placuisse scio, nam in summa nō agitur ibi de cōsensu tacito super pecunia accipienda, quæ acceptio proculdubio vtilis est. sed agitur de cōsensu obligationis cōtrahēde ex causa mādati, quę oblig. onerosa est, omnino, licet forte occasione cōmodi ex pecunia credita prouenietis ad hoc onus suscipiēdum accesserit, est tñ onus hoc ipsum quòd obligatur, ideo alia subesse vr̃ ratio cōsensionis, eò in casu prętitæ, quæ nō solum in lucro, sed ēt in onere suscipiendo semper eādem volūtatis præstat cōiecturam, de qua re paulo īfra agetur, Mādel. rñdet nu. 82. melius Torniel. nu. 66. Itē pro hac opinione cōi facit regula, quod semper fit interpretatio, vt actus sustineatur, l. quoties, infra eo. l. quoties. ff. de reb. dub. l. in cōtrahēda, §. 1. ff. de reg. iur. ergo debet fieri interpretatio, vt pactum inesse credatur, alioqui sine pacto nō sustineretur promissio, ad hoc paulo infra respōdebitur.

5 Secūdo in hāc sententiam adducitur text. in l. donationes. §. species. ff. de dona. vbi est casus de matre quæ donatura filiæ, res gño, ea prę sente, & tacēte extra dotem tradidit, rñsum est eas res puellæ à matre donatæ, & ab ea marito datas videri, igitur filia silētio vsa, donationi cōsensisse vr̃, quo fit vt rectè defendatur eū qui tacet cēseri his quæ sibi emolumentum afferūt, cōsentire, & sic pactum est, nō pollicita

tio

tio,promissio facta pñti,& taceti,alioqui donatio p̃ senti, & taceti facta sine pacto nõ valeret,d.l.si quis argẽtum,nemo.n.admittat nuda pollicitatione donationem cõtrahi,vt scribit Bartoli.in l.si vnus.§.pa
6 ctus.ff.de pact. Rñdet Doct. hic non agi de cõsensu resultãte ex taciturnitate in pacto nudo cõtrahẽdo nã in d.§.species.nõ pacto,sed traditione donatio cõstituebatur,quę maxime differũt,latius patebit rñsio ex his,quæ sequenti capite explicabuntur, vbi specialiter tractabitur an donatio per pactum nudũ facta præsenti,& tacẽti vires habeat. Interim vide acutissimum Torniel.hoc loco,nu.61.& 62.
7 Tertio suffragatur huic opinioni tex.in l. tale pactum,in prin.ff.de pact. vbi verba illa, profiteor te nõ teneri habent vim pacti ẽt quoad successores,tametsi nihil responderit debitor nec expresse confesserit. Rñdetur,ibi agi de cõfessione liberatoria, q̃ magis fauorabilis est,q̃ obligatoria,& sic speciale ẽ in pacto liberatorio,vt tacẽti acquiratur ius ita rñdet Gallia.hoc loco,nu.62.& Mod.Ferra.ĩ rub.C.de
8 pact.Melior est rñsio,vt dicamus ibi nõ dubitari de cõsensu debitoris,vtrum sit præstitus necnõ,sed dubitabatur an quasi personale sit,ad hęredes nõ transeat,& cõcludit esse in rem cõceptum,& ideo ad hęredes trãsire.hæc est quęstio ibi proposita, in cæteris præsupponẽdus est casus habilis, iuxta.l. qui testamento.ff.de testa.credẽdum est, igitur ibi interuenisse cõsensum legitimum, qũo autem interuenerit,nec exprimit,nec de hoc dubitat, prout ẽt aĩaduertit Gallia.nu.62.& Mod.Ferrar. nu.17.
9 Contrariam sñiam,q̃ immo promissio huiusmodi præsenti,& tacẽti facta,sit pollicitatio probat,Guliel.de Cu.& Bal.in l.senium col.i.nu.iiij.C.qui test. fac.poss.Host.in summa de pact.Dec.in d.l.senium, & in rub.C.de pact.nu.iiij.& in cõsi.245.& Arc.in l.

ij, ff. de leg. i. Crott. hic in ij. lect. nu. 3. Mãdel. num. 82. Mod. Ferra. in rub. C. de pac. nu. 37. Gallia. hoc loco, nu, 62, col. xv. Alci. nu. 6. Torn. nu. 64. Leon. nu. 90. q̃ snia hodie vr̃ crebrior inter Mod. in quã c̃t trahi po test Gozad. in rub. C. de pact. qui in hoc tñ impro bat Dec. q̧ consensum verbis expressum esse nõ o portere cõcedit, tñ non negat quin aliquo modo ma nifestus esse debeat. & Cag. in rub. C. de pac. nume. 18. sentire videtur.

14 Huic opinioni suffragat̃, regula de qua in l. q̃ ta cet, ff. de reg. iur. vbi qui tacet nec cõsentit, neq; dis sentit, igit̃ pactum cũ tacente nõ cõtrahitur, quia in eo necessarius est duorum consensus. l. i. ff. de pact. l. pactum. ff. de pollicit. erit ergo pollicitatio præsenti & tacenti promissio facta. Rñdent Doct. tacitũ con sensum in pacto sufficere. l. labeo. ff. de pact. l. itẽ quia eo. tit. sane fm eos, præsens, & tacens tametsi nõ cõ sentit expresse, tamen tacite assentiri vr̃, d. l. qui pa titur. ff. manda. cum simi. & sic interuenit duorũ cõ sensus, ergo pactum Contrahitur. Non obst. regula de qua in d. l. qui tacet. Rñdetur regulam illã limita ri, & restringi, vt nõ habeat locum, qñ de præsentis & tacentis emolumẽto tractatur, d. l. qui patitur, ex quo tex. limitatur regula precedens, fm Doct. Hæc limitatio iure non probatur, ergo regulæ stari oportet, ad d. l. qui patitur alibi dabit̃ responsum.

15 Secũdo cõfessionis exemplo ostẽditur hãc sñiam esse verã, cõfessio. n. pñti, & tacenti facta nõ intelli gitur ab eo acceptata, & per cõsequens nõ præiudi cat cõfitẽti, Sal. in l. vnic. in xv. opp. C. de cõfe. ĩ cõs. xx. nu. 1. col. ij. lib. iiij. Ias. ĩ l. qui romæ §. cohæres. nu: 3. inf. eo. & in l. postq̃ liti col. i. C. de pac. Fel. ĩ c. si cau tio, col. v. post prin. versi. fortius, nu. 23. de fid. instru. Dec. in c. at si clerici, col. x. post princ. nu. 21. de iudi. & Alci. hoc loco, col. ij. post med, nu. 7. vbi cõem atte

sta-

statur et Mādell.nu.79. sane cōfessio vim pacti hʒ.l. tale pactum, in prin.ff.de pac.tñ vt dixi istud procedit ita demũ si acceptet, & sic cōsensus expressus te quirit eius qui pñs est, igitur eadem rōne idem in pacto erit admittēdum, & sic silentium cum vtilitate eius qui pręsens est consensum non producit.

16 Mod.Ferra.in rubri.C.de pact.nu.31.rñdent diuersa hęc esse, & ex diuersis illationem nō fieri.l. Papinianus.ff.de min.quæ rñsio nihil releuat, quia sufficit similitudinē subesse in eo, de quo qrit, licet in aliis vigeat dissimilitudo, vt tradit Abb.in c.trāslato, de cōstitu.& in c.quēadmodũ, de iureiur.Bal.in l.curatoris col.ij.C.de neg.ges.Dec.in c.trāslato, col.pe.nu.7 de const.post Fel.ibi col.iiij.in fi.nu.8.nec rō differētię adduci potest quare quis pręsens, & taceēs pmissioni sibi emolumētum allaturæ, magis q̃ cōfessioni cōsentire credatur, ideo existimādũ silēti nec prodesse pactũ, nec cōfessionem, & imputet sibi, qui cũ posset aptius sibi nō pspexit, l.veterib.ff.de pact.pfertiʒ cũ sciat, aut scire debeat iura vigilātib. nō dormientib.esse scripta.l.pupillus in fi.ff.q̃ in frau.cred. qđ ēt à Mod.Ferra.fuit animaduersum.nu.45.

17 Tertio stipulāti x.promisit xx.obligat tñ ad x. tñ tacente stipulatore, debuit saltēʒ naturaliter ad alia x.obligari ex pacto nudo, quod tñ non fit, l.i.§. si stipulanti, inf.eo. Crot.hic, in ij.lect.nu.2. ergo non cōtrahitur pactum cum præsente, & tacente.

Mod.in d.rub.C.de pact.rñdet, in d.§.si stipulāti, id actum inter partes fuisse, vt stipulatio tm̃ contraheret, sm̃ cōem sensuʒ, & ppea ne actus vltra itētionē agētiũ opet, pactũ nō inducit in aliis decē.l.non oīs.ff.si cer.pe.q̃ sensus est diuinatorius, & de īdubi-

18 tabili.iō nō admittēdus. Sexto i diffinitiōe pacti exigit cōsensus.l i.ff.de pac.l.pactũ.ff.de polli.ī definitionib.aũt verba vere, & pprie sũt itelligēda Bar.i Loes

populi,in vi.q.princ col.xi.in princ.nu.59.ff. de iuſ. & iu.l i.ff.de tute.l.i.ff.de teſta.igitur de cōſenſu vero,& proprio intelligere debemus,& ſic de expreſſo,quia cōſenſus appellatione proprie de expreſſo intelligere nos op3 l.ij.§.volūtatem,in verb.videri, & in verb.quaſi ex volūtate.ff.ſol.ma. & ibi Bal. & Alex.& alij no.Dec.in cōſ.308.col·pen.igitur in pacto ineūdo neceſſarius erit conſenſus expreſſus,nō dico verbis tantum,ſed aliquo modo, puta nutu, vel in conſequentiam expreſsi,vt alias fuit oſtenſum.

19 Non ob.illud quod dr̄ ſolere fieri interpretationē ita,vt actus ſuſtineatur.l.quoties,infra eo.l. quoties in actionib.ff.de reb.dub.l.in cōtrahenda.§.i.ff.de re gu.iur.Intellige dūmodo verba id aliquo modo ſignificare poſsint alioqui contra fit,vt per Dec.in d. l.in cōtrahenda nu.11.ſecūdo procedat qñ in actu cō currunt requiſita ad validitate3 actus alias ſecus eſt. Imo.in l.à titio,infra eo.Dec.in d.l.in cōtrahēda nu. 15.ſanè in terminis noſtris hęc nō interuenerūt,igit̄ concludēdū eſt pactū nō fuiſſe cōtractū p̱ pmiſsionem præſenti,& taceti factam.l.veterib.ff.de pact. Ex his vr̄ veriorem eſſe ſnīam hanc ꝙ promiſsio facta pręſenti,!& tacēti ſit pollicitatio, nō aute3 pactū etiam ſi de tacētis emolumento agatur, niſi aliunde cōſenſus manifeſtetur,ꝗ ex nudo ſilētio, & ex præſentia tacentis,quod quomodo procedat ſequen. capite tractabitur.

CAP. VII.

DOcto.magis uerbo. quā re diſsentiunt in hoc articulo,numero .1.

Quod coniecturis in conſequentiam expreſsi neceſſario colligitur,id dicitur expreſſum,nu.2.

Conſenſus qui in conſequentiam expreſsi reſultat,!dicitur expreſ-

expressus, numero, 1. & 2.
Et sufficit in pacto contrahendo nu. 2.
Expressum dicitur quod ex coniecturis percipitur in cõsequentiam expressi, nume. 1.
Euidens dicitur quod coniecturis colligitur, nu. 2.
Impropríe tamen dicitur expressum, nu. 2.
Consentire dicitur præsens & tacens, cuius uoluntas ex coniecturis percipitur, nu. 3.
Pactum perficitur ex consensu qui ex coniecturis percipitur in consequentiam expreßi, nu. 4.
Silentium nudum præsentis de cuius utilitate tractatur, non perficit pactum, nu. 4.
Placitum in mente retentum nihil operatur, nu. 4.
Imputandum est illi qui potuit apertius sibi consulere 5.
Voluntas in corde retenta non prodest ad obligationem sibi acquirendam. nu. 5.
Consensus manifestus aliquo modo esse debet, nu. 5.
Actus imperfectus nudo alterius silentio non perficitur, numero. 6.
Secus est in actu perfecto. is enim potest proficere præsenti, & tacenti, nu. 7.
L. donationes. §. species. ff. de donat. 7.
Promißio facta præsenti, & tacenti non est pactum. 8.

IN HOC articulo, quo tractat̃, vtrum promissio pręsenti, & tacẽti facta, sit censenda pactum Doct. verb. magis, q̃ re dissentire vñr, itaq; scire op3, reperiri quoddã genus expresi, quod respectu verborum, est tacitũ, sed respectu taciti in corde retẽti, & nõ apparentis
1 dr expressum, quod. s. ex coniecturis necessario col-

ligitur, & in cōsequentiam expressi, de quo gñe loquitur tex. in l. prætor §. interdictum, & ibi glo. not. in verb. expressum. ff. de oper. noui nunc. & ibi hoc annotant Bar. Bal. Ang. Imo. Roma. Alex. Ias. & cæteri, ex quibus apparet illud quod in consequentiam expressi percipitur ex cōiecturis, dici expressum de quo est exemplum in l. sicut certi. C. de testa. mili. vbi miles, qui sciens filium se habere extraneū instituit, dicitur filium exhæredasse, sed tacite, vt ibi animaduerterunt, Aret. & Ias.

2 Et hoc quod ex coniecturis colligitur, dicitur euidens. l. licet imperator. ff. de lega. i. l. si quis locuples, ff. de manumis. testa. l. triticum, infra eo. & l. qui plures, in versi. nisi euidens. ff. de vulg. & pup. & ibi Aret. col. ij. in vlti. not. licet improprie dicatur expressum, vt sentit tex. in d. l. triticum, ibi id habebit pro expresso, & in l. cum quid, in vers. pro cauto habendum est. ff. si cer pet. & ibi Dec. col. i. in iij. no.

3 Hoc genus expressi ad materiam nostram accommodari potest, vt scilicet, recte dicatur præsentis, & tacentis consensum interuenisse si de eo ex cōiecturis apparere possit, tametsi neq; verbis, neque nutu aut signo aliquo ostendatur, vt acutissime demonstrat Torniel. hoc loco nu. 62.

4 Dum modo consensus iste in consequentiam expressi percipiatur, id. n. quanq; tacitum est, pro expresso tamen habetur. l. tale pactum §. vlt. ff. de pact. & expresso par est. l. cum quid. ff. si cer. pe. & consensus huiusmodi pactum perficit, cæterum ex nudo silentio, concurrente etiam vtilitate eius cui paciscimur, non oritur consensus, & consequēter, pactum non perficitur, quia deest consensus alterius qui euidens, & manifestus esse debet, alioqui placitū in mēte retentum, seu consensio in mēte retenta, nihil illi suffragabitur. l. si repetēdi vbi gl. & Doct. C. de cōd.

ob

ob cau.l.ij.§.si quis,& ibi Doct.ff.eo.tit.l.quod quis ff.de condi.indeb.l.cum in plures.§.locator.ff.locati, not.glo.in l.codicillis.§.i.in verb.ea mēte.ff.de leg.ij.
5 Præsertim cum potuerit homo iste apertius sibi cōsulere.l.veteribus.ff.de pact. & sic voluntas in corde retenta,nō aliter tacenti proderit ad obligationē contrahendam,q̄ si aut verbis, aut nutu, aut signo aliquo fuerit expressus,aut in cōsequentiā expresse manifestatus,vt scribit Hiero.Torn.hoc loco, nu. 63.per tex.in l.quidem cum filium.ff.de hæred. inst. & Bald.in l.i.C.de his qui ante aper.tab.& propterea concludit ad pactum cōtrahendum, oportere de consensu manifeste,& euidēter apparere, sanè nullo modo constare potest manifeste de consensu tacentis,qui nec facto,nec coniecturis fuit manifestatus, ergo pactum non intelligitur esse contractum , sine consensu aliqualiter expresso tametsi pręsens sit ille,de cuius vtilitate agitur.
6 Nec refert si dixeris in consequentiam oblationis factæ,capiendam esse coniecturam , vt tacens intelligatur consensisse oblationi sibi emolumentum allaturæ.Rn̄d.Torn.nu.64.hanc coniecturam nō posse ex actu imperfecto resultare.l.filiusfam.§.inuitus, ff.de procu.l.i.§.si quis simpliciter,Inf.eo.sed admitti quandoq; ex actu perfecto exemplum in l.qui patitur.ff.mand.vbi qui patitur alterum pro se fideiubere,si pecuniam mutuā receperit obligatur mādati,nō quia tacēs pręsumatur cōsentire , in his q̄ sibi
7 afferunt emolumētum.Sed quia consensus mādati, venit in cōsequentiā,mutui recepti,qui est actus pfectus,exemplum est etiam in d.l. donationes.§.species.ff.de dona.vbi ex traditione reruz facta genero à socru,perficitur actus dotis,etiā sine consensu filię quia tamen præsente filia eas res mater tradidit , & eius nominē, puella etiam tacens intelligitur consenti-

sentire actui perfecto, q si ex parte mariti actus imperfectus fuisset, silētium puellæ cōtractum nō perfecisset, vt egregie animadueatit Torn. nu. 61. & 64. quę distinctio mihi adeo placuit, vt præter morem meum, eam & accurate recitauerim, & quoad p me fieri potuit, ornauerim.

8 Ex his satis superq; argumētis, & rōnibus nō cōtemnendis fuit munita hæc snía. s. pactum non esse contractum, cū quid promissum fuerit pñti, & tacēti, & placitū in corde retinēti, quia promissio hmōi sola per se subsistēs, est actus imperfectus, qui ex sola rei suę bñ gerēdæ coniectura, perfici nō potest, vt hoc loco animaduertit Torni. cuius sñiam probo in nudo silētio, sed si præter silētium interuenerit aliquis actus puta retētio epistolæ trāsmisse, & lectæ. tunc puto perficitur pactum. l. labeo. ff. de pact. l. cōsensu. ff. de act. l. absenti. ff. de don. l. qui absenti. ff. de acqui. poss. & Doct. cōiter hoc tenent, & mihi vr̄ verissimum. l. si aliquid. C. de donatio. Rip. hic. numero. 26. & Moder.

CAP. VIII.

Donatio facta præsenti, & tacenti uires non habet, num. 1. & 13. contra, nu. 5.

Promissio facta præsenti, & tacenti non est pactum. n. 2 sed pollicitatio, nu. 2.

Donatio sine pacto nudo, aut stipulatione non ualet. n. 2.

L. si quis argentum. C. de don. non habet locum in donatione præsumpta, nu. 3 & nu. 14.

Consensus donatarij expressus in donatione necessarius est. numero. 4.

Præsens & tacens an consentire dicatur, nu. 5.

L. dona-

L.donationes.§.species.ff.de dona.nu.6.
Maritus procurator est uxoris,nu.6.
Donatio pacto nudo fieri non potuit iure digestorũ. n.7. ego contra,num.8.& 9.
L.si quis argentum.C.de donat.non est correctoria iuris digestorum.nume.8.
Nomina debitorum donari non possunt pacto nudo.n.10.
Donatio non fit ex pacto præsumpto.nu.11. ego contra.ibid.
Pactum contrahitur ex consensu etiam præsumpto.n.11.
Donatio uera contrahitur ex consensu præsumpto,numero.11.& numero.12.
Donatio non præsumitur ex pacto nudo. nu.12.
Taciti,& expreßi par est uirtus,nu.12.
Donatio perficitur ex pacto nudo,& tacito, nu.13. dummodo exprimatur causa donationis.
Promißio donandi differt à donatione.nu.15.
Promißio donandi nuda non parit actionem,nu.16.

1 EX supradictis sequit̃ donationem, sine traditione,pñti,& tacenti factam, vires non habere.Ita cõcludit Dec.in cõsi.ccxlv.nu.8.& in Rub.C. de pac. nu.4.& in l.semper qui.ff.de reg.iur. nu.4.& in l.senium,col.pen.ante fin. nu.47.C.qui test.fac.poss.Torn nu.65. Aret.in l.ij.ff. de leg.i.Bal.in d.l:senium,col.i.post Gul.Cu.& Cro. hic in.ij.lect.col.i.nu.iij.Leon.nu.90.Mãdel. nu.63.

2 Primo quia promissio ista,quæ fit pręsenti & tacenti verè nõ est pactum,sed pollicitatio ẽm Gul.& Bal.in d.l.senium.C.qui test.fac.poss.Are.in l.ij.ff.de leg.i.Dec.in rub,C.de pac.Ideo nõ valet donatio , in qua

qua saltē pactū nudū interuenire debet.l. si quis argentū.§.vlt.C.de dona.glo.in l.cum pater.§. Mæuio, in verb.donabat.ff.de leg.ij.gl.in l.ij.i fi.C.de iu.do. Are.in.§.in personam,colum.v.Instit.de actio.Idem in titu.de donat.in princ.

3 Secundo quia.l.si quis argentum.C.de dona.quæ disponit donationem pacto nudo perfici posse, non habet locum in donatione præsumpta,fm Bart.in l. iurisgentium §.quinimo,col.pen.nu.28.ff. de pac.& in l.si tibi,in prin.eo.tit.Igitur idē erit in casu ꝓposito,vt nō conficiatur donatio ex pacto præsumpto, dato,ꝙ silētium istud pñtis donatarij consensuꝫ pręse ferat.Ita Dec.in d.rub.C. de pact.

4 Tertio pręsupposito,ꝙ aliquo modo dici possit pactum istud,in quo alterius tm̄ cōsensus interuenit, vt quādoq; euenire trad.Bar.in l.ij.C.de pact. & ibi Alex.no.Illud tamen nō est pactum simpliciter, sed fm quid,vt scrib.Deci.in d.l.semper qui. nu.4.ff.de reg.iur.Ideo constitutio exorbitans, quæ pacto contenta est in donatione perficienda accipienda est,vt loquatur de pacto vero,& proprie sumpto non aūt de eo,quod est fm quid.& ex his putat Deci.expressum acceptātis cōsensum esse necessarium in d.l.semper qui.nu.5.& in d.rub.C.de pact.nu.4.& in d.l.seniū, nu.47.& in cōsi.ccxlv.nu.8. & ante eū hoc idē tenuit Are.in l.ij.ff.de leg.i.Torn.hic nu.65.Idem admittit,& Mandel.nume.63.

5 Contrariuꝫ ꝙ imo donatio huiusmodi facta præsenti,& tacenti nuda cōuentione valeat trad.Ange. clxxxiij.col.ij.& Soc.consi.cxij.lib.i.col.iiij.post medium,Gallia.nu.59.& alij quos allegāt Moder. & est cōis fm Gallia.& hanc esse communem attestatur Mandell.nu.101.qui ea ratione nitūtur quia fm eos præsens,& tacens dr̄ consentire, fm cōem , vt suprà ad quod fuit late rn̄sum supra,& conclusum nō esse

verum

verum axioma huiuſmodi quo nituntur Doc. Ideo ſuper hoc amplius inſiſtere non oportet, quo ſublato corruit concluſio.

6 Secũdo eſt caſus in l.donationes.§.ſpecies.ff.de dona.ad quod & ſępe & ad ſatietatem fuit rñſum, ibi ꝓter pręſentiam, donatarię, interueniſſe traditionem rerum genero, qui nõie ſponſæ pręſentis eas accepit vt ꝑ Mod.hic. Aliter rñd.Alci.nu.7.qui dicit maritum quaſi vxoris procuratorem, ꝑ eã acceptaſſe, & illi acquiſiuiſſe quod nõ admitti Ferrar.in rubr.C. de pact.nu.27.ipſe poſtea aliter tollit obiectũ,nu.54. verſi.ad tertium, ſ.ibi breui manu à matre ad filiam & ab ea ad maritum breui manu fingi res perueniſſe, vt fit in l.licet.§.quoties.ff.de iu.do.& in l. ſingularia.ff.ſi cer.peta. Torn.acutiſsime rñdet, nu.61.& 62. ibi interueniſſe actum perfectum, ideo facile illi accedit puellæ præſentis conſenſus etiam tacitus.

7 Aduerte præſupponit Dec. & admittunt cæteri, donationem, ex iure in pandectas collato, fieri non potuiſſe pacto nudo, quod etiam præſupponit Bar. in d.l.iuriſgentium.§.quinimo, nume.20.ff.de pact. quod ius antiquum hodie ſm eos eſt abrogatum ꝑ tex.in l.ſi quis argentum.C.de dona.

8 Quæ differentia inter ius codicis, & ius Digeſt. mihi nullo modo placet, vt generaliter ſcripſi de Not. Crauet.lib.iiij.c.x.ibi vide, & hæc ſententia in terminis noſtris probatur in l.Attilius.ff.de donat.vbi donatio etiam ſi non fuiſſet remuneratoria, valuiſſet, niſi à iuuene.i.à minori facta fuiſſet, & nihilominus nudo pacto facta proponitur.

Et propterea deciſio de qua in d.l. ſi quis argentum, fruſtra reſtringitur ſub eo prætextu quòd ſit iuris noſtri derogatoria, dico enim eam non iuri noſtro, quo vtimur, ſed vetuſto iuri derogare, qđ non eſt in pandectas collato.

9 Puto itaque etiam ex iure Digest. donationez pacto nudo factam valere, vt iura iuribus concordentur, l.i.C.de inoff.dot. Item quia contrarium non reperitur expressum, igitur non laborabo, vt inducam dissonantias iurium. iuxta glos. in c.cupientes. §.q si per viginti, de elect.lib.vi.

Tertio hoc mihi probat tex.in l.vlt.§.vlt.ff.de dona.vbi sine stipulatione tacitè facta fuit donatio ex eo tantum quod exigebat vsuras nomine donatarię, & instrm conficit nomine donatarię absentis.

10 Fallit in nominibus debitorum, quę pacto nudo non delegantur, & sic nõ donantur, d.l. ad eum, in prin.ff.de dona.vbi donatione facta de peculio omni tam in rebus, q̃ in nominibus per pactum nudũ non fuit postea dubitatum de donatione rerum sed nominum tantùm.

11 Secundo aduerte ad id, quod ait Dec.constitutionem, de qua in l.si quis argentum non habere locuz in pacto præsumpto. Puto, non rectè loquit. Naz si quis dixerit dono tibi bona, quæ domi habeo. Tu autem taceas, hic non agitur de donatione præsumpta, sed de vera, & expressa. Agitur tamen de consensu tacito donatarij: qui consensus dummodo interueniat, siue tacitè, siue præsumptè, nõ põt negari quin pactum cõtrahatur.l.labeo.ff. de pact. & propterea sustinetur donatio.d.l. donationes.§. species.ff.de donat. & quidem verè & propriè: quia vera est ista donatio.

12 Aliud est enim dicere q non præsumitur donatio ex pacto nudo in quo causa donationis non fuit expressa, aliud est dicere, donationem nõ esse cõtractam ex pacto ex parte donatarij tacite: dum tamẽ manifesto: Quia reuera par est virtus taciti, & expressi.l.cum quid.ff.si cer.pet. & pactum hmõi dicitur expressum. Gallia, hic nu.55.

Conclu-

13 Concludo igitur donationem factā nudo, & quidem tacito pacto cōtractam valere, & ita procedit indistinctè d.l.si quis argentum. Intellige tamen id procedere in donatione expressa: secus in obligatione nuda in qua non fit mentio de causa donationis: quia tunc non præsumitur oblatum ex causa donationis, ne cōcurrant duę specialitates. s. q̄ valeat donatio ex pacto nudo, & q̄ pactum nudum pręsumatur factum ex causa donatiōis, Bart. in d. §. quinimo, tuetur late Alexā. in l. iurisgentium. §. sed cum nulla.
14 ff. de pact. col. ij. in prin. nu. 3. Et quod in pacto donationis præsumptæ non habeat locū decisio de qua in l. si quis argentum. C. de don. sed in expresso & vero, trad. Bar. in d. l. si quis argentum, & in d. l. iurisgē tium. §. quinimo, col. v. Dec. in d. rub. C. de pac. nu. 4 Bar. in l. si tibi in prin. ff. de pact. Rip. in. d. rub. nu. 6. licet alias soleamus dicere, stipulationem factam ab eo, qui scit se nō teneri, præsumi ex causa donatiōis, si nulla alia apparet causa. l. campanus. ff. de oper. libertor.

15 Secundo procedit in donatione ipsa, non autem in promissione donandi. differunt enim ista, dono tibi fundum cornelianum, & promitto donare fundum cornelianum, & tex. in d. l. si quis argentum. C. de donatio. loquitur de donante, non autem de promittente donare, & aliud est donare, aliud promittere se donaturum Salyc. in d. l. si qnis argentum. C. de donatio.

Sic dicimus quòd aliud est vendere, aliud ꝓmittere se venditurum, Bald. in l. prima. C. de pact. pig. facit. l. bonæfidei. §. si tamen. ff. de eo quod certo loco tradit Dec. in l. cum fundus. §. seruum tuum. ff. si cer. peta. Tiraquel. de Retract. libro secundo, ad finem, numero quadragesimo primo.

Hanc

16 Hanc conclusionem quòd promissio de donando facta pacto nudo non pariat actionem, tenuit Saly. in d.l.si quis argentum.C.de donatio. Ioan. Fabr.in §.aliæ,Insti.de actio.Idem Saly.in l.ij.C.de condict. ob causam,Imol.in l.ædibus.ff.de donation. Alexā. in l.iurisgentium,in princip.colum.iij.ff. de pactis, Dec.in l.si pact.quo pœnam.C.de pactis, colum.iij. circa medium,numero.6.Alcia.ibidem, & hoc loco Gallia.numero.113.late Tiraquel.de retract.libro secundo,ad finem,numero quadragsiemoseptimo. Licet non desint, qui teneant contrarium, videlicet, Barto.in d.l.Iurisgentium.in princip.&ibi Fortu.Garz.colum.xxxi.Barto.in l.vltima, colum.ij.ff.de conditio.ob causam, Ang.in d.l.si quis argentum, §.vltim. Tamen communis opinio est pro prima parte, verior, sequens tractatus ad pollicitationem pertinet.

CAMILLI PLAVTII IVRISCONSVLTI FONTANELLATENSIS, COMMENTARIORVM AD RVB.

.ff. De verborum obligation.

LIBER VII.

De Pollicitatione. Caput Primum.

POLLICITATIO quid sit. nu. 1.
Et in quibus differat à pacto, nu. 1. cum multis sequen.
Pollicitatio facta priuato, non ualet, nu. 2. uide nu. 5. contra nu. 11.
Pollicitatio præsenti facta non ualet, nu. 2.
Pollicitatio absenti non fit per epistolam, nec per nuntiū, numero. 3.
Pollicitatio facta priuato nunquam ualet num. 3. nu. 14
Pollicitatio facta collegio, non ualet, nu. 4.
Exempla licet non restringant, tamen declarant. nu. 6
Pollicitationis titulus coniectus inter tractatus rerum publicarum, ostendit pollicitationem priuato fieri nō posse, numero. 8.
Causæ pollicitationis nō congruunt priuato, nu. 8.
Respub. consentire ficte potest, nu. 9.
Deus non consentit, nu 9.
Respub. repræsentatur per concilium, nu. 10.
Fictio idem operatur in casu ficto, quod ueritas in casu uero. numero. 10.
Priuato potest fieri pollicitatio. nu. 11.

Diffinitio cui conuenit, etiam diffinitum conuenit, nu. 12.

Pollicitatio pro pacto accipitur sæpe, nu 13.

Pollicitatio facta priuato, licet inutilis sit, tamen cognitio eius prodest ut cognoscamus pactum, nu. 15

Municipes non consentiunt nu. 17.

Pollicitatio inutilis sit tantum reipub. inutilis & uerbalis potest fieri etiam priuato, nu. 18.

Concordantur opiniones, nu. 18.

1 VIDEAMVS de pollicitatione, quæ in multis differt à pacto, vt hoc loco animaduertunt ferè omnes. Est itaq; pollicitatio solius offerentis promissio, l. pactũ, in prin. ff. de pollic. & in hoc differt à pacto, quod est duorũ plu riumve in idem consensus atq; conuentio. l. i. ff. de pact. d. l. pactum, in prin. In pollicitatione autem vnius tm̃, hoc est, promittentis tm̃ consensus desideratur, vt trad. glo: & Bart. in d. l. pactum, Ideo glo. in d. l. i. in verb. duorum. ff. de pac. dicit pollicitationem incipere à promissione sine responsione, & gl. in cle. i. §. ego, de iureiur.

Transeunt cum diffinitione hmõi Alex. in d. l. i. ff. de pac. Iaf. hoc loco, col. ij. post med. nu. 6. Rip. nu. 21. Alcia. nu. 1. Crott. nu. 24. Gallia. nu. 47. & 50. Ver. colum. vi. circa med nu. 25. Nig. nu. 72. Torniel. nu. 60. Leo. nu. 84. & 89. Molin. nu. 2. Bartol. in l. i. ff. sol. ma. nu. 70. Zuccar. in rub. C. de pact. nu. 84. Cur. in l. i. C. de pact. nu. 25. & ibi Gozad. nu. 3. gl. & Bal. in d. rub. C. de pact. & ibi Mod. Ferrar. nu. 2. Soc. Iun. hic, & alij communiter omnes.

2 Secunda est differentia sm̃ multos, quia pactũ cũ

omnibus contrahi poteſt, ſiue fiat Reipub. ſiue priuato, d.l.i.in verb.duorū.Pollicitatio autem fit Rei pub.tantùm,& vniuerſitati ſeu collegio, quæ cōſentire non poſſunt.l.i §.vlti.ff.de acquir. poſſ. priuatis autem ſeu ſingularibus perſonis ſecundum quoſdam fieri non poteſt.

Tertia eſt differentia,quia præſuppoſito q poſsit priuato fieri pollicitatio,præſenti tamen facta nunquam valet:pactū valet,quia præſens præſumit in his,quæ ſibi vtilia ſunt,conſentire ſi taceat.

Et per conſequens promiſsio facta præſenti,& tacenti dicitur pactum,non pollicitatio, ſm quoſdam: Niſi agatur de cauſa oneroſa. Item niſi teſtatus fuerit ſe neq; conſentire,neq; contradicere ſm Iaſo.hic, colum.iij.circa med.nu.7.& ſequuntur ferè omnes. De quo tñ dubitat Rip.hic,col.vij.circa med. numero.25.& in rub.C.de pact.col.ij.poſt med. nu.7:

Quarta eſt differentia q abſenti facta promiſsio per nūtium, vel per epiſtolam non eſt pollicitatio: tunc tñ cōtrahitur pactum.l.i.§.pe.ff.de pact.l.cōſenſu.ff.de actio.& oblig.

Quinta eſt dña q pollicitatiō nō parit naturalem obligationem,pactum parit eam. De quibus omnibus videndum eſt.

Super prima differentia non eſt inſiſtēdum: quia omnes admittunt in pacto duorum conſenſum deſiderari,in pollicitatione promiſſoris tantùm volūtatem interuenire dēre.l.i.ff.de pact.l.pactū.ff.de poll.

4 Exemplum pollicitationis proponitur in promiſſione facta Reipub.aliquid dandi,vel faciēdi, quod exemplum omnes probant: & de eo loquitur totus titulus.ff.de pollic.

Aliud exemplum adducit Barto.in l.illud, propè finem.C.de ſacro ſanc.eccleſ.vbi loquitur de donatione facta pauperib. nemine præſente, & dicit hāc

pollicitationem esse, probat Sanseueri. de pact. q. vi. Bartoli. hic, col. xviij. Nig. col. xvij. post med. nu. 73. qui alios allegat. Et hæc est efficax pollicitatio, quæ fit Reipub. vel vniuersitati, vel collegio, vel ecclesiæ vel pauperibus alicuius loci ex causa, fm sententia3 Bar. in l. charidemus. ff. de pollicit. glo. i. in c. scimus, xij. q. i. Bal. in rub. C. de dot. promis. Ias. hoc loco, col. iij. in fi. nu. 7. & alij omnes admittunt.

Quę cōclusio apud me nō caret scrupulo: quia lege non cauetur, ꝙ vlli fiat valida pollicitatio: nec ī collegijs, & corporibus hmōi militat eadem ratio, quæ in patria subest, cui iure naturæ sumus obstricti l. ij. ff. de orig. iur. si tñ trāseat in votum, sustinebitur iuxta tradita per Bar. in d. l. illud. C. de sac. sanc. eccel. l. ij. ff. de polli. Item valebit facta ecclesiæ, quę reipub. comparatur. l. vlti. C. de sac. sanc. ecc.

5 Super secundo articulo non leuis vertitur cōtrouersia, quidam, vt inquit Ias. hoc loco colū. iij. prope fi. crediderunt non posse priuato seu singularib. personis pollicitationem fieri: sed reip. & vniuersitati, vt supra dictum est. Hoc tenuit Garz. in c. i. col. 20 de pact. Nig. col. xvij. circa med. nu. 72. sentit Gallia col. xij. in fi. & col. seq. in prin. nu. 48. cum ex authoritate Bal. in l. vlt. C. ad velleia. & in l. i. C. de do. promiss. ait, pollicitationem pro pacto accipi, quādo de ea fit mentio inter priuatos.

6 Mouentur quia totus titulus de pollicitationib. omnia pollicitationis exempla proponit tm̄ in promissione facta Reipub. quæ exempla licet nō restrīgunt declarant tñ in quibus terminis procedat conclusio, glo. in c. quod Dei timorem, de sta. mona. Bal. in cōsi. ccclvij. col. pe. lib. i. l. damni infecti. ff. de dā. īf.

Secūdo fatent Doct. quod pollicitatio inutilis est in oī casu præterꝗ cum facta est Reipub. vel vniuersitati, vt paulo infra ostendam. Igitur frustra occu-

pat

pat membranas.c.si Romanorum,xix.distinct.

7 Tertio nõ est eadem ratio in priuato,quæ militat in Repub.ergo nec idem ius, quod manifestatur ex eo,quia priuati facile consentiunt.l.i.§.conuẽtionis, ff.de pact.l.consensu.ff.de actio.& oblig. Repub. nõ potest consentire.l.i.§.vlti.ff.de acqui.poss.& sic pollicitatio omnimodo in Repub. habet locum in priuato vix est,vt solius offerentis promissio considerari possit.

Quartò non reperitur iure cautum,quod pollicitatio fiat priuato,igitur quod lex non dicit,nec nos dicere debemus.l.illam.C.de collat.

8 Quintò contra cõem facit,ꝙ titulus de pollicitationibus cõiectus fuit inter tractatus de municipalibus de decurionibus,de operib.publicis,& de alijs hmõi, quæ tm̃ ad causam publicam pertinent l.ij.§.septimus.C.de vet.iure enucl.vt intelligamus, rõne subiectæ materiæ,eo loci pollicitationem ad causaʒ tm̃ publicã,& ad vtilitatem Reip. esse referẽdaʒ.

Sextò,causæ propter quas tm̃ permissa est pollicitatio,de quib.in l.i.§.i.ff.de poll.nõ cõgruunt priuato:igitur nec dispositio congruit, l.iiij.§.toties. ff.de dam.infec.l.hos accusare.§.omnibus.ff.de accus.

Caue tñ quia negari non põt quin conueniãt cãæ de quibus in l.propter.ff.de pollici. & sic conuenire potest dispositio.

Septimò defecisset Imperator,qui in tractatu pollicitationis casum priuatorum,magis frequentẽ, &

9 magis dubium omiserit: Ex his defendi posse vr̃ pollicitationem in priuato locũ hr̃e non posse, sed Reipub.tm̃ fieri,&per cõsequens frustra tractari an ꝓmissio facta præsenti,& tacenti sit pollicitatio.

Non obst.ꝙ Rep.saltem ficte cõsentire põt l.mortuo reo.ff.de fideiussor.Sic etiam Deus vbiq; est pñs, & consentire vr̃,l.properãdum.C.de iud.Rñd. Deũ

& Rempub. nõ consentire humano cõsensu: de quo nos loquimur. Quanq̃. n. Deus assistit vniuersis, tñ non consentit singulis, nec in eo dr̃ esse consensus aliquis aut animi motus, alioqui nõ esset Deus, vt hoc loco animaduertit Rip. nu. 21. col. vi. circa med. & ꝑpterea promissio illi facta, quæ religionis fauore sustinetur, non pactum vocatur, nec stipulatio, sed votum appellatur. l. ij. ff. de pollicit.

10 Quod attinet ad Remb. Rñd. Rip. id, quod dicit, Rempub. repræsentari à cõcilio ẜm gl. in rub. C. quę sit longa consue. Bar. in l. omnes populi, ij. q. princi. nu. 15. ff. de iust. & iu. procedere per fictionẽ. l. aliud. §. refertur. ff. de reg. iur. tamen verè non consentit respub. Et propterea rectè illi fit pollicitatio, quod in priuato secus videtur, qui & facile consentit, & consentire, præsumitur in sui fauorem, ẜm Docto. Quæ responsio non videtur admittenda, quia præsupposito ꝙ consensus sit fictus ex parte Reipub. tamẽ erit pactum ex ficto consensu contractum, & pacti effectus habebit: quia fictio idẽ operat in casu ficto qđ veritas in casu vero. l. cum oratione, in prin. ff. de excusa. tut. c. cum dilectus, de cleric. non resid.

Melius est igitur vt dicamus pollicitationem fieri Reipub non decemuiris. Ideo consensio decemuirorum non mutat pollicitationem, & casu quo aliquid suffragaretur consensus hmõi tamen non facile interuenire solet nec vnq̃ intelligitur præstitus, nisi fuerit expressus, vt trad. Aquen. in d. l. postꝗ lit. nu. 24. C. de pact. & solenniter per Barto. in l. omnes populi, ij. q. princ. nu. 19. ff. de iust. & iur.

11 Contrariam sñiam, quod immo priuato & singulari homini possit fieri pollicitatio tenent communiter Doct. Ias. hoc loco id probat. col. iij. in fin. nu. 7. & Ver. qui cõẽ dicit col. xiij. post med. nu. 57. Rip. col. vi. post med. nu. 21. vbi cõem esse attestatur, & alij

alij doct. id præsupponunt, dum disputant an promissio facta præsenti, & tacenti sit pollicitatio, & in quibusdam casibus pollicitationem esse contendũt: veluti si absenti facta fuerit, vel presenti, & non itelligenti, aut neque assentiri, neq; dissentire se dicẽti, qui casus fm Mod. non habent difficultatem.

12 Hanc opi. cõiter receptam tuetur diffinitio pollicitationis de qua in d. l. pactum. ff. de pollic. quæ cõgruit priuatis hominibus ergo cui conuenit definitio conuenit etiam diffinitum, Bart. in l. i. ff. de testa,

13 Secundo multis in locis in iure nostro fit mentio de pollicitatione, vt in rubric. C. de dot. promiss. & alibi sæpe, vt hic per Ias. col. iij. in fi.

Ad hoc tamen respondetur pollicitationem ibi, pro pacto accipi. Iac. Nig. hic col. xvi. in fi. num. 68. Alci. hic, nu. 2. Bald. in l. i. C. de dot. promis. Hanc tamẽ opinionem, quæ communis est videtur, pbare tex. in d. l. pactum. Qua opinione retenta.

14 Non obst. q priuato facta pollicitatio non sit valida. Nam respondetur, quoad substantiam vere esse pollicitationem, nec quicq; obest quod non pariat effectum validum: quia ea est natura pollicitationis vt non obliget, vt dicam infra. Sic etiam dictum qd verbotenus pronuntiatum nudo sermone finitur, nullam parit obligationem tñ verè, & propriè est dictum. l. sciendum. ff. de ædil. edict.

Non obstat, quòd frustra occupat membranas. c. cum Romanorum. xix. distinctione.

Respondeo. saltem prodest cognitio pollicitationis vt discernatur pactum ab ea. Sic etiam de Dicto fit tractatus in d. §. dictum, quod tamen inutile est, præterq; vt promissionem à pacto discernamus, sic pollicitationis etiam inutilis cognitio proderit, vt discerni posit an promissio facta præsenti, & tacenti sit pactum an potius pollicitatio.

16 Non obst. quod de pollicitatione priuata non fuit tractatum in d. tit. ff. de pollic. Rnd. de ea non fuisse tractatum, quia semper est inutilis, quo verò ad substantiam in gñe fuit tractatum in d. l. pactum, attēta generalitate definitionis. Et sic non defecit Imperator in tradenda pollicitationis doctrina: nec dr̄ omisisse casum magis frequentatum, aut magis dubium.

17 Non obst. quod municipes nō consentiūt, qd' in priuato secus est. Dic, quod data paritate terminorū in vtroq; considerari pōt cōsensus adesse, & abesse: veluti si decemuiris ipsis præsentibus pollicitatio facta proponat. Ideo vtroq; casu pōt adesse, & abesse pollicitatio. Facilius tñ in Rep. consensus abest, quia Decuriones etiam pñtes non aliter consentire dñr, q; si solenniter & seruatis seruādis per fabas albas & nigras fuerit præstitus cōsensus, vt per Bart. in l. oēs populi. q. iiij. ff. de iust. & iure.

18 Concordādo opiniones dici potest, quod attenta significatione vocabuli pollicitatio potest fieri ēt priuato, nō consentienti, veluti furioso, infanti. Item absenti, & ex causa onerosa, & ei qui dixerit se neq; recusare, neq; acceptare, fm cōem. Soc. in rub. C. de pactis, & ibi Dec. & Mod. Ferrar. & hoc loco Socy. Ias. Gallia. Alcia. Mādel. nu. 47. Leon. nu. Torn. nu. 60. de quo vltimo exemplo dubitat Ripa vtrobiq; hic, nu. 26. ibi nu. 7.

Sed ƀʒ terminos in iure nostro receptos fit Reip. tm.

C A P. II.

PRomißio præsenti facto an sit pollicitatio, numero. 1. & seq. remißiue.

Absente consentire potest, & an tacendo dicatur consentire? quòd sic, in his, quæ sibi sunt utilia. nu. 5. 6.

1 QVOD ad tertiam pacti, & pollicitationis attinet differentiam, fatentur oẽs oblationem, seu promissionem pręsenti factam, non esse pollicitationem, sed pactu;, eá ratione, quia pręsens

præsens ēt si tacuerit, intelligitur consentire in his, quæ sibi emolumentum afferre cognouerit, & hoc procedit retentis terminis cōibus, de quo articulo ad satietatem locutus sum supra lib. cap. ibi vide. Hæc tamen conclusio etiam ſm cōmunem sententiam intellecta recipit nō nullas restrictiones. In primis fatentur Doct. promissionem præsenti factam, tunc esse pollicitationem, cum fit promissio ex causa onerosa, cui non est verisimile tacentem assentiri. Idem est si offeratur ei, qui se neq; consentire dixe-
2 rit, neq; contradicere. Ita glo. cōlter approbata, in l. i. ff. de actio. & oblig. & hoc loco Ias. & Soc. tradūt, idem Soc. in rub. C. de pac. & ibi Mod. Ferra. & hoc loco Gallia. Alcia. Torn. nu. 60. Mandel. nu. 47. Leon. nu. 87. & cæteri. De quo tamen dubitat, sed sine ratione vtrobiq; Rip. hæc nu. 26. ibi, num. 7. Idem ego existimo in promissione facta furioso, infanti, surdo & cuiuis alteri nō intelligenti. Ideo etiam ab Italo quopiam facta Cymbro, vel Getæ, Italicum sermonem nō intelligenti erit pollicitatio & hoc nemo negabit. Deniq; idem est etiaʒ in promissione facta tacenti, ſm sñiaʒ Decij, quę hodie inter Mod. crebrior est, de qua antea ad satietatem fuit tractatum am-
3 plius non repeto. Super quarta differentia pollicitationis, & Pacti fatentur omnes eam promissionem quæ fit absenti per nuntium, vel per epistolam, esse pactum, non autem pollicitationē, ꝙ si neq; nūtius interuenerit, neq; epistola, tunc absenti facta ꝓmissio dicitur pollicitatio, gl. & Bar. in l. illud. C. de sacr. san. eccle. Barto. in l. i. nu. 71. col. xvij. in prin. ff. so. matri. De duobus est videndum an semp sit pollicitatio absenti facta promissio, sine nūtio, vel epistola, secundo an cum nuntio, vel epistola semper sit pactū.
4 Circa primum, videtur promissionem absenti factā in pactum conuerti posse: finge absentem certio-

rem de hac promisſione factum, aſſenſiſſe, hoc caſu pactum eſt contractum, quod quidam admiſerunt etiam ſi nudo ſilentio fuerit approbata promiſsio, vt ſcilicet quemadmodum pręſens & tacens pro cō ſentiente habetur, idē in abſente ſtatuātur, Amplius arbitratur Dec. in d. rub. C. de pac. abſentem cenſeri conſentire, etiam anteq̃ de eo, quod geſtum eſt, certior factus fuerit, per tex. in l. ij. C. de pac. vbi creditor hæreditarius agens contra emptorem hæreditatis, tacitè paciſcitur de nō conueniēdo hæredem qđ pactum prodeſt hęredi abſenti. l. ſi creditores. C. eo. tit. de pact. vbi Bar. not. q̃ ſi creditor habens plures reos debendi in ſolidum admiſit vnum ad ſolutionē partis ſuæ intelligit diuiſiſſe debitū in ſingulas
2 perſonas. Facit tex. in l. i. §. accedit. C. de rei vxori actione, vbi extraneus dans dotem pro muliere ſi nō ſtipulet dotem ſibi reddi: Intelligitur donare mulieri etiam abſenti. Dec. in d. rub. C. de pact. nu. 2. Et ſi quis replicet q̃ abſens ignorat. Ideo non pōt videri cōſentire, Bar. in l. quæ dotis. ff. ſol. matr. p tex. in l. q vas. §. vetare. ff. de fur. Bar. in l. ſi cōſtāte, in princi. & v. q. ij. part. prin. ff. ſol. mat. Ad hoc rñdet Deci. pñtiā eius cui acquiritur nō cōſiderari, ſed vtilitatē tm̃, & ſic cōſenſus tacētis procedit ex vtilitate & cōmodo qđ quis cōſequitur, ob id. n. præſumitur cōſentire, q̃ rō vtilitatis militat ēt in abſente, Dec. ī d. rub. n. 1.
3 Hæc ſententia mihi non placet, quia ignorās non dr̃ cōſentire l. ſi ignorās. ff. loca. Rip. in d. rub. nu. 5. Textus eſt expreſſus in l. ij. §. volūtatem. ff. ſol. matr. vbi filia, quæ præſens dicitur conſentire, abſens nō conſentit, & ibi not. Bar. & ſic promiſsio abſenti facta, pollicitatio eſt, ſecundum omnes Doctor. Non obſt. l. ij. C. de pact. cum ſimi. multi multa dixerunt, veritas ea eſt q̃ ibi pactum fuit cum præſenti factū, quod poſtea in cōſequentiā prodeſt abſenti, vt trad.

Mandel.nu.84.ad.§.accedit, dic q ibi agitur de pacto inducto à lege in quo non requiritur consensus, quod gñaliter in couentionibus omnino tacitis tradit Alex.in l.ij.col.i.nume.3.& 4.C.de pact. Moder. Ferrar.in rub.C.de pact.nu.65.

4 Sed an saltem snia Dec.admitti debeat post scientiam? ita vt cum primum absens de re gesta certior factus fuerit, consensisse intelligatur? Deci. credidit q sic, ita tradidit Dec.in rub.C. de pact. pbat Crot. in.i.lect.col.v.circa med.nu.24. qui non facit differentiam, vtrũ quis pręsens sit an absens, dumtñ de eius vtilitate tractetur, semper.n.sm eum absens cō

5 sentire creditur. Adducit rationem Crot. quia inquit, qui scit aliquid ad vtilitatem suā gestum fuisse si nō cōtradixerit, assentiri vr.l.qui absenti. ff. de acqui.poss.l.absenti.ff.de dona.l.si absentis, & ibi glo. not.C.si cer.pe.l.si filius, ff.ad macedo.Bart.in l. quo enim.ff.rem rat.hab. Igitur cum primũ sciuerit, perinde ac si pñs esset assentiri creditur promissioni nō reuocatę, quæ adhuc perseuerare præsumit, nisi mutata probetur, & sic consensus vtriusq; contemporaneus interueniri dr, & per cōsequēs pactũ cō rahit.

6 Respōderi potest & negari axioma istud esse perpetuum, s. q tacens ea quę sibi sunt vtilia approbare, & amplecti videat, imo regulã habemus ĩ cōtrarium, qua cōstitutum est, eum qui tacet, neq; assentiri, neq; cōtradicere videri, l.qui tacet.ff.de reg. iu. casus cōtrarij si qui reperiũtur, exceptionum locũ obtinent. Itaq; regulæ erit herēdum, vt docet glo.in l.oĩs diffinitio.ff.de reg.iur.Deci.in l.i.nu.6.ff.eo.tit.

7 Qui em̃ habet regulam pro se dr hre rem certam, vt tradit Bar.in l.quoties.ff.si quis caut.& in l.ij.colũ.i. ff.siquis in ius voc.nō ier.Dec.in c.trãslato, col.ij.de consti.in ij.lect.& propterea standum est regulæ, nisi contrarium probet, vt scribit Bal.in l.si tutor, in fine,

ne,C.de ser.cōm.manu.& in c.i.de alie.iud.mu. causa fact. Ideo glo.in rub.de reg.iur.libr.vi.ante finem, dicit potiorem eius esse causam, qui regulæ innitit, nisi aduersarius causaȝ ostēderit quare eo in casu regulæ locus non sit, quam glo.sequitur Abb.in rubr. vt lite nō cōtest.Ias.in l.ij.col.vi.ver. nota istam nu. 33.ff.si quis in ius voc.non ier.late Mod.de retrac.§.i. glo.ix.numero 209.

8 Cum itaq; habeamus regulam, ꝙ qui tacet non consentit, neq; dissentit, existimabo ego nihil profuturum silētium ei, qui cū posset vtilitatem suā manifestare, eam in corde inclusam cōtinuerit, iuxta vulgarem regulam, ꝙ propositum in mēte retētum nihil operatur, l.si repetendi.C.de condict. ob caus. & ibi glo.& Doct.l.quod quis.ff.de cōd.inde.glo.in l.codicillis.§.i.in verb.ea mente.ff.de leg.ij. mēs enīȝ corde occulta nihil est, vt scribit Alcia.in l.nominis, §.verbum.ff.de verb.sig. Ideo imputandum est illi qui rebus suis manifestius, cum posset, non prospexit, l.veterib.ff.de pac.quod ēt animaduertit. Mod. Ferra.in rub.C.de pact.nu.39.

9 Deniq; ad rem ipsā propius accedendo, dic ꝙ ēt ſm receptam sniam, non dr̄ quis assentiri, his, quæ emolumentum sunt allatura, si omnino taceat, nisi vtrunq; contrahentis pręsentia interueniat, alioqui nudum silentium altero absente nō parit cōsensuȝ, nisi saltem, vel nūcius, vel epistola interuenerit, ſm glo.& Bar.in d.l.consensu.ff.de act.Bartoli. hoc loco & Soc.& Ias.quos refert, & sequitur Mod. Ferrar.in d.rub.C.de pact.nu.17.& hoc loco Ruy.nu. 24.

10 Pro eadem opinione affirmatiua adducitur, tex. in l.si filius.ff.ad Macedoni. vbi pater absens dr̄ absentiri ēt in sui præiudicium, nisi statim cum sciuerit contradixerit: Rn̄detur ibi nō subesse nudū silentium, sed pręterea, & acceptationem litterarum, &

retentio

retentionem,penes se,quæ retentio est magni momenti,ad consensum demonstrandum,l.labeo,in fine.ff.de pactis.

11 Tertio in eãdem sententiam adducitur exẽplum, pacti inter absentes cõtracti,in l.ij.C.de pact.& in l. si creditores,eo.tit.quo exemplo videtur admittendum esse,vt absens tacendo consentire dicatur, his quæ emolumẽtũ afferunt.Rñdetur ibi agi de pacto à lege inducto,in quo nõ est tractãdum de pręsentia partium,nec de expressione volũtatis,vt trad.vtrobiq; Bar.& Bald.in d.l.ij.& hoc loco Ruy. num.24. Gallia.nu.52.& Mod.Ferra.in d.rub.C.de pact. nu. 65.& sic genus illud pactorum omnino tacitum, nõ pertinet ad quęstionem nostram, in eis.n. pręsentia nõ est necessaria Alex.in l.ij.C.de pact.

12 Secundo rñdeo,multa esse pacta, quæ efficaciter cum vno facta,prosunt multis qualia sunt pacta in rem cõcepta,vt in l.& hęredi.§.vlt.ff.de pact.& tũc non dicitur pactum cum omnibus esse contractum sed prodesse omnibus.Ideo forte defendi potest pactum illud tacitum,hoc est ex facto creditoris resultãs quasi in rem factum sit, correis prodesse simile est in l.si tibi decem.§.pactum,eo.tit. vbi pactum ꝓdest singulari successori,& in l.vlt.eo.tit.& sic in d. l.ij.& in d.l.si creditores,nõ agitur de pacto tacite cõtracto inter absentes,sed de extẽsione pacti ab vno ad alterum,quod toleratur,quando interest paciscẽtis fieri hanc extensionem, & alioqui futurum esset paciscenti inutile,pactum,nisi fieret extẽsio, vt hoc loco etiam animaduertit Mandel.numer.84. Cuius tamen commẽtarijs nũdum in lucem editis ego hãc sententiam amplexus fueram, quare quia arbitror esse veram,probo,& gratulor me cum egregio Iuris

13 consulto recte sensisse. Aliam rñsionem non in subtilem,trad.Hiero.Torn.nu.70.quam videbitis, mihi

magis

magis placet solutio proxime relata, Ex his sublata esse constat argumēta eorum,qui arbitrātur, absentem,& tacētem,intelligi cōsentire,&pactū cōtrahere.Cōtrarium itaq; tenent Mod.Ferra.in d.rubr.C. de pact.nn.62 & Mādel.nu 88.qui tenent q absens, certior factus de pollicitatione sibi facta,nō intelligitur contrahere nec desinit esse pollicitatio.

14 Primo quia præsens promissione sibi facta, si taceat cōsentire nō dicitur,vt antea defendi, & Mod. igitur multominus in absente admittet,vt tacēs cōsentire existimetur.

Secundo dato quòd consentire dicatur absens certior factus,per hoc tamen pactum nō cōtrahitur

15 in quo cōtrahendo exigimus cōsensum vtriusq; cōtemporaneū,vt sæpe dictū est,per gl. approbatā in l.cōsensu.ff.de act.& oblig.sane cōsensus iste īter absentes cōtemporaneus esse non pōt,per rerū naturā alter.n.hodie promittit,alter cras, vel postea assentitur.Nec alio modo cōiungi vtriusq; cōsensus legitime pōt,q̄ his modis,qui à lege inuēti, & parati fuerunt.i.per nūtium,vel per epistolā, quāobrem cum vtriusq; consensus,nō posset esse contemporaneus, defendi non potest pactum esse contractum.

Tertio videtur etiam deficere cōsensus ex parte pro

16 mittētis, nam qui absenti pmittit,aliquid, nec seruat necessaria ad pactū cōtrahēdu;, nō est existimādus hr̄e aīūm obligationis cōtrahēdæ, & sic ex hac parte nullus est cōsensus, etenim ex solēnitate, quā quis adhibet,ostēdit,que; qualēq; actū facere velit l.illud.§.tractari.ff.de iure cod.l.nō codicillum.C.de testa.vbi Alex.not.in i.not.& Remin.in l.vlt. nu.4. C.qui admit.Mod.Ferra.in d.rub.C.de pact.nu.24. cui optimè quadrat id qđ scribit Bar.in l. iurisgent. §.igitur nuda.ff.de pact.vbi ait,qui non interroganti,& præsenti spondeat,cum pacisci velle.

Idem

17 Idem Bar. in d. l. iurisgentium. §. quod ferè ait credi oportere, cum qui ad stipulationem requisita obseruat stipulari velle, suffragatur tex. in l. an inutilis §. vltimo. ff. de acceptila.

Igitur qui absenti pollicetur, nec mittit nũtium, nec epistolam, nolle obligari existimãdus est, sẽ Moder. quo fit vt licet fortuito certior factus acceptauerit, nihil proficiat sm Modern. nume. 25. & num. 63. 41 quæ snia mihi quoq; placet, quam probat Rip. hoc loco, nu. 21. & in rub. C. de pact. nu. 5 & ante hos glo. communiter approbata, in l. ij. ff. de act. & in l. i. ff. de contrahen. empt. Bar. in l. absenti. ff. de don. Bar. in l. iij. §. idem scribit col. ij. ff. de pecu. Bartoli. hic. & ver. nu. 24. & Mandel. nu. 48. Cagn. in rub. C. de pact. nume. 14, & ibi Mod. Ferra. in vij. q. & alij.

18 Limitatur conclusio, & hoc pertinet ad secundã quæstionis propositæ partem, vt non habeat locũ si per epistolã, vel per nuntium consensus interuenerit, perinde est enim ac si ambo paciscentes corã consensissent, l. qui autem. §. vlti. ff. de const. pecun. l. labeo. ff. de pact. l. consensu, ff. de actio. & dicitur consentire, qui litteras scribit, vel nuntium mittit l. pater ex prouincia. ff. de manumis. vind. Bal. in l. vnica col. xvij. ante med. nu. 71. ver. quero nunquid per nuntium, C. de confess. & in rub. C. de exerci. col. ij. nu. 4 & eo tempore consensus interuenire dr, quo epistola acceptatur, vel nuntius mandatum exequitur, secundum Bal. in locis adductis, & Barto. in l. nuda rõ col. ij. nu. i. ff. de don. vbi qui epistolam omittit mediante organo illo dr consentire, Ias. in l. admonẽdi, col. li. nu. 142. ff. de iureiuran. Moder. in d. rubr. C. de pact. nume. 24, & nu. 66.

Et hoc casu sufficit litterarum acceptatio sine cõ-
19 tradictione, l. si filius. ff. ad macedo. Bar. in l. quo eñ, ff. rem ratam hab. l. cum tabernam. §. idem quæsijt, &

& ibi Bar. in vlti. no. ff. de pign. Bart. in l. titius, ad fi: ff. de cōst. pec. Alex. confi. clxvij. col. iij. nu. 8. libro secundo, Iaf. in d. l. admonendi. col. li. in fi. nu. 142. Mathesil. in notab. xxij. Feli. in c. cum M. colū. xvi. circa med. nu. 36. ver. secūdo fallit de const. Abb. in consil. vij. col. ij. post med. nu. 4. lib. ij. & alibi sępe Doct. Quod limita & declara, vt per Iaf. in d. l. admonēdi, nume. 142. col. lij. in prin. & Mod. Ferrar. in d. rubri. C. de pact. col. xvij. in princ. nu. 73. & 75.

CAP. III.

Epistola ad decemuiros transmissa, & eis præsentata an tunc pollicitatio conuertatur in pactum, numero. 1. uide numero, 3.

Consensus per epistolam præstatur, nu. 2.

Acceptatio epistola, & retentio inducit consensum acceptantis, numero. 2.

Pollicitatio durat, etiam post epistolæ præsentationem, nu 4. & quidem indistincte, nu. 5. & 7.

L. charidemus. ff. de pollic. nu. 6.

Municipes non consentiunt, nisi solenniter id faciāt, nu. 8.

Pollicitatio approbata a decemuiris non transit in pactum, numero. 9.

Pollicitatio fit reipub. non autem decemuiris, nu. 9

1 QVÆRI solet, non impertinenter, si epistola ad Rempub. trāsmissa, & decemuiris ꝑsentata, fuerit vtrum ex pacto debeatur, quod in ea fuit oblatum, an ex pollicitatione? multi credūt pactum esse contractum, & ita credidit Bar. in l. charidemus. ff. de pollic. non. n. dubium est quin municipes cōsentire posśint, per ea

quæ tradit Bar. in l. omnes populi in. ij. q. princ. ff. de iust. & iure, maxime per decemuiros, seu cōsiliarios ciuitatis, qui Rempub. representant glo. in rubri. C. quæ sit longa consuetu. Bart. in d. l. omnes populi. q. ij. princi. nume. 15.

2 Item consensus præstatur per epistolam, l. labeo. ff. de pact. l. consensu. ff. de actio. l. absenti. ff. de dona. l. qui absenti. ff. de acqui. poss. l. si absentis. C. si cert. pet. Bar. in l. nuda ratio. ff. de dona. & in l: quo enim, ff. rem ratam habe. Ias. in l. admonēdi, col. li. numero 142. ff. de iureiurando.

Item acceptatio litteraruʒ, & retentio, inducit cō sensum acceptantis. l. si filius. ff. ad macedon. & in l. labeo, in fi. ff. de pact. Bart. in l. quo enim. §. vltimo. ff. rem ratam hab. Mathesil. in not. xxij:

3 Igitur si scripta fuerit epistola decemuiris à polli citatore, illisq; tradita, & ab eis accepta, & in archiuo custodie causa reposita fuerit vr̄ negari nō posse, quin pactum fuerit contractum, quia & scribentis, & concilij acceptantis consensus, vno eodemq; tem pore interuenisse videtur, & sic erit pactum, Gallia. hoc loco, nume. 49. Crott. sibi parum constans in ij. lectu. nume. 3. Alcia. nume. 5. cum ait pollicitationeʒ pro pacto accipi, Mandel. hic, numer. 102. & 106. fol. 12. col. i. Garz. in c. i. nu. 15. & 16. de pact. Mod. Ferr. in rub. C. de pact. nu. 66. & 68. quod intelligit ipse si epi stola ad locum destinatum peruenerit, secus quādiu est in itinere, vt ibi late; per eum, & Rip. hic compro bat, numero. 26.

4 Contrarium ꝙ imo sit pollicitatio tenet Alci. hoc loco, col. ij. nu. 8. admittit Mādel. nu. 108. cum distin ctione vt si interuenerit cōsensus reip. sit pactū alio qui sit pollicitatio, arbitrant̄ tū non ex sola taciturnitate intelligi rempub. cōsentire, nisi aliquid aliud interueniat, quo manifestet̄ consensus, nu. 83. & 90.

5 Ego pollicitationem omnino esse contendo hoc probat tex. in l. septitia. ff. de pollicit. vbi per epistolam dedicauerat spectaculum, seu munus in ciuitate edendum, tñ semper & id quidem sæpe, pollicitatio appellatur, & licet de epistola mentio non fiat, expresse tamen epistolam fuisse, vel libellum satis constat ex quo ibi tenor scripturæ recitatur.

6 Secundo probatur ex. l. charidemus, eo. ti. vbi clare patet epistolam fuisse scriptam, & tñ Doct. fatent eam pollicitationeꝫ esse ratione subiectæ materiæ. l. Imperatores, ff. de in diem adiect. Rip. nu. 26. Mode. Ferra. in d. rub. C. de pac. nu. 69. non curo ego vtrum tunc fuerit efficax an inutilis, mihi sat est eam fuisse pollicitationem, quæ si causam continuisset vtilis fuisset, nec ēt admittēda est distinctio Rip. nu. 26. & Mod. Ferra. in d. rubr. nu. 69. quam probat Mandell: numero. 103. quia est diuinatio quædam.

7 Tertio probatur ex eo ꝙ semper præsupponit̃ decemuiros, qñ agunt ex pollicitatione habere in manu chirographa, seu epistolas pollicitantium, d. l. septitia, & d. l. charidemus, & semper ēt post receptas litteras pollicitatio nũcupatur.

Quarto municipes nō cōsentiunt nisi seruatis his, q̃ ad ferenda suffragia requirũtur de quibus Bar. in d. l. oēs populi, q. ῆ. prin. nu. 19. Item epistola nō cōtinet ꝑmissionem illis factam, sed reip. d. l. septitia, ff: de pollic. & sic cũ illis nō cōtrahitur. Itē cũ agat̃ de vtilitate aliena, nō de sua ipsoꝝ decēuirorũ nō intelligũtur cōsentire sine expresso consensu, vt scrib. Aquē. in l. postq̃ liti, nu. 24. C. de pact. Ruy. hic nu. 16. Cagn. in rub. C. de pact. nu. 14. ex his cōcludēdũ est, pollicitationē appellādã esse, oblationē, q̃ reip. facta fuerit per epistolã, ēt posteaq̃ ad decemuiros ꝑuenerit epl'a, quicquid dicat Rip. nu. 26. & cęteri ferè oēs.

9 Fallit si forte decemuiri solēniter approbauerint,

& acceptauerint pollicitationem meam, tunc concurrere vr̃ vtriusq; consensus, & per cõsequens pactum contrahitur, ita sentiũt Rip. hic, nu. 26. Mãdel. numer. 105. Moder. Ferrarien. in rubric. C. de pactis, nu. 71. col. xvi. post me. Mihi vr̃ verius semper esse pollicitationem præsupposito q; oblatio fiat Reipub. mihi em̃ ea nõ est intẽtio, vt cum decemuiris cõtraham, seu paciscar, sed vt Reipub. seu patriæ meæ obliger, igitur vltra intẽtionem meam pollicitatio mihi nõ nocebit, l. nõ omnis. ff. si cer. pet. vt per eosdem, Mod. in alio proposito nu. 24. & nu. 69. nisi ipsis decemuiris pollicitatio facta proponat, quid iuris sit qñ pollicitatio a presente explicatur porrecto libello, aut verbotenus, seq. cap. tractabitur.

CAP. IIII.

Pollicitatio fieri debet coram decemuiris, aut per epistolam, uel per nuntium nu. 1. nu. 9.

L. charidemus. ff. de pollic. nu. 2.

Offerre, uerb. denotat præsentiam, nu. 3.

Apud significat coram, nu. 4. aliter accipitur, nu. 5.

Concilium repræsentat rempub. nu. 4.

Pollicitatio pro pacto accipitur, nu. 5.

Interpretatio sumitur ex materia tituli subiecti, nu. 6.

Relatio ad proximiora, nu. 6.

Apud rempub. cui applicentur, nu. 6,

Diuinandum non est, nu 6.

Pollicitatio si transeat in pactum, fit donatio ualida etiã sine causa, numero. 7.

Pollicitatio indiscreta, quouis loco non obligat, nu. 8.

Pollicitatio ubi fieri non debeat, nu. 9. & qualiter.

Pollicitatio fit Reipub. non decemuiris, nu. 10.

Muni-

Municipes exequuntur pollicitationem, tamen illis non fit, numero. 11.

Et sic promißio dirigitur ad rempub. executio ad decem uiros pertinet, numero. 11.

1 AMPLIVS tentari potest coram republi. seu decurionibus, seu administratoribus reipub. fieri oportere, pollicitationem, & absentibus illis factam nõ valere, vt animaduertit Crot. hoc loco, in. ij. lect. col. ij. nu. 10. & Alcia. nu. 8. sentit Rip. nu. 26. & Mãdel. nu. 103. Mouetur Crot. per tex. in l. charidemus. ff. de pollicit. vbi qui epistolam scripsit muneris edendi causa nõ obligat existimat Crot. promissorem eo casu nõ obligari, ꝗ per epistolam fecit, quod verbotenus corã facere de
2 buit. Ias. qui primo loco excitauerat hãc cõtrouersiã col. iij. ante med. nu. 7. animaduertit tex. illum hanc intẽtionem nõ probare, nec. n. in eo dubium versat, ꝙ per epistolam promiserit, sed de causa dubitatur, quæ nulla iusta suberat, Iccirco pollicitationem valere nõ patitur, l. i. §. i. ff. de pollic. id ꝙ locũ sibi vẽdicat, nõ tñ, qñ per epistolaꝫ quis pollicetur, sed & si verbo id fecerit, lex. n. indistincte loquitur.
3 Tertio hãc sñiam fulcit tex. in l. pactum. ff. de pollicitatio. in verb. offerentis, quo verbo significatur præsenti, vel monito fieri pollicitationem, alioqui nõ dr̃ offerri, quod absenti, & ignorãti offertur, l. Iulianus. §. offerri. ff. de actio. empti. l. obsignatione. C. de solu. l. acceptam. C. de vsu. l. si creditrici, eo. tit. l. i. C. qui potio. in pig. hab. & alibi sæpe. & ꝙ dicat offerre pollicitator, ostẽdit ẽt tex. in l. de pollicitationibus, in verb. sponte obtulit. d. tit. ad hoc igitur, vt offerẽtis significatio verificetur, à præsente fieri debet pollicitatio, quod argm̃, ni fallor, nõ est cõtemnẽdũ

nec facile subuerti poterit.

3 Tertio in hanc snĩam adduci potest, text. in l. ex pollicitatione, in verb. apud rempub. ff. de pollic. interpretãdo apud rempub. i. coram repub. l. is apud quem. C. de edẽ l. eum, ff. de in ius vocã. l. de iure. in prin. ff. ad munic. & hunc text. antea ostendi nõ aliter salua ratione recti sermonis accipi posse, q vt coram rep. significet, est igit ibi casus expressus, ĩ quo promissio corã administratoribus reip. facta appellatur pollicitatio, & corã cõcilio ciuitatis, quod rem pub. repræsentat, iuxta gl. in rub. C. q̃ sit long. cõsue. & Bar. in l. oẽs populi, in ij. q. prin. nu. 15. ff. de iust. & iu. cum itaq; decuriones pñtes fuerint, promissioni, & tacuerint, nõ intelligũtur cõsensisse, donationi oblate, inducta fuit pollicitatio tm̃, quæ in pactũ trãsiuisset ſm multos, si resp. acceptasset. Igitur silentiũ præsentis nõ inducit tacitum cõnsensum: Rñ. Curt.

5 nu. 15. & exponit apud rẽp. i. fauore reip. seu ad eius vtilitatem, cũ. n. acquirat actio reip. vt in l. i. §. i. ff. de poll. & l. de pollicitationib. vers. q si detrectat, eo. ti. nõ põt negari, quin istud ei sit vtile, q̃ expositio nullo mõ admittẽda, qa hæc ꝑpositio apud nũq̃ refert ad vtilitatem, latine loquẽdo, sed aut ad personam, aut ad locũ, vt passim ex latinis authoribus animaduertere licet. Secundo respondet anxios nos esse non oportere, vtrum illa sit pollicitatio an pactum quandoquidem nihil intersit, cum vtroq; casu efficax sit promissio, quam respõsionem irridet Mode. Ferra. quia nõ debuit Iurisconsult. eã appellare pollicitationem, quæ nõ erat, ne cõfunderentur termini, Alcia. nu. 6. ait pollicitationem eo loci pro pacto accipi, quod in iure nostro nõ est nouum, vt in l. nuda C. de contrah. & com. stip. gl. in rub. C. de dot. ꝓmis. l. cũ donationis, C. de trãsac. l. i. §. pe. ff. de collati. dot: Doct. in l. i. C. de dot. promis. Doct. l. vlt. C. ad vellei:

Hanc

6 Hanc tñ solutionem nõ admittunt Mod.Ferra.n.32. in d.rub.C.de pact.nam saltem rõne subiectæ materiæ,fateri op3 eam esse pollicitationem, arg.l.Imperatores.ff.de in diem addi. Itaq; ipsi Mod.aliter accipiẽda putãt illa verba , apud remp. sed ẜm eos erit sensus,& ordo, Insolidum teneri ex pollicitatione, quam quis fecit ob honorem apud remp.s.cõsequẽdum,seu gerendum,& tunc nihil obstat hoc modo intellectus ille tex.admittit Torni.nu. 63. tñ re vera, magis congruit,vt illa verba apud remp.ad verb.fecit applicentur,tum quia ad proximiora fit relatio in dubio,gl.in l.i.ff.de leg.præstan.Abb.in consi.78. col.ij.lib.ij.& sic,fecit refertur ad verb. apud remp. vt pote ad proximiora,tum quia nisi hoc fiat, præpositio apud caret verbo,nec diuinãdum,aut subaudiẽdum est.l.si putator.ff.ad leg.aquil. Itaq; ne alioqui sit imperfecta oratio,illa verba apud rempu. ad verb.fecit,sunt applicanda,& ppea adhuc remanet obiectum ꝙ promissio coram decemuiris tacẽtibus facta,non sit pactum,sed pollicitatio.Sanè nullo mõ
7 admittẽdũ est illud esse pactũ,de quo in d.l. ex pollicitatione fit mẽtio alioqui fateri oporteret hanc esse donationem,& quidẽ validã si facta fuerit p verb, dedico,vel simile,vt in l.septitia.§.i.eo.tit.& hãc donationem sæpe appellant leges nostræ, ꝑsertim,ĩ d. l.ex pollicitatione,& in l.Impatores,eo.ti.nec dubitãdũ est quin valeat donatio ĩ ciuitatẽ collata,& nudo pacto facta,l.illud,C.de sac.ecc.l.vlt.eo.tit. ꝑsupponũt tñ leges hmõi oblationem sine cã factam per epl̃am vires nõ hr̃e,igiẽ non est pactũ, sed pollicita-
8 tio,qđ ẽt admittunt cõiter Doct.Quarto nõ est veri simile,ꝙverbũ pollicitatoriũ quouis loco &quouis tempore prolatum,nos indiscrete obliget, quid.n.si in coquina,aut in cubiculo,vel in balneo, seu in horto, solus deambulans, dixerim me omnino velle

opus aliquod, p repub. edere, etiam expressa cā terre motus, vel ruinæ, vel incēdij, quod respub. paulo ante passa fuerat, & forte fortuna quispiam supueniēs vel latens in occulto decemuiris hęc detulerit, dicāt mihi hi stoicæ seueritatis verbotenus imitatores, nō ne durū, & iniquū videbitur, si actores cōstituti aduersum me agāt, & ad pollicitationis implemētum me adigere conētur? profecto nemo reruʒ humanarum non omnino expers, durum nimis ac seuerum, non dijudicabit.

9 Ego experiētia rerum edoctus didici, eos qui aliquid muneris patriæ suæ serio offerre voluerint, solere ad reipub. administratores accedere, & votum, seu volūtatem suam piam, & liberalem, erga patriā verbo exprimere, vel libello complecti, & apud eos dimittere. interdū per epistolam, aut per nūtium id exequūtur, his casibus quemadmodum pactum cū priuato cōtrahitur, ita cum Repub. pollicitatio, perficitur, quæ eos parit effectus de quibus in l. prima, ff. de pollicitatio.

10 Nō obst. ꝙ coram decurionib. facta promissio, cēsenda esse vr̄ pactum potius, q̄ pollicitatio, quod & in oblatione per nūtium, vel per epistolam facta, locum habere vr̄, quia est duorum consensus.

Rn̄deo, semper esse pollicitationē, ratio est in prōptu, quia hm̄oi promissio, quanq̄ fit coram concilio, illi tn̄ nō fit, nec consiliarijs ipsis offertur, sed Reipub. in quam verba pollicitationis semper sunt dirigēda, prout euenit in l. septitiæ, in princ. ibi certam ē patriæ suæ pollicēdo, & in l. i. ibi pollicitus Reip. & in §. qui nō ibi, qui non ex causa reipub. pollicetur, & in l. pactum, ibi volūtates in ciuitatem collatas, & in l. pe. ibi, donationes, quæ in Remp. fiunt, & sic qn̄ fit pollicitatio verba in Remp. ipsam dirigūtur, cum vero facta est pollicitatio, cætera, quæ supsunt,

à consiliarijs expediuntur.

11 Ideo ait lex municipes rem donatam possidere, d.l.pactum in fi.& actores constitui debere, qui legitime pro ciuitate agant, d.l.de pollicitationib.& ido nee apud decemuiros cauet pollicitator, d.l.septitia §.i.eo.tit.erit itaq; semper pollicitatio, si Reip.offeratur etiam pñtibus decemuiris, nullo modo pactũ erit tum quia illis nõ fit oblatio, arg. eorum quę scribit Alex.in l.stipulatio ista.§.alteri, col.ij.nu.7. infra eo.tum quia, qui pro alio acquirere possunt nisi expresse consentiunt, nõ dicuntur cõsentire, Aquẽ.1 l.postq̃ liti, nu.24.C.de pac.Item quia nõ cõsentiũt nisi seruatis seruãdis de quibus per Bart.in l. omnes populi, q.ij.princ.nu.19.ff.de iust.& iur.

CAP. V.

Pollicitatio naturalem obligationem parit, num.1. uide numero.10.

Fides qualitercunque data, seruari debet, nu. 2. & 3.

C. qualiter de pactis. nu. 4.

Peccat qui pollicitationem non seruat, numero 5. contra, numero. 6.

Votum efficax est, nu. 7.

Pollicitatio reip. uoto comparatur, nu. 8.

Solutum ex causa pollicitationis non repetitur, nume. 9. & quando, nume. 10.

C. si tibi de praeb. lib. 6, numero. 12.

Pollicitatio pro pacto accipitur, nu. 13.

C. de illis, de despon. impub. nu. 14.

Vtilitas magna est, quod pollicitatio pariat naturalem obligationem, numero, 16,

Quinta

1 QVINTA differentia pollicitationis, & pacti, ea adducit à Doct. qd pollicitatio nullam inducit obligationem, nec quidē naturalem, quod an sit verum non inutiliter quæri solet. In quo articulo quidam arbitrant̄ nasci ex pollicitatione hmōi obligationem. Vcʒ Garz. in l.i.col.i.& ŋ.nu.4.& seq.ff.de pact. Ver.hic, nu.56. Et ante eos hoc tenuit Ant.But.in c.ex parte, de cēsib. vbi propterea concludit ſm iura canonica competere actionem ex nuda pollicitatione, & Abb.ī c. qualiter, de pact. prout etiam ſm eos oritur actio ex pacto nudo.

2 Pro hac opinione multa adducuntur quę referūt Mod. Garz. in l.i.ff.de pact. Ver. hic col.x. & seq. nu. 44. Ruyn. nu. 14. cum mult. seq. Nig. nu. 77. & seq. Mouentur hoc præcipuo fundamento, quod fides omnino sit seruanda l.i.ff.de pac. l.i.ff.de consti: pec. cuius fidei obseruatio naturali ratione subnixa est, Dic ꝙ loquitur de fide alteri data, l. cum amplius. §. is natura. ff.de reg. iur. quæ fides in pollicitatione cō siderari non potest cum sit solius offerentis promissio. l. pactum. ff.de pollic.

3 Scdo fides est dictorū cōuētorūq; cōstantia & veritas, vt describit Cic. lib.i. officio. Igitur non solū con uenta, sed etiam dicta simplicia sunt seruanda.

Ad hoc responde per ea, quæ trad. Abb. in ꝓæm. Grego. propè fi. hoc intelligi oportere de dicto qd ꝑfidiam continet, aut mendacium, & admittit Ruy. n.27. hoc est loquendo de re pn̄ti vel ꝑterita nō dʒ quis mendacium dicere, aut fallere, quod ad fidem attinet, ad eam fidem, quam alter secutus est, intelli gi oportet, d.l. cum amplius. §. is natura. ff.de reg. iu. ita loquit̄ tex. in d.l.i. ff.de pac. & in d.l.i. de cōst. pe. Abb. in ꝓæm. Gre. Ruy. hic, nu.23. rn̄. Rip. in pollici tatione id nō verificari, qa nemiȇ fallit, qui nemini

est

4 est obstrictus. Tertio adducitur tex. in c. qualiter, de pact. in verb. promittuntur accipiẽdo verb. promitto late, put in l. sciendum. §. dictum. ff. de ædi. edi. no. Abb. in d. c. qualiter, Ver. hic, nu. 48. potissimum autem hęc interpretatio admittẽda est in materia, ppo sita, in qua de peccato abstinẽdo agitur, Ius. n. pontificium assidue operã dat, vt à peccato nos arceat. c. nouit de iud. c. vt animarum, de cõstitutionib. libro vi. Igitur summus pontifex, qui, pmissa seruãda esse præcepit, in d. c. qualiter, de pact. Idq; peccati abstinẽdi gratia effecit, proculdubio etiam de pollicitatione custodiẽda sensit ĩ qua, eadẽ peccati rõ versat. Respondet Ias. col. iiij. nu. 8. verbum pmittuntur intelligi de pacto ratione subiectæ materiæ. Ita tñ. Io. An. & Ant. But. ibi, & Ruy. hic, nu. 22. & Ver. nu. 53. Nig. nu. 82. & vt aliquid addatur ad d. c. i. dic, intelligi de pacto efficaci, Nig. & alij suprà relati, ad argũm peccati respondebitur infra.

5 Quarto peccat, qui pollicitationẽ nõ obseruat, vt scribit Fel. in c. i. nu. 7. de pact. & ante eum Abb. in c. inter vniuersas, de elect. per c. iuramenti, xxij. q. 5. v. vbi Deus nullam constituit differentiam inter iusiurandum, & simplicem orationem, siue asseuerationem. Alioqui non peccaret si naturaliter non obligaretur per ea quę not. Inno. in c. nouit, de iudi. & Docto. in ca. quæ in ecclesiarnm, de constitu.

6 Rñd. ex his quæ trad. Abb. in d. proxm. Greg. verius esse nõ peccare eum, qui pollicitationẽ non seruat: quia ẽt ex stipulatione absenti nõ quæritur obligatio naturalis Ruy. hic nu. 23. Nig. nu. 84. aut saltẽ fm Gallia. hic, num. 201. non mortaliter peccat, qui pollicitationem non seruat, alioqui vrgeretur pollicitator ad fidem exibendã, quia laborat ecclesia, vt omne id seruetur, quo non obseruato incurritur peccatum mortale, c. vltimo, de vlt, de præscrip. c. vlti.

de consue.c.ij.de maio.& obed. Dicit tñ Abb.in d.§. cum inter,ꝙ ecclesia pollicitatorem non cogit ergo sentit eum non peccare mortaliter.
Amplius tentat Nigr.ꝙ nullo modo peccet, ex quo absenti nullum ius quæsitum est, per ea quæ tradit Abb.in c.si cautio,col.iiij.de fid. instr. Gallia.n.201.
7 Quintò quemadmodum quis ex voto compellit ab ecclesia ad votum persoluẽdum,ita ẽt ex pollicitatione,voti exemplo,ẜm Ant.But.in d.c. ex parte, de cẽsib.& Abb.in d.c.qualiter,de pac. & sic aliquã cõtinet obligationem.Rñ.quod de voto dr̃,speciale est in Deo:Vel dic,ꝙ intelligitur qñ peruenit ad actum nõ aũt qñ stetit in nuda pollicitatione; Anto. But.in c.i.de ope.no,nun.Ias. hic, Ver.nu.53.Nigr.
8 nu.83.Potest admitti argm̃ in Repub. inter has.n.fit æquiparatio,l.i.& ij.ff.de pollici.quæ æquiparatio cessat in priuato,in quo fauor publicus, aut religionis nõ versatur,& sic speciali fauore inductum,non trahitur ad cõsequentias,l.quod contra,& l.ius singulare.ff.de legib.quod fatetur Abb.in c. inter vniuersas,de elect.de hoc tñ an pollicitatio facta reipu. naturalem cõtineat obligationem postea separatim tractabitur.
9 Item solutum ex causa pollicitationis nõ repetit l.pactum.ff.de pollici.ergo subest obligatio naturalis:ẜm Crot.alioqui repeti posset.l.i.& ibi not.ff.de de cõd.indeb.Ruy.rñ.ꝙ tradẽdo,& soluẽdo desinit esse res integra, & tũc incipit obligatio quæ antea nõ suberat,l.i.§.cepisse,eo.tit.hoc nõ admittit Crot. in promittẽte pecuniam:quod est cõtra text. in d.§. cepisse,& ibi glo.vt animaduertit Nig. nu.84.
10 Tu dic,ꝙ speciale est in pollicitatione facta reipu. vt sit valida:& ꝙ in casib. in quibus nõ parit actionem tñ obligat naturaliter: quęstio est de pollicitatione priuato facta,ꝗꝗ ẽt de primo dubium est.
Ad

Ad illud quod scribit Ruy. puto eum nõ recte loqui in terminis illis, in quibus de pecunia, pmissa agitur in qua nõ idem ius seruatur, quod in ope, pmisso cu stoditur, vt postea clarius demõstrabo.

11 Sextò adducitur in c. debitores, de iureiurã. Vbi vsurarũ, pmissio, quæ turpis est cum iuro tamẽ obligat Dec. & ex hoc vinculo erga Deum, nascit̃ obligatio naturalis erga hominem, vt ibi probat Abb. Postea Garz. negat eo casu naturalem obligationẽ oriri. Ideo non est insistẽdum.

12 Septimo adducitur tex. in c. si tibi de præb. li. vi. Vbi siquis absenti beneficium cõferat, nõ põt deinde idem alteri dare, etiam ante acceptationem. Igit̃ fateri op3 collatorem obligari absenti naturaliter sine pacto, alioqui de sacerdotio collato disponere posset. Dic casum istũ esse specialem. Ratio specialitatis ea adducitur, quia eps̃ tenetur beneficia vacãtia cõferre. Cum igitur alicui cõfert officio suo fungit̃, ca. relatum, de præb. libr. vi. & ppea non reuocat quod iure legitimo fecit. Rip. hoc loco, nũ. 27. Nig. nu. 87.

13 Ad idem est tex. in l. i. §. pen. ff. de colla. dot. & in l. vlt. C. ad velleia. & in l. cum donationis. C. de trãsa. & in rub. C. de dot., pmiss. vbi fit mẽtio de pollicitatione valida, & in l. nuda. C. de cõtrah. emp. q̃ adducit Ver. hic, nu. 53. & sic negari nõ posse vr̃ quin aliqua obligatio saltem naturalis ex hmõi pollicitatione nascat̃. Dic, ꝙ ibi pollicitatio accipitur, p pacto. Ita gl. in d. rub. & Ias. in d. l. cum donationis. Ver. hic nu. 53. in fi. Vel dic, quod loquũtur in casu dotis, qui specialis est. Ver. hic, nu. 54.

14 Nono: de hoc vr̃ casus in c. de illis, de despõs. impub. Vbi qui contraxit sponsalia cum puella nõ nubili nõ potest penitẽtia ductus eam deserere, quandiu ipsa ad pfectam ętatem non puenerit, & voluntatem suam manifestauerit. Hic, inquit Garz. oblĩo con-

cõtrahitur ex solo alterius cõsensu,' & sic ex pollicitatione. Rñ. Nig. q̃ ibi aderat consensus'q; licet ex altera parte inefficax. Nig. hic, nu. 84. nec est nouum, q̃ pupillus alterum sibi obliget etiam per stipulationem, ex qua ipse non obligatur. l. seruum. ff. rem pupil. sal. for. §. pupillus, Inst. de inutil. stip.

15 Decimo est tex., p eadem opinione in c. psalmista xxx. dist. ibi, quod corde credideris, id ope cõpleas, & in c. & si Christus, de iureiu. vbi sat est dicere, sic sic, non non. Rip. Rñdet hoc loco nu. 27. id de pfectionis consilio, non aũt de p̃cepto accipi oportere,

16 Hanc sententiam probat But. in c. ex parte col. vlti. de censib. qui propterea cõcludit s̃m iura canonica dari actionem ex pollicitatione nuda, sentit gl. in c. scimus, xij. q. i. Qua conclusione recepta non vilis vtilitas resultat, vt animaduertit hoc loco Ias. col. 4. quia, inquit, hæc non solum in foro canonico inter clericos locum sibi vendicabunt: sed etiam inter laicos, in territorio ecclesiæ subiecto p ea quę trad. Bal. in authen. ad hæc. C. de vsu. col. iiij. Et de vtilitate lo quitur Nig. nu. 84. & Gallia. & Ver.

Hęc quanq; colore non carent, tamen pleriq; cõtrarium senserunt, quorum fundamenta, & rõnes sequenti capite recensebimus.

CAP. VI.

Pollicitatio obligationem naturalem non parit, num. 1. & numero. 14.

Quasi debitum, quomodo accipiatur, nu. 2. 3. 5.

Actio pro non debito, non datur, nu. 4.

Votum obligat Deo, nu. 7.

I actum non cadit cum Deo, nu 7.

Oblig

Obligatio nulla est, quæ non habeat conuentionem. nu. 8.
Dominium rei donatæ transit in ecclesiam, nu. 9.
C. i. de pact. limitatorium est non correctorium, num. 10. uide numero. 11.
Naturalis obligatio oritur, concurrente utriusque consensu, numero. 13.
Consensus ex interuallo quandoq; sufficit, nu. 14.
Absenti non acquiritur, nisi superueniat eius consensus. numero. 15.
Obligatio naturalis quandoque ex æquitate sola nascitur, sine consensu. nu 15.
Fides quomodo seruanda est, nu. 16.
Obligatio ad antidora, non est efficax, nu. 17.
Ratio naturalis est materia, ex qua formantur obligationes, tamen non omnis ratio est obligatio, nu. 17.
Obligatio nulla est, quæ non fuerit instituta. nu. 17. & 18.

CONTRARIAM sententiam ꝙ imo Pollicitatio naturalem obligationem non pariat multi ꝓbant. Hanc tenuit glos. in l. si vnus. §. pactus. ff. de pact. & ibi Guli. Cu. quem refert, & sequitur Bart. eo loci colum. vi. circa prin. nu. 16. & ibi Bald. & Fulg. probant, & Barto. & Bal. in l. illud. C. de sacros. eccle. Abb. in c. ex parte, de censib. & in c. cum inter vniuersas de elect. Io. And. Bal. & alij maxime Fely. in c. i. col. v. in fi. versi. circa quartum, nume. 7. & col. seq. de pac. Alex. in l. i. in fine. ff. de pact. Ias. in l. iurisgentium. §. sed cum nulla, colum. ij. eodem titu. Idem Ias. hoc loco column. iiij. in princ. numero. 8.

Soc. hic, Sanseuer. de pact. q. vi. Abb. in d. c. cum inter, qui dicit, ꝙ ob id non oritur actio secundũ ius

canon.& ibi comm. sequũtur Doct. vt attestat Gallia.nu 201.&,pbat Crot.in ij.lect.nu.11. Bartoli. hic, col.iiij.post princ.nu.17.Ruy.nu.22.Galliau.nu.189. Crot.nu.28.Soc.col.iiij.Alcia.nu.10.

2 Ad hãc sñiam,pbandam Bart.in d.l. si vnus.§.pactus.ff.de pact.inducit tex.in d.l.pactum.ff. de pollicit.in verb.quasi debitum,& hoc loco Ias.num.8.& ex eo colligunt,pmissum ex pollicitatione non esse verè debitum,sed quasi debitũ.i.impropriè debitũ. Quę inductio violat tex.vt animaduertit Rip. col. vij.in fi.nu.27.Illa.n.verba quasi debitum significãt causam exigẽdi, ideo veritatem portendunt, iuxta trad.p Bal.in l.qui romæ.§.duo fratres,infra eo.Ver.

3 hic,nu.51.Caue tñ,quia vř potius ibi concludere ꝙ nõ sit vere debitum,& sentit,ꝙ constitutio illa pollicitantem obligat,qui alias non teneretur. Etenim cum dixisset pollicitationem esse solius offerẽtis ,pmissionem,subijcit, Ideo illud fuisse constitutũ, vt si ob honorem pollicitatio facta fuerit quasi debitũ exigatur.& sic non verè nec,ppriè debitum est, l.ij. ff.de inoff.testa.& Insti.eo tit.in princ. Sequitur ex hoc,ꝙ non est orta obligatio naturalis alioqui debitum rectè diceretur,vt hic per Mod.Ver.nu.44.

4 Rñd.ꝙ immo est debitum : alioqui non daretĩ actio,quæ competit ad id quod debetur,Instit.de act. .§.i.& sępe appellatur debitum.l.i.§.si vero,ibi, obligatus est,& in.§.sed si non cepit,in verbo, tenebitur ff.de Pollic.& in l.ij.eo.tit.in verb.obligatur sępe repetito,& in l.ex Pollicitatione eodem tit.in verb.teneri,& in verb.debere,& alibi sępe.Ver.nu.53.

5 Dic tu,ꝙ loquitur de pollicitatiõe facta Deo,vel Reip.quę efficax est:& de hac non disputatur,sз de inualida.Nig.hic,nu.77.rñd.ꝙ licet sit quasi debitũ tñ hз naturalem oblĩnem,quia naturaliter debitum dř quasi debituз.l.fideiussor.§. fideiussor.ff.de fideiuss.

iusso. Item dicit, q verb. quasi est veritatis expressiuum, vel quasi debitū. i. pinde ac debitum, vel quasi debitū. i. put debitū exigit qd pacto debet Nig. n. 77

6 Secundo hanc sniam cōiter receptam fulcit text. in c. scimus, in gl. i. xij. q. i. vbi speciale est in voto, q quis obligetur ex pollicitatione, & in l. ij. ff. de pollicita. Item sm Socy. hic speciale est fauore piæ cāæ, & in voto, vt pollicitatio obliget, d. l. ij. vt not. Bart. & Bal. in l. illud. C. de sacro sanc. eccle. Docto. in cap. ex parte, de censibus, Bal. in rubr. C. de dot. promissio. Igitur in contrarium est ius commune, vt hoc loco trad. Ias. numero. 8.

7 Rñ. Mod. Hispan. ad primum nihil esse speciale in voto. Nam, pmissio hmōi fit Deo, qui voto pñs esse dr, vt trad. Abb. in c. ex parte, de censib. & in, pœm. Greg. fac. tex. in c. magnę, de voto, ibi, Deo redde vota tua. Igit habita cōtēplatione ad Deū, potius dr pactum, q pollicitatio. Idem cōcludunt Mode. quoad piā cām cui præsens esse Deus phibetur, cū aliquid promittitur: vt credidit Pau. Cast. in l. decernimus, C. de sac. san. eccl. Quo fit, vt promissio hmōi Deo facta esse dicat: & sic pactum cōtrahitur in voto:

Reuera nō cadit pactum inter Deum, & hoīez, vt per Nig. nu. 79. Et consideratio Hispan. est cōtra tex. in d. l. ij ff. de pollic. Nec hoc admittit Butr. in d. c. ex parte, de censib. Et hæc nihil aliud est, q confundere terminos legibus introductos.

8 Tertio probat tex. in l. i. §. conuentionis, vers. adeo, ff. de pact. qui dicit nullam esse obligationē quæ nō habeat conuentionem, qui tex. adductus à Galliau. est irrefragabilis.

Ad idē est tex. in l. cum amplius. §. is natura, ff. de reg. iur. Vbi is natura debet cuius fidē sequuti sum9, Sanè in pollicitatione nemo fidē pollicitātis sequit ergo &c. quem allegant Soc. & Crot. nu. 78.

9 Item si subesset naturalis obligatio per eam transi ret dñiũ rei promissæ in ecclesiam: vt fit regulariter ex donatione, l. vlti. vbi Doct. C. de sac. san. ecc. Sanè non transit, l. ij. vbi gl. Gul. & Bar. ff. de pollic. Bar. in l. ab emptione. ff. de pac. ergo nõ subest naturalis obligatio. Hoc arg. vtitur Ver. nu. 44. & Nig. num. 80.

Laborant Mod. hic, vt per Nig. nu. 80. & Garz. in l. i. de pact. Dic, fieri posse q valeat pollicitatio iure speciali, & tñ non trãsferat dñium, l. ij. ff. de pollicit. Non obst. l. vlt. C. de sac. san. ecc. loquitur. n. de vera, & propria donatione, hæc non est propriè donatio, vt per Barto. in l. illud. C. eo. tit.

10 Quarto cõi opinioni suffragatur regula vulgaris q in materia correctoria non debet fieri extensio à pacto ad pollicitationem, quę non habet eãdem rõnem fidei seruãdę. Item non debet induci correctio iuris ciuilis à Iure canonico nisi quatenus specialiter appareat derogatum. c. i. & ij. de ope no. nũ. not. in c. cum expediat, de electio. lib. vi.

Ad hoc rñ. Mod. Hispan. in d. l. i. ff. de pact. nu. 12. & negant. c. i. de pac. esse correctorium. Sed, inquiũt ipsi limitatorium est. Ius. n. ciuile neq; assistit, neq; resistit pacto nudo: & sic neq; dat actionem, neq; prohibet nasci.

11 Hęc respõsio destruit totum ius ciuile. Negari. n. non põt quin admissa eius cõclusione, q ex pacto nudo, & ex pollicitatiõe nascatur actio derogetur iuri ciuili. Immo, & iurigentium.

In primis tollitur decisio de qua in l. iurisgẽtium §. igitur nuda. ff. de pact. vbi expressè concludit ex pacto nudo non oriri actionem, & in §. sed cũ nulla expresse ait, non posse constitui oblõnem ex conuẽtione nuda, quod verb. non posse qualem quantãq; vim habeat declarant glo. Bart. & alij in l. Gallus, in prin. ff. de lib. & posth. & in l. i. ver. quod in his duntaxat. ff. de rer. permu. & in l. nuda. C. de contrahen.

stipu.

ſtipulat.& alibi ſepè.

12 Quod ſi quis dixerit hodie conſtitutum eſſe, vt ex pacto nudo naſcatur actio, rogo is mihi oſtendat qui fieri poſsit, vt non ſit derogatum legibus ſupra cõmemoratis, & mille aliĳs ſimilibus, de ea re loquẽ tibus. Accedat q in dubio diſpoſitio dr̄ ſ3 legẽ: nõ autem præter legem: & ſic dr̄ lex aſsiſtere, ſm Dyn. & Rayn. quos refert & ſequitur Alex. in l. ſtipulatio iſta. §. alteri, nume. 5. infra hoc tit.

13 Quintò ad cõtrahendã naturalẽ oblõnẽ requirit concurſus voluntatis vtriuſq; partis, vt ſcribit hoc loco Bartoli. col. iiĳ: nu. 17. & col. xiiĳ. in princ. nu. 52 & probatur in d. l. i. verſ. & adeo. ff. de pact. gloſſ. & Bar. in l. ex con enſu. ff. de act. & obli. Bar. & Pau. ca. in l. eum qui. §. Iulianus, & in l. qui autem. §. vlti. ff. de conſti. pec. & Gailia. hic, nu. 189. Ver. nu. 44.

14 Iccirco infertur, quod ex pollicitatione obligatio hmõi non oritur, quia in ea ſolius promiſſoris voluntas ſubeſt, d. l. pactum. ff. de pollicita.

Negãt Mode. quod ſemper requiratur conſenſus contemporaneus, ſed ſufficit plerunq; ex interuallo Roma. in d. l. ſtipulatio iſta. §. alteri, infra eo. Ver. hic, nu. 52 Crot. nu. 78. allegat Bar. in l. i. ff. de cõd. indeb:

15 Amplius dicit Ruy. nu. 18. in omnibus caſibus in quibus abſenti acquiritur, neceſſe eſſe, vt eius cõſen ſus ſuperueniat, vt no. in l. ſi ego. ff. de neg. geſt. & de priuilegio, & beneficio, qđ abſenti quæritur declar. Bar. in l. vlt. ff. de cõſt. prin. Rom. in l. qui abſentis, in princi. ff. de acquir. poſſeſſ.

Rñd. Mod. Ver. nu. 49. non eſſe perpetuum, vt ſine conſenſu mutuo, nõ oriatur obligatio immo in terdum ex æquitate ſola contrahitur, & ſine conſen ſu naſcitur, Bar. in l. Iulianus, col. vi. poſt med. nu. 26. & 27. ff. de cond. indeb. Idem Bar. in l. frater à fratre, col. vi. circa fi. nu. 28. & 29. eod. ti. & in l. ex hoc iure,

col.iiij.nu.11.ff.de iust.& iur.Ver.hic,nu.49.& 50:

16 Cōi recta,facilis patet rñsio ad adducta in cōtrariū: In primis,quod attinet ad fidem seruandam, quam prætextu æquitatis,benignitatisq; colore, stoica se ueritate ac summo iure,& stricta rōne, semper & vbiq; seruādā prædicant Doct.isti,qui forsitā duritiež sub dulci vocabulo latentem,opere nunq̄ impleuerūt,satis superq; respōsu3 puto ex his,quæ latissimè lib.ij.explicui.Ad ea vos reijcio.Quæ cum ego in pactis vtriusq; consensum hñtibus defenderim, nemo dubitabit, quin multo magis in pollicitatiōne locū sibi vendicent,quæ offerentis tantùm promissionē continēt.Alioqui etiam erit admittendum nos obligatione efficaci obstrictos esse,ad parem gratiam eis referendam,à quibus beneficium aliquid acceperimus,quia negari non potest quin naturalis rō. hoc suadeat.l.sed & si lege.§.consuluit, & ibi gloss. not.ff. de petit o.hæredita.

17 Omnes tamen fatentur ex huiusmodi naturali obligatione,non oriri vinculū aliquod, etiam sm iuris pontificij sanctiones, vt antea fuit demonstratum. Hæc est.n.naturalis illa ratio insita quidem à natura sed nullo iure in constitutiones redacta,nec in vsum recepta,& propterea nullam obligationem,parit,nā obligationes non fuerunt natæ,nec descenderunt de cælo,sed a gentibus fuerunt formatæ, & institutæ, l. ex hoc iure.ff.de iust.& iure, & licet ratio naturalis sit materia quædam, ex qua formātur obligationes à iuregentium,vel ciuili,tamen non omnis ratio naturalis fuit in obligationem formata, exemplo cretæ,ex qua formantur lateres, & tegulæ, tamen non omnis creta in laterem, aut in tegulam fuit redacta à figulo.

18 Cum itaque non fuerit institutum,nec receptum, q̄ ex pollicitatione nascatur obligatio efficax, nec mihi

hi ostendatur, iure pontificio diuersum fuisse statutum, nullam ex ea obligationem oriri contendã, alioqui si super imaginationibus cuiusq; ius constituatur, quot capita tot erunt sententiæ.

Nunc limitanda est communis sententia multis modis, de quibus sequenti capite agetur.

CAP. VII.

Pollicitatio piæ causæ facta, est obligatoria. nu.1. & 3.
Contra nu.2. & 3. distingue ut nu.5.6. & 7.
Pauperibus facta pollicitatio an ualeat, nu.1. & 7.
Pollicitatio duo requirit, causam iustam, & personam habilem numero.7. & 14.
Pollicitatio iure pontificio an ualeat, nu.8, & 9.
Pollicitatio uestita cohærentia contractus ualet, nu.10.
Pollicitatio dotis causa an ualeat, nu.11. & 12.
Et quid si solui cæpta est. nu.13.
Pollicitatio liberatoria an ualeat, nu.15.
Liberatio absenti facta non prodest regulariter, nu.16.
Pollicitatio iureiurando firmata ualet, nu.17.

1 RETENTA cõi amplia, vt nec fideiussor datus pro pollicitante obligetur, l.i.§.i.ff. de fideiussor. Crot. in .ij. lect. nu.11. nec peccat, nec vrgeri potest ex iure canonico, nec in curia mercatorum, vt patet ex supradictis. Fallit autem hæc recepta conclusio nonnullis casib: & primo fallit fauore piæ causę, Bar. & Bal. in l. illud C. de sac. sanc. eccle. Alexã. in l. stipulatio ista. §. alteri, infra eo. Pau. Cast. in l. decernimus. C. de sacros. eccl. Bartoli. hic, col. xiiij. in prin. nume. 82. Sanseuerin. de-

pact:q.v.Nig.nume.85 Fely.in d.c.i.col.v.in princ. in prima declarat,nu.7.de pact.Abb.in proem. Grego.Ruy.hic,nu.29,col.xij.versi. quinto fallit, quicquid dicat Crot.numero.29.& sic pollicitatio pauperibus facta valebit.

2 Obstat glo.in l.illud.C.de sac.san.ecc. quæ concludit donationem pauperibus absentibus factam, vel alioqui ad piam causam non valere.Bar. in d.l.illud distinguit donationem à pollicitatione,&concludit donationem hmõi non valere,vires tñ habebit, vt pollicitatio,seu votum:& hoc casu obligabitur personaliter tm̃ dñium autem rei pollicitæ non transibit ipso iure,prout transiret si donatio esset.

3 Rursus obstat q immo valeat vt donatio ea rõne quia absentia partis suppletur per Dei pñtiã,l.pro perandum.C.de iud.ita argumẽtatur Pau. Castr.in l.decernimus.C.de sac.san.ecc.& Ang. perpendit in disputa.incip.in Refulgenti.

Ideo Io.And.in addi.ad Spec.de instr. edit.§.nunc aliqua versic.sed an pauperes,dicit si pollicitationi pauperib.factæ causa addatur,puta pp penuriã, vel similis, valebit vt pollicitatio prout etiam ciuitati facta cum causa valet.Si verò causa nõ fuerit expressa valebit,vt votum Deo factum Ruy.hoc loco, numero 29,versi.quinto fallit.

4 Aduerte: Bar.in d.l.illud, distinguit donationem à pollicitatione.Ego didici pollicitationem nihil aliud esse,quàm donationem.Ideo appellatur liberalitas.in l.i.§.qui nõ ex causa,ff de pollici.& alibi appellatur gratia,l.de pollicitationibus.§.i.ff.eo.tit. ibi gratiam muneris,quã spõte obtulit, & alibi pollicitator ipse donator appellatur. in l.ex pollicitatione, §.vlti.eo.titu.& liberalitas dicitur in l.septitia.§.i.& donatio,in l.imperatoris.§.i.eod.tit.ibi,conditiones donationibus appositas,quæ in remp.fiunt.

Defen

5 Defendendo Bar.dici pōt hanc esse donationem impropriè, & carebit illo effectu, q̄ non transferet dñium sine traditione,d.l.ij.eo.tit.Aduerte hæc promissio in vim voti concepta valet sine dubio. d.l.ij. ff.de polli. gl.in c.scimus,xij.q.i.Th.ij.ij.q.89.qui cōcludit eū,q̄ vouerit vitā monasticā,pfiteri, posse ad id cōpelli quod ēt admittit Ant.Bu.in c.ij.in.i.opp. de voto,Nig.hic nu.85.Cum temperamento tñ, dūmodo votum habeat dispōnem ad actum deductā: secus est si fuerit simplex & nuda promissio. Quod admittit Fely.in d.c.i.de pact.col.v. in prin.in.i. declarat,nu.7,& hoc loco Ias.col.iiij.circa med.nu.8.& Ver.hic,numero 53.

6 Cæterum si vim simplicis pollicitationis habeat forte vr̄ verius eam vires non habere, & hoc tradit glo.in d.l.illud.C.de sac.san.eccl.& vr̄ sentire Bar.in d.l.illud,in fi.qui licet dicat valere,vel tanq̄ votum vel tanq̄ pollicitationem,tñ allegat tm̄ iura deuoto loquētia,& sic de voto tm̄ intelligit, per ea quę ipse no.in l.nō solum.§.liberationis,ff.de libera.leg.& ex his mihi vr̄ nō recte sensisse Bal.in cōs.lxxxvi.li.v.

7 Qui pauperibus absentibus donationem factam valere r̄ndit.Cuius sn̄ia in fideicōmisso defendi pōt ita loquuntur iura p eu3 allegata,vc3,l.id quod pauperibus,& l.nulli,& l.si quis ad declinādam.C.de episc.& cle.item pōt procedere in voto, vt dixi p ea quæ tradit Bar.in d.l.illud,C.de sac.san.eccl.per d.l. ij.ff.de pollic.aliter tñ sentit Pau.Cast.in l.sancimus, in fi.C.de sacros.ecc.& hoc loco Ruy.col.xi.in fi.nu. 29.quoru3 sn̄ia defendi potest in voto, & in fideicōmisso,vt dixi,& fortè religionis fauore votū in dubio censebitur,quod vr̄ sentire Bar.in d.l.illud. Cuius rei rō illa mihi vr̄ esse,q̄ in pollicitatiōe duo requiruntur,cā.s.d.l.i.§.i.&qualitas personæ habilis cui promittitur,i.q̄ non possit consentire, & q̄ pu-

blicus versetur fauor, vt colligitur ex omnibus exẽplis traditis in toto tractatu de Pollicitationibus, cogita, de hac re aliquid dixi supra hoc eo. lib. cap. i.
8 Limitatur secundo conclusio principalis, vt nõ hēat locũ ex iure põtificio, vt scrib. Abb. ĩ c. qualr, de pac. Ant. Bu. in c. ex parte, de cẽsib. & hoc saltẽ vr̃ procedere ad effectum denũtiationis euãgelicæ, vt concludit Ant. But. & Abb. in c. si cautio, de fide instru.
9 Contrarium tenet Abb. in c. cũ inter, de elect. Idẽ Abb. in proœm. decret. incip. Greg. col. vlt. nu. 25. Fely. in rub. de pact. in prma declara. col. iiij. in fi. nu. 7. Ruy. hic, nu. 29. ver: sexto fallit, Ias. hoc loco colũ. iiij. nume. 8. Alcia. nume. 10. & est communis sententia, cuius illa est ratio, quia ex pollicitatione non oritur naturalis obligatio, Alex. late comprobat in l. stipulatio ista. §. alteri, col. iij. in prin. nu. 9. Infra eo.
10 Limitatur tertio conclusio huiusmodi, vt non ꝑcedat in pollicitatione, quæ vestitur cohærẽtia contractus, ea. n. est pars contractus, & efficax. l. sciẽdum §. dictum. ff. de ędil. edi. Bar. in l. si vnus §. pactus, col. vij. in prin. nu. 16. ff. de pact. Alcia. hoc loco, col. iij. nume. 9. Alex. hic col. ij. nu. 6. Mandel. nu. 71.
11 Limitatur quarto, vt nõ procedat in pollicitatione dotis hæc. n. speciali dotis priuilegio sustinet̃, l. ad exactionem. C. de dot. promis. iunct. rub. eius tituli, & ibi Cy. no. scđo suffragatur huic sñiæ tex. in l. vlt. C. ad velleia. ibi, dotem pollicitus sit, vel spoponderit, hanc tenet tex. Ray. in l. i. ff. solu. matrim. Bapt. de
12 sancto Blasio, de dote. col. i. Contrarium sentit glo. in d. rub. C. de dot. promis. cum pollicitationem interpretatur. i. pactum, & ibi Bal. no. & Bartoli. in l. i. col. xvi. in fi. nu. 70. ff. sol. mat. & hoc loco Alcia. col. iij. in iij. fall. nu. 9. & Crot. Mouet̃ ex eo ꝙ fiscus, & dos exęquant̃. l. ij. C. de priui. fis. sanẽ fauore fisci nõ agit̃ ex pollicitatione, ergo nec ex cã dotis pollicitatio facta
erit

13 erit efficax. Reſtringit Bartoli. in l. i. nume. 71, vt non procedat hæc concluſio negatiua, eo caſu, quo dotis pollicitator ſoluere cęperit, tunc incipiet teneri quaſi cępto opere, exemplo eius, qui Reipub. aliquid ſine cauſa promiſit, l. i. §. i. ff. de pollic. probat Nig. hoc loco, nu. 87. quæ reſtrictio deinde per eum reprobatur, & recte, quia quo ad rempub. pollicitatio ſemper valet quo ad eam, licet nō ſit efficax defectu cauſæ, quod ſi ceptū fuerit ſolui, illa particularis ſolutio incipit eſſe loco cauſæ, & fit efficax, d. l. i. §. i. ſed facta puelle ob dotem, non ſolū caret cauſa habili, ſed etiam rōne perſonæ inefficax eſt, qui defectus durat, licet cā ſuperueniat, & ſic nunquam valet pollicitatio dotis cā priuato facta alioqui ſequeretur quod cuilibet priuato valeret facta pollicitatio cum cauſa, quod nemo admittit.

14 Quia ad pollicitationem validandam, duo requiruntur, cauſa ſcilicet, & perſona habilis, vt colligitur, ex l. hoc iure, in prin. ff. de don. & l. i. §. i. ff. de pollic. ſanè non inuenio perſonā priuatam eſſe habilem ad pollicitationem recipiēdam igitur cauſa ſola illi non proderit, & hęc nota quia forte defendi poterit nō valere pollicitationem collegio alicui, aut corpe, ſeu vniuerſitati factā prætereaque patriæ ſuę, cogita quia Doc. cōtrariū tenēt, qua rōne id faciāt, ipſi viderint.

15 Limitatur quinto, vt nō procedat in pollicitatione liberatoria, quæ abſenti facta, prodeſt, gl. in l. poſtquam liti. C. de pact. cuius ſnīam magis cōem eſſe atteſtatur, & probat Alex. ibi, col. vlt. poſt med. nu. 10. & Ruy. hoc loco nu. 27. ſentit gl. in l. nō ſolū. §. liberationis, ff. de liberaleg. Ita procedit tex. in l. labeo. ff. de iureiur. ſm Bal. in l. poſtquam liti. C. de pac. Hęc concluſio poteſt defendi in renunciatione litis, quę abſente parte facta valet ſm magis cōem opi. quam late diſputando comprobat Alex. in d. l. poſtquam liti, col. pen. & vlti. nume. 8. 9. & 10. C. de pactis.

Regu-

16 Regulariter autem vr̃ concludendumq́ liberatio facta absenti nõ prodest, nec quidem ad exceptionẽ vt tradit Bar. in d. §. liberationis contra gl. quod etiã probat alibi gl. vq; in l. idem in duobus, in fin. & ibi Bar. & alij cõiter, ff. de pact. & hoc loco Galliau. col. iiij. circa med. num. 192. de qua re, quę non mediocriter controuersa est, vide Doct. in locis adductis, & Fely. in c. si cautio, col. iiij. post med. nu. 22. de fi. istr.

17 Vltimo limitatur vt nõ procedat in pollicitatione, quæ iureiurãdo fuerit confirmata, hæc. n. priuato facta sustinetur, & oblõnem pducit efficacem, vt tradit Abb. in proœm. Greg. col. pen. circa med. n. 25 Alex. late in d. l. stip. ista. §. alteri, col. ij. ver. sed quæro, nu. 4. Deus enim cui præstitũ fuit iurm, supplet partis pñtiam, l. properãdum. §. fin autẽ reus in verbo Dei præsentiam, C. de iudi. Ruy. hoc loco, nu. 28. late Fel. in c. si cautio col. vi. in prin. nu. 25. de fide instrum. Bart. in l. cum quis decedens. §. codicillis. ff. de leg. iij. quam cõem sñiam improbat Nigr. hoc loco nu. 88. qui non tm̃ iureiurãdo tribuendum putat, vt etiam sine naturali obligatione nos obstringat, per ea quæ scribit Abb. in proœm. Greg. col. vlti. nu. 25. de qua re opportuniore loco tractabitur.

CAP. VIII.

Pollicitatio naturalem obligationem non parit, nu. 1.
Quid si ex interuallo acceptata fuerit? nu. 1.
Videtur quòd sic, nu 1. contra, nu. 8. & est cõis, nu. 11.
Interuallum non uitiat contractus excepta stipulatione, numero. 3.
Absens per nuntium, uel per epistolam contrahit, nu. 3.
Organo epistolæ, uel nuntij contrahimus cũ absente, nu. 3
Contemporaneus esse potest consensus etiam ex interuallo

1 SEXTA se offert differentia inter pactum et pollicitationem vigens, quae circa obligationem naturalez vertitur, nemo est. n. qui nesciat ex pacto oriri naturalem obligationē

gationem, l. stichum. §. naturalis, ff. de solu. Doct. in l. scimus. §. pactus, ff. de pact. in pollicitatione cōtra est naʒ nec quidem naturalis ex ea nascitur obligatio, Bar. in d. §. si vnus, nu. 16. & ibi Doct. & hoc loco cōiter omnes, & hoc sine controuersia procedit quādiu nō fuit acceptata promissio.

Maius dubium est, an saltem ex pollicitatione, post interuallum acceptata, oriatur naturalis obligatio, Feli. tenuit, ꝙ sic, in d. capitu. i. de pact. in prima declaration. col. v. in princ. nu. 8. Rip. hoc loco colum. vij. circa med. nu. 28. & alij qui simpliciter dixerunt ex pollicitatione oriri naturalem obligationem, hęc quæstio determinari posse vr̄ ex his, quæ sup̄ quarta differētia pollicitationis & pacti tractauimus, hoc eo. lib. cap. tamen quia ibi illud tm̄ fuit tractatū an absens certior factus consentire dicatur, nunc tractanda superest de expressa approbatione, itē ibi de pacto fuit actuʒ, hoc loco generaliter tractabit̄ de naturali obligatione, quæ interdum non concurrente vtriusq; consensu oriri solet.

2 Pro opinione affirmatiua, scʒ ꝙ naturalis obligatio ex pollicitatione huiusmodi oriatur, illud primo adducitur, quod sequuto consensu alterius iam incipit subesse consensus duorum, & sic incipit esse pactum, l. i. ff. de pact. l. pactum. ff. de pollici. Ideo ex cōsensu duorum nascetur obligatio naturalis, l. stichuʒ §. naturalis. ff. de solution. Barto. & alij in l. si vnus. §. pactus, ff. de pactis.

3 Non obst. si quis dixerit oportere, eadem tempore concurrere vtriusq; consensum, vt tenuit Bartoli. hic, nu. 17. Respon. interuallum non solere alios contractus vitiare excepta stipulatione, l. si stipuler. §. i. cum glo. infra eo. & sic licet consensus vtriusq; non sit contemporaneus, contrahitur tñ oblĩo, ſm Rayn. quem refert Imo. in l. i. §. si quis ita, infra eodem.

Replica-

Replicari poteſt id procedere quãdo promiſsio fuit facta pręſenti,aut per nũtium,vel per epiſtolam,abſenti,quia per organum tunc loqui videtur l.qui autem.§.vlti.ff.de conſtit.pecu.& eo caſu conſenſus dr̄ contemporaneus,vt per Alex.in d.l.ſi ſtipuler,nu.4 infra eod.Ruy.hic,nu.24.

4 Ratio illa adducitur quia conſenſus ſemel præſtitus durare creditur,quãdiu non penitet,l.cum tacitum,ff.de pb.declarat Io.And.in c.licet de proc.libr.vi.Hoſtien.& Io.An.in c.ex literis.ij.& in c.dilectus de ſponſ.Abb.in c.cum inter,colũ.i.de electio.l.cum hic ſtatus.§.proinde,ff.de dona.inter vir.& vxorem l.eum qui.ff.de prob.Alex in d.l.ſi ſtipuler,nu.5.Ex hoc euenit,vt quandocunq; conſenſerit alter,vniat̃ conſenſus vtriuſq;,& ſimul cõſentire dicatur,vt tradit Abb.in d.c.cum inter. Hac rõne vr̄ incontinenti ſuperuenire conſenſus poſterior per ea quę trad.Barto.in l.i.§.interdictum.ff.vti poſsid.Ruy.hic,nu.24. Cæterùm ſi neq; nuntius interuenerit nec epiſtola, interuallum vitiat,l.i.§.i.infra eod.

5 Secũdo quæritur abſenti oblĩo naturalis ex tacito pacto.l.ij.& l.ſi creditores,C.de pact.& ibi no.Doct. l.iij.in fi.ff.de neg.geſt.& ibi no.Bal.tacitaq; donationem inter abſentes cõtrahi poſſe,ſi fuerit acceptata, igitur nihil vetare vr̄ quominus ẽt hoc caſu vires accipiat pollicitatio ſubſequente conſenſu alterius,qđ ẽt placuit Rom.in cõſi.ccxcv.vbi multa adducit, q̃ hoc loco recitat Ruy.nu.20.& 21.q̃ oĩa ad idẽ tẽdũt.

6 Hoc tñ parum adiuuat.Reſpon. Docto.id procedere in pacto tacito ex vtraq; parte: ſecus eſt in pacto expreſſo ex parte promittẽtis,hoc caſu opq; q vtriuſq; conſenſus ſit contemporaneus,vt trad. Ruy. hoc loco,nu.24.in fi.Galliau.nume. breuiter concludit,id,pcedere in obligatione tacitè inducta à lege, ex aliqua ęquitate,vel interueniẽte aliquo actu nãli

secus in obligatione expressa: Hæc.n. absenti non acquiritur nisi per nuntium, vel per epistolam, Alexã. in l. ij. numero 3. C. de pact.

7 Tertio facit tex. in l. vlti. C. si quis alteri &c. in verbo veluti p nuntium, & in l. consensu, versic. vnd. ff. de actio. & oblig. vbi verb. Veluti, stat exemplificatiuè: Ideo potest verificari aliter, quam p epistolam.

Rñd. verb. veluti, ibi accipiendum esse declaratiuè, sic accipitur in l. quoties, C. de iur. dot. & in l. si is qui ducenta §. vtrum, ff. de rebus dub. & in l. iij. C. de agric. & censi. lib. xi. & tantundem significat quãtũ, sc3, vt supra, & hoc sentit Ruy. qui nihil allegat, nu. 25, col. xi. in fi. Rectè enim fuit receptum, vt per nuntium, vel per epistolã consensus præstari possit, qui nuntius pro mittente loquitur, d. l. qui autem §. vlti. ff. de consti. & per epistolam, qui scripsit, loquit, Bal. in l. vlt. C. de condict. ob cau. Ruy. hic, nu. 26.

8 Contraria sententia, q immo consensus ex interuallo sequutus, non reddat efficacem pollicitationẽ, Barteli. tenuit hoc loco, col. iiij. post prin. nu. 17. Quam cõiter esse receptam attestatur, & pbat Ruy. nu. 22. Galia. nu. 189. vers. duodecima fit conclusio, colum. xliij. in fi. & nu. 190. Bar. Bal. & Fulg. in d. l. si vnus. §. pactus. ff. de pact. Soc. hic, Alcia. hic, nu. 8. Quia ad hoc vt oriatur obligatio ex consensu, oportet eum ex vtraq; parte concurrere, & esse contemporaneum, l. i. ff. de pact. l. consensu. ff. de acti. & obli. alioqui non dicitur consensus, fm *

9 Secundo probatur in l. si ita stipulatus. §. chrisogonus, in ver. nullam obligationem, infra eo. vbi absenti nulla quæritur obligatio, & sic nec naturalis quidem, tametsi alter pro absente stipulatus fuerit, ad idem est tex. in l. §. quod seruum meum. ff. de stipulatione seruorum, in ver. nullius momenti, & in §. siqs alij, & §. alteri, Inst. de inuti. stip in ver. nihil agit, qd

proce-

procedit qñ stipulatio sic concepta est, Promittis mihi, ꝙ dabis titio? Tunc titio nulla acquiritur oblō ſm Alex.in d.§.alteri,colnmna.ij.nu.7. multo magis procedit quando verba stipulationis obligatoria, ad absentem sunt relata,hoc modo, vꝫ. Promittis Titio ꝙ dabis Titio? tunc.n.est prorsus inutilis, ſm glo.in l.stipulatio ista.§.si stipuler infra hoc tit. declarat Alex.in §.alteri,eadem lege,col.i.nu.7.& post eũ Dec.in l.quo tutela.§.vlt.in prima limita. ff.de regu. iur.vbi ait sic cōiter teneri, Ruy.hoc loco,nu.22.

10 Qui idem dicit in pacto pro absente facto, vt.s.ex eo non oriatur naturalis oblō,d.l.quo tutela §.vlt.de reg.iur.nec etiam pariat exceptionem.l.rescriptum, §.vlt.ff.de pact.quæ tñ oritur ex æquitate. l. qui exceptione.ff.de dolo,ita Ruy.ratiocinatur nu.22.post Alex.in d.§.alteri,nu.7.Cui concinit id, quod scribit Abb.in proœm.Greg.vbi ait, ex stipulatione alteri facta non acquiri naturalem obligationem, & propterea non peccare eũ,qui promissa non seruat Rui. hic,nu.23.& expresse comprobat Alex.in d.§.alteri, col.ij.in fi.&col.iij.in prin.num.9.Vbi ait,nunq̃ esse locũ denuntiationi euangelicæ,nisi naturalis obligatio fuerit orta.

11 Retenta cōi opinione, ꝙ consensus ex interuallo ab absente præstitus,pollicitationem non reddat efficacem.Ita,vt nec quidem ex ea oriatur oblō naturalis:Infertur ꝙ exceptionem non pariet,l.rescriptũ §.vlt.& l.si tibi decem.§.si pactus,ff.de pact. Alex.in l.stipulatio ista.§.alteri col.i.in fi.nu.6.infra hoc titu. & hoc loco Gallia.nu.191.nec proderit ad compensationem,neq; ad retentionem,Alex.in d.§.alteri colũ. ij.in princ.Gallia.hic,nu.191,& nu.193.nec ad exceptionem Bartoli.hic,colum.iij.in fi.& Socy.col.iiij & Gallia.colum.xliij.nu.192.

12 Infertur etiam non valere donationem absenti factam,

ctam, sine nuntio, & sine epistola, quicquid dicat Roma. in consi.ccxcv. contra quem est cōis opinio, de qua per Bar. & alios in l.absenti.ff.de donati. Vt hoc loco trad. Ruy.nu.22.& Gallia.nu.194.in xij.conclusione, de qua re loco suo latius tractabitur.

13 Infertur etiam ad multa de quibus hic per Iaso.& Ver.nu.48.qui præsuppositis terminis communib. ad multa prodesse contendunt. Præcipuè autem hoc verum est, qp etiam fm ius cano. actionem nō parit, etiam retentis cōibus terminis, Abb.in c.cum inter. de elect. Bartoli.hic, & Ias. Fel.in c.i.col.iiij.in fi.de pactis, nu.7.in prima conclu. quicquid dicat hic Crot. col.vi.post med.nu.31. Item in pollicitatione non habebit locum dispositio de qua in d.l.si quis argētum, C.de don.trad.hoc loco Gal.n.191, col.xliiij.cir.med.

CAP. IX.

Naturalis obligatio non oritur ex pollicitatione non solum in ea quæ priuato facta est.nu.1.

Sed etiam reipub.nu.2. uide nu.3.

Naturalis obligatio impedit repetitionem, nu.3.

Quasi debitum ex pollicitatione dicitur, et sic impropriè numero. 4.

Quasi, ueritatis expreßiuum, nu.5.

Dubia lex declaratur ex alijs clarioribus, nu.6.

Omnimodo latißimam habet significationem, nu.7

Omnimodo obligatus ciuiliter & naturaliter tenetur. S. L.pactum ff.de pollic.nu.9.

Naturalis obligatio præsupponit consensum, nu.10.

Repetitionis prohibitio præsupponit naturalem obligationem, numero.11.

Retentionis

Retentionis ius ab obligatione naturali descendit nu.11
Aequitas naturalis subest in pollicitatione,nu.12.
Capto opere cogitur qui cepit perficere, nu.13.
Id non procedit in pecunia promissa,nisi ob honorem, numero. 13,
Naturalis obligatio nascitur interdum sine consensu, ex aequitate,numero.14.
Aequitas ut producat obligationem iuregentium,aut naturali aequitate debet esse subnixa,nu.15.
Patriae naturaliter obstricti sumus ad benefaciendum.16.
Obligatio constitui non potest,nisi adsit aliquis cui acquiratur.numero.17.
Naturalis obligatio inest pollicitationi in rempublicam, factae,numero.18.

1 QVOD dicitur naturalem obligationẽ nõ oriri,& pollicitatione,duplicẽ habet tractatum, primo quid in pollicitatione facta priuato.Secundo quid in ea,quae Reipub.offeretur,concludit oporteat.

2 De priuatorum pollicitationibus hactenus fuit tractatum nunc de illis est videndum, quae reipublicae offeruntur,quod forte extra omnem controuersiam esse positum multi arbitrabuntur, cum & efficax sit ad agendum pollicitatio huiusmodi, l.i.§.i.ff. de pollic.ꝙ si promissio sine causa fuerit facta,solutũ non repetetur,l.pactum.§.i.eo.ti. quae omnia sine dubio videntur praesupponere naturalem obligationem subesse,alioqui repetitio non impediretur, iuxta no.in l.i.ff.de condict.indeb.

3 Tamen multi,& maxime authoritatis viri nõ solũ hoc in controuersiã vocauerunt, sed & intrepide

constituerunt in pollicitationibus hmōi naturalem obligationem minime subesse, hoc credidit gl. parua & Bar. in l. si vnus. §. pactus. ff. de pact. col. vij. in prin. nu. 16. Soc. hoc loco col. iiij. nu. 11. & ibi Bal. & Fulg. & Iaf. col. v. in prin. nu. 8. Cur. Iun. in rub. C. de pact. nu. 10. Garz. in l. i. col. i. ff. de pact. Alcia. hoc loco, nu. 10. Soc. Iūn. nu: 100. Alcia. col. iij. nu. 10. & Mand. qui hāc cōem appellat, & defendit nu. 56. qui ēt dicit nu. 52. contrariam sn̄iam nulla ratione esse subnixam.

4 Huius opinionis potissimum fundamentū in eo consistit, ꝙ ex pollicitatione oblatum reip. quasi debitum appellatur, & sic nō est propriè debitum, sed quasi debitum, l. pactuȝ, in verb. quasi debituȝ. ff. de pollic. quem ad hoc allegat Bartol. & super eo innititur, ergo loquitur de pollicitatione facta reipu. vt eius intentio fm legem adductam intelligatᷓ, iuxta tradita per eundem Bar. in l. nō solum. §. liberationis ff. de libera. legat.

5 Hoc fundamentum quod præcipuum multis visum est mihi leue vr̄. Primo dico prout & multi respōdēt, verbum quasi de quo in d. l. pactum, esse veritatis expressiuum, & sic quia vere, & proprie est debitum exigitur. Secundo pręsupposito ꝙ sit quasi debitum, tn̄ per hoc non excluditur naturalis obligatio, Imo quasi debitor, est naturaliter debitor. l. fideiussor. §. fideiussor. ff. de fideiuss. Tamen mihi magis placet, ꝙ verb. quasi, sit veritatis expressiuuȝ, vt accipitur in l. naturaliter, in prin. & ibi Doct. ff. de acqui. poss. & alibi sæpe, Ita accipiendū putat Iac. Nig. hoc loco nu. 77. Suadetur hoc ex alijs legibus, quib.

6 pollicitatorem, simplr̄ dr̄ teneri, obligari, & ad solutionem cōpelli, nec adijcitur verbum quasi, quo fit vt ex legibus claris declaretur illa quæ quodāmodo dubia vr̄, l qui filiabus. ff. de leg. i. l. non est nouuȝ. ff. de legib. sic dr̄ simplr̄ obligari, & teneri, & obligat⁹

pol

pollicitator,in l.i.§.i.ff.de pollic.& in.§.seq.dr̃ obligatus,& in.§.cepisse,dr̃ teneri,& in l.ij. ad solutionem cogi,& in l.toties.§.i.eo.tit.dr̃ debere,quo verbo proculdubio proprie significatur qui naturaliter,& efficaciter obligatus est,l.fideiussor.§.fideiussor.ff. de fideiusso.& in l.ob casum,de pollic.dr̃ omnimodo teneri,& sic & naturaliter,& ciuili:er̃,alioqui nõ omnimodo tenebitur.

7 Cuius verbi significatio,q̃ sit lata,ostendit tex.in l.antiquæ in prin.C.ad velleia.& ibi glo.& in.§.vlti: Insti.de tutel.& in l.quoties vbi glo.ff.de noxa.& in l.si cum exceptione.§.sed & si quis.ff.quod met.cau. & in l.si non sortem.§.indebitum.ff.de cond. indebi. Bar.in l.i.col.vlt.ff.iud.sol.Marsil.in practi.crimal.§. aggredior,nu.113.latissime Andr.Tiraq. in l. si vnq̃, in verb.reuertatur,nu.76.in xviij.fal.C.de reuoc.donat.vt facile intelligamus eum & naturaliter,& ciuiliter teneri,qui omnimodo tenetur, & alibi sępe pollicitatorem qui reipub.ex cã promisit debere, & teneri scriptum est,quæ longum esset recensere.

8 Verior itaq; vr̃ contraria sñia, vз obligationẽ naturalem,ex pollicitatione publica oriri, quaз tenuit Crot.hoc loco,col.v.ante fi.nu.29.& in.ij.lect.col.iij. nu.11.& idem sentiunt alij,qui ex pollicitatione fm canonicas sactiones actionem oriri crediderunt,vз Abb.in c.qualiter,de pact:& Ant.Butr.in c.ex parte de censib.& alij multi antea relata Garzi. in l.i.ff.de pac.Alci.hic col.iiij.nu.12.Rip. nume.28.

9 Hanc opin.fulcit tex.in l.ob casum, in verb.omnimodo teneri.ff.de pollic.de quo supra loquutus sum amplius non repeto. Secundo probatur in l. pactũ, in fi.ff.de pollic:vbi pollicitum Reip.ẽt sine causa,& solutum nõ repetitur,quæ retentio præsupponit naturalem obligationem,alioqui repeti posset naturaliter indebitũ,vt no.in l.i.ff.de condi. indeb.

Resp. p Nig. nu. 84. ex mente Ruy. preceptoris sui nume. 25. repetitionem impediri, alia ratione, vz quia qui soluit, dicitur cepisse, & sic quasi cæpto opere obligatur ex constitutione Imperatoris non autem ex eo quód naturaliter teneatur, l. toties. §. i. ff. de pollic. quem allegat Ruyn. nu. 25.

10 Et q non subsit naturalis obligatio probat Mandel. nu. 56. ex eo q omnis obligatio naturalis presuponit consensum, l. cum amplius. §. is natura debet, ff. de reg. iur. ibi cuius fidez sequuti sumus, & sine cōsensu non oritur naturalis obligatio, vt tradit Bar. in l. frater á fratre nu. 29. & 30. ff. de condict. indeb. & in l. iij. §. idem scribit, columν. ij. & iij. ff. de peculi. refert Mandel. numero. 56.

11 Replicari potest contra cōem, q immo ex prohibitione repetitionis, præsupponitur in pollicitatione naturalis obligatio, quia exceptio retinendi regulariter hoc præsupponit, l. i. & l. qui æquitate. ff. de doli except. & q retentionis ius ab obligatione naturali principaliter proficiscatur, tradit glo. Bart. & alij, in l. i. ff. de condict. indeb. qui vult dicere speciale in casu nostro, id probet, secundum glo. in l. omnis diffinitio. ff. de reg. iur.

12 Secundo q subsit æquitas naturalis in pollicitatione probat tex. in d. l. pactum, in fi. ff. de pollic. vbi ait æquissimum esse, ne pollicitationes in ciuitatem collatæ, pœnitentia reuocentur, & propterea solutū ex ea causa non repetitur, ex qua decisione plura se offerunt annotanda, & q subest æquitas maxima in pollicitatione huiusmodi, & q æquitas ipsa impedit repetitionem, non autem prohibet ex principis, constitutione nec ex eo q quis soluendo cæpisse videatur.

13 Et aduertatur, quod dicitur cogi eum perseuerare, qui cæperit, intelligitur habere locuz in opere aliquo, sed in pecunia non procedit nisi ob honorem

norem fuerit promissa, l. toties. §. i. ff. de pollic. sanè in d. l. pactum. §. vlti. non agitur de opere cæpto, nec de pecunia ob honorem promissa, repetenda, sed de ea, quæ simpliciter, & sine causa fuit promissa, & in hac non habet locum constitutio, quæ de eo, qui cæperit, loquitur, igitur lex quæ dicit nō repeti huiusmodi, bona tradita, non ea constitutione nititur quasi cæptum sit, sed æquitate subnixa est, vt est expressum in d. l. pactum. §. vltimo.

14 Non obst. quod dictum est naturalem obligationem sine consensu mutuo non nasci, d. l. cum amplius. §. is natura. ff. de regu. iuris, qui mutuus consensus pollicitationi non inest, d. l. pactum in princip. Respond. tex. in d. §. is natura loqui de obligatione efficaci, quę actionem producit, vt alias demonstraui, secundo licet dicat lex eum naturaliter debere, cuius fidem sequuti sumus, tamen non negat, quin etiam alio modo possit quis naturaliter debitor constitui. & hoc admittit Bar. in l. ex hoc iure. ff. de iust. & iur. Bar. in l. Iulianus col. vij. nu. 26. ff. de condi. ind. Bal. in d. l. ex hoc iure nu. 6. & nu. 25. & Soc. hic col. ij. in princi. nu. 4. Leo. nu. 23. & passim alij Mod.

15 Nec refert si dixeris æquitatem huiusmodi iure gentiuȝ, aut naturali ratione niti oportere, vt fateri videtur Bart. in d. l. i. nume. 10. ff. de condic. indeb. & d. l. Iulianus, nume. 26. eo. titu. & Ias. in l. placuit. C. de iudic. & Dec. in c. quoniam contra falsam, in quinto not. de probat. quod hoc loco obijcit Mandel. nu. 57. Respondeo in casu proposito subesse æquitatem iurisgentium, seu naturalem, primo quia in dubio de æquitate naturali intelligimus, illud enim sempẽ est bonum, & æquum. l. penul. in princ. ff. de legibus. Ideo æquissimuȝ, de quo in d. l. pactum, intelligam, secundum iusgentium, nisi alio modo accipi oportere fuerit demonstratum.

16 Secũdo cum hic tractatur de honore, & emolum ẽto patriæ suæ, non est dubium, quin pollicitator; naturaliter obligetur patriæ suæ, cui ſm ius gentium, seu naturale parere tenet, l. ij. ff. de iust. & iu. accedat q̃ qui pollicitationem implet dr̃ obedire patriæ suæ l. de pollicitationibus, in fi. in verbo obedire reipub. ob hanc causam iubebunt. ff. de pollic. & in l. toties, in fi. in verb. obtemperare, eo. tit. Itaq; cum quilibet ciuis gñaliter ſm ius gentium necessitatibus patriæ subuenire, & eius decori, & honori consulere, & parere teneatur, d. l. ij. ff. de iu. & iu. nemo negabit, eũ, qui postea spãli pollicitationis vinculo, erga patriã sese obstrinxerit, ad eum muneribus oblatis ornandam naturali æquitate teneri.

17 Nec ẽt obest q̃ nemo adsit cui obligetur pollicitator, sine quo obligationem constitui non posse, videtur, vt late hoc ipsum agens, & huc cursum dirigẽs & ad hũc exitum clãculum properans, prosequitur, Mandel. nu. 4. col. ij. in fi. & col. seq. nu. 5. 6. & 7. & Moder. Noua. nu. 67. R̃ndeo si non veram, saltem fictam personam subesse, vt rem p. seu patriam, cui obligatio acquirit exemplo Dei, cui vota, si quæ facta fuerint, persolui opz, l. ij. ff. de pollic. & quidem sine acceptatione, quæ in Deo considerari nõ põt. Ideo mihi non placet snĩa recentiorum, existimantiũ, nu. 67. inesse pollicitationi tacitam conditionem, eam, sc3 si fuerit acceptata, quæ nullo iure probatur.

18 Ex his satis superq; demonstratum esse arbitror pollicitationibus in rempub. factis naturalem inesse oblõnem. Puto tñ hanc non esse eius generis obligationis, quæ iure gentium, sit omnino efficax, sz qualis est ea, quæ soluti repetitionem prohibet, de qua ĩ l. naturales, ff. de act. & oblig. & in l. fideiussor. §. fideiussor. ff. de fideiu. & sic æquitas versatur in impediẽda pænitentia, & repetitione, non autem in exactio-

ne

ne faciēda, d.l.pactū, propè fi. & propterea ad actionem introducendam, necessaria fuit iuris ciuilis cōstitutio, vt in l.i §.i.ff.de pollicit.

CAP. X.

Pollicitator ex iusta causa obligatur Reip.nu.1.
& quæ cæpit facere promissum sine causa, nu.1.
Causa iusta quæ sit in pollicitatione. nu.2.
Honor decretus, uel decernendus est iusta causa pollicitationis, numero.2.
Honoris decernendi conuentio fieri non debet, nu.3
Honor alteri decernendus an sit iusta causa, nu.4 5.6.
L.æstimationem.ff.de mun.& hon nu.4.
Pollicitatio operis ob honorem ualet statim, nu.7
Pecuniæ ob honorem pollicitatio, non est efficax, quàm si soluere cæperit, nu.8.
Pecuniam offerens pro administratione, audiendus non est, numero, 9.
Æstimationem honoris in pecunia offerens pro administratione non auditur, nu.9,
Pecuniæ pollicitator ob honorem non relinquit hæredem obligatum, nu.9
Pecuniæ pollicitator ob honorem, tenetur eo modo quo tenetur, qui pollicitus est opus sine causa, nu.9.
Pecunia sine causa promissa Reip.non debetur, etiā si eius contemplatione cæptum fuerit opus, nu.10.
Nisi pecunia fuerit promissa ad certum opus, nu.10.
Pecuniæ pollicitatio difficilius admittitur, quàm operis, numero.11.
Pecunia ob honorem promissa, debetur etiam anteaquam

sit decretus dummodo ceperit solui. nu. 12.

Alioqui oportet, & quòd sit decretus, & initus. numero. 12.

Opus promittens ne honoribus fungatur, utrunque faciet, numero. 13.

Pecuniæ promissæ parte soluta, totum non cogitur præstari causa non sequuta, nu. 14.

Imo sic quando ob opus fuit promissa, & opus fuit incohatum, numero 14.

Idem si ob honorem promissa cæperit solui. nu. 14

1 POLLICITATOR Reipub. obligat ex pollicitatione, dummodo subsit iusta causa promittendi: Quod si sine causa facta fuerit non obligat pollicentem, l. i. §. i. & §. seq. ff. de pollici. l. hoc iure. ff. de dona.

Hęc vltima conclusio non procedit, quādo id, quod fuit promissum ex pollicitatione, fieri cæptum est. Initio. n. operis promissi facto potest vrgeri pollicitator ad totū opus perficiendū d. l. i. §. ij. ff. de pollicita. & sic duplici ex capite obligatur pollicitator primū est qn̄ subest causa iusta, s̄m quādo ceptum est opus, vt dixi. Hęc duo indigent declaratione.

2 Quod ad primum attinet causam iustam intelligimus honorem aliquem in ciuitate. Itaq; si quis ob honorem opus aliquod, aut spectaculū, aut munus pollicitus fuerit, dicitur ex iusta causa pollicitus fuisse: Ideo obligatur & potest compelli ad satisfactionem, d. l. i §. i. ff. de pollicitat. quo casu quasi debitum exigitur quod fuit ob honorem promissum, l. pactū §. i. eodem tit. & quidem in solidum tenetur omnimodo, qui ob honorem apud Rempubl. promisit, l. ex pollicitatione, in princ. eod. tit.

Hęc

Hæc procedunt siue quis ob honorem sibi decretum siue ob decernendũ pollicitationẽ fecerit. Tenetur enim ex pollicitatione, vt est expressum in d.l.1.§.1.eo.ti.
3 Hoc intelligit Leon.nu.89.ita procedere si simpliciter fiat oblatio ex causa gratitudinis. Non autem paciscendum est, vt honor sibi decernatur ob pecuniam: Alioqui hæc esset conuentio reciproca, & innominata. Quod mihi quoque placet, intelligendo quod nõ debeat fieri conuentio nec pactio mutua, cum decemuiris, seu cum municipibus. Cæterum si quis vltro ingrediatur, ad decemuiros, & libello dato, seu orete nus offerat munus seu spectaculum Reip. ob honorẽ sibi decernendum: hoc est, sub ea conditione si sibi decretus fuerit honor ille, & oblationem hanc in libro officiorum describi curauerit, dummodo nihil sit cum decemuiris conuentum: puto hæc erit pollicitatio, & deinde causa sequuta: id est honore illo decreto fidem datam implere tenebitur, d.l.1.§.1.
4 Item quod dicitur valere pollicitationem ob honorem decretum, Intelligit Molin. hoc loco, nu.4. procedere, dummodo honor iste sit decretus ipsi pollicitatori, vel decernendus. Cæterum pro honore alteri decernendo, non obligatur quispiam ex pollicitatione, Hæc fuit opinio glo. in l. toties, in verb. honorem eo.tit. de qua mentionem Molin. non facit. Allegat tex. in l. æstimationem. ff. de mune. & honor. qui tex. nihil probat. Nam primo loco de his loquitur qui honoris, aut muneris æstimationem in pecunia pro administratione offerunt, & ait eos audiendos non esse; hoc nihil ad rem nostram. Secundo capite de his loquitur qui pecuniam pro honore promissam soluere cœperunt: & eos totum perficere cogendos esse statuit. An autem honor iste potius sibi quam alteri fuerit decretus, non explicat ille textus, Et sic non probatur eius intentio.

Ego

5 Ego itaq; verius puto obligari quem ex pollicitatione, & ob honorem alteri decernendum, hoc mihi pbat tex. qui cauillari non potest in l. pen. eo. titu. vbi est expressum, eum qui sui, vel alieni honoris causa opus facturum se in aliqua ciuitate promiserit, ad pficiẽdũ, tã ipsum, q̃ suum hęredem obligatum esse.

6 Molin. cauillatur hunc tex. & ait illum intelligi oportere, qñ Resp. hac fiducia seu contemplatione rei pollicitę honorem præstiterit, eo casu, inquit Moli. id incipit esse æris alieni loco, quod fuit promissũ, & hoc euenit ob implemẽtũ à Repub. factũ, l. quoties, versi. cæterùm, eo. tit. qui text. simplr dicit pollicitationem ob honorem factã æris alieni loco haberi. Et sic ex legibus per eum allegatis, noua & inaudita eius distinctio non probatur. Puto igitur simplr verum esse, q pollicitatio facta ob honorem obligat, siue sit facta ob honorem ipsius promittentis, siue alterius, vt egregiè probat tex. in d. l. pen. in prin. ff. de pollic. qui simplr loquitur de honore siue suo, siue alieno: Nec distinguitur qua contemplatione honor datus sit: dummodo decretus fuerit illi, pro quo pollicitatio facta fuit.

7 Ad vnum tñ puto aduertendum, quod in hac materia parum intellectum, gl. & Mod. à vero legis sensu detorsit. Ego animaduerti plurimũ interesse vtrũ promittatur opus seu munus, seu spectaculũ ob honorem, an verò pecunia. Primo casu statim valet pollicitatio, & obligatur pollicitator, l. i. §. non semper, ff. de pollic. l. pactum, eo. tit. l. toties. §. i. eo. ti.

8 Pecunia autem ob honorẽ promissa non aliter debetur, q̃ si soluere cœperit promissor: tunc. n. pinde tenetur, ac si opus sine causa promissum extruere cępisset, d. l. toties. §. si quis pecuniam, eo. tit. vbi simplr ait lex, quod si quis ob honorem pecuniam promiserit, & soluere cęperit, debet, quasi cepto opere. Ad

idem

idem est tex.in d.l.ęstimationem.§.i.ff.de muneri.& hon.vbi qui,p honore pecuniam promisit si soluere eam ceperit totã præstare, operis inchoati exẽplo,
9 cogendus est.Sic & aliâs,qui offert ęstimationẽ honoris in pecunia pro administratione audiendus nõ est:d.l.ęstimationem in prin.Sic etiam siquis ob honorem pecuniam,pmiserit,& anteꝗ̃ honorem ineat decedat,non relinquit hæredes obligatos. Itaq; ibi est casus in quo honor fuit decretus:quia tñ non fuit initus pecunia ob eum honorem promissa nõ est ab hęredibus pręstanda.l.si quis ob honorem.ff. de pollic.cum alioqui teneatur hęres ex pollicitatione ob honorem facta,d.l. ex pollicitatione in princi. quod est intelligendum qñ opus aliquod seu munus fuit promissum. sed si pecunia fuerit promissa tunc eo modo tenetur quo obligatus est,qui opus sine causa pollicitus est,seu munus.Et sic ęgriùs admittit promissio pecuniæ ob honorem,seu sacerdotium, quãz
10 operis publici pollicitatio.Quod etiam ex eo ostenditur quod pecunia sine cã promissa reip.non debet tametsi Resp.eius contemplatione opus aliquod inchoauerit,vt vř exprimere tex.ĩ d.l.i.§.deniꝗ.ff. eo. tit.vbi manifesta fit differentia inter pecuniam sine cã promissaz,& promissas colũnas,& l.si quis ob honorem,in fi.eod.tit. Et hoc ego intelligo,qñ pecunia fuit promissa simpľr,non aũt ad certum opus. Nam si ad opus Reip.fuerit,pmissa pecunia, & eius pecuniæ contemplatione Resp.opus ceperit, tenebit pollicitator,quasi cepto opere.l.i.§.sed si nõ ipse.ff.de pol.
11 Quod de pecunia dictum est,vt scz ægrius admittatur pollicitatio pecunię,id forte ea ratione fuit constitutum,quia non omnino ambitus crimine caret, qui pecuniam pro magistratu dat,l.i.C.ad leg.Iuliã, de amb.tametsi pœnam non sustinet, qui palãz dat, sm glo.in l.i.ff.ad legem Iul.de amb.&sic quanꝗ̃ im

punita, tamen non est omnino fauorabilis pecuniæ promissio ob honorem, seu ob magistratum, & propterea ait lex non esse audiendos eos qui pro administratione honoris pecuniam offerunt, d.l. æstimationem. ff. de mune. & hono. qui text sit potest intelligi licet alium admittat sensum.

12 Non nego tamen quin postea, q̃ honor optatus fuerit decretus debeat solui pecunia ob eum promissa, dummodo etiam initus fuerit, vt sentit text. in d. l. si quis ob honorem, eodem titu. Et sic duo requirũtur, & q̃ sit decretus honor, & q̃ sit initus, d.l. si quis. Vno tamen casu pręstanda est pecunia hanc ob causam promissa, etiam ante decretum honorem, scilicet cum cœpta est solui: quod exemplo operis inchoati fuit constitutum, d.l. ęstimationem. §. i. ff. de muneri. sed nihil refert vtrum honor iste ipsi pollicitatori, an alteri fuerit decretus, dummodo ob id facta fuerit pollicitatio.

13 Hæc procedunt in eo, qui aliquid promisit ob honorem decretum, vel decernendũ, d.l. i. §. i. & d.l. pen. eo. tit. Cęterũm, si quis, ne honoribus fungeretẽ opus promiserit, tam honorem subire, cogẽdus est, q̃ operis instructionem præstare, l. in priuatis, eo. tit. Ideo ait lex, eum cui munus fuerit iniunctum, si æstimationem muneris in pecunia offerat non esse audiendum, d.l. ęstimationem in princ. ff. de muner.

14 Amplius scribit Molin. nu. 6. promissam pecuniã si pars fuerit soluta non debere totam præstari à pollicitatore, causa non sequuta: quia diuidua est pecunia, quod ante eum animaduertit Crott. in secunda repet. nume. 14. Sed mihi non placet: quia est contra text. in d.l. i. §. sed si non ipse. ff. de pollicitati. vbi expressum est quod si quis pecuniam ad opus promiserit idq́ opus Respub. contemplatione pecuniæ cœperit facere, teuebitur quasi cœpto opere, d.l. i. ad idem est

est tex. in l. si quis. ff. eo. titu. vbi si quis pecuniam ob honorem promiserit cœperitq; soluere tenetur quasi cepto opere, & sic non recte loquuntur Crott. & Molin. Et hæc sufficiant quoad primum caput pollicitationis obligatoriæ.

CAP. XI.

Pollicitatio sine causa facta obligat cæpto opere, nu. 1.
Idem est si pecunia ad opus fuerit promissa, & cæptũ fuerit opus. nume. 1.
Repetitio non datur solutione facta. nu. 2.
Hæres pollicitatoris qualiter teneatur. nu. 3. & 4.
Diminutiò pollicitationis quando fiat. nu. 4.
Vsuras pollicitator debet post moram, nu. 5
Epistolam qui scripsit muneris edendi cã non tenetur. 5.
L. charidemus. ff. de pollic. nu. 6. & 7. uide nu 10.
Pollicitatio sine causa non obligat. nu. 7.
Epistola non plus obligat, quàm promissio à præsente facta, numero. 7.
Præsens pollicendo non obligatur. nu. 7. & 8.
Apud significat coram, nu. 8.
Pollicitatio fit Reipubli. non autem decurionibus, numero, 9, & numero 12.
Pollicitatio sine causa iusta non obligat, cum causa obligat, numero. 10.
Epistolam acceptans & non contradicens an consentire dicatur, numero. 11.
Pollicitatio esse non desinit licet decuriones acceptent epistolam. numero. 12. & 13.
Municipes contrahere possunt, nu. 14.
Epistola recte contrahimus, nu. 15.

Polli-

Pollicitatio fit ciuitati, ideo licet epistola approbetur à decurionibus non desinit esse pollicitatio. nu. 15

1 SEQVENS est caput, de eo, qui sine cã promisit opus is ita demũ tenetur si promissum opus facere ceperit, l. i. §. si verò sine cã. ff. de pollic. l. toties. §. cæterum, & l. pen. eo. ti. & l. æstimationem §. i. ff. de mune. & hon. Idem est si quis certã pecuniã ad opus Reip. ꝓmiserit, & eius pecuniæ contemplatione Resp. opus illud facere ceperit: tunc. n. tenebitur promissor quasi cepto opere, d. l. i. §. sed si nõ ipse, l. de pollicitatione, eo. tit. in verb. aggressus fuerat.

2 Non solum aũt cogitur soluere, vt supra dictũ est, sed & solutione facta, nõ datur repetitio: Interdũ. n. euenit, vt cogatur quis ad solutionem tñ deinde illi datur condictio. l. pe. §. pe. C. de consti. pec. Sæpe etiã qui sponte soluit indebitum illud repetit, l. i. ff. de cõdict. indeb. maximè si ꝑ errorem soluit, l. cuius ꝑ errorem. ff. de reg. iur. in materia ista solutum nõ repetitur, nec admittitur penitentia post traditionẽ, vt probat tex. in l. pactum. ff. de pollic.

Item intellige quod etiam hæres eius tenetur, l. ex
3 pollicitatione. eo. tit. l. pen. eo. tit. Sanè de pollicitatione ob honorem facta ꝓmissor ipse insolidum omnimodo tenetur. Sed & hæres insolidum tenet̃ ob honorẽ. l. ex pollicitatione, eo. tit. nisi malit hæres quintam partẽ patrimonij præstare, tũc. n. audit̃, l. pe. e. ti.

Quod intelligo qñ quinta pars est soluẽdo, & for
4 tè excedit summam impensæ. Tunc auditur hæres qui partem quintã patrimonij defuncti præstat Reipub. Alioqui enim in ꝑsona hæredis non fit diminutio pollicitationis, quæ ob honorem facta est, sed æris alieni loco hr̃, & in hæredum ꝑsona non minuitur, l. toties. ff. de pollic. Si verò tractetur de pollicitatione

ne opis,& ob id conuenitur hæres,q; opus fuerit inchoatum,tunc fit diminutio summę debitę in psona hæredis,d.l.toties,eo.titu.Eo.n.casu si bona liberalitati soluẽdo non sunt,hęres extraneus in quintã partem bonorum defuncti tenetur, liberi aũt decimam præstant,d.l.ex pollicitatione,& d.l.pen.eo. ti.,pmissor ipse pauper factus ex pmissione opis cepti,quintam partem patrimonij sui præstans,absoluitur, d.l. ex pollicitatione,in fine.

5 In vsuras tñ non cõuenitur pollicitator,qui opus se facturum,aut pecuniam Reipub.pmisit, nisi post moram.l.i.in princ.eo.tit.Item opis cępti periculũ quod fortuito accidit non pertinet ad pollicitatorẽ d.l.i.§.vlt.Nec teneturq́ui epistolam emisit muneris edendi causa,l.charidemus.ff.de pollic. p quem tex. scribit hoc loco Molin.nu.7. q; qui ad rempu.scribit epistolam,& aliquid opus pollicetur se facturũ, nõ obligatur.ita ſm eũ loquitur tex.in d.l.charidem⁹. sup quo textu ea res dubitationem afferebat q; per epistolam scriptam,& transmissam pactum contrahitur,l.ij.ff.de pact.l.ij.ff.de act.§.i.Inst.de obligat.ex

6 consensu.Qua rõne videbatur idem esse concludendum in casu pposito,vt.s.non sit pollicitatio,sed pactum,deciditur tñ contrarium q; immo pmissio illa pollicitationis formam non egreditur.

Rationem decisionis eã adducit Molin.nu.8.quia,inquit,non constat animo pacti ineũdi fuisse conscriptam,ideo deficiente consensu pactum non contrahitur,l.iij.in fi.ff.de act.& obliga.Accedat,q; Respu. non facilè pręsumitur pmissionem acceptare. Et sic ſm Molin.pollicitatio reip.facta de opere extruẽdo non obligat sine cã:siue sit facta verbotenus siue per epistolam,ſm Molin. Et ob id reprehendendus est Crot.in repe.colũ.3.nu.10.qui existimauit oportere semp,q; pollicitatio fiat à præsente,nec sufficere, q; per

per epistolam concipiatur secundum eum.

7 Non est dubium quin errauerit Crott. Nam in d: l. charidemus non alia ratione inefficax fuit pollicitatio, q̃ quia sine causa, ꝓmissum fuit opus, quę ꝓmissio non obligat p̃sentem, & pollicentem. l. i. §. i. & seq: ff. de Pollic. igitur nec absentem obligabit ꝑ epistolã: quia epistola non plus obligat q̃ ꝓmissio à p̃sente facta, d. l. ñ. ff. de Pact. d. l. ĳ. ff. de actio. & oblig. l. absenti. ff. de dona. l. qui absenti. ff. de acqui. poss. l. si absentis. C. si cer. pet. Bar. in l. quo enim. ff. rem rat. hab. & sic nec p̃sens pollicitator, qui coram Repub. ꝓmittit se opus facturum, nec absens qui ꝑ epistolaȝ id pollicetur, obligatur s̃m Molin. qui ita ait esse intelligendum tex. in d. l. charidemus.

8 Duo sentit Molin. Primum est, ꝙ p̃sens, coram Repub. pollicitationem faciens, non obligatur. Secũdũ ꝙ idem est in eo, qui absens ꝑ epistolam pollicetur. primum ꝓbatur in l. ex pollicitatione. ff. de Pollicit. ibi, ex pollicitatione quam quis apud Rempu. fecit hoc est coram Repub. seu in p̃sentia. Naȝ verb. apud significat coram, seu in p̃sentia, l. eum, ꝓ quo. ff. de in ius voc. l. de iure. ff. ad munic. l. is apud quem. C. de edendo. l. siue apud acta. C. de transac. l. vlt. C. de vsu. pupil. Ias. in l. i. ff. de acquir. poss.

9 Et hoc potest recipi: quia, vt sępe dixi pollicitatio solet fieri Reip. non decemuiris. Item municipes nõ facile consentiunt. l. i. §. vlt. ff. de acqui. poss. Bart. in l. omnes populi. q. ĳ. in prin. ff. de iustit. & iure. Iccirco ꝓmissio ꝑ me facta municipibus seu decemuiris recte dicitur solius offerentis ꝓmissio. Doct. tamen aliter sentiunt: & ni fallor ꝑperam. Secundum quod de absente tractat Molin. potest & ipsum admitti, vt. s. ꝑ epistolam non obligetur quis, prout nec præsens obligaretur.

10 Quod ego intelligo quãdo sine causa ꝓmisit ideo

rectè exemplificat lex in eo,qui muneris edendi gratia epistolam scripsit,nec causam adijcit. Debemus igitur intelligere sine causa iusta opus fuisse promissum,l.i.§.si vero.ff.de pollic. & ita intellecta sententia Molin.defendi potest licet ipse de causa nullum verbum faciat. alioqui pollicitatio ob iustam causam facta obligat.d.l.i.§.i.l.pactuz.§.i.l. propter, & l. ob casum,eodem titu.Eadem ratione absentem per epistolam obligabit,l.ij.in fi.ff.de pact.l.consensu,in fi.ff.de act.& oblig.attamen non erit pactum.

11 Non obstat,quod epistola recepta oritur consensus ex parte recipientis,qui non contradixit. l.si filiusfamil.ff.ad Macedon.& ibi glo.not. & consequẽter perficitur pactum,l.ij.ff.de pact.

Respondetur quicquid sit in priuato, de quo nũc non disputo,nũq; intelligi municipes consentire nisi initis suffragijs more maiorum,l.nulli.ff. quod cuiusq; vniuers.l.denominationum.C.de decurio.lib. x.l.quod maior.ff.ad municip.& ibi glos.l.aliud.§.i. ff.de reg.iur.aliàs autem non dicuntur consentire l: i.§.vltimo.ff.de acquiren.possess. & sic non sufficit, ꝙ epistola decemuiris præsentetur, nec quòd legatus,aut Prioris iussu in archiuo reponatur, quo fit, ut etiã post receptam,& recitatam in concilio publico epistolam pollicitatio,sit,maximè quia, vt sæpe dixi,pollicitationis verba ad Rempubl. non autem ad decemuiros sunt directa.

13 Amplius sentit Molin.nu.7.& 8.quod si fuerit acceptata epistola à decemuiris non erit pactum, sed pollicitatio:quia,in quit hoc non agebat scriptor,vt pactum contraheret,sed pollicitationem facere intẽdebat, igitur non obligabitur vltra id, quod in animo gereret,l.non omnis.ff.si cert.pet.

14 Aduerte:hoc ipsum,ꝙ nollet promissor pactum contrahere,sic simplr relatum non est admittẽduz.

Nam si præsupponimus promissionem ad decuriones esse directam mihi videtur euenire posse, vt pactum contrahatur: Nam hi possunt contrahere, per ea quæ trad. Bar. in d.l. omnes populi. q. ij. prin. ff. de iust. & iure, præsertim per syndicum, seu actorem, l. ij. & l. item eorum §. actor, & l. vltima ff. quod cuiusque vniu. quod si factum fuerit, credendum est, eum qui scripsit, verbis conformem habuisse mentem.

15 Sanè per epistolam rectè contrahitur, & cõsensus vtrinque. d.l. ij. ff. de pact. in si. d.l. consensu. ff. de acti. & obligation. & hoc ipsum pactum est, l. pactum. ff. de pollicitatio. Igitur qui per epistolam decemuiris aliquid pollicetur, creditur velle obligari secundum eius naturam.

Forte melius dici potest promissionem Reipu. offerri, & cum decemuiris negotium non contrahi: & hac ratione hanc pollicitationem esse etiam post receptam, & cõprobatam à Decurionibus epistolam.

CAMILLI PLAVTII IVRISCONSVLTI FONTANELLATENSIS, COMMENTARIORVM AD RVB.

.ff. De verborum obligation.

LIBER VIII.

De Constituto. Caput primum.

Constitutum quid sit, nu.1.
Debitum quale requiratur in constituto, numero.2.
Debitum naturale sufficit in constituto contrahendo, nu.3. & de quo naturali intelligatur, numero.4.
Naturale debitum pluribus modis dicitur, nu.3.
Debitum naturale in constituto contrahendo sufficit etiā quod ex pacto nudo debetur, nu.4.5. contra, nu 8.
Debitum ex pacto nudo sufficit in constituto, numero.5. contra, numero.8.
Constitutum ex pacto geminato constat, nu.5.
Debitum natura i. ex pacto nudo, nu.6.
Obligationes iurisgentium sola fidei promissione sunt cōtentæ, causam non requirunt, nu.7.
Constitutum super pacto nudo factum secundum quosdam non ualet, nu.8.
L.iij.§.i.ff. de consti pecu. nu.9.
Debitum quod exceptione elidi potest in constitutum deduci non potest, nu.9. & nu.21.23,
Stipulatio sine causa inefficax est, nu.10.

sit decretus dummodo ceperit solui. nu. 12.

Alioqui oportet, & quòd sit decretus, & initus. numero. 12.

Opus promittens ne honoribus fungatur, utrunque faciet, numero. 13.

Pecuniæ promissæ parte soluta, totum non cogitur præstari causa non sequuta, nu. 14.

Imo sic quando ob opus fuit promissa, & opus fuit incohatum, numero 14.

Idem si ob honorem promissa cæperit solui. nu. 14

1 POLLICITATOR Reipub. obligaẽ ex pollicitatione, dummodo subsit iusta causa promittendi: Quod si sine causa facta fuerit non obligat pollicentem, l. i. §. i. & §. seq. ff. de pollici. l. hoc iure. ff. de dona.

Hęc vltima conclusio non procedit, quãdo id, quod fuit promissum ex pollicitatione, fieri cæptum est. Initio. n. operis promissi facto potest vrgeri pollicitator ad totũ opus perficiendũ d. l. i. §. ñ. ff. de pollicita. & sic duplici ex capite obligatur pollicitator primũ est qñ subest causa iusta, s m quãdo ceptum est opus, vt dixi. Hęc duo indigent declaratione.

2 Quod ad primum attinet causam iustam intelligimus honorem aliquem in ciuitate. Itaq; si quis ob honorem opus aliquod, aut spectaculũ, aut munus pollicitus fuerit, dicitùr ex iusta causa pollicitus fuisse: Ideo obligatur & potest compelli ad satisfactionem, d. l. i §. i. ff. de pollicitat. quo casu quasi debitum exigitur quod fuit ob honorem promissum, l. pactũ §. i. eodem tit. & quidem in solidum tenetur omnimodo, qui ob honorem apud Rempubl. promisit, l. ex pollicitatione, in princ. eod. tit.

Hęc

Hæc procedunt siue quis ob honorem sibi decretum siue ob decernendū pollicitationē fecerit. Tenetē ex pollicitatione, vt est exp̄ssum in d.l.i.§.i.eo.ti.
3 Hoc intelligit Leon.nu.89.ita p̄cedere si simp̄r fiat oblatio ex causa gratitudinis. Non aūt paciscendū est, vt honor sibi decernatur ob pecuniam: Alioqui hæc esset conuentio reciproca, & innominata.
Quod mihi quoq; placet, intelligendo quod nō debeat fieri conuentio nec pactio mutua, cum decemuiris, seu cum municipibus. Cæterum si quis vltro ingrediatur, ad decemuiros, & libello dato, seu orete nus offerat munus seu spectaculum Reip. ob honorē sibi decernendum: hoc est, sub ea conditione si sibi decretus fuerit honor ille, & oblationem hanc in libro officiorum describi curauerit; dummodo nihil sit cum decemuiris conuentum: puto hæc erit pollicitatio, & deinde causa sequuta: id est honore illo decreto fidem datam implere tenebitur, d.l.i.§.i.
4 Item quod dicitur valere pollicitationē ob honorem decretum, Intelligit Molin. hoc loco, nu.4. procedere, dummodo honor iste sit decretus ipsi pollicitatori, vel decernendus. Cæterum pro honore alteri decernendo, non obligatur quispiam ex pollicitatione, Hæc fuit opinio glo. in l. toties, in verb. honorem eo.tit. de qua mentionem Molin. non facit.
Allegat tex. in l. æstimationem. ff. de mune. & honor. qui tex. nihil probat. Nam primo loco de his loquitur qui honoris, aut muneris æstimationem in pecunia pro administratione offerunt, & ait eos audiendos non esse, hoc nihil ad rem nostram. Secundo capite de his loquitur qui pecuniam pro honore promissam soluere cœperunt: & eos totum perficere cogendos esse statuit. An autem honor iste potius sibi q̄ alteri fuerit decretus, non explicat ille textus, Et sic non probatur eius intentio.

Ego

5 Ego itaque verius puto obligari quem ex pollicitatione, & ob honorem alteri decernendum, hoc mihi probat tex. qui cauillari non potest in l. pen. eo. titu. vbi est expressum, eum qui sui, vel alieni honoris causa opus facturum se in aliqua ciuitate promiserit, ad perficiendū, tā ipsum, quàm suum hæredem obligatum esse.

6 Molin. cauillatur hunc tex. & ait illum intelligi oportere, qn̄ Resp. hac fiducia seu contemplatione rei pollicitę honorem præstiterit, eo casu, inquit Moli. id incipit esse æris alieni loco, quod fuit promissum; & hoc euenit ob implementū à Repub. factū, l. quoties, vers. cæterùm, eo. tit. qui text. simpl'r dicit pollicitationem ob honorem factā æris alieni loco haberi. Et sic ex legibus per eum allegatis, noua & inaudita eius distinctio non probatur. Puto igitur simpl'r verum esse, quòd pollicitatio facta ob honorem obligat, siue sit facta ob honorem ipsius promittentis, siue alterius, vt egregiè probat tex. in d. l. pen. in prin. ff. de pollic. qui simpl'r loquitur de honore siue suo, siue alieno: Nec distinguitur qua contemplatione honor datus sit: dummodo decretus fuerit illi, pro quo pollicitatio facta fuit.

7 Ad vnum tn̄ puto aduertendum, quod in hac materia parum intellectum, gl. & Mod. à vero legis sensu detorsit. Ego animaduerti plurimū interesse vtrū promittatur opus seu munus, seu spęctaculū ob honorem, an verò pecunia. Primo casu statim valet pollicitatio, & obligatur pollicitator, l. i. §. non semper, ff. de pollic. l. pactum, eo. tit. l. toties. §. i. eo. ti.

8 Pecunia autem ob honorē promissa non aliter debetur, quàm si soluere cæperit promissor. tunc. n. pinde tenetur, ac si opus sine causa promissum extruere cępisset, d. l. toties. §. si quis pecuniam, eo. tit. vbi simpl'r ait lex, quod si quis ob honorem pecuniam promiserit, & soluere cęperit, debet, quasi cepto opere. Ad idem

idem est tex.in d.l.ęstimationem.§.i.ff.de muneri.& hon.vbi qui p̄ honore pecuniam promisit si soluere eam ceperit totā præstare, operis inchoati exēplo,
9 cogendus est.Sic & aliâs,qui offert ęstimationeȝ honoris in pecunia pro administratione audiendus nō est:d.l.ęstimationem in prin.Sic etiam siquis ob honorem pecuniam p̄miserit,& anteq̄ honorem ineat decedat,non relinquit hæredes obligatos. Itaq; ibi est casus in quo honor fuit decretus:quia tñ non fuit initus pecunia ob eum honorem promissa nō est ab hęredibus pręstanda.l.si quis ob honorem.ff.de pollic.cum alioqui teneatur hęres ex pollicitatione ob honorem facta,d.l.ex pollicitatione in princi. quod est intelligendum qñ opus aliquod seu munus fuit promissum. sed si pecunia fuerit promissa tunc eo modo tenetur quo obligatus est,qui opus sine causa pollicitus est,seu munus.Et sic ęgriùs admittit promissio pecuniæ ob honorem,seu sacerdotium, quāȝ
10 operis publici pollicitatio.Quod etiam ex eo ostenditur quod pecunia sine cā promissa reip.non debet tametsi Resp.eius contemplatione opus aliquod inchoauerit,vt vr̄ exprimere tex.ī d.l.i.§.deniq;.ff.eo.tit.vbi manifesta fit differentia inter pecuniam sine cā promissaȝ,& promissas colūnas,& l.si quis ob honorem,in fi.eod.tit. Et hoc ego intelligo,qñ pecunia fuit promissa simpl'r,non aūt ad certum opus. Nam si ad opus Reip.fuerit p̄missa pecunia, & eius pecunie contemplatione Resp.opus ceperit, tenebit pollicitator,quasi cepto opere.l.i.§.sed si nō ipse.ff.de pol.
11 Quod de pecunia dictum est,vt scȝ ægrius admittatur pollicitatio pecunię,id forte ea ratione fuit constitutum,quia non omnino ambitus crimine caret, qui pecuniam pro magistratu dat,l.i.C.ad leg.Iuliā, de amb.tametsi pœnam non sustinet, qui palāȝ dat, s̄m glo.in l.i.ff.ad legem Iul.de amb.& sic quanq; impunita,

 punita,

est tex.in l.si quis.ff.eo.titu.vbi si quis pecuniam ob honorem promiserit cęperitq; soluere tenetur quasi cepto opere, & sic non recte loquuntur Crott.& Molin. Et hæc sufficiant quoad primum caput pollicitationis obligatoriæ.

CAP. XI.

Pollicitatio sine causa facta obligat cœpto opere, nu.1.
Idem est si pecunia ad opus fuerit promissa, & cæptum fuerit opus. nume.1.
Repetitio non datur solutione facta. nu.2.
Hæres pollicitatoris qualiter teneatur. nu.3. & 4.
Diminutio pollicitationis quando fiat. nu.4.
Vsuras pollicitator debet post moram, nu.5
Epistolam qui scripsit muneris edendi cã non tenetur. 5.
L.charidemus.ff.de pollic.nu.6. & 7. uide nu 10.
Pollicitatio sine causa non obligat. nu.7.
Epistola non plus obligat, quàm promißio à præsente facta, numero.7.
Præsens pollicendo non obligatur. nu.7. & 8.
Apud significat coram, nu.8.
Pollicitatio fit Reipubli. non autem decurionibus, numero, 9, & numero 12.
Pollicitatio sine causa iusta non obligat, cum causa obligat, numero. 10.
Epistolam acceptans & non contradicens an consentire dicatur, numero. 11.
Pollicitatio esse non desinit licet decuriones acceptent epistolam. numero. 12. & 13.
Municipes contrahere poßunt, nu. 14.
Epistola recte contrahimus, nu. 15.

Pol-

Pollicitatio fit ciuitati, ideo licet epistola approbetur à decurionibus non desinit esse pollicitatio. nu. 15

1 SEQVENS est caput, de eo, qui sine cā promisit opus is ita demuƺ tenetur si promissum opus facere ceperit, l. i. §. si verò sine cā. ff. de pollic. l. toties. §. cæterum, & l. pen. eo. ti. & l. æstimationem §. i. ff. de mune. & hon. Idem est si quis certaƺ pecuniā ad opus Reip. ꝓmiserit, & eius pecuniꝭ contemplatione Resp. opus illud facere ceperit: tunc. n. tenebitur promissor quasi cepto opere, d. l. i. §. sed si nō ipse, l. de pollicitatione, eo. tit. in verb. aggressus fuerat.

2 Non solum aūt cogitur soluere, vt supra dictū est, sed & solutione facta, nō datur repetitio: Interdū. n. euenit, vt cogatur quis ad solutionem tn̄ deinde illi datur condictio. l. pe. §. pe. C. de consti. pec. Sæpe etiā qui sponte soluit indebitum illud repetit, l. i. ff. de cō dict. indeb. maximè si ꝑ errorem soluit, l. cuius ꝑ errorem. ff. de reg. iur. in materia ista solutum nō repetitur, nec admittitur penitentia post traditioneƺ, vt probat tex. in l. pactum. ff. de pollic.

Item intellige quod etiam hæres eius tenetur, l. ex
3 pollicitatione. eo. tit. l. pen. eo. tit. Sanè de pollicitatione ob honorem facta, ꝓmissor ipse insolidum omnimodo tenetur. Sed & hæres in solidum teneẗ ob honorē. l. ex pollicitatione, eo. tit. nisi malit hæres quintam partē patrimonÿ prꝭstare, tūc. n. audiẗ, l. pe. e. ti.

Quod intelligo qn̄ quinta pars est soluēdo, & for
4 tè excedit summam impensæ. Tunc auditur hæres qui partem quintā patrimonÿ defuncti prꝭstat Reipub. Alioqui enim in ꝑsona hꝭredis non fit diminutio pollicitationis, quꝭ ob honorem facta est, sed ꝭris alieni loco hr̄, & in hæredum ꝑsona non minuitur, l. toties. ff. de pollic. Si verò tractetur de pollicitatio-

ne

ne opis,& ob id conuenitur hæres,q̀ opus fuerit inchoatum,tunc fit diminutio summæ debitæ in psona hæredis,d.l.toties,eo.titu.Eo.n.casu si bona liberalitati soluēdo non sunt,hęres extraneus in quintā partem bonorum defuncti tenetur,liberi aūt decimam præstant,d.l.ex pollicitatione,& d.l.pen.eo. ti.,pmissor ipse pauper factus ex,pmissione opis cepti,quintam partem patrimonij sui præstans,absoluitur, d.l. ex pollicitatione,in fine.

5 In vsuras tñ non cōuenitur pollicitator,qui opus se facturum,aut pecuniam Reipub.,pmisit, nisi post moram.l.i.in princ.eo.tit.Item opis cępti periculū quod fortuito accidit non pertinet ad pollicitatorē d.l.i.§.vlt.Nec tenetur;qui epistolam emisit muneris edendi causa,l.charidemus.ff.de pollic. p quem tex. scribit hoc loco Molin.nu.7. q̀ qui ad rempu.scribit epistolam,& aliquid opus pollicetur se facturū, nō obligatur.ita s̄m eū loquitur tex.in d.l.charidem⁹. sup quo textu ea res dubitationem afferebat; q̀ per epistolam scriptam,& transmissam pactum contrahitur,l.ij.ff.de pact.l.ij.ff.de act.§.i.Inst.de obligat.ex

6 consensu.Qua rōne videbatur idem esse concludendum in casu,ppofito,vt.s.non sit pollicitatio,sed pactum,deciditur tñ contrarium q̀ immo,pmissio illa pollicitationis formam non egreditur.

Rationem decisionis eā adducit Molin.nu.8.quiá,inquit,non constat animo pacti ineūdi fuisse conscriptam,ideo deficiente consensu pactum non contrahitur,l.iij.in fi.ff.de act.& obliga.Accedat,q̀ Respu. non facilè pręsumitur,pmissionem acceptare. Et sic s̄m Molin.pollicitatio reip.facta de opere extruēdo non obligat sine cā:siue sit facta verbotenus siue per epistolam,s̄m Molin. Et ob id reprehendendus est Crot.in repe.colū.ȝ.nu.10.qui existimauit oportere semp,q̀ pollicitatio fiat à præsente,nec sufficere, q̀

per

per epistolam concipiatur secundum eum.

7 Non est dubium quin errauerit Crott. Nam in d. l. charidemus non alia ratione inefficax fuit pollicitatio, q̃ quia sine causa ꝓmissum fuit opus, quę ꝓmissio non obligat p̃sentem, & pollicentem. l. i. §. i. & seq. ff. de Pollic. igitur nec absentem obligabit p epistolã: quia epistola non plus obligat q̃ ꝓmissio à p̃sente facta, d. l. ñ. ff. de Pact. d. l. ñ. ff. de actio. & oblig. l. absenti. ff. de dona. l. qui absenti. ff. de acqui. poss. l. si absentis. C. si cer. pet. Bar. in l. quo enim. ff. rem rat. hab. & sic nec p̃sens pollicitator, qui coram Repub ꝓmittit se opus facturum, nec absens qui p epistolaȝ id pollicetur, obligatur ſm Molin. qui ita ait esse intelligendum tex. in d. l. charidemus.

8 Duo sentit Molin. Primum est, q̃ p̃sens, coram Repub. pollicitationem faciens, non obligatur. Secũdũ q̃ idem est in eo, qui absens p epistolam pollicetur. primum ꝓbatur in l. ex pollicitatione. ff. de Pollicit. ibi, ex pollicitatione quam quis apud Rempu. fecit hoc est coram Repub. seu in p̃sentia. Naȝ verb. apud significat coram, seu in p̃sentia, l. eum, p quo. ff. de in ius voc. l. de iure. ff. ad munic. l. is apud quem. C. de edendo. l. siue apud acta. C. de transac. l. vlt. C. de vsu. pupil. Ias. in l. i. ff. de acquir. poss.

9 Et hoc potest recipi: quia, vt sępe dixi pollicitatio solet fieri Reip. non decemuiris. Item municipes nõ facile consentiunt. l. i. §. vlt. ff. de acqui. poss. Bart. in l. omnes populi. q. ñ. in prin. ff. de iustit. & iure. Iccirco ꝓmissio p me facta municipibus seu decemuiris recte dicitur solius offerentis ꝓmissio. Doct. tamen aliter sentiunt: & ni fallor pperam. Secundum quod de absente tractat Molin. potest & ipsum admitti, vt. s. p epistolam non obligetur quis, prout nec præsens obligaretur.

10 Quod ego intelligo quãdo sine causa ꝓmisit ideo

recte

rectè exemplificat lex in eo,qui muneris edendi gratia epiſtolam ſcripſit,nec cauſam adijcit. Debemus igitur intelligere ſine cauſa iuſta opus fuiſſe promiſſum,l. i.§.ſi vero.ff.de pollic. & ita intellecta ſententia Molin.defendi poteſt licet ipſe de cauſa nullum verbum faciat. alioqui pollicitatio ob iuſtam cauſam facta obligat.d.l.i.§.i.l.pactuз.§.i.l. propter, & l. ob caſum,eodem titu.Eadem ratione abſentem per epiſtolam obligabit,l.ij.in fi.ff.de pact.l.conſenſu,in fi.ff.de act.& oblig.attamen non erit pactum.

11 Non obſtat,quod epiſtola recepta oritur conſenſus ex parte recipientis,qui non contradixit. l.ſi filiusfamil.ff.ad Macedon.& ibi glo.not. & conſequẽter perficitur pactum,l.ij.ff.de pact.

Reſpondetur quicquid ſit in priuato, de quo nũc non diſputo,nũq; intelligi municipes conſentire niſi initis ſuffragijs more maiorum,l.nulli.ff. quod cuiuſq; vniuerſ.l.denominationum.C.de decurio.lib. x.l.quod maior.ff.ad municip.& ibi gloſ.l.aliud.§.i. ff.de reg.iur.aliàs autem non dicuntur conſentire l: i.§.vltimo.ff.de acquiren.poſſeſſ. & ſic non ſufficit, ꝙ epiſtola decemuiris præſentetur, nec quòd legatus,aut Prioris iuſſu in archiuo reponatur, quo ſit, ut etiã poſt receptam,& recitatam in concilio publico epiſtolam pollicitatio,ſit,maximè quia, vt ſæpe dixi,pollicitationis verba ad Rempubl. non autem ad decemuiros ſunt directa.

13 Amplius ſentit Molin.nu.7.& 8.quod ſi fuerit acceptata epiſtola à decemuiris non erit pactum, ſed pollicitatio:quia,in quit hoc non agebat ſcriptor,vt pactum contraheret,ſed pollicitationem facere intẽdebat, igitur non obligabitur vltra id, quod in animo gereret,l.non omnis.ff.ſi cert.pet.

14 Aduerte:hoc ipſum,ꝙ nollet promiſſor pactum contrahere,ſic ſimplr relatum non eſt admittẽduз.

Nam si præsupponimus promissionem ad decuriones esse directam mihi videtur euenire posse, vt pactum contrahatur: Nam hi possunt contrahere, per ea quæ trad. Bar. in d. l. omnes populi. q. ij. prin. ff. de iust. & iure, præsertim per syndicum, seu actorem, l. ij. & l. item eorum. §. actor, & l. vltima. ff. quod cuiusque vniu. quod si factum fuerit, credendum est, eum qui scripsit, verbis conformem habuisse mentem.

15 Sanè per epistolam rectè contrahitur, & cõsensus vtrinque. d. l. ij. ff. de pact. in si. d. l. consensu. ff. de acti. & obligation. & hoc ipsum pactum est, l. pactum. ff. de pollicitatio. Igitur qui per epistolam decemuiris aliquid pollicetur, creditur velle obligari secundum eius naturam.

Forte melius dici potest promissionem Reipu. offerri, & cum decemuiris negotium non contrahi: & hac ratione hanc pollicitationem esse etiam post receptam, & cõprobatam à Decurionibus epistolam.

CAMILLI PLAVTII IVRISCONSVLTI FONTANELLATENSIS, COMMENTARIORVM AD RVB.

.ff. De verborum obligation.

LIBER VIII.

De Constituto. Caput primum.

CONSTITVTVM quid sit, nu.1.
Debitum quale requiratur in constituto, numero.2.
Debitum naturale sufficit in constituto contrahendo, nu.3. & de quo naturali intelligatur, numero.4.
Naturale debitum pluribus modis dicitur, nu.3.
Debitum naturale in constituto contrahendo sufficit etiã quod ex pacto nudo debetur, nu.4.5. contra, nu 8.
Debitum ex pacto nudo sufficit in constituto, numero.5. contra, numero.8.
Constitutum ex pacto geminato constat, nu.5.
Debitum natura i. ex pacto nudo, nu.6.
Obligationes iurisgentium sola fidei promissione sunt cõtentæ, causam non requirunt, nu.7.
Constitutum super pacto nudo factum secundum quosdam non ualet, nu.8.
L.iij.§.i.ff.de consti pecu.nu.9.
Debitum quod exceptione elidi potest in constitutum deduci non potest, nu.9. & nu.21.23,
Stipulatio sine causa inefficax est, nu.10.

SVPEREST vt de constituto, seu de constituta pecunia verba faciamus, constitutā pecuniā dixerunt Docto. nostri obl'onem secūdo loco contractam de soluēdo rem antea debitā. §. de cōstituta Inst. de act. opꝫ. n. ꝙ pecunia quæ cōstituit sit debita, l. i. §. i. ff. de cōst. pec. & §. debitū, ea. l. & l. p e §. vt ig it. C. eo. tit. & ibi glos. & Bal.

Bal.col.ij.nu.6.& Sal.col.iij.ante med.nu.4. Bartol.i d.l.i.§.debitum.ff.eo.Ias.hic.q.v.col.iiij.nu.11: dũ disputat an pactũ nudũ.ij.loco factum sup eadẽ re, sit cõstitutum, Rip.nu.29.Ver.nu.112.Buttigel.col.viij. nu.27.Bulg.col.iij.post med.nu.12.Gall nu.69.& 75. Leo.nu.94.Mãdel.nu.111.Moli.nu.13.& nemo est qui hoc neget, & sic cõstitutum est, pmissio soluẽdi debi
2 tũ præcedens. Dubium est de quo qualive debito sẽtiat lex, q̃ in cõstituto contrahendu3 debitũ subesse oportere statuit, hanc controuersiã sedat text.i d.l.i. §.debitũ.ij.ff.de cõst.pec. vbi sufficit inquit natura esse debitũ, & hoc admittũt oẽs nemine dissentiẽte.
3 Difficultas nõ mediocris in eo versari vr̃, de quo naturali debito lex senserit, põt.n.duobus modis accipi hoc naturale debitũ, quod in cõstitutum deduci põt, vc3 in debitũ naturale efficax. cuius noĩe actio cõpetit. Item p debito naturali q̃d repetionẽ tm̃ impedit.l.fideiussor.§.fideiussor.ff.de fideiuss.l. naturales.ff.de act.& oblig.põt & tertio modo ĩtelligi, vc3 de obl'one ad eos remunerãdũ seu parem gratia3 eis referendã, à quibus bñficio aliquo affecti sumus, q̃ oblõ vulgo ad antidora vocat, & naturalis est, l.sed & si lege §.cõsuluit.ff.de pet.hære. Quod attinet ad
4 postremũ hoc genus obl'onis naturalis cõcludũt omnes cõstitutũ sup ea factum vires nõ hr̃e, p̃cipue Bartoli.col.xiij.circa med.nu.50.vere quarto, quem quasi signiferũ, Doct.in materia ista sibi ppo suerũt, & Rip.nu.32.& Hiero.Ver.nu. col. xxxi.post med. nu.137.& alij.quo vero ad alias naturalis obl'onis species, i vtraq3 locũ hr̃e posse cõstitutũ admittũt doc. quippe qui nullũ discrimẽ iureg.inspecto inter has esse semp arbitrati sunt, quãobrem, quicquid hodie seruetur, siue vt efficax naturalis obligatio, siue ad except.tm̃ suffragetur, super huiusmodi obl'one cõstitutum fieri posse crediderunt.

5 Itaque pro constanti habent ex nudo pacto debitũ sufficere,& propterea Alex. existimans constitutũ nihil aliud esse,q̃ pactum geminatum, de re eadem factum,late tuetur ex hmõi geminato pacto actionem oriri.Ita ipse concludit in l.legem col. vlti.in fi. nu.4.C.de pact.vbi multos recenset hoc idem tenẽtes.Idem Alex.in l.iurisgentium §.sed cum nulla, colum.ij.post med.nu.9.ff.de pact.vbi ait pactuʒ istud secundo loco,superq̃ naturali debito factum,esse cõstitutum,quod ſm eum ex duplici pacto nudo conflatum est.hanc sniam admittit Ias. hoc loco colum. v.post princ.versi.sed tu aduerte,nu.11.Alcia.col.4. circa princ.nu.20.Buttigel.col.vij.nu.23.& 25. claritus Bartoli.col.xij.in princ.num.45.Bulga.co.ij. ante fi.nu.7.Crot.in prima lect.col.ij.post med. nume.13. Gallia.col.xxij.circa med.nu.89.Hiero. Ver. colum. xxvi.ante med.nu.122.Iac.Nig.col.xxv. in fi. num. 100 presupponit Torn.nu.73.vers.quoties igitur, & nu.77.dum loquitur de nudo pacto geminato, Mandel.admittit,nu.111.& Leon.nu.94.& Molin. nu.13. deniq; hoc probant hi omnes,qui ex pacto geminato actionem oriri contendunt,de qua re postea vide

6 bimus.Hęc sententia à qua fere nemo dissentit, probari videtur ex l.i.§.debitum,ij.ff.de const.pecu.vbi cum dixisset oportere debitum esse:id , de quo constitutum contrahitur,subiunxit, sufficere natura id esse debitum,quod Doct. interpretantur.i.ex pacto nudo debitum,quod.n.pacto nudo debemus,naturaliter deberi omnes fatentur,& hoc suaderi vr̃ particula vel de qua in d.§.debitum,quæ pro etiam exponenda est,& habet vim extensiuam, iuxta traditam per Card.in cle.i.§.vlt.de re iud.& Corn. in consi.xiiij.nume.3.lib.iij.

7 Secundo vr̃ probari ex eo q̃ iusgentium non curat de cã,sed tm̃,de promissione,& de fide, vt hic p

Galli.

Gallia.nu.89.super quo non insisto, quia de hoc ad satietatem scripsi suprà eo.lib.i.cap.viij.

Tertio satis dicitur fieri constitutum ex causa ex quo fit super promissione antecedenti quæ loco causę est Gallia.nu.88.quod ridiculum est,quia text.in d.l.i.§.debitum,exigit causam in ipso debito.

Quarto suffragatur authoritas Ang. in l.si certis annis,col.ij.C.de pact.vbi ait non posse allegari defectũ causæ, quando promissio geminata est, Galia. numero 89,& nume.90.

8 Contrarium,q͂ imo sup nudo pacto constitutum factum,vires non habeat,tenuerũt quidam, quorũ nomina supprimit,Bartoli.col.xij.circiter med. nu. 46.ver.vidi,hi.n.arbitrati sunt, non aliàs constitui posse,nisi quod cõstituitur,ex cã debeatur,& Bartoli.ipse sequi vr̃ col.seq.nu.49 qui tñ parum intellexisse vr̃ quę qualis ve sit hæc causa obl'onum cõstituendarum sentiunt itaq; Doct.illi,non posse constitui,super eo qđ ex pacto nudo debetur, quod ẽt cõprobat Rip.nu.32.qui generaliter dicit in cõstitutuз deduci nõ posse quod iure gen.efficaciter nõ debeť.

9 Hanc sñiam,probare vr̃ tex.in l.iij.§.i.ff. de const. pec.vbi siquis soluturum se constituerit, quod iure ciuili debebat iure prætorio nõ debebat.i.p except. non tenetur,& sic non oẽ debitum, in constitutũ deduci põt subijcitur rõ,quia inquit,non est debita iuribus pecunia,quæ constituta est,d.§.i.ex hoc apparet non sufficere aliquo iure id esse debitum, qđ cõstituitur,si aliquod aliud ius refragetur quamobreз pecunia ex pacto nudo,pmissa, quę efficaciter non debetur inutiliter deducetur in constitutũ, verificãtur.n.illa verba,q͂ non est debita iuribus pecunia.

10 Secũdo suffragatur huic sñię, exemplum stipulationis,quæ sine cã facta elidi põt, l. iij §.circa. ff.de doli exce.eadem rõne constitutum super eo quod

ſine cauſa debetur factum erit inutile,& hoc probat Rip.nu.32.in quam ſnĩam, ẽt inclinat Bartoli. colũ. xiiij.nu.49.adducit rationem Rip. quia inquit conſtitutum fieri non poteſt de eo,quod iuregentiũ efficaciter non debetur,ſanè promiſſu3 ex nudo pacto, efficaciter non debetur, iuregentium. l.fideiuſſor.§. fideiuſſor.ff.de fideiuſſor.l.naturales.ff.de act.l.iuriſgentiu3,inprin.ff.de pact.Igit̃ nec valebit cõſtitutũ.

11 Tertio hanc ſnĩam fulcit tex.in l.i.§.debitum.i.ff. de conſt.pec.qui cũ dixiſſet conſtitui poſſe. ex quacunque cauſa debitum, poſtea ne forte latius quàm par eſſet patere exiſtimaretur,illud reſtrinxit, per hæc verba,ideſt ex quocunq; contractu, & ſic verba ex quacunq; cauſa expoſuit.i.ex quocunq; contractu, vt intelligeremus conſtitutum fieri oportere ſuper eo tantum debito,quod ex contractu debetur, tat .n.expoſitiue,& reſtrictiue verb.ideſt iuxta tradita per Bar in l.omnes populi,in princ.ff.de iuſt.& iur. quo ſenſu recepto,vr̃ excludi debitum ex nudo pacto,vt pote quod proprie ex contractu non dr̃ debitum,vt ſcribit Iaſ.in l.iuriſgentiũ.§.ſed cũ nulla, col. iiij.poſt prin.ver.tu aduerte,nu.27.ff. de pact.

12 Amplius conſiderãdum eſt,nõ ſine occulta quadam rõne,expreſſu3 fuiſſe,ex cã debitum eſſe oportere id,quod in conſtitutũ deducitur,& ſic nõ ſufficit eſſe debitum,niſi ex cã ſit debitum cauſam autem intelligo efficientem de qua loquitur text.in l.iuriſgentium,in prin.&.§.i.ff.de pac.hoc eſt de cauſa obligatoria,non aũt de cauſa finali,prout in alio propoſito egregie ſcribit acutiſsimus Torniel.num.4.ſanè pactum nudum non habet cauſam obligatoriam,d. l.iuriſgentium§.i.&.§.igitur nuda. Iccirco defendi põt pactionem nudam excludi quominus ſuper eo cõſtitui poſsit,quia nõ ſuper oĩ oblĩone conſtitutu3 fieri poſſe dixit,ſed ſup oĩ cã obligatoria,ſeu ſup debito

bito ex causa sit quęcunq; velit, dummodo sit efficiens, seu obligatoria.

13 Quarto munit hæc opinio ex.l.ij.§. vt igit. C. de cōst.pec.vbi simplr dr oportere id,qd in cōstitutū deducit,esse debitū,quod ego interpretor.i.efficaciter debitū,alioqui non dr proprie debitū,quod ab inuito extorqueri non pōt.l.debitor. ff.de verb. sig. igit in oblone, quæ ex nudo pacto descendit,nō verificanī verba legis de debito simplr loquentis, & p cōsequens nō habebit locū dispositio l. iiij.§. toties, ff.de dam.infect.& mihi placet hęc opinio.

14 Quam vltimo loco comprobo ab absurdo, sæpe .n.euenit vt amicus,p debitore soluturū se cōstituat vel quia existimat eū in præsentia pecunijs carere, vel ad importunitatē creditoris tollendam,& vexationē abigendam, vel vt absentis negotium gerat, aut qua alia rōne vt rem illi gratā faciat non tn̄ animo donandi id facit,qp si ex pacto nudo debitum soluturū se cōstituerit,& cōstituto facto ad solutionē cogatur,resultabit iniquitas magna,aut.n.suo carebit qd a debitore,cuius negotiū inutiliter gessit re

15 petere non pōt. Alioqui repetiturus si negotiū vtiliter gessisset,l.soluendo,& ibi glo.not.ff.de negot. gest.& sic donare coget inuitus,contra.l. cum de indebito.ff.de prob.aūt si debitorē cogimus ad agnoscendam bonam fidem cōstituentis,reperta erit via qua quis me ignorantem,aut inuitum,pro quo constitui potest.l.vtrum.ff.de const.pecu.obstringat necessitate soluēdi,quod ex pacto nudo tm̄ fuit pmissum,quod qp sit iniquum, nemo est qui nō videat, teneamus igitur debitum ex pacto nudo non posse in constitutum deduci,qua opinione retenta,superest

16 vt ad contraria rn̄deatur.Itaq; non obst.d.l.i.§.debitum.ij.ibi debitum vel natura sufficit. Respondeo debitum naturaliter duobus modis intelligi, vno modo

modo quod iuregen.dari opꝫ l.cum amplius.§.is natura.ff.de reg.iur.alio modo, quod solutũ repeti nõ potest,d.l.fideiussor.§.fideiussor.ff. de fideiusso.& d. l.naturalis.ff.de actio.& oblig.hoc secũdo casu obligatus, abusiue dr̃ debitor naturalis. d.§.fideiussor. vers.nam lꝫ, ꝓprie aũt naturalis debitor ille est,quẽ iuregen.dare opꝫ.i. qui inuitus ad solut. vrgeri põt d.l.cum amplius.§.is natura.ff.de reg.iur.hæc ad ꝓpositum reducẽdo,cuꝫ ait lex id quod natura est debitum,posse in constitutum deduci, accipi opꝫ, de eo quod ꝓprie debitum naturale appellatur, & qđ iuregen.ab inuito extorqueri põt, quia verba proprie accipi debent,l.non aliter.ff.de leg.iij.l.labeo.ff. de suppel.leg. Iccirco de eo naturali debito accipiemus,cuius noĩe aliqua actio competit, ita intellige tex.in d.l.i.§.debitum.ij.in vere vel natura.ff. de cõ-
17 sti.pecu.Suadetur hic sensus ex eo ꝙ in ead.l.in.§.debitum.i.requiritur ꝙ sit debitum ex cã,Ideo cũ postea subijcitur debitum aũt vel natura sufficit,Intelligimus dũmodo ex causa sit debitũ, & hoc indicat particula aũt quæ repetit qualitates prçcedentes, l. scio.§.caio.ff.de fun.instr.Bart.in l.mariti.§.vlti.ff.de adul.Bal.in l.oẽs populi,col.viij.post med.versi.tertio modo nu.20.ff.de iust.& iur. Alex.in l.si filius à patre,col.vi,in prin.nu.6.ff.de lib.& posth.Ias.in l.si pater,col.viij.C.de insti.& substi.

18 Cum itaqꝫ dixerit lex oportere esse debitũ id qđ in constitutum deducit,idqꝫ ex aliqua cã debitũ postea subijcit sufficere,quod debitũ sit naturaliter, loquitur de eo debito,de quo meminerat, & sic debitum illud qđ ex aliqua cã est debitum, sufficit natura deberi,requiritur ergo ꝙ naturale hoc debitũ habeat causam obligatoriã, qua cã caret pactuꝫ nudũ. alioqui non esset nudũ d.l.iuri sgentium.§.i.ff. de pactis,consequẽter à potestate cõstituendi excluditur

id quod ex nuda pactione debet,tum quia nō est ,p prie debitum,hoc tum quia non est debitum ex cā, s.obligatoria,& efficienti.
19 Idem ego existimo in reciproca conuentione ob rem facta de qua in l.ex placito.C.de rer. pm. Mod. quidam de quibus hoc loco meminit Bartolin. nu. 46.tenent contrarium,in quorū sñiam inclinat Bartoli.ipse nu.49.Eorum opinio admitti pōt, in casib. quibus ab initio īteruenit traditio rei, tūc.n. dr̄ sub esse causa,d.l.iurisgentium.§.i.ff.de pact.l. naturalis, §.i.ff.de præsc.verb.sed si ab initio interuenit tm̄ ex vtroq; latere nuda conuentio,& non est efficax, d.l. ex placito.C.de re.permu.nec sufficit traditio ex interuallo facta.l.i.§.vlt.ff.de rer.permut.d.l.naturalis §.vlt.ff.de præscrip.verb.de qua re vide quę dixi supra lib.iij.c.iij.hoc casu non valebit constitutū sup huiusmodi conuentione factum quemadmodū nō valere dixi super pacto nudo.
20 Amplius tradūt ijdem authores supra relati, non posse in constitutum deduci, id quod ex stipulatione sine cā debetur,quia inefficax est,l.iij.§.circa,ff.de doli excep.Bartoli.nu.47. reprobat quia stipl'o sine cā naturalem oblonem parit,ex iurisgen.ęquitate,l. stichum §.naturalis.ff.de solu.quæ s̄m eum ad constitutum sufficit.Secūdo quia stipulatio hmōi, sine cā facta,ipso iure parit actionem,licet exceptiōe excludatur,d.§.circa,& sic non est oīno inutilis obligatio,ideo vr̄ in constitutum deduci posse, s̄z Bartoli.
21 Mihi magis pl; prior sñia, per text.in l.iij.§.i.ff.de const.pec.vbi nō valet constitutum factum sup obligatione quę per except.elidi potest, Nō obst.q̄ ex stiplone hmōi nascatur obligatio naturalis, vt præsupponit Bartoli.pp consensum, Rñderi potest non sufficere consensum,ad producendam naturalē;, nisi etiam subsit æquitas,vt probatur in l.iurisgentiū,

§. si ob maleficium. ff. de pactis: & in l. generaliter, & in l. si plagij, infra eodem. & vtrobique Barto. nota. his conferunt ea quę tradit Bar. in l. si non sorte3, in Prin. nu. 3. ff. de cond. inde. & in l. cum lex col. iij. nu.
22 4. ver. his p̄misis. Galli. hoc loco, nu. 176. Sanè in casu nostro stipl̄oni sine cā contractæ obstat exceptio doli, d. l. iij. §. circa. ff. de doli excep. quæ ex æquitate descēdit, l. qui æquitate, & ibi glo. no. ff. de dol. exce: Bar. in l. si vnus. §. pactus. ff. de pact. col. ij. circa fin. vers. nam sicut, nu. 6. gl. & Bar. in l. quæ exceptionē, ff. de cōd. inde. & hāc fauorabilem esse fateē Bartoli. hoc loco colū. xiij. nu. 49. quo fit vt stipl̄onem hmōi ęquitate nō esse subnixā defendi posit, & per consequens naturalem obl̄onem non subesse, quo admis-
23 so cessaret obiectum. Alio modo responderi potest, non sufficere nudam obl̄onem, vt constitutum fieri posit, sed oportere efficacem esse, ita vt iure prætorio. i. per except. elidi non posit d. l. iij. §. i. ff. de cōsti. pecu. & per hæc cōcludo, in terminis, de quibus loquitur tex. in d. l. iij. §. circa. ff. de doli except. constitutum fieri non posse.

24 Hæc cum ita se habeant multo minus fieri poterit constitutum super obligatione, quæ vocatur ad Antidora, de qua in l. sed & si lege, §. consuluit. ff. de petitio. hęr. l. si testamento. §. primo, ff. de fideiussori. Ita concludit Bartol. in. colum. xiij. circa medium, numero. 50. adducit rationem, quia inquit obligatio, quæ iure gentium efficax non est in constitutum deduci non potest, & recte. sane hæc est huiusmodi, vt per gloss. in l. ex hoc iure, ff. de iusti. & iure, & in d. §. consuluit. ergo vires non habebit factum de ea constitutum, quod ego admitto, præserti3, quia hęc proprie non est iuris obligatio, sed naturæ, d. §. consuluit, quæ nullo iure fuit recepta, ideo nullum parit iuris vinculum, vt dixi supra lib. i. c. viij.

Contra

Contrarium tamen tentat Hierony. Verr. num. 138. sed futilibus nititur fundamentis, quæ relatu digna non videntur.

25 Hæc eadem conclusio non procedit in eo, q̃d pollicitatione fuit promissum, quia non est debitũ, nec ciuiliter, nec naturaliter, vt supra fuit conclusum, ita probat Bartolin. nume. 50. cui contradicit Verr. numero. 139. motus ea ratione, quia ex pollicitatione promissum, naturaliter est debitum, quæ conclusio cõmuniter est reprobata, non enim verum est quòd pollicitatio naturalem pariat obligationem, ut antea fuit diffuse tractatum, & conclusum, & dato ꝙ subsit naturalis, tñ non est efficax. Ideo in constituto contrahendo non sufficit, vt sæpe dixi, per textũ in l. iij. §. primo. ff. de constitu. pecunia, & hoc procedit in pollicitatione priuato facta, & ita sentit Bartolin. cæterum si sit pollicitatio Reipublicæ ex causa facta non est dubitandum quin de ea re constitutũ contractum vires habeat. nec vlla differentiæ ratio adduci potest, An autem ex dispositione legis, sine conuentione debitum, in constitutum deduci possit, non leuis est quæstio, neque contemnenda, quã sequenti capite tractandam reseruo.

CAP. II.

Debitum ex sola legis dispositionem an in cõtractum deduci pòßit? quòd non, nu. 1.

Contra numero. 3.

Constitutum an habeat locum quando alia actio competit, numero. 2.

L. inter socerum. § conuenit. ff. de pactis dotalibus. nu. 2. vide numero. 5. 6. & 8.

Consti-

Constitutum super omni debito efficaci fieri potest, nume. 3. etiam ex delicto, nu. 4.

Actiões duæ subsidiariæ an cõcurrere pñt ex æquitate. 5

L. de pecoribus. C. de lege aquil. nu. 6. & 7.

Constitutum non ualet super debito nondum contracto, licet in confuso, quis sit debitor, nu 9

Constitutum super eo quod ex lege debitum est, an sit necessarium, nume. 10. 11.

Pactum super eo quod ex lege debetur, an sit efficax citra constitutum, an citra stipulationẽ? quod nõ. 12

1 DVBITARI solet vtrum ex sola legis dispositione, sine conuentione debitum possit in constitutũ deduci, qua in specie Bartolin. col. xiij. nu. 50. existimauit oportere omnino id quod in cõstitutuz deducitur, ex aliquo contractu esse debitum, nec sufficere oblõnez à lege inductam. Hanc opin. fulcire vr̃ tex. in l. i. §. debitũ, in verb. ex contractu. ff. de consti. pecu. postea dubitat Bartoli. tamen ante eum hoc magna authoritate comprobauit Ang. in l. legitima. ff. de pact.

Secũdo munitur hæc sentẽtia ſm Ang. ex eo q̃ actio de constituta, nunq̃ locum habet, si alia actio potest competere, vt vr̃ sentire text. in §. de constituta, Inst. de actio. vbi constitutæ actio locum non habet si stipulatio fuerit contracta.

2 Hęc tamen facile tolluntur, quia ad §. debitum rñdetur non negari, quin ẽt ex delicto, & ex alia quacunq; causa debitum, possunt in constitutum deduci, si alijs iuribus, vel ratione probetur. Ad tex. in d. §. de constituta, dic illud procedere in conuentione quæ fit constituendi cã, hæc si fiat animo stipulãdi, non producit actionez de constituta, nos loquimur

de

de debito præcedente super quo fit constitutum, & cum hac oblõne põt concurrere, l. vbi quis. ff. de cõsti. pec. Tertio pro opinione Ang. vr̃ text. in l. inter socerum. §. conuenit. ff. de pact. dota. iunct. l. si quis, p vxore. ff. de don. inter vir. & vxo. vbi conuentio inter virum, & vxorem de refundendis impensis factis in itinere non parit illi actionem, sed datur vtilis actio, in factũ, quę subsidiaria est l. quoties. ff. de præsc. verb. ergo actio de constituta nõ potuit competere, alioqui ad subsidiariã actionẽ non confuge-
3 remus. Fulg. tenet contrarium, ꝙ imo constitutum fieri possit super eo qđ ex legis dispositione est debitum, & hoc presupponit Bar. in d. l. legitima colũ. ij. ante fi. nu. 3. qui ait hoc casu non esse necessarium constitutum, quia s̃m eum, pactum nudum appositum super debito legali actionẽ parit, quasi sentiat ꝗ non sit necessarium fieri tñ posse, & sequuntur cõmuniter Doct. & in specie ꝙ constituta cõtrahi possit, defendit Alex. in d. l. legitima, col. ij. circa me. nu. 4. & ibi Ias. col. vlt. ante fi. per tex. in d. l. i. §. debitum qui gñaliter loquitur de debito, ex quacunq; cã, & non potest negari, quin legitima oblĩo habeat cãm, d. l. legitima, & hoc loco Mod. nu. 144. & pbat Gali. nu. 75. col. xviij. in fi. vbi gñaliter concludit ꝙ debitum etiam ex delicto, vel quasi delicto, & ex oblõne legali in constitutũ deduci põt, & admittit Verr. hic
4 nu. 123. Melius probat text. in l. qui iniuriarum. ff. de const. pec. vbi qui iniuriarum tenetur vel furti, vel vi bonorum raptorũ actione constituendo tenet̃, & sic ex alia causa, q̃ ex contractu debitum põt in constitutum deduci. facit tex. à nemine allegatus, in l. pen. §. v: igitur. C. eo. tit. quę simplr̃ dicit constitutum super debito fieri posse, nec distinguit, aliquod genus debiti ab alio, dummodo vere sit debitum .i. efficaciter debitum, qualecunq; igitur rõne, sit de-

bitum, lex illa locum habebit, quæ simplr loquens, simplr est intelligenda, l. i. §. gñaliter. ff. de leg. præst.
5 l. de pretio. ff. de publicia. Non obst. l. inter soceru3. §. conuenit. ff. de pact. dotal. Rñdet Alexã. in d. l. legitima. nu. 4. actionem vtilem de qua ibi, posse concurrere cum actione de constituta, quæ a prętore in subsidium ex æquitate fuit introducta, ad hoc adducit Alex. l. de pecoribus cum glo. C. ad leg. aquili. & in l. quemadmodum. §. magistratus, & ibi not. ff. eo. tit. & l. item si obstetrix si quis hominem eo. tit. quibus in locis actio vtilis, & in factum actio cõcurrũt quia ambæ ex ęquitate competunt, vt no. glo. in d. l. de pecorib. & in d. §. magistratus, & Barto. & Alex. & Ias. & alĳ, in d. l. legitima, quo exemplo idem potest defendi in terminis quæstionis nostræ, vt. s. actio de constituta concurrat cum vtili in factũ actione, propter æquitatem.

6 Aduerte ꝙ concurrant ambę illę actiones de quibus loquitur glo. in d. l. de pecoribus, & in d. §. magistratus, apud me non est omnino expeditum, nam tex. in d. l. de pecoribus, proponit casum in quo pecora per iniuriam fuerunt inclusa, & famæ necata, & tunc datur actio legis aquilię, d. l. de pecoribus, diuersus est casus, de quo in d. §. magistratus, ibi. n. sine iniuria fuerant inclusæ pecudes, hoc est sub prætextu pignoris custoditę, & dum creditor cibum afferri non patitur famę necate sunt, hoc casu, datur in factum actio, d. §. magistratus.

7 Et sic non concurrũt hę actiones, sed altera altero casu competit, & cum hac distinctione intelligẽdus est tex. in d. l. item si obstetrix. §. si quis. ff. ad leg. aql. vt. s. nulla iniuria circa hominis inclusionem fuerit commissa, & tunc si fame perĳt, datur actio in factũ vt ibi, si per iniuriam fuerit inclusus, datur legis aquilię actio, d. l. de pecoribus, ꝙ autem ambæ actiones

nes ille concurrant eo casu, nulla lege probat, quicquid dicant Alex. & Ias. in d. l. legitima.

8 Secundo aduerte circa tex. in l. inter socerum. §. cōuenit. ff. de pac. dota. mihi videtur probari ex eo, nō competere actionem vllam ex pacto illo nudo, & sic non subesse constitutam vtilem tñ in factū dandā esse scribit, quæ actio meo iudicio, ex eo competit, quia mulier literis mariti euocata, ad eū ꝓfecta est, vt ibi exprimit lex, ideo æquum est sumptibus mariti iter factū fuisse, & ꝓpea impensas in itinere factas actione illa recuperat, mulier, quas ē t pacto non intercedente maritus sustinere debet. l. si quis, ꝓ vxore, in prin. ff. de dona inter vir. & vxor. & cum dāda sit vtilis non directa actio, not. Moder. in l. legitima. n. 40. ff. de pac. actionē nō oriri ex pacto sup eo qđ ex lege debet apposito, alioqui directa cōpeteret.

9 Sed mirū videbitur, cur nō cōtracta sit cōstituta, cum præcedat debitū efficax, d. l. si quis pro vxore, rñdeo maritū teneri incipere, factis impensis, seu dū fiunt, sed anteaq̃ emerserit necessitas, non pōt cogi, nec dicitur debitor anteaq̃ impensę factę fuerint, & propterea in constitutum deduci non potest, quod nondū est debitum nec speratur debitum, l. i. §. debitum. ff. de consti. pecu. quod si post impensas factas conuenisset maritus de eis soluendis puto constitutæ pecuniæ actio competeret, & consequenter stat firma conclusio cōiter recepta, ꝙ etiam super debito legali constitutum fieri vtiliter potest, & hāc cōmunem attestatur hoc loco Verr. num. 144. & hanc declarationem ad tex. in d. §. conuenit diligenter nota. & memorie commenda; quia plurimum suffragabitur ad sensum, l. si tibi. C. locati. de qua diffuse tractabitur, inf. eo. c. v. nu. 8. cū multi seq. & nu. 14 & c. ix. nu. 16. vbi omnino vide, quia vidisse non pigebit, Modern. Hispan. in d. l. legitima, numero. 40.

arbitrantur non subesse constitutum, quia non fuit facta mentio de priore debito, quod mihi nō placet, quia est contra d.l. si tibi. C. loc.

10 Ad aliud aduerte, quod tradit Bar. in d.l. legitima non esse necessarium constitutum, in eo quod ex lege debitum est, id nō procedit, si forte tertius aliquis non debitor, onus soluēdi subire velit, tunc necessarium est constitutum, vt animaduertit Ias. in d.l. legitima, circa finem.

11 Amplius ego existimo etiam esse necessarium hoc idem, quū debitor ipse, quod ex legis dispōne debet, in conuentionem id deducit, tunc.n. nō aliter ex cōuentione tenebitur efficaciter, quā si constituta fuerit contracta, aut stipulō interposita. §. de cōstituta, Insti. de actio. nec.n. lege probatur axioma istud à Bartolo excogitatum, & à cæteris comprobatum, & propterea rectè id redarguit Fulg. regulam.n. habemus quod ex pacto nudo actio nō oritur, l. iurisgentium. §. igitur nuda, a qua non reperitur exceptus casus huiusmodi, ergo stabimus regulę, vt per glo. in l. oīs diffinitio. ff. de reg. iur. glo. in rub. eodem titu. lib. vi. Deci. in l. i. numero. 6. ff. de reg. iur.

12 Non ob. tex. in l. non impossibile. ff. de pact. quem adducit Alex. in d.l. legitima, loquitur.n. de pacto incōtinenti apposito, in ipso cōtractu quo casu nemo negat efficax esse pactum, l. in bonę fidei, & l. petēs. C. de pact. l. iurisgentium. §. quinimo. ff. eo. titu. sed si ex interuallo fiat pactum nudum super eo quod ex legis dispositione debetur, quòd ex eo pacto, nascatur actio, sine stipulatione, aut sine constituto, id nullo iure probatur, fateor tamen quòd erit constitutum, & de cōstituta actio dabitur, si cætera ad constituendum necessaria concurrerint.

CAP. III.

Constitutū consensu contrahitur, sine eo non ualet, n. 1.
Constitutum non contrahit qui stipulari uoluit, n. 1.
Constitutum ad solutionem, & satisfactionem referri debet, numero 2.
Pactum constituti debet habere relationem ad prius debitum, numero. 3. 4.
Alioqui non facta mentione primi debiti non ualet, nu. 5.
Expressa relatio ad præcedens debitum fieri debet, ut sit constitutum, nu. 6. 7. & 8.
Forma constituti est ut pro debito præcedenti fiat, nu. 9.
Forma ex præsumpto consensu non impletur. nu. 9.
Constitutum uerbis fieri debet aut scriptura, nu 10.
Expressum uerbis non dicitur, quod ex coniecturis percipitur, numero. 11.

1 QVÆRI etiam solet quomodo contrahaẗ constitutum, qua in re nō est dubitandū quin consensu fieri posit constitutū, vt exprimit tex. in l. i. in prin. ff. de const. pecu. ibi constituta ex cōsensu facta custodit. Iccirco inter absentes fieri poterit, prout & pacisci, l. vtrum eo. tit. & quibuscunq; verbis, l. qui autē in fi. eo. ti. & per nuntium, vel per epistolā, d. §. vlti. & de epistola est exemplum, in l. titius, & in l. quidam eo. tit. & in l. cum qui. §. Iulianus, eo. tit. Itaq; sine consensu cōstituendi non contrahiẗ, & sic non sufficit hr̄e animū sese simplr̄ obligandi, sed op; animum constituēdi hr̄e, alioqui non tenetur de constituta. qui non animo constituendi aliquid ꝓmittit, exemplum in eo qui per stipulationem promittit, is. n. non teneẗ de

constituta, sed iure ciuili obligatus est. §. de constituta, Inst. de actio. quo fit, vt qui stipulari voluit, si inutiliter stipuletur, nihil agit, non. n. agere poterit ex stipulatione inutili, sed nec de constituta experietur quoniam nō animo constituentis, sed promittentis factum sit. l. i. §. cum qui, ff. de constit. pecun. ex quibus apparet aliud esse promissionem simplicem, aliud constitutum.

2 Existimo autem constitutum, ad solutionem, seu satisfactionem debiti iam contracti esse referendū, d. §. de constituta, ibi soluturos se constituerunt, ita concipit verba tex. in l. iiij. & in l. eum qui, in princ. & in §. iulianus, & in §. item, & in l. qui autē in prin. & in l. promissor. i. & ij. eo. tit. & alibi sępe praesertim in auct. si quando. C. de consti. pecu.

3 Quamobrem non leuis quaestio esse solet, vtrum secunda haec conuentio, quod constitutum vocamus, expressam relationem ad debitum praecedēs hr̄e debeat, an vero simplex promissio sufficiat nulla mētione facta de priori debito, dūmodo postea reperiatur eādem esse rem, eiusdē qualitatis, & quantitatis, vt in l. cum quęritur, & l. seq. ff. de exceptio. rei iudic. intelligatur esse constitutum.

4 Multi arbitrati sunt oportere mentionem fieri in cōstituto, de priore debito, ita vt appareat sup quo celebratum fuerit constitutum, exemplum si dixero, decem quae calendis Iulij promisi, vel quae titius tibi debet, ego tibi soluam calendis Septembribus, vel de eo satisfaciam, similia exempla proponuntur in l. eum qui. §. Iulianus quoque. ff. de constituta pecunia, & in l. titius, & in l. quidam, & in l. vltima, eodem titulo.

5 Quod si quis simpliciter promiserit se illi daturū stichum hominem, non facta mentione prioris obligationis, licet postea de ea appareat non dabitur de

constituta actio, sed erit simplex, & omnino nudũ pactum, quia nõ animo constituendi, sed promittẽdi factum videtur. l. i. §. eum qui, eo. tit.

6 In hanc sententiam ire videtur Bartol. in d. l. prima. §. i. nume. 2. clarius amplectitur Bartolũ. quem Bald. nouell. vocant hoc loco column. xij. circa medium, nume. 46. & ante eum hoc tenuit Ioã. Petruc. de monte Sperell. in l. pacta quæ contra. C. de pactis & in d. l. i. §. debitum, sentit Bald. in Rubri. C. de constitu. pecun. & Azo. in summa, cum ait sufficere quæcunque verba, dumtamen apta ad exprimendum hunc sensum, scilicet quòd paciscatur se soluturum debitum, & Ioan. Baptist. Sanseueri. de pact. q. penu. Idem admittit, cum distinctione quadam, clarius Iason hoc loco colum. iiij. post princi. numer. 11. qui in constituto exigit expressam relationem ad debitũ

7 anterius. Et licet quidam crediderint eum exigere, q̃ promissor vtatur verbo constituto, tamen falluntur, nã fuit tam supinus Ias. vt ignorauerit tex. in l. qui autem in fin. eodem titu. sed dicit constitutum contrahi si fiat expressa relatio ad priorem obligationem, ideo perperam redarguitur à Mod. hanc eandem sententiam, scilicet q̃ expressa relatio fieri debeat ad debitum præcedens, probat Rip. hoc loco, numero. 35. & Molin. nume. 27. & Mandell. numero. 121. & 125. Torniel. num. 73. ad idem allegatur Guliel. Cun. in l. iurisgentium, in princip. ff. de pactis. & Bartol. in eadem. l. §. quinimo, colum. v. circa mediũ. numero. 19, versic. vltimo oppo. Idem mihi probat & Bulgarin. hoc loco colum. iiij. ante finem, numero 12. qui ait ita traditum esse a Raph. Cuma. in. l. i §. eũ qui. ff. de constit. pecu. & hoc loco Socy. Iun. numer. 276. & Gallia. nu. 74. & nu. 81.

8 Hanc opinionem fulcit. l. i. §. debitum. ff. de constitu. pec. vbi debitum ex quacunq̃ causa in cõstitutũ

deduci potest, igitur opꝫ q; super debito fiat, quod vix fieri pōt sine eius mentione expressa.

Secundo facit tex. in §. de constituta. Insti. de acti. vbi pro se vel pro alio soluturū promittit qui cōstituit, & sic fit mentio de eo quod soluēdum est. Tertio exempla oīa constituti, in titulo de const. pecu. proposita habent expressam relationem ad priorem oblīonem, vt in l. titius seio, & in l. quidam, & in l. vlt. eo. tit. quæ exempla licet non restringāt, tamē declarant, l. damni infecti. ff. de dam. infect.

9 Quarto forma constituti hęc est, vt pro debito antecedenti fiat, Gallia. nu. 68. & Leo. num. 97. qui dicit huic contractui formam a prætore traditam fuisse, & admittunt oēs qui contractum hunc nominatūꝫ esse arbitrātur, sanè forma nunq̄ subintelligit, sed exprimēda est in ipso actu, & in ipso cōstituto Imo. Pau. Cast. Alex. & Are. in l. si quis mihi bona. §. iussū ff. de acqui. hęre. Alexā. consi. cxvi. lib. i. l. cum hi §. si prætor. ff. de transac. nec sufficit tacite, aut ex subauditione id subintelligi, per ea quæ tradit Areti. in l. gallus, in prin. col. iij. ver. ex quibus iurib. ff. de libe. & posth. vbi ait actuꝫ, qui pro forma interuenirē debet ex sola iuris pręsumptione non impleri, qđ scitu notatuq; dignum reputat Gallia. in l. i. in princi. col. antepen. vers. item ex alia nu. 71. infra eod. cū itaque forma constituti super promissione soluēdi debitum iam contractum versetur, vel suum, vel alienum forma hmōi exprimenda est in ipso cōstituto contrahendo, nec sufficit præsumptio, vt dixi.

10 Quinto lex requirit constitutum verbis fieri ex parte constituentis, & licet sufficiant quæcunq; verba, tñ verbis opus est, d. l. qui autem. §. vlti. ff. de constitu. pec. igitur constitutum nō intelligetur esse cōtractum, nisi verbis expressa fuerit conuentio, & ita concepta, vt ex verbis ipsis resultet constitutū nec suffi-

sufficiet præsumptio, aut tacita relatio, hęc. n. nō sūt idem, quod intellectu percipitur, & quod locutione exprimitur, l. ratum. ff. de solut. l. si seruus, ff. de assignan. liber. hoc expressum, illud tacitum dr̄, vt tradit glo. in cle. sępe, in verb. partibus, ante fi. de verb. sign. Bal. in l. vlt. col. ij. ver. ad primum dico. C. de insti. & substi. l. iam hoc iure. ff. de vul. & pup. l. nō recte. C. de fideiuss. l. i. ff. de his quæ in testa. delen.

1 Deniq; quod ex coniecturis, aut ex præsumptionibus percipitur, tametsi q̄nq; pro expresso vsurpetur, tñ nunq; dr̄ verbis expressum, sed lege, vt scrib. Aret. in l. cum quid. ff. si cer. pet. per l. iij. in princi. & ibi Bar. ff. de legi. tut. & l. prætor. ff. de ope. no. nunc. quamobrem in materia proposita cōcludendum esse vr̄ constitutum non recte esse cōceptum, nisi verbis expressum fuerit, & forma ei a prætore data fuerit expressa, vt supra dictum est, & hoc argm̄ sub obscuris verbis sentit Gallia. hoc loco, col. xx. post me, nu. 81. & nisi fallor est efficacissimum, quia tñ plerique contrariam tuentur sententiam eorū rōnes, & argumēta, seq. cap. explicanda reseruo.

CAP. IIII.

Constitutum contrahi potest licet uerba non referantur ad prius debitum. nu. 1.

Consensus tacitus an in constituto sufficiat. nu. 3. & 4.

Lex una supplet aliam, nu. 5.

Constitutum & pactum exequantur, & quatenus, nu. 6.

Obligatio sequens eiusdem quantitatis cum prima censetur de eadem re, nume. 7.

Obligationis multiplicandæ, & minuendæ ratio non est eadem, numero. 8.

Constitutum contrahitur si sic placeat, nu.9.
Forma constituti suppleri per coniecturas non potest.10.
Pactum geminatum an pariat actionem, nu.11.
Pactum geminatum non semper est constitutum. nu.12.
Pactum nudum geminatum parit actionem, secundum cō munem, numero.13
Constitutum non fit nisi secundum pactum relationem expressam habeat ad prius debitum, secūdū cōem.nu.13.
Constitutum quibuscunque uerbis fieri potest, nu.14.

1 CONTRARIVM ꝙ immo contrahi posśit cōstitutum, licet in secūdo pacto nō fiat mentio de primo debito seu ad illud non fiat expressa relatio tenēt multi maximę authoritatis uiri, vcȝ Ange.in l.si certis annis.C. de pact.& in l.vlt.C.ad.l falc.quem allegat Io.Bap.San seue.de pact.q.pe.nu.5.& 6.tñ in meo lib. hoc nō expresse dicit,ad idem adducit authoritas. Hosti.in.c: per tuas,de arb.& ibi Ant.but.& in c. quintauallis, de iureiu.pspicue hoc tradit Mathes.in Not.36,Soc.i l.legē.C.de pac.col.iij.post med.nu.10.Aquen.in l.si pacto,nu.2.co.ti.Dec.in d.l.legē,col.iij.cir.me.nu. u Hier.Verr.hoc loco,nu.115.qui ait sufficere ꝙ debitū præcedat,lȝ ad illud nō fiat expressa relatio,nō intel
2 ligit ea de cā factum.Idē tȝ Fel.in c.i.col.iij.in princ. extra de pac.qui tñ de cōstituto in specie nō loquit, sȝ gnalr,de pacto nudo geminato,& hāc suīam cōeȝ esse attestat Gallia.hoc loco nu.78.qui tñ ab ea dissē tit,cōem ēt dicit & cōprobat Alcia.Parego.lib.i.c.4 & hoc loco nu.20.& Mādel.nu.122.qui tñ distinguē do vtrāqȝ sequi vr,& oēs hāc amplecti vīr,qui simplr dicunt ex pacto nudo geminato actionē oriri, q̄ snīa est cōiter approbata,quam ēt ꝓbāt Mod. Hisp. in

3 in l.legitima,nu.47.ff.de pac.Hanc snĩam, q̃ a multis reputatẽ crebrior,fulcit tex.in l.i.in princ.ff.de cõsti.pec.vbi simplr ait lex cõstituta cõsensu facta custodiri,& in l.qui aũt,in fi. cõstitutũ exequatur pacto,& eodem modo,quo pactũ, contrahi dr. Sanè pactũ tacito cõsensu contrahiẽ,l.ij.& l.iiij.ff. de pac. igitur idem dicẽdũ est de cõstituto, vt in eo non sit necessaria expressa relatio prioris debiti, sed intellecta,& subaudita sufficiat,exemplo taciti pacti.

4 Respon.appellatione cõsensus de expresso intelligi oportere,l.ij.§.voluntatẽ.ff.sol.mat.dixi supra, cũ de pactis ageretur lib.vi.& miror Dec. qui in nudo & simplici pacto consensum expressum exigi contẽdit,nunc eo prolapsum esse, vt in constituto, quod maioris est momenti subauditiones,& præsumptiones sufficere arbitretur.

5 Secundo r̃ndeo vnam legem ab alia pleniore suppleri.l.non est nouuũ,& l.seq.ff.de legib.sane tex. in l.i.ff.de consti.pec.in verb.cõsensu,qui simplr loquitur,intelligendus est,& supplendus p tex.in d.l.qui autem,in fi.eo.tit.qui verba requirit, & sic interpretabimur cõsensu perfici constituta, dũmndo consensus ipse verbis aliquibus, & causam prioris debiti

6 amplectentibus exprimatur. Non obst.exequatio pacti & cõstituti,de qua in d.l.qui aũt.§.vlt. dic exequationẽ illam nõ esse vlẽm, sed in hoc tm̃ q inter absentes fieri põt,constitutum prout,& pactũ,subijcit,tñ q fiat verbis aliquibus,& sic limitata exequatio limitatũ producet effectũ.l.in agris.ff.de acquir. rer.do.l.cancellauerat.ff.de his quæ in test. delent.l. cum seruo,in prin.& ibi Bal.ff.de contrah.empt.l.ij. &ibi Bal.ff.de seru.expor.l.in ratione §.vlt.ff.ad leg. falc.cum itaq; ex parte constituentis,cesset exęquatio quo ad tacitã,& præsumptam subauditionem, cessabit ẽt dispositio,l.iiij.§.toties.ff.de dam.infect.

Secun

7 Secundo in hanc sniam cōiter receptam, adducit in specie authoritas Bar. in l. triticum, infra eod. qui scribit sequentem oblōnem, si in quantitate conueniat cum prima intelligi de eadem re factam, & sic subsequens obligatio hʒ tacitam relationem ad antecedentem, qua rōne dicendum est constitutum vltimo loco factum tacitam relationē hre ad debituʒ præcedens, si vtrūq; conueniat, in specie, vel in quātitate. Ideo se tibi ex causa mutui, debeam .x. & ex interuallo promittam me tibi soluturum decem, cā non expressa, de prioribus decem actum esse intelligemus, & erit constitutum.

8 Respondeo quod tradit Bart. in d. l. triticum, procedere, ea ratione ne intelligatur multiplicata oblō, si. n. de diuersis summis intelligeremus diuersæ contraherent oblōnes, quamobreʒ vt vna tm̄ contracta dicatur oblō. In secunda stipulatione censetur actuʒ de ea re, quæ debetur ex prima, vt hac ratione vnica subsit obligatio, bis contracta quæ vnius tm̄ vice fungitur, l. qui bis idem, infra eo. Diuersum est, in terminis propositæ quæstionis in qua agit de multiplicanda oblōne, valet. n. vtraq; .s. & oblō prima, & constitutum, l. vbi quis. ff. de consti. pecu. Ideo forte benignius defendemus in casu ꝑposito non censeri actum de præcedenti causa, sed de diuersa, vt hac rō ne secundi pacti nudi obligatio sit inefficax, & ſputet sibi creditor, qui legem apertius dicere potuit, l. veteribus, ff. de pactis.

9 Deniq; negari non potest. quin etiam qn̄ de re eadem agitur, posit esse & non esse constitutum secūdum mentem contrahētium, d. l. i. §. euʒ qui. ff. de cō sti. pec. Ideo qn̄ in secunda promisione, nulla præcedentis causæ fit mentio. licet de eadem re tacite sentiant: tamen id promittendi, non aūt constituendi animo factum fuisse interpretabimur, cum simplex

promis-

promissio magis coueniat promissioni, quam constituto, & de promissione loquitur Bart. in d. l. triticum, non autem de constituto, & hęc interpretatio capiēda est, quæ benignior est, & minus obligat, d. l. veteribus. ff. de pactis.

10 Postremo constitutum habet certam formam a prætore introductam, quæ non potest suppleri per coniecturas neq; per subauditione, vt dixi paulo ante, Ideo non est locus doctrinæ Bart. in d. l. triticum, qui loquitur de promissione, quę causæ expressio-

11 nem non requirit. Non obst. q; pactum geminatũ parit actionem fm receptam doctorum sniam. Rñdeo quęstionem nostraз de eo esse conceptam vtrũ constitutum formari possit non facta mentione primi debiti, quę ab ea qõne differt, qua disceptat vtrũ pactum geminatuз pariat actionem, prius. n. formãdum est constitutum, deinde quæretur an ex oĩ nuda conuentione geminata actio oriatur, quid enim si duo ista pacta sint inefficacia, aut ineptæ formata, aut sine animo constituendi? proculdubio nemo dixerit, contractum esse constitutum, l. i. §. cum qui ff. de constitu. pecu.

12 Est igitur separata qõ ista vtrum contrahat cõstitutum ex pacto geminato, in quo debiti relatio nõ habeatur, & sic in quo forma constituti non fuit seruata ab illa, an omne pactum geminatum actionem pariat. Ideo super hmõi obiectione insistere nõ opз, sed separatim de ea agendum est, quod si admiserimus has quęstiones esse diuersas prout reuera sunt diuersę, & separatæ, defendi poterit in specie proposita, sniam priorem quę melioribus rationibus subnixa est, etiaз frequentiori suffragio esse comprobatam, & receptam, quicquid dicant Gallia. & Alcia. & Mandel. qui posteriorem opinionem magis frequentiorem esse attestantur.

Verbum

13. Verum est quidem à Doctoribus in eam sententiam frequentius itu3 esse, qua generaliter omne pactum nudum geminatum actionem parere receptū est, de hac loquitur Fely. in d.c.i.col.iij. de pactis, & Alex. in l. iurisgentium. §. sed cum nulla. ff. eode3, sed quo ad speciem propositā crebrius rn̄sum est, pactū secundo loco factu3, in quo prioris debiti relatio expressa non habetur constitutum non formare, vt patet ex authoritatibus in vtranq; partem adductis, an autem eo casu pactum geminatum, quod constituti nomen non meretur, sit ad agendum efficax sequenti capite explicabitur.

14 Dum tamen prius sciatis verba constituti, nō esse certa, aut solennia, quibuscunq;.n. verbis fiat dū tamen aptis, & significantibus, satisfactum est, d.l. qui autem. §. vltimo. ff. de præscrip. verb. Ideo admittitur generalis, & ī certa relatio, qualis ea est, de qua meminit tex. in l. eum qui. §. Iulianus, eod. ti. ibi scripsi secundum mandatum titij, si quid tibi debitum approbatum fuerit, me tibi cauturum, & soluturu3, sine controuersia, tenebitur inquit lex de constituta pecunia, & est magis expressum in l. qui autem, in princip. eodem titu. vbi qui constituit se soluturum siue adiecerit certam quantatatem, siue non, de constituta tenebitur.

CAP. V.

Geminata promißio magis deliberatam uolūtatem ostendit. nume. 1. & 6.

Ratio quare efficax est constitutum ea est, propter geminationem pacti, nume. 1.

Confeßio geminata habet uim iudicialis cōfeßionis. nu. 3.

Confeßio geminat parit actionem. nu. 3. contra, nu 5.

Confeßio

Confeßio extraiudicialis uim pacti habet, nu. 4.
Confeßio reuocari poteſt.nu. 5.
Obligatio reuocari non poteſt, nu. 5.
Geminatio promißionis magis deliberatam uoluntatem oſtendit, numero. 6.
Pactum nudum geminatum actionem parit ſecundum cõmunem, nume. 7. contra, nu. 8.
Pactum ſecundum non parit actionem de conſtituta, niſi ſoluturum ſe conſtituerit, & uerba referat ad prius debitum, numero. 9.
Item oportet quòd fiat animo conſtituendi. nu. 10.
Conſtitutum pro alio factum, non habet pactum geminatum, numero. 11.
Geminatio ex parte obligationis ſufficit in conſtituta. 12.
Deliberatio ex geminatione procedens conſideratur quãdo geminatio ſubeſt ex parte promittentis, nu. 13.
Conſtitutum eſt contractus nominatus ſecundum communem numero. 14.
Conſtitutum ſuper debito non efficaci, non fit. nu. 14.
Forma obligationis cuiusque ſeruanda eſt. nu. 15.
Obligationes nouas formare non poßumus ad arbitriũ noſtrum, numero. 15.
Conſtitutum non eſt ex duobus pactis nudis conflatum. numero. 16.

1 QVÆRI ſolet ratio, quare conſtitutũ nudo pacto contractum actionem pariat Raph. Cuma. & Alexan. hoc loco col. pen. nu. 14. eam eſſe contendunt, quia interuenit geminata promiſsio, quæ magis maturo, ac magis deliberato cõſilio facta dicitur, & per conſequẽs enixius obligat, hinc

hinc Bal. & Ang. in l. vlt. C. ad legem falc. gñaliter cõcludũt, ex duplici pacto, seu ex geminata obligatione actionem oriri, hanc eandem rõnem ,pbat Rom, in l. i. in princ. infra eo. & in l. si vero §. de viro fall. 31. ff. sol. ma. Can. in c. p tuas, de rbs. Alex. in d. l. iurisgẽtium §. sed cum nulla, in fi. ff. de pact. & in l. legem. C.
2 eo. tit. p eadem opinione adducit authoritas Bal. & Ang. in l. vlt. C. ad leg. falc. qui dñt ex naturali obl. ône geminata actionem oriri, & q geminatus actus intelligatur esse magis deliberatus late comprobat Fel. in c. si cautio, col. ix. circa med. nu. 30. de fid. inst. vbi de cõfessione geminata, multa coaceruat, alij aliam rõnem adducũt eam. s. quia constitutum, & est cõtractus nominatus, & ppea efficax, iuxta text. in l. iurisgentium, in prin. ff. de pact. & in l. i. §. pen. ff. de rerum permu. de qua posteriore loco tractabit, nũc super prima disputãdum est.
3 Pro hac cõi opi. adducitur cõfessionis exemplũ, quæ geminata habet uim iudicialis cõfessionis, vt scribit Bar. in l. cum scimus, in fi. C. de agric. & cẽsit. lib. xi. nu. 6. & ibi Alex. & Mod. in addit. quãq; enĩ cõfessio ad actionem nõ prodest, sed ad ,pbationem tñ, tñ geminata actionem parit, quia tunc iudiciali cõfessioni comparatur, quæ prodest ad agẽdũ fm glo. in l. sed & si possessori §. item si iurauero. ff. de iureiur. quod comprobat Cy. in l. i. C. de confessio. & hæc vocatur actio cõfessoria iuxta tex. in l. proinde §. ,pcurator. ff. ad leg. aquil. Ideo inquit Alex. in d. l. cum scimus defendi potest ex hmõi cõfessione geminata, extra iudicium facta oriri actionẽ, iudicialis cõfessionis exemplo.
4 Quod ea rõne procedere vr, quia cõfessio extraiudicialis vim pacti habet. l. tale pactum, in prin. ff. de pact. quę si fuerit geminata, quasi ex pacto nudo geminato actionẽ pariet, vt scribit Abb. in c. si cau

tio,

tio.de fid.instr.in fi.nu.12.Pau.Cast.in l.publia.§.vltimo.ff.depositi,Romanus in l.nuda ratio.columna prima.ff.de don.& in l.sed & si possessori in prin.ff. de iure iur.& ad hoc argm̃ dicit Ver.nu.144.nõ posse rñderi.Negat Ias.nu.12.verum esse ꝙ cõfessio geminata producat actionem,negat ẽt Gallia. qui diffuse loquitur.nu.82.vbi per multa quę allegat tãdeꝫ concludit ꝙ cõfessio geminata plene probat,sed ipsa nõ producit actionem.Galliau.hic colũ.xxi.circa prin.nu.82.Imo ẽt reuocari poteſt licet difficilius ſꝫ Imo.in c.vnic.col.xi.vt eccle.bñfi.Fely.in c.cum venerabilis col.iij.in prin.nu.6.de exceptio.Bal. in l.iurisiurãdum quod.ff.de iureiur.& Domin. in c. vlti. de iureiur.lib.vi.Mod.in addit:ad Fel.in d.c.cuꝫ venerabilis,alioqui nõ esset reuocabilis si obligaret. l. sicut.C.de actio.l.in commodato.§.sicut.ff. de commodati.l.in contractu.C.de resc.vẽdi.licet sit deliberata,Fel.in c.si cau.col.ix.circa me.nu.30.de fid.iſtr.

6 Secundo in hãc ſnĩam adducitur rõ præsumptæ deliberationis,nam ex geminatione ꝑmissionis ostenditur magis deliberata volũtas obligationis cõtrahẽdæ,arg.l.si mulier.ff.ad velleia.& gloss.in c.ex literis,de diuor.qua rõne attenta vr̃ esse concludendum efficacius obligari,eum qui bis idem promittit,ꝗ̃ si semel tãtum polliceretur,& per cõsequẽs oriri actioneꝫ ex nuda cõuentione geminata, quo fit vt hęc videat̃ esse rõ propter quaꝫ constitutũ, actionem parit,vt pote quod ex duobus pactis constare dr̃,&ita se hꝫ crebrior opinio,quam cõiter esse receptam atteſtatur.Ias.col.v.ante med.nu.11.

7 Tertio in hanc ſnĩam adducitur conclusio approbata,qua hr̃ ex pacto nudo geminato actionem oriri qua admissa,vix negari poteſt,hanc ipsaꝫ esse rationem propterꝗ̃ cõstituti oblõ actionis partu munita est,de re postea separatim tractabitur.

Rationem

8 Rationem hanc à Doct. approbatam, refellit Iaso. col. v. ante med. nu. 11. nam inquit ipse non est gñale ꝙ ex pacto nudo geminato oriatur actio, sed id tm̃ euenit in casibus spâliter introductis. Igitur geminatio conuentionis non põt esse efficax ratio actionis ex constituto inducendæ, refellit etiam Bartoli. hoc loco, col. xij. circa prin. nu. 46. improbat quoq; Rip. nu. 30. & Buttig. nu. 23. & 25. vbi dicit contrariã sententiam quæ cõis est carere lege, & rõne improbat ẽt Bulgari. col. iij. post princ. nu. 9. & Gallia. numero 81. Leon. numero. 95. & 96.

9 Secundo reprobatur hæc rõ, ex eo ꝙ si pactum secundo loco factum non aliter parit actionem de cõstituta pecunia, nisi qui se soluturum constituit, verba referat ad obligationem pręcedentem, & sic non sufficit duplex interuenire pactum, nisi in posteriore habeatur expressa relatio ad primum. Ita Ias. hoc loco, col. v. ante med. nu. 11. qui subijcit hoc probari ex l. i. §. debitum. ff. de consti. pecu. & in d. §. de cõstituta, Insti. de actio. hoc tamen requirit altiorem indaginem, de quo postea videbimus.

10 Tertio scribit Ias. non sufficere conuentionem geminatam, in constituto cõtrahendo, nisi posterior ꝓmissio constitendi animo facta appareat, l. si tibi. C. locati, & ibi Cy. not. & Alber. in d. l. iurisgentium. §. quinimo. col. iiij. nu. 15. ff. de pact. Igitur hoc ipsum quod geminata est conuentio, non est sufficiens rõ, propter quam constitutum actionem pariat, nõ est gñalis ad omnem constituti speciem. Icc irco nõ est admittenda, glo. in l. non omnium. ff. de legib. gloss. & Bar. in l. si cum exceptione §. post annum. ff. quod met. cau. glo. & alij in l. si de interp̃tatione. ff de legi.

11 Quinto quod ad q. principalem attinet, si geminationis rationem admittimus fateri oportebit aliũ pro alio debitores se se constituere non posse, quia

quo

quo ad ipsum nō pōt pactum geminatū recte appellari, vt hoc loco aīaduertit Rip.nu.30. & Leon. n.65. Tñ certū est alium ꝑ alio constituere posse, l.ij.& l. cum qui.§.quod exigimus.ff.de consti.pec.

12 Mandell.nu.114. rñdet sufficere ꝙ subsit geminatio ex parte rei, hoc est oblonis, & sic semꝑ sūt duæ oblones, etiam qñ alius pro alio constituit, & in his cadit maior deliberatio ſm ipsum, quod ridiculum est quia res ipsa inanimata in sensibilis, rōne carens, nihil deliberat, sed deliberat̃, quo fit vt deliberatio ex ꝑsona ꝓmittentis, cōsiderari debeat, vt p3 ad sensum, quæ si ex geminatione actus procedit ex eo ꝙ semel tm̄ promisit locum hr̄e nō pōt, licet vnus, vel plures idem antea ꝓmiserint, nam quo ad ipsu3, vnica tm̄ interuenit promissio, & sic defendi posse non vr̄, constituti efficacitatem ex geminatione promissionis proficisci, na3 deliberatio ex geminatione actus procedēs, cōsideratur ex persona eiusde3 hoīs, alioquī nō video quāta sit ista deliberatio ī vnoquoque separatim inspecta, fateor posse appellari multiplicatā, seu geminatā eiusdem rei oblonem, sed ꝙ sit magis deliberata, hoc mihi ꝑsuaderi nō pōt, alioqui nuda promissio pluriū debitorū insolidū facta, tāq3 magis deliberata efficax erit, qđ ꝗ3 sic ridiculu3 nemo non videt quod ēt animaduertit Mādel.nu.114. col.xl in fi.verſ.& forte melius, & col.seq.

14 Quinto fatenẽ cōiter Doct.constitutu3 esse cōtractum noīatum, vt per Bar.Alex. & Ias.in l.iurisgentiū.§.igiẽ nuda, ff.de pac.quo admisso fateri oportebit rōnem actionis introducēdæ nō ex geminatiōe pactionis, ꝓficisci, sed aliūde, vt reglr̄ in cōtractibus nominatis euenire solet, de qua re postea agetur.

Sexto, ego soleo tenere constitutum induci non posse suꝑ eo, de quo nulla actio cōpetit, vt alias ostēdi, igiẽ defendi nō ꝑt geminationē pacti hoc īducer-

cum non subsit duplex pactum, & per hæc mihi ur rõnem hanc pacti geminati, sustinere nõn posse.

15 Non obst. contraria, in primis non obst. q̃d de geminata confessione obijcitur, ad hoc fuit r̃nsum, amplius non repeto. Non obst. præsumpta deliberatio, quæ ex geminatione actus resultare dr̃. Rñdeo solã animi voluntatisq; deliberationem ad contrahẽdã oblõnem sufficere, sed seruanda est preterea forma cuiusq; oblõnis, seu conuentionis à lege introducta, nõ. n. est in arbitrio nostro formare nouas oblõnes, ẽt si consulto, & deliberate id facere velimus, l. contra iuris. ff. de pact. cui optime concinit, id q̃d scribit Alex. in l. si pecuniam, col. iiij. ante fin. nu. 8. ff. de condi. ob cau. vbi ait non esse in arbitrio partiũ efficere, vt ex pacto nudo oriatur actio, super quo vide quæ latius dixi super articulo generali an ex pacto nudo geminato actio nascatur.

16 Non obst. tertium de pacto nudo geminato, q̃d actionem producere passim existimatur. Rñdeo p̃supposito q̃ hęc conclusio sit vera, in constituto, nõ inesse geminatum pactum nudum immo vtrunq; est efficax. vt supra demonstraui, aut saltem s̃m cõmunem opin. ipsum constitutum est contractus nominatus, & sic duplex pactum nudum in eo conside rari non potest, & ex his manifestę ostenditur actionem, quæ ex constituto competit, nõ ex virtute nudi pacti geminati competere, & propterea aliunde quærendam esse rationem, quia tñ quædam sunt cõtrouersa, quæ ego quasi certa, & indubitata ꝓposui, Ideo prius disquirendum est, an circunscripto cõstituto, regulariter actio competat ex nudo pacto geminato, deinde quæramus an constitutum sit contractus nominatus, quibus discussis, & enucleatis facile apparebit causa actionis ex constituto introducendæ.

CAP.

CAP. VI.

Interpretatio secundum regulas iuris fieri debet, nu. 21.
Consensus multiplicatus nō magis obligat, quàm simplex numero. 22.
Obligatio efficax contra regulas iuris induci non potest etiam si maxime uelint partes. nu. 22.
Obligatio ex pacto nudo non oritur, etiam si partes uelint, numero. 22.
Obligationes efficaces non natæ, sed institutæ fuerunt ex cōi omnium hominum consensu, non ex arbitrio cuiusque, numero. 23.
Actiones ex legibus compositæ sunt, non ex priuatorum pactionibus contra iuris regulas inducendæ, nu. 24.
Actio contra iuris regulas partium conuentione induci non potest, numero. 24.

1 SEQVENS quæstio est an pactio nuda geminata actionem producat, quo in articulo variæ extant prudentum snīæ, frequētius tamen in eam itum est sententiā, vt s. & pactum hmōi geminatū actionem pariat, ego qui contrariā snīam sum approbaturus, prius iaciā huiusce partis fundamenta, quibus iactis, recensebo ea, quibus receptioris snīæ authores, nituntur deinde ea, quo ad vires ingenij sufficient, & veritatis lux affulserit, subuertam, quibus sublatis, firmā manebit hæc snīa, quam complector.

2 Pro hac opinione contra cōēꝫ, s. ꝙ ex nudo pacto quantumuis geminato nō oriatur actio, adducitur tex. per Ias. in l. si pacto quo pœnam. C. de pactis. vbi pacto res certa fuerat promissa, & si pacto non stetisset, conuentum fuit, vt pœna debeatur, concluditur fide nō seruata, ita demum pœnā peti posse, si pactū

pœnale

pęnale ſtipſone vallatu3 fuerit quo fit vt duplici ex pacto actio non oriať ſuper quo valde laborãt Mod. omnes. Aliqui reſpondent ita ibi ex facto accidiſſe, quo fit vt minime negetur, quin idem ſit ſeruandũ. ſi ſine ſtipulatione res acta fuiſſet.

3 Secundo rñdetur ibi ſpeciale eſſe in pęna, vt ex pacto non debeatur, vt nec quide3 cohęrentia contractus veſtiatur, quod etiam in contractibus bonæ fidei locum habere videtur ſecundu3 glo. in l. ſeruus ea lege. ff. de ſeruis exportan. glo. in l. ſtipulatio iſta. §. alteri in verb. conuenit infra eo. & ibi Dyn. idem probat Bar. & Raph. in l. iiij. §. cato. & ibi Bartoli. & alij in. v. oppo. Bart. infra eodem, & gloſſ. in §. alteri Inſti. de inutil. ſtipulat. Pau. Caſtren. in l. bonæfidei, C. de pactis. quæ omnia in hunc locum coaceruat Hieronym. Verr. numero. 128. & ſubijcit ſolutionem hanc veriſsimam eſſe. Cui tamen obſtat quod ſcribit Iaſ. in d. l. in bonę fidei, vbi ait pactũ pęnale cohærentia contractus veſtiri. ſecundum magis frequentem, & magis receptam ſententiam. Icc irco eo confugiunt Docto. vt in ſtipulatione diuerſam pænam contineri contendant.

4 Reuera tex. ille nihil ſuffragatur quęſtioni propoſitæ, in qua de geminatione eiuſdem pacti ex interuallo contracti agitur, geminatio eni3 vires ſuas nõ oſtendit, niſi ex interuallo facta proponatur, vt egregie ſcribit Felyn. in capitulo ſi cautio, columna decima, circa medium, numero quadrageſimoquarto, de fide inſtrumentorum, & in dicta lege ſi pacto quo. C. de pactis, pacta illa quantuncunque ſint, & de quacunque re, incontinenti facta fuerunt, ideo nihil ad virtutem geminatæ pactionis conferunt, ſed ad illam quæſtionem pertinent vtrum ſcilicet pænæ promiſsio nudo pacto facta veſtiatur cohærentia contractus, de qua alibi.

5 Quod ad rem nostram attinet Ias. in d.l. si pacto, & hoc loco transit cum eadem solutione, ꝙ pactum pœnale incontinenti fuerit appositum, & propterea non sit efficax odio pœnæ, & ꝙ incontinenti fuit appositum, & ppea nihil ad rem nostram attinet, ideꝫ scribit Alcia. hoc loco nu. 20. & Buttig. nu. 28. & Gallia. nu. 79. & Mandel. nu. 116. qui dicit ꝙ ſm cōeꝫ opinionem pactum illud actionē non producit, & Ver. nu. 128. Cro:t. autem col. iij. circiter princ. num. 15. dicit ibi subesse vnicum pactum, Buttige. nu. 28. dicit leue esse obiectum, in summa text. ille, nec hanc nec illam probat sñiam, ideo nō est super eo tempus diutius conterendum.

6 Secundo Ias. adducit tex. in l. si veritas. C. de fideicom. vbi legata inutiliter facta, hæres se integra soluturum promisit, tñ non alias debentur, q̃s si p stipulationem promiserit, eo tñ casu præcedebunt debitum naturale per ea quę tradit Bar. in l. i. col. ij. nu. 9. & 10. ff. de condi. indeb. ex hoc apparet geminatū pactum, seu geminatam oblĩonem nudam, non esse

7 efficacem. Rñdet Gallia. hoc nihil ad. q. pertinere, quæ de pacto geminato, ppōsita fuit lex aūt loquit de vnico pacto, quia ſm eum prȩcedens oblĩo ex testamento seu ex æquitate descendit, quę differt à cōuentione, ita Gallia. nu. 79. alij aliter tollūt obiectū, vcꝫ Alcia. nu. 20. Buttig. nu. 29. Moli. nu. 29. scꝫ nō negari quin si constitutum interuenerit, relicta sint p̃stāda, immo hoc innuit tex. illis verbis negotium ꝗs integrum est, non. n. ſm eos dr̃ esse integrum, si sup eo cōstitutū factū sit Mād. nu. 125. in idē recidit,

8 Tertio ꝙ nō semper ex geminato pacto nudo oriatur actio est exemplum in l. si tibi. C. loc. vbi, quę quis prærogauit pro colonis fundi cōducti: hæc illi dñs fundi se daturum promisit: inquit lex, si stipulāti dare spopōdit: aditus cōpetens iudex reddi iube-

bit

» bit, ꝙ si conuentio placiti fine stetit: perspicis, in-
» quita ctionem, iure nostro, nasci non posse. Et sic ibi præcedebat debitum ex parte colonorum, & sub sequuta est promissio eiusdem debiti: tñ non est cõstitutum, nec ex eo oritur actio, & per consequẽs geminatio sola non parit actionem, cõis solutio est, ibi factam fuisse promissionem non aĩo constituendi. Refert Gallia. hic, nu. 73. & sic deficiente consensu actio non orit. l. i. §. eũ qui. ff. de constit. Gall. alr̃ soluit.
9 Nam fm eum, hoc ipso, ꝙ quis promittit secũda vice, & hʒ relationem ad primam, dr̃ apparere de aĩo constituẽdi. Nec obest, ꝙ non mãdãtibus colonis id fecerit: quia pro ignorante & inuito constitui põt. l. quidam. ff. de const. pec. Nec ẽt obest, ꝙ soluendo, ꝓ colonis videat eos non obligare: nam verius est, eos obligari ex negocio vtiliter gesto. l. soluẽdo, vbi gl. ff. de neg. gest. Galli. hic, nu. 76. Concludit Galliau. nu. 76. dñm, ꝓmisisse pecuniã, non tñ tanꝗ debitaʒ, ꝓpea nõ est cõstitũtũ: quia nõ aĩo constituẽdi facit.
10 Rip. nu. 35. dicit nõ fuisse habitã relationẽ ad primam oblĩonem, idq; probari ex illis verb. Placiti fine stetit. Io. Fab. in §. de constituta, dicit, colonos nihil debuisse, pro quibus fuit ꝓmissum, & per consequẽs nõ fuit cõnstitutũ, l. hactenus. ff. de const. pecu. Mandel. nu. 123. dicit, variatas fuisse ꝑsonas, iõ nõ esse constitutuʒ, prima ꝑtinebat ad colonos, & ad neomium, secunda ad dñm, & Neomium, & sic nõ fuit pacta relatio ad prius debitũ, quod nihil est nã quo ad Neomiũ duplex est contractus. Torn. nu. 78. facit differentiam, vtrum dicat promitto tibi, an verò dicatur soluam, vel constituo me daturũ. ita intelligit tex. in d. l. si tibi. C. loc. vbi ꝓmisit, non constituit, tñ in auct. si qñ. C. de constit. pec. fit constitutũ ꝑ verb.
11 spopondit. Alcia. putat prærogationeʒ gratis esse factam, arg. l. i. C. de erog. mili. anno. lib. xij. quia sʒ eũ

erogare & prærogare donationem sapit, vt per eũ, Parerg. libr. i. c. iiij. aliter etiam soluit.

Torniel. nu. 72. sc3 quod promissio dñi fuit facta ante solutionẽ, vel in ipsa solutione, ideo non subest constitutũ, quod non fit, nisi præcedat debitum ex interuallo. l. i. §. debitum. ff. de const. pecu. l. hactenus eo. tit. l. ij. §. ita tñ ibi, vt pro iam debito fiat, C. eo. tit. Moli. nu. 16. fatetur, prima facie hoc esse terribile cõ-
12 trarium. Potest, inquit, ſm glos. intelligi, ꝙ colonus erogauit pecuniã pro alijs colonis. i. seruis ascripti- tijs. sic accipit verb. coloni, in l. quẽadmodum, C. de agric. & censi. lib. xi. qui, ꝗꝗ sunt cõditionatæ libertatis, & glebæ ascripti; & serui terrę, l. vnica, C. de colo. Thracen. lib. xi. tñ verè sunt liberi, & ingenui, capaces bonorũ, & factionis testamẽti. l. cũ satis in pn. C. de agri. & censi. lib. xi. l. hi penes eo. tit. gl. & Doc. in l. ij. C. in quib. cau. colo. domi. accus. poss. lib. xi. hi itaꝗ erãt obstricti creditorib. colonis iõ alter colonꝰ soluit, ꝓ eis, & dñs fundi ꝓmisit ei reddere. Determinat, eũ si ꝓmissio placiti fine stetit, nullã actionẽ hr̃e
13 Secundo intelligitur de colonis, i. cõductorib. qui egebãt equis, bobus, vel instrumentis rusticis: eorũ prætium tertius erogauit, qđ dñs reddere pacto nudo, ꝓmisit, Dicit Moli. nu. 21. hoc euenire, quia partes voluerũt facere nudũ pactum, & Io. Fab. probat admittit Moli. si de hoc animo appareat. Bald. dicit, voluisse dñm pro colonis fideiubere pacto nudo, qđ fieri non potest. l. blanditus. C. de fideiuss. Hoc non admittit Moli. nu. 21. vti diuinatorium: quia voluntas cõtrahẽtis limitata nõ præsumit, vt p eũ, nu. 22. Deniꝗ post multa nu. 25. concludit, tex. illũ sub cõditione rñdere, vt si conuentio placiti fine stetit, nõ obliget: hoc est, si istud sit clarum: sed an in dubio dicatur stare in fine pacti, de hoc non loquitur.
14 Puto ego tex. illũ accipi oportere de dño, qui in-

conti

continēti promisit reddere,& tunc nō est,cōstitutū qđ de iā debito,& sic ex īteruallo fieri dȝ,l.ij.§.ita tñ C.de consti.pec.Doct.cōiter hoc loco,&hoc innuūt illa verba,placiti fine stetit, quib. significat pactum nudū contineri nō āt cōstitutum,&sic casus habilis præsupponit.l.qui testamēto.ff.de testam.conclusio nostra cōcepta est de geminatione ex interuallo facta,quę efficacior vr̃, & sic tex.ille nō facit ad rem nostram,quia Doct.quærunt vtrum pactū ex interuallo geminatum pariat actionem.Potest ēt intelligi de eo qui anteq̃ coloni debitum cōtraherēt pecunias erogauit, & sic prærogauit.i.anteq̃ deberētur erogauit,dñs has pecunias soluturū se cōstituit, deinde coloni debitū contraxerunt pro quo pecuniæ fuerunt prerogatę,hoc casu nō valet cōstitutū quia debitū super quo fit debet antecedere, nō subsequi, l.ij.§.ita tñ.C.de cōst.pec.vide infra eo. c.x.nu. 16. & aliquid supra eo.lib.c.ij.nu.9.

15 Quarto ad idem est tex.in l.vlt.C.ad.l.falc.vbi,q̃ poterat retinere quartam , & minuere legata ratione falcidiæ,si plenam testatori fidē exhibuerit : non poterit postea,prætextu falcidiæ,id repetere, quod exsoluit.Idem est, si cautione de integris legatis soluēdis fecerit,nam poterit cogi ad solutioneȝ. Quo loco,verbum cautionem , accipimus.i.stipulonem.l. sancimus.C.de verb.sig.Fel.in c.ad nostrā,de iur.iu. Ita accipiendū putāt ibi Bal.& Pau. Cast. & hoc loco Ias.Quo sensu recepto,innuit tex.ille,nō sufficere nudā promissionē ad hęredē efficaciter obligādum quę tñ facta est de eo qđ antea erat debituȝ,& sic pactio super re iam debita,actionem nō parit.

16 Varij variè responderunt Ange.cautionem generaliter accipit,ēt pro cautione nuda, & sic qualiscūque cautio ēt nuda eo loci ad hęredē efficaciter obligādum sufficit quo admisso probat cōtrariā sniam.

Ver.

Ver.nu.120.aĩt,in d.l.vlt.ſubeſſe conſtitutum,& tũc probat q pactum geminatum parit actionem, qñ tranſit in conſtitutum. Et hoc oẽs admittunt, ſed nihil ad rem noſtrã,in qua agitur de pacto geminato, citra conſtitutum.

17 Ideo ad hoc,& ad alia hmõi, vno faſce oĩa concludens,reſpon.Dec.in d.l.legem,hæc iura,quæ contra cõem adducuntur,de pacto geminato minimè verba facere.licet.n.hęres legata integra,naturali æquitate præſtare teneatur,tñ non tenetur ex pacto, Iõ, ſi ſubſequaĩ pactum,non põt dici duplex pactũ ĩter ueniſſe,licet forte duplex oblĩo naturalis interuenerit.Concluſio cõis eſt concepta ſup pacto geminato non autem ſuper geminata oblĩone naturali ſm Deci.in d.l.legem,col.iij.nu.10.Nec vtrobiq; militat eadem rõ,vcʒ graue eſſe fidem fallere promiſsione datã:quæ magis ineſt in pacto geminato, q̃ in hęrede: qui ſemel tantum promiſit.

18 Aduerte,licet concepta ſit concluſio ſuper pacto geminato,eſt tñ fundata ſuper geminatione, cuius vis,cum tanta ſit,vt efficax reddat pactum,dʒ etiaʒ efficacem reddere oblĩonem naturalem geminatam: Cum ratio differentiæ nõ adducatur.

Secundo aduerte Doct.tenent pactum nudũ ſup iam debitc cõtractus ẽt ſi naturaliter tm̃ debeatur, efficax eſſe,l.i.§.debitum,nec quæritur an ex conuẽtione,an ex alia cã ſit debitum,verba.n.ſunt in rem cõcepta,& ſufficit eſſe debituʒ,l.quod exigimus. ff. de conſti.pec.Ideo retentis terminis cõibus, debuit in caſu iſto ex nudo pacto,cõtrahi conſtitutum, & ſic rñſio Dec.nihil releuat,ego tñ tenere ſoleo, nõ cõtrahi conſtitutum qñ debitum non efficax ꝓcedit, Ideo ſuper hoc non inſiſto.

19 Tertio aduerte,hæres adeũdo tacitè intelligiĩ cõtrahere cum creditorib.& legatarijs.§.hęres,Inſti.de

oblig.

oblig. quæ ex quasi contract. Ideo, si postea sequat conuentio expressa, subesse vr duplex pactum, alterum expressum, alterũ tacitum, tamen eo casu non oritur actio. d.l. vlti. & sic responsio Dec. nil releuat.

20 Quinto contra cõem adducitur, ꝙ naturalis obligatio, quæ ex pacto oritur, est tanq̃ mater, ex qua matre, et geminata, actio produci non põt, vt no. in l. licet. §. ea oblõ. ff. de procu. Quam rõnem adducit, & efficacem arbitratur, Soc. in d.l. legem. C. de pact. Ideo ex pacto geminato actio non oritur.

Ad quod rñd. Deci. in d.l. legem, nu. 10. actionem, licet non possit nasci, tamen dari à Prætore posse, & sic erit datiua hæc actio, quæ oblõne non prçcedēte competere potest. Istę sunt imaginationes, nõ sufficit dicere rem sic se hre, nisi probetur, nec est verum ꝙ actio de constituta, sit datiua, sed nascit ex ipsa ꝓmissione soluẽdi, quia cum sit cõtractus nominatus vt infra ostẽdam. c. vij. ꝓculdubio parit actionez iuxta tradita per Bar. in l. iurisgentium, in princ. nu. 2. ff. de pact. & ꝙ pariat actionem vide infra. c. vij. n. 13 & 15. & est communis opinio.

21 Secundo rñd. Dec. nõ esse nouum, ꝙ ex pacto nudo nascatur actio, vt euenit in c. i. de pact. Ideo tolerãdum esse in casu nostro, q̃ ex geminata pactione nascatur actio. Quę rñsio nihil suffragatur cõi opin. quia non disputat de potestate legis: si enim constaret oblõnem hmõi foueri â lege, & actionem produci, aut dari, vti q; non disceptaremus. Sed quia lege cautum non reperit: id ne per interpretationem inducatur regulas iuris obstare dicimus, & rectè ratiocinamur, l. contra iuris. ff. de pact.

22 Sexto opinionem hanc fulcit tex. in aucten. siue à me. C. ad Velleia. vbi multiplicatus cõsensus, & multiplicata ꝓmissio nõ magis obligat mulierez, q̃ simplex. Septimo adiuuatur ẽt ex eo, qd̃ scrib. Alex. i

alio

alio proposito in l. si pecuniaꝫ, col. iiij. propè fi. nu. 8 ff. de condict. ob cau. Vbi ait, conuētione partiū fieri non posse, vt pactio nuda actionem pariat. fuerunt enim institutę obligationes ex iuregent. vel ciuili. l. ex hoc iure. ff. de iust. & iur. & hoc nisi fallor, maxime fulcit hanc sententiam.

23 Octauo obligationes efficaces, non natæ fuerunt nec ex cuiusuis arbitrio, sed ex communi omnium hominum consensu, & sic iuregētium institutæ fuerunt, l. ex hoc iure. ff. de iust. & iur. inter quas nō reperitur ista, quę duplici pactione munita est, sed in nudo nomine conuentionis permansit. Ideo actionē non parit l. iuris gentium, in princ. ff. de pact. & hoc puto magnum esse fundamentum.

24 Vltimo actiones ex legibus compositę fuerunt, l. ij. §. deinde ex his. ff. de orig. iur. Ideo pactionib. priuatorum contra iuris regulas non inducetur actio aliqua, l. contra iuris. ff. de pact. & sic non sufficit enixa volūtas etiam summe deliberata, nisi modo legitimo obligemur, ex his satis superqꝫ demōstratū fuisse arbitror, actionem ex nudo pacto geminato regulariter non oriri, quia tamen pleriqꝫ contrariam sententiam tuentur. Ideo eorum rationes, & fundamenta in mediū afferre constitui, quibus adductis, & solutionib. datis facile apparebit vtra opinio melioribus rationibus sit subnixa, quæ omnia sequenti capite explicanda reseruo.

CAP. VII.

Pactum nudum geminatum parit actionem secundum communem, nu. 1 2.

L. i. §. debitum. ff. de const. pec. nu. 3. 4. uide nu. 8.

Constituti pactum non est nudum, nu. 4.

Geni-

Geminatio promißionis magis enixam obligandam uolũtatem ostendit, nu. 5.
Fidem fallere graue est, nu. 6. uide nu. 12. & 13.
Confeßio geminata actionem parit. nu. 7.
Constitutum non conficitur ex duobus pactis nudis. nu. 9.
Constitutũ est contractus nominatus, nu. 9. & 11.
Constitutum super pacto nudo non contrahitur. nu. 11.
Dolum non facit qui utitur iure suo, nu. 13.
Fidem non frangit, qui exceptione se tuetur aduersus eũ qui ex pacto nudo agit, nu. 13 (14. 16. 17
Consensus multiplicatus nihil ad obligãdum proficit, nu.
Confeßio est probatio, non autem obligatio. nu 15.
Probationes duæ plus operantur, nu. 15.
Obligationes a lege mediante consensu, uel alia ratione descendunt nume. 16.
non ex arbitrio cuiusque introducuntur. ibi. & nu. 17.
Voluntas etiam deliberata non sufficit ad nos obligãdos, nisi legitimo modo obligemur. nu. 18.

1 CONTRARIAȝ sñiaȝ, ꝙ imo ex nudo pacto geminato, oriatur actio. sequuti sunt pleriq;, quorũ fundamenta nũc sunt iacienda. Hanc sñiam ꝓbãt Cy. Bal. Ang & Pau. Ca. in l. vlti. C. ad. l. fal. Host. & Ant. but. ĩ c. ꝑ tuas, de arbi. idẽ Ant. in c: cũ cõtingat, de iur. iu. Mathes. ĩ not. 36. incip. nouam rłam, Alex. ĩ addi. ad Bar. ĩ l. cũ scimus. C. de agric. & cẽsi. lib. xi. Ang. & Sal. ĩ l. petẽs. C. de pac. Albe. ĩ l. iurisgẽtiũ. §. qui nemo. ff. de pac. Pau. ca. ĩ l. i. ĩ ꝓnc. ff. de cõst. pe. Raph. cu. hoc loco. Rom. ĩ l. i. in ꝓn. insf. eo. & in l. si vero. §. de viro. ff. so. ma. vbi ẽt scribit ex duab. obligationibus naturalibus actioneȝ oriri, & cõprobat Curt. in addit. ad Alex. in d. l. legem. C. de pact.

Et

2 Et hãc sníam cõis suffragio receptaz esse tradit Cor. in cõsi.lxviij.lib.iij.& Fely.in c.i.col.iij.post princi. de pact.& post multa eam amplectitur Dec.in d.l.legem,col.iij.nu.12.C.de pact.& Alex.cõsi. xci.col.i. i fi.nu.4.lib.i.& Fel.late exornat in c. si cautio col.ix. circa med.vers.fallit vltimo,nu.39.& col.seq. vsq; ad nu.45.de fid.instru. In hanc sníam adducitur text.
3 in l.i.§.debitum.ff.de cõst.pec.vbi ex pacto geminato oritur actio, prȩsupponitur.n.constitutum factũ fuisse super debito naturali,& sic super eo q̃d ex pacto nudo debebatur, sanè constitutum pacto nudo contrahit.§.de constituta,Insti. de act. cõsequens est igitur vt ex duobus pactis super eadem re factis cõtrahat constitutum ex eo aũt nascitur actio,l.i.C.de cõsti.pec.igit ex pacto geminato actio nascitur.
4 Ad hoc facile patet rñsuz.In primis ego dico nõ posse cõstitui sup eo quod ex pacto nudo est debitum, vt antea demonstraui. Secundo rñdeo præsupposito q; prima oblĩo posset esse nuda,& pacto nudo cõtracta,attñ ẽm pactum,quo cõstituitur non est nudum,vt scribit Bar.in d.l.iurisgẽtiũz.§.igit nuda. ff. de pact.& Alex.in ea.l.§.sed cũ nulla col.pen.ppè fi. & Ias.in d.§.igitur nuda col.vlt.& aliij pleriq; quo fit vt hoc fundamẽto sñía hmõi sustineri non possit.
5 Secũdo fulcitur hȩc opinio ex eo q; geminatio promissionis magis enixam,& magis deliberatam arguit promittẽtis volũtatem,iuxta gl. & tradita per Bar.in l.cũ scimus.C.de agric.& cẽsi.lib.xi.vbi dicit cõfessionez geminatã tãti esse momẽti,vt sine cã, & parte absente facta vires habeat, quæ alioqui inefficax futura esset si simplex & vnica emanasset iuxta no.in l.si mulier,& in auct.siue à me.C.ad velleia.& per Bal.in l.i.C.de plus petit.late Fely.in c.si cautio, col.ix.num.39.de fid.instr.ad hoc argumentuz paulo infra dabitur responsum.

Ter-

6 Tertio graue est fidem fallere,l.i.ff.de const.pecu: quæ grauitas fidei fractæ consideratur in geminata ꝓmisione,d.l.i.Ideo quemadmodũ cõstituens se soluturum id,quod ex alia cã erat debitum,obligatur efficaciter ob id qđ bis fidem frãgere vř,qui cõstitutum nõ custodit,d.l.i.in prin.eadem rõne vbicunq; interuenerit geminata promisio, vř vrgẽdus ad soluti.ne alioqui bis frangendo fidem grauiter peccet cõstituti exemplo.

7 Quarto cõprobaŕ geminatę cõfessionis exẽplo, de qua ꝑ Bar.in l.scimus.C.de agri.& cẽsit.lib.xi.& late Fely.in c.si cautio nu.39.de fi.instr. quæ geminata efficacior est, & vinculum inĳcit in casibus in q̃bus simplex & vnica nõ erat pro futura ita Bart. in loco adducto,& Mod.hic,quo exemplo idem dicendum est de pactione nuda geminata,ſm Mod.

8 His nõ obstãtib.prior snĩa pręcedenti capite munita,mihi semper visa est verior, cuius rõnes nõ repeto,sed tñ operam dabo,vt q̃,ꝓ recepta,&crebriori opin. adducta fuerũt,minime obstarę appareat.

Hac opinione cõtra cõem admissa,in primis non obst.l.i.§.debitum.ff.de cõst.pec.Rñd. illud procedere in casu speciali,vez in cõstituto,in quo pętor specialiter introduxit actionem ex pacto geminato,qñ .s.trãsit in cõstitutum,d.l.i.in prin.& Insti. de actio. §.de constituta,ideo speciale in vno casu non trahiť ad cõsequẽtias,l.ius singulare,& l.quod verò cõtra: ff.de legib.& sic nõ ad oẽ pactum geminatum extẽdenda est illa dispositio exorbitãs,& hæc est limitatio ad regulam,ideo, in casibus nõ exceptis, firma manet regula,ꝙ ex pacto nudo non oriatur actio,vt per Bart.& Dec.in l.i.ff.de reg.iur.

9 Præsertim quia non subest eadem rõ in oĩ pacto geminato,quæ militat in cõstituto,quod põt appellari contractus nominatus, vt not. Bar.in l.iuris gẽ-

tium §. igit̄ nuda. ff. de pac. Deci. in d. l. legē col. ij. cir
ca fi. nu. 9. cætera aūt pacta carēt noīe quātūuis ge-
minata, iō hæc nō pariūt actionē, cōstitutū aūt pa-
rit d. l. iurisgētium, ī prī. & §. igit̄ nuda. Nō obst. qđ
10 semp vr̄ oriri cōstitutū ex quocūq; pacto geminato
& ppea semp oriet̄ actio, vt credidit Alex. ī d. l. legē
cū super eo, qđ naturalr̄ est debitū, sducat̄ cōstitutū
ex pacto nudo. l. i. §. debitū. ij. ff. de cōst. pec. Rūdetur
cōstitutū nō ex oī pacto geminato induci, vt antea
fuit demōstratū, & hæc cōclusio cōcepta est de pa-
cto geminato citra cōstitutū, vt sup. sępe dictū fuit.
11 Secūdo rñd. ad hoc, vt cōtrahat̄ cōstitutū, oportere
ꝙ præcedat debitū efficax l. iij. §. i. ff. de cōsti. pec. l. ij.
§. vt igit̄. C. eo. ti. in verb. debitū, intelligēdo debitū
id qđ ab inuito pōt extorqueri, l. debitor. ff. de ver.
sig. vt sup. fuit cōclusum, qō concepta est de duobus
pactis nudis, qđ in cōstituto verificari non pōt, in
quo fm opi. meā, vtrūq; pactū efficax est, fm Doct.
saltē id, qđ. ij. loco fit, efficax est, & in spēm cōtract⁹
noīati trāsit, vt antea fuit demōstratū fm veram, &
12 receptā sniam. Non obst. rō fidei, quā graue est falle-
re, & quā considerat ptor in cōstituto, d. l. i. ff. de cō-
sti. pec. q̄ vr̄ militare ēt in alio quouis pacto gemina
to, lȝ nō trāseat in constitutū. l. i. ff. de pac. Rñd. hanc
rōneȝ esse impulsiuā, qđ ex eo demonstrat̄, ꝙ nō sp
orit̄ actio ex fide non obseruata, l. iurisgētiū §. igitur
nuda. ff de pac. tñ ēt in simplici pacto subest rō fidei
seruādæ, d. l. i. Motus ergo fuit ptor, ob rōnem fidei
seruādæ, ad introducēdum actionē ex constituto: tñ
p hoc non vbicūq; militat ratio fidei seruādę, dȝ da
13 ri actio. Scdo rñd. graue esse fidē fallere q̄ oblōni effi
caci hæret. De hac. n. loquit̄ tex. in d. l. i. ff. de cōst. pe.
Et tūc est sufficiēs ratio ad pducēdū actioneȝ ex pa
cto nudo geminato, d. l. i. sȝ si hęreat oblōni ineffica-
ci, non dr̄ fidem fallere, qui nō facit id, ad qđ cōpelli
non

non põt. Qui.n.suo iure vtitur, dolũ non facit.l.nullus.ff.de reg.iu.sufficit.n.hoc casu, ꝙ exceptioni pareat, quæ ex pacto nudo orta est.l. iurisgentiũ.§. igit nuda.ff.de pact.quo facto intelligitur fidem seruasse, l.i.ff.de pact.nec dicitur data fides, nisi quatenus obligat.l.iiij.in fi.ff.de actio.& oblig.& sic non est ęqualis fidei contemptus in omni detractioni paren di pactis conuentis.

14 Non obst.quod de gemina confessione dicitur, & de similibus supra adductis. Respon. ꝙ multiplicatus cõsensus nihil ad obligandum proficit contra leges.d.auct.siue à me.C.ad velleia.Et propterea in d. auct.siue à me.geminatus consensus obest mulieri, non ea ratione, quia duplex magis obliget: sed quia tempore quo secundus interponitur consensus, cessat ratio prohibitæ alienationis, fundi dotalis: est.n. iam dissolutum matrimonium: alioqui eo durante, nec quidem frequentissimus nocet consensus. d. auctẽn.siue à me, ver. absque his, vbi expressè dicit, qđ nisi solutum sit matrimoniu3, & alias maritus sit sol uendo, etiam si frequenter consentiat mulier alienationi fundi dotalis, non lædetur.

15 Quod verò attinet ad confessionem, aduertendũ est ꝙ confessio non est obligatio, sed probatio.l.Publia. in fi.ff.depositi.Bar.in l.triticum, infra hoc tit. Alex. consi.iiij.nu.6.lib.i. Ideo duę probationes plus operantur, ꝙ̃ vna ſm Bar.in d.l.triticum.Et quod geminata confessio plus operet̃, ꝙ̃ simplex, ꝓbat Bart.in. l.cum scimus, in fi.C.de agri.& censi.Alex. in consil. xlv.nu.9.col.iij.circa med.lib.i.& in consi.cxv.colũ. pen.in prin.nu.7.lib.iiij.Quæstio nostra est cõcepta sup obligatione cõtrahenda: ad quã contrahẽdã nõ sufficit multiplex consensus, vt dixi.& sic non valet argm̃ à geminata ꝓbatiõe ad pactũ nudũ geminatũ.

6 Accedat, ꝙ obl'ones procedunt à lege, mediãte tamẽ

consensu vel alia rõne, vt in l. ex hoc iure. ff. de iusti. & iu. vbi expsse ait, institutas fuisse oblõnes iuregẽ. ẽt sic nõ ex solo cõsensu, sed lege cõcurrẽte, & oblõnem pducente, nec ad arbitriũ hoĩm, sed ex cõstõnibus iurisgen. vel ciuilib. fuerũt institutę, d. l. ex hoc iure. qđ ẽt sentit Alex. in l. si pecuniã, co. iiij. propẽ fi. nu. 8. ff. de cõd. ob cau. dum ait, cõuẽtione hoĩm fieri non posse, vt ex pacto nodo actio nascat. In casibus itaq3, in quibus instituta nõ fuit oblõ nec iure ciuili, nec iuregẽ. non nocebit frequẽs cõsensus, nec multiplicata cõuentio, d. auct. siue à me. C. ad velleia.

17 Exempliũ: si, vt maleficiũ fiat, aliquid pmissum sit, ẽt si id frequentissime fuerit pmissum, nulla est oblõ ex hac cõuentione, d. l. iurisgentiũ. §. si ob maleficiu3 ff. de pact. sed & si ioci cã, vel demonstrãdi intellũs, sæpe facta fuerit cõuentio vel stiplõ, nõ obligabitur pmissor. l. iij. §. vlt. ff. de act. & obl. l. gñaliter, inf. hoc tit. Cum itaq3 nõ ex solo consensu hoĩm, nec ex sola cõuentione nascatur oblõ, nisi ẽt cõcurrat iurisg. vel ciuilis authoritas, d. l. ex hoc iure. ff. de iust. & iur. Frustra tractamus de introducẽda oblõne ob frequentẽ cõuẽtionem, d. auct. siue à me. C. ad velleia. Non ob.

18 qđ de geminato cõsensu dictũ est, qui magis enixa3 volũtatẽ demõstrat, l. balista. ff. ad treb. Rñd. consensus qui p se solus nõ sufficit ad oblõnem cõtrahẽdã, nec pdest geminatus d. auct. siue a me. C. ad velleia. Secũdo rñd. nõ sufficere volũtatem nostrã quãtũuis enixam ad cõstituẽdũ oblõnem contra iuris rlãs. l. contra iuris. ff. de pac. tradit egregie Alex. in alio pposito, in l. si pecuniã col. iiij. ppe fi. nu. 8. ff. de cõd. ob cau. & p hæc sublata sunt cõis opin. fundamẽta, quibus sublatis. Sustinet contraria snĩa, s. q ex pacto geminato nudo, regulariter non oritur actio.

CAP. VIII.

Constitutam an sit contractus noiatus, an innoiatus. 1.

Inno-

1 CONSTITVTVM speciem esse contractus noiati multis placuit, innoiatum tñ esse multis magnisq; rõnib⁹ contẽdit Mãdel.nu.128.&seq.Mouet primo Mandel.ea rõne quia cõstitutum est nomen gñis iõ spãli nomen tribuere nõ põt,&sic cũ careat spãli noïe,non potest defendi illud hñe nomẽ ꝓpriũ,prout op3,vt de trãsactione scrib.Bar.in l.i.§.cõuentionis,nu.1.ff.de pact. & in l.i.nu.2,ff.ꝓ emp.& in l.si de certa, nu.22. C.de transa.& in l.siue apud.nu.21.eo.ti.idẽ de ꝑ mutatione trad.Bar.in rub.C.de rer.ꝑmu.& in l. iurisgẽtiũ,i
2 prin.ff.de pac.Op3.n.ꝙ contractus nomen hẽat propriũ,vt est expſſu3,in d.l.iurisgen.in prin.ibi trãseũt

in propriũ nomẽ contractus, & in l. i. §. pmutatio, ibi quæ nomen suũ hñt. ff. de rer. permuta. quamobrem scriptũ reliquit Bar. in d. l. iurisgen. in prin. ex verbo gñali proprium nomen contractus formari non posse, siue eo verbo significetur genus gñalissimũ, siue subalternũ, & sequi vñr Doct. Idem tradit Bart. in d. rub. C. de rer. perm. & in d. l. siue apud acta. C. de trãs.
3 sane in quæstione proposita constituti verbũ gñale est. igitur non est contractus nominatus, quod autem sit generale ex eo ostenditur, ꝙ multa & varia significantur eo verbo, in primis. n. constituti iuris vocabulo, ius aliquod singulare statutum intelligimus vt pulchre scribit Alcia. Parerg. lib. vij. c. pen. per tex. in l. si peculium. §. is cui. ff. de statulib. & l. i. ff. rer. amot. Item hoc verbo significatur assignatũ cõstituere. n. est assignare. l. profectitia. §. vlt. ff. de iur. dot. l. licet §. plane, & §. quoties. eo. titu. & in l. emptor. §. lucius. ff. de pac. debitores constitui dñr, & alia etiam multa hoc verbo significantur, vt scribit Mandel. num. 129 quo fit vt facile intelligamus vocabulum istud generale esse, & per consequens speciale propriumq; nomen contractui tribuere non posse.
4 Secũdo mouetur Mand. nu. 129. ex eo ꝙ leges nõ vnico verbo contractũ hũc exprimunt, sed duobus vocabulis circũscribũt, pecunia. n. constituta dr̃, vt facile intelligamus, spãli noĩe, aut perfecto non appellari, sed ĩperfecto, & multiplici circũscribi. Tertio frustra laborauit prætor. actionem huic contractui specialiter indulgẽdo, quam si noĩe pprio insignitus esset, suo iure hr̃e potuit, vt trad. Bar. in d. l. iurisgen. in prin. nu. 2. & sic p̃toris indulgẽtia fuit superflua, qđ ne fateri oporteat dicẽdũ est cõtractũ hmõi noĩe pprio & spãli caruisse. Quarto contractus noĩatus stiplõne
5 adiecta nõ perimitur, sed duo resultãt contractus, & duæ actiones, vt scrib. Bar. in l. singularia in vi. spãli.

col.

col.iiij.nu.10.ff.si cer.pet.at in casu nostro, cõstitutũ a stipulatione subiecta destruit.§.de cõstitut.Inst. de act.

6 Quinto cõstitutũ nõ obligat ad vsuras, et expresse promissas,l.titius.ij.§.vlt.ff.de cõst.pec.ergo pacto nudo cõtrahi dr̃,quo vsurę nõ pñt deberi,l.i.C.de vsu. & p cõsequẽs est cõtractus innoĩatus, quia pactum nudũ Innoĩatus est contractus fm Doc. & p hęc existimauit Mandel.defendi posse cõstitutũ esse innoĩatum contractũ,hanc eãdẽ sñĩam cõprobat Soc.in l.i. col.i.ff.de cõd.inde.cũ ait cõstitutũ pacto nudo contrahi,quẽ alleg.Buttig.hoc loco.col.viij.añ me. n.26. Idem tz gl.in l.iurisgen.§.igit̃ nuda.ff.de pac. vbi cõstituat inter nuda pacta connumerat, & hoc loco Verr.numero.126.

7 Contrariam sñĩam q̃ imo cõstitutum sit contractus noĩatus,multi sunt sequuti.hanc pbat Bar.ĩ d.l. iurisgen.§.igit̃ nuda.ff.de pac.circa fi.& ibi Ias.§.sz cũ nulla.circa med.nu.33.post Alex.ibi col.ij.cir.fi.nu.9. Alcia.hoc loco.nu.20.Crot.in.ĩ.lect.co.ij.nu.13.&n.15 Idẽ Crot.in.ij.lect.nu.7.Buttig.col.viij.post prin.nu. 26.Gallia.col.xvij.post prin.nu.67.& 68.Iac.Nig.co. xv.circa med.nu.60 Rip.col.viij.ante fin.nu.30.Leo. nu.97.& admittit Bal.in l.vlt.C.ad l.falc.& probant Mod.Hispa.in l.legitima,nu.43.& 84.ff. de pact.

8 Hæc opinio quæ vr̃ crebrior munitur ex eo q̃ hz nomen propriũ,& ſpãle ita q̃ non stát in nudo nomine conuentionis,vt scribit Buttig.hoc loco,num.68.quod argumentum est efficax, ad hoc enim vt conuentio dicatur habere nomen proprium sufficit, eam non stare in suo nomine.i.in nudo ac generali nomine cõuentionis,& tunc dicitur transire in proprium nomen,ita loquitur tex.in d.l.iurisgentium, in prin. & ex hoc apparet non recte locutum fuisse Bart. in locis supra adductis, cum ait ex nomine generis sui alterni nõn resultare proprium nomen contractus.

9 Verius est.n.sufficere q̄ nō stet in noīe cōuētionis, & alio minus gn̄ali vocabulo nūcupet̄, nūc respectu cō uentionis dr̄ hr̄e nomen propriū, & spāle qd̄ exēplo venditionis ostēditur, cuius applo gn̄alis est quācū que alienationis spēm cōplectens. l. statu liberi ꝓpē fi. ff. de statuli. l. sicut §. vēditionis. ff. quib. mod. pign. vel hyp. sol. vbi glo. adducit concor. Alex. in l. filiusf. §. diui. ff. de leg. i. hæc tn̄ gn̄alis significatio nō obst. q̄ minus venditio sit ꝓpriū nomen cōtractus. d. l. iurif gen. in prin. & l. i. ver. alioquin. ff. de rer. pm. l. ex hoc iure. ff. de iust. & iu. & hac rōne memini me defendis se, trāsactionē, & permutarionē re contractā esse con tractū noīatuȝ, vt dixi in d. l. iurisgentiū §. quinimo ff. de pac. & in l. siue apud acta. C. de trāsa. Cum itaq;
10 constitutū non stet in nudo cōuētionis noīe, sed no men aliud minus gn̄ale nactum fuerit, rectē dicetur propriū nomē contractus hr̄e, & satis dr̄ hr̄e nomē propriū contractus, ex quo nullus est alius cōtract⁹,
11 qui eodem noīe nuncupet̄. Secundo huic opinioni suffragat̄, q̄ præter nomē formam quoq; illi tribuit prætor, de qua in l. i. §. debitū. ff. de cōst. pec. & in l. ij. §. vt igit̄. C. e. ti. ibi, hoc tantūmodo constituat̄ quod debitū est, & paulo ante, in ver. ita tn̄, sic ait, ita tn̄, vt hoc ei inhereat, vt pro iā debito fiat cōstitutū, quib. verbis formā cōstituto cōtrahēdo præfigi nemo du
12 bitat. Ex his apparet constitutū noīe & forma a præ tore insignitum fuisse, & p̄ cōsequens esse noīatum, nā cōtractus noīati ēt ex eo dignoscunt̄ q̄ hēant cer tos & determinatos fines, vt scribit Bar. ī l. siue apud acta col. pe. ꝓpe fi. n. 22. C. de trāsa. Tertio parit actio nem noīatam, & nomini eius cōsonātem, l. i. & l. ij. in prin. & §. ita tn̄, C. de const. pe. §. in ꝑsonā, Inst. de act. ergo & ipse cōtractus est noīatus, l. ij. & iij. ff. de p̄scr. verb. si. n. esset innoīatus cōpeteret actio p̄scr. verb. d. l. iij. hoc argumento vtūtur, Mod. Hispa. in l. legiti
ma,

ma,nu.43.ff.de pac. Quarto contractus iste hʒ dignitatem stipl̃oni non absimilẽ,d.l.ij.ver.ita tñ,C.de cõsti.pec.ergo est contractus noĩatus,put est stipl̃o.
13 Tertio constitutũ producit actionẽ eo ipso qd' est in esse deductum ex formatũ,quia a lege prætoria robur,& fomentũ accepit,vt inquit Bal.in l.vlti. C.ad l.falc.& hoc loco Rip.nu.30.& Leon.nu.97.& dr̃ cõuentio legitima,vt per Alex.in d.l.iurisgen.§.sed cuʒ nulla,col.pen.in fi.ff.de pac.& hoc loco Buttig.n.26 & sic actionẽ parit vt ipsi cõcludunt, ergo est cõtractus noĩatus,nã hoc ipsum signũ est, ex quo contractus noĩati ab innoĩatis dignoscuntur,vt trad.Bart. in d.l.siue apud acta col.pen.añ fi.nu.21. & hãc puto
14 verã.Non obst.ꝙ cõstitutuʒ sit nomen gñis, ad hoc rñsum fuit supra in ꝑmo arg. opinionis nostræ sufficit.n.esse nomen minus gñale,ꝙ̃ sit conuentio, item sufficitꝙ nullus alius contractus eodẽ noĩe nuncupetur,& hęc verificantur in cõstituto.Non obst.ꝙ cõtractus iste duobus vocabulis circũscribit̃, non vnico appellatur. Rñdeo hoc nõ obesse exemplũ est in sponsalitia largitate,vt in auct.vt spõsal. largi.in pn̄. Secundo dico id constitutũ vnico vocabulo appellari,in l.i.ĩ prin.ff.de cõst.pe.& in l.ij. ver.ita tñ. C.e.
15 Non obst.tertiũ,Rñd.hanc actionem non à prætore dari sed ex ipso contractu oriri, vt supra dixi,& est cõis opi.Non obst.quartum,rñd,Bar. hoc non dicere in d.l.singularia.ff.si cer.pet.ibi videatis nõ expedit referre.Non obst.ꝙ non obliget ad vsuras, Rñd. ꝑ hoc non concluditur eũ esse innoĩatuʒ,sed esse minus potentẽ.Secũdo rñ.non deberi vsuras in d.l. Titius,alia rõne,quia.s.erãt indebitæ, iõ in cõstitutum deduci non potuerũt,l.i.§.debitum,ff.de consti t.pec. l.ij.§.vt igitur.C.eodem tit.

CAP. IX.

Priuilegia constitutæ pecuniæ hic enumerantur, numero. 1. & seq.

Constitutum est contractus noiatus, nu. 3 & actionem parit, ibidem.

Dilatio in constituto danda est ad soluendum, nu. 4

Priuilegium est, quicquid est contra ius comune, nu. 5.

Actio benigna, magis fauorabilis est, nu. 6.

Constituti puri actio statim intendi non potest, nu. 7.

Dilatio decem dierum danda est ad soluendum obligato, ex constituto. nu. 5. 7.

Actio de constituta post moram tantum competit. nu. 8.

Priuilegia multa habet constitutum, nu. 9. 10. & 11.

Constitutum æquiperatur stipulationi. nu. 12.

1 SVPEREST, vt priuilegia constitutæ pecuniæ referamus, quæ præsupponit tex. in l. ij. ver. vt non absimilem. C. de cõst. pecu. dum ait, huic actioni indulgere, vt nõ absimilem penitus stipulonem habeat dignitatem, suis tñ naturalibus priuilegijs non defraudata. Quæ aũt sint priuilegia hmõi Iustinianus ipse non explicat.
2 Queritur ergo, quę sint hęc priuilegia naturalia, quę fuerunt constitutæ pec. reseruata. Glos. ibid. in verb. defraudata duo esse cõcludit. Primum est, q actio nascat ex pacto nudo, contra l. iurisgentium §. igitur nuda. ff. de pact. Secũdum q det spatiũ. x. dierum ad solutionem, vt in l. pmissor §. i. ff. de consti. pec. Bart. & alij sequuntur in d. l. ij.
3 Aduerte, qd ad primum attinet, id nõ vr priuilegiũ quia cõstituto inest pactũ nudũ geminatũ fm multos. quo stãte nihil vr singulare, sed regulare, quia regulariter ex pacto geminato actio nascit fm doc. cõi tẽr hoc loc. Et sic nõ est priuilegiũ, l. ius singulare. ff.

 de

de legi. Qđ si mauis tenere cõstitutũ esse contractuȝ ꝓprio noïe ornatũ, qđ verius est: multo minus priui legiũ esse dicemus ꝙ pariat actionẽ, hoc.n. regulare est, ꝙ ex cõtractu noïato actio nascat̃. l. iurisgẽ. ĩ prin ci. ff. de pac. l. i. §. pe. ff. de rer. pm. Bar. in d. l. iurisgẽt. §. quinimo, & ibi Doct. Quod attinet ad scđm. i. quo
4 ad dilationẽ: vr̃ quoqꝫ priuilegiũ nõ esse, primò quia diminuit̃, nõ auget̃ ptãs, seu dignitas actionis de cõstituta, ex quo ꝑ eã differt̃ exactio. l. ꝓmissor. §. i. ff. de cõst. pec. Scđo quia gl. in d. l. ij. sentit, hoc nõ esse priuilegiũ, ex quo dilatio hmõi aliјs debitorib. regl'r da
5 tur. l. qđ dicimus. ff. de sol. Ad hoc rñderi põt ius sin gulare, seu priuilegiũ dici quicquid est cõtra ius cõe seu contra iuris rl'as, siue bonũ, siue malũ, l. qđ verò cõtra. ff. de legi. l. ius singulare, eo. ti. l. i. ff. de cõst. pnc. Iõ licet dilatio videat̃ minuere efficaciã actionis: est tñ priuilegiũ ex quo id fit cõtra rl'aȝ, de qua in. §. oĩs.
6 Inst. de verb. ob. Non ob. verb. defraudata, quo vr̃m portari bonũ priuilegiũ, & fauorabile. Nã hæc dilatio põt dici boña, & fauorabilis respectu cõstituẽtis & sic respectu debitoris. Et quoad ipsam actionẽ bo nũ est ꝙ nõ sit adeo rigorosa, sȝ efficax & benignitatis plena. l. si q̃d venditor, ver. & si laboriosũ. ff. de æ di. edi. ibi. Sed hæc oïa ex bonó & æquo modice desi
7 derent. Ad tex. in d. l. qđ dicimus. ff. de sol. dic, lȝ dila tio regl'r in aliјs actionib. dari soleat: non oĩno eandẽ tribui, quæ in actione de cõstituta dari præcipitur: hoc est nõ limitata aut certa dat̃, & sic vr̃ priuilegiũ. Quod negari nõ põt ex eo, qđ ex aliјs oblĩonib. cõfe stim agi põt. §. oĩs, Insti. de verb. ob. Cessit. n. & venit dies, ideo peti statim põt. l. cedere diem. ff. de ver. sig. l. eum qui calendis. §. vlt. inf. eo. l. si dies, in prin. ff. q̃n dies leg. ced. In constituto pure facto confestim agi non potest: sed post decem dies fit exactio. l. promis sor. §. primo. ff. de constit. pecu. vel nisi post moram.

vt subtiliter animaduertit Torniel.nu.79. per tex.in d.l.,pmissor.§.i.& l.si duo §.ait,eo.ti. Hęc.n.est noua
8 species actionis,quę ad soluendũ cõpetit,& post morã tm̃ intendi potest:quia cũ de solutione agit̃ nõ dз creditor venire cum sacco paratus, d.l.quod dicim⁹ ff.de solu.& sic negari nõ potest,quin dilatio ista, q̃ ante exactionem datur sit priuilegiũ actionis de cõstituta.Et quod post morã tm̃ competat exactio, apparet ex eo ꝙ dubitat̃ vtrum purè constitutum valeat,l.ij.§.i.C.eo.d.l.,pmissor.§.i.Item quia tenetur de interitu nisi steterit p actorem,l.si duo.§.i.ff.eo. Item quia dubitat̃ an sit pœnalis actio.l. itẽ illa .§.pe.
9 ff.eo.&sic negari non põt quin sit priuilegiũ.Hoc tm̃ vnicum est priuilegiũ,& opз plura repire,quia tex. in d.l.ij.loquitur in plurali,iõ plura sunt inueniẽda, l.vbi numerus.ff.de testi. Dic itaqз ea esse priuilegia huiusce actionis naturalia q̃ in ea instituenda introduxit Prętor.Exẽplum in l.si duo.§.i.ff.de consti.pe. vbi exemplo arbitrariæ actionis potest constituens vbiqз conueniri:ẽt si certo loco constituerit soluturum,& sic in hoc casu erit arbitraria actio de qua in §.præterea,Insti.de actio.Aliud erit priuilegiũ,vt p
10 debito naturali constitutum fieri possit, glo.in l.ij.in verb.debito.ff.de const.pec.& in l.i.§.i.&.§. debitum eo.ti.Quod verũ est,admissa cõi sñia: quia traditum est,super oblõne nuda,qualis ex pacto nudo oriri solet,constitui posse,cæterũ si sñiam meam admiseris,quæ hoc negat,& verior vr̃,nullum erit hoc priuilegium. Tertium,vt possit fieri quibuscunqз verbis.l.qui aũt.§.vlt.ff.de const.pec. Quartum,ꝙ possit fieri inter absentes,d.l.qui aũt.§.vlt.& l.vtrũ.'e.ti. Quintum,ꝙ inuito debitore,d.l.vtrum: Sextuз ꝙ
11 per liberam psonã acquiri possit: quę ministeriũ tm̃ præstare vr̃.l.& licet,eo.tit.& ibi glos. quæ dicit, ꝙ nuntius hoc facit tanq̃ Pica,alleg.l.qđ meo.§. procu

tor,

tor.ff.de acqui.poss. Septimo qui hac experit actio ne sortis obl'onem non consumit,sed solutione tãtũ contingit liberatio vtriusq;,non litis contesta.l.item illa.§.vlti.ff.de consti.pec.& sic electio istius non tollit actionem principalẽ,qđ secus accidit in multis alijs,vt ibi per glo.quæ alleg.l.quod in hr̃ de.§. eligere ff.de tribut.
12 Dixerit quispiam plura ex his nõ esse priuilegia,nam & in pacto ferè eadem obseruantur, & in hoc cõstitutum æquiparat pacto, l.qui a utẽ.§. vlti.ff.de const.pec.& sic non vñr priuilegia, sed ius cõe. Dic,q in d.l.ij.C.de const. pec. ęquiparat constitutum stipl'oni,& dr̃ q h3 penitu s similem illi dignitatem.Ideo potuit dubitari an ẽt in concipiendo constituto ea obseruari debeant,quę in stipl'onib. cõficiendis seruãtur.Subijcit ergo quod per hanc ęquiparationem,nõvult,q actio de constituta remaneat suis priuilegijs defraudata, & sic respectu stipl'onis, ea dñr priuilegia,l3 respectu pacti priuilegia nõ sint si tñ alijs non placeat hæc priuilegiorũ loco esse connumerãda,quæ proximi recẽsui,ego nõ contendã, quia non desunt alia,quæ oĩno priuilegijs nomẽ merẽtur,quę seq.capite enumerãda reseruo.

CAP. X.

Debitum præcedere oportet,ut fiat constitutum, n.1.
Et de eo debet fieri mentio in constituto,nu.2
Non tamen refert cui sit debitum,nu.3.
Item pro ignorante,& inuito constitui potest,nu.3.
Item aliud pro alio coustitui potest.nu. 4.
Verba edicti in rem concepta,latius patent, nu.5.
Animo constituendi oportet quòd fiat,constitutum, non animo promittendi,nu.5.uide nu.15.
Constitutum ex interuallo fieri debet.n.6.7.& quare.n.8
Contractus perfectus non dicitur quandiu addi, uel detrabi potest,nu 8.

Debi-

Debitum præcedere debet constitutam, nu. 8.
Exceptio nulla pōt obijci cōtra constitutā. 9. fallit, nu. 10.
Verba constituti exceptionem præsferre debent, nu. 11.
puta soluere, satisfacere reddere, aut simile, nu. 12. 13.
Spondeo soluere faciunt constitutum, nu. 14.
L. si tibi. C. loc. quō sit intelligenda, uide omnino, nu. 16.

1 PRÆTER priuilegium dilationis certæ, de quo capite præcedenti fuit tractatum, non desunt alia cōstitutæ pecuniæ priuilegia. In primis illud priuilegij locum obtinet q ad hoc vt cōstitutum cōtrahatur, debitum præcedere oportet, super quo constituatur, l. ij. §. ita tamen, & §. vt igitur. C. de consti. pec. l. i. §. debitum. l. iij. §. i. l. hactenus in princ. ff. eo. tit. quod nō est in cæteris obligationibus necessarium.

2 Sed & illud priuilegij loco reponēdū est, vt oporteat de priore debito mētionē facere ita, vt ex verbis cōstituti apparere possit, id sup quo cōstitutū est, debitū esse, de qua cōclusione plura scrib. Ias. hoc loco, col. v. i prin. & Bartoli. & Io. de Mōte . de quibus antea facta est lōga mētio. Nō est tñ necesse, q verb. constituēdi præcisè vtamur. Nā quibuscūq verbis, dum tñ aptis & significātib. exprimat, cōstitui pōt, l. qui aūt. §. vlt. ff. eo. ti. nec hoc ignorauit Ias. lz in hūc

3 sensum a cauillosis hoīb. trahat. Quanq aūt op3 esse debitū illud, qd cōstituit, tñ nō refert cui sit debitu3 nec quis debeat. §. de cōstituta, Inst. de act. nihil. n. refert, an debitor p se cōstituat, an alter p eo, d. §. de cōstituta. Itē nihil refert cui cōstituat, nā pōt constitui etiam illi, qui non est creditor. l. eū. §. quod exigimus ff. de consti. pec. Leon. nu. 94. & etiam ignorāte, & inuito primo debitore constitui potest, l. vtrum. ff. eo.

titu-

titu.Leon.vbi supra,Gallia.nu.79.

4 Ratio quia verba edicti sunt in rem concepta,d.§. quod exigimus,facit.l.aut qui aliter.in fi.ff. quod vi aut clã.l.metũ.§.cũ aũt.ff.quod me.cau.l.de eo.§. vlt. ff.ad exhib.facit Bar.in l.prætor.§. hoc interdictũ.ff. de no.ope.nunc. Item aliud,p alio constitui potest puta frumẽtũ pro pecunia.l.i.§.an possit.ff.de const. pec.quia aliud,p alio solui põt volẽti creditori.l.ij.§. mutui.ff.si cer.pet.d.l.i.§.an possit.

5 Item opz, ꝙ aĩo constituẽdi quis obliget̃ secus si aĩo,pmittẽdi id fecerit,l.i.§.eũ qui.ff.de cõsti.pec.Iaſ. hic col.v.Leo.nu.94.Molin.nu.13.& alij. Quod ego ĩ telligo.i.stipulandi,ita interpretor verb.promittẽtis in d.§.eum qui,quia stipl̃one interposita constitutũ cessat.§.de constituta,Insti.de actio.

6 Illud quoq; priuilegij loco recẽseri potest, ꝙ oporteat constitutũ fieri ex interuallo:alioqui si eodẽ cõtextu fiat,quo primum debitum cõtrahitur, nõ valebit constitutũ.Ita scribit Bal.nouel.hic nu. 50.vers. item potest.Verr.nu.136.Ratio,quia actus videt̃ magis deliberatus ex interuallo, faciunt ea,quæ tradit Bar.in l.cum scimus,C.de agric.& censi.lib.xi. Fely. in c.si cautio,de fide instru.nu.39.& 40. Deci.in l.legem,nume.14.C.de pact.

Et hanc conclusionem vr̃ probare tex.in l.ij.ver.ita tñ.C.de const.pec.vbi expresse requiritur ꝙ constitutum fiat super iam debito.i.super eo, quod iã, hoc est antea debitũ est.Sanè ea,quę incõtinenti fiunt cẽ sentur inesse,& sic vr̃ vnus,idemq; actus.l.lecta.ff.si cer.pet.l.continuus,infra eo.& sic in constituto incõ tinenti facto vr̃ non posse verificari,ꝙ sit iam debitum,id quod cõstituitur,ex quo ad actus extraneos non fuit diuersum,d.l.continuus.

7 Limitat̃ hæc conclusio,vt procedat in ipso principali debitore, in eo enim procedunt proximè relata

secus

secus vr in extraneo, qui pro alio soluturũ se constituit. Is.n. statim constituere põt, vt scrib. Ripa. nu. 35. ver. tertio. Idem probat Verr. nu. 136. & Deci. in d. l: legem, & Moli. nu. 28. & Mandel. nu. 119. Mihi pl3 cõis, quod indistincté ex interuallo fiat: nam incõtinenti facta cẽsent in esse, & idem actus censetur, l. lecta. ff. si cer. pet. l. continuus in prin. inf. eo. Lex aũt vult debitum perfectũ præcedere, nec adducitur ratio differẽtię inter eundẽ, & aliũ, ergo &c. l. iij. ff. de iniust. rup.

8 Non innit ego super ea rõne, ꝙ ex interuallo magis deliberata præsumatur voluntas, sed in eo, ꝙ op3 debitum iam fuisse consummatum, & pfectum tẽpore quo deducitur in constitutum, d. l. ij. §. ita tñ. Quę pfectio non potest considerari continẽti, quãdiu addi & detrahi potest contractui, vt in d. l. continuus, inf. eo. Doct. in l. petẽs. C. de pac. & in d. l. lecta. Et hæc rõ non minus in alio, ꝗ̃ in ipso debitore militare videt quia respicit actũ non in personam. Et ea quæ in re3 concepta sunt, latius patent, l. metũ. §. vlti. ff. qđ met. cau. l. aut eum aliter. §. vlt. ff. qđ vi aut clam. l. eũ qui, §. quod exigimus. ff. de const. pecu. l. de eo. §. vlt. ff. ad exhibẽ. l. i. §. pe. ff. de interdic. & hoc mihi ostendunt verba edicti Prætorij, de quib. in l. item illa. §. i. cum ait, quod adijcit, eam pecuniã cum constituebat debitam fuisse: quę sunt verba prętериti perfecti.

9 Priuilegij ẽ: loco hri potest: ꝙ nulla exceptio cõtra hmõi actionem opponi posśit, præter duas, prima est, ꝙ super non debito contractum est, hæc. n. inhæret exceptio huic actioni, vt exprimit text. in d. l. ij. §. ita tñ. C. de const. pec. Immo inesse vr ipso iure hæc qualitas, l. iij §. i. & l. hactenus, in prin. & l. vlt. ff. eo. ti.

10 Altera est exceptio, quod p actorem steterit, l. si duo §. ait prætor. ff. eo. tit. & l. seq. & l. item illa: alioqui, si non steterit per actorẽ tenet constitutor ẽt de interitu, d. l l. & glo. sentit, in d. l. sed & si alia, eo. tit.

Sed

11 Sed & priuilegij loco esse vr, q verba constituti ita concipi debeat, vt exequutionem quãdã prae se ferre videant, hoc est, solutionem seu satisfactionẽ, aut aliquid simile, quod prioris debiti satisfactionem significet, ita subtili, & admirãda indagatione assecutus est acutissimus Torn. cuius snia sic intellecta mihi mirum in modũ placet, semper. n. verba constitutorum quorũ exempla in legibus nostris proposita sunt ad solutionem dirigũtur, aut ad satisfactionem, aut factũ ęquipollens, nunquam. n. in promissione, aut oblone quiescũt, sed redditionem, aut praestationez, aut solutionẽ, aut satisfactionem continẽt. Exemplũ

12 in l. eum qui. §. Iulianus. ff. eo. ti. ibi, me cauturum, & soluturũ, & in l. promissor, la. i. ibi, daturum se cõstituit, & ea. l. §. vlt. ibi, soluturũ, & satisfacturum cõstituit, & in l. Titius ibi. Remãserũt apud me quinquaginta quae tibi reddere debebo, & in l. quidã, ibi dñe penes me habes, & in l. qui aũt. §. i. ibi, constituerit se pignus daturum, & in §. quid tñ. ea. l. ibi, certã personam, p se fideiussurã constituit. ff. eo. ti. & in auctẽ. si qñ. C. eo. & in auct. vt cum de appel. cogno. §. vlt. vbi constituens se satisfacturum pollicet. De eo aũt qui constituit se soluturum infinita extãt exempla. ff. &

13 C. de const. pec. econtra aũt nulluz reperit in iure nostro constituti exemplum, in quo quis simplr, pmittat, aut se obliget, aut aliquid aliud spõdeat, & ppea existimauit Torniel. constitutum non contrahi qñ fit, pmissio, seu oblo simplex: quia tũc id fieri dr aio promittẽtis non animo constituentis, quę simul stare non pñt. §. de constituta, Insti. de act. Torni. nu. 74. 75. & 77. nisi addatur verb. aliquod ad solutionez seu satisfactionem aptũ. Tñ id ita arbitror esse temperã

14 dum, vt nihil intersit vtrum dicat, constituo me soluturum, seu daturũ, seu satisfacturum: an vero dicatur spondeo, seu promitto me satisfacturuz &c. semper

per.n.idem sensus percipit obligantis se ad factū exe cutiuū,seu ad solutionem,& ad satisfactionē facien-dam.De verb.spōsio,& promissio excēplū in auctē. vt cū de appel.cog.§.vlt.vbi cōstitutū appellat,pmis sio,& spōsio,tñ quia conceptum fuit per illud verb. satisfaciā,seu satisfiet a me, vim habet constituti. & de verbo spopondit fit mentio in auct.si quando. C. de constit.pecu.quæ ad aptantur ad constitutum si addatur verb.satisfacere,vel simile,& hoc opinor sē sit acutissimus Torn.nu.77.per tex.in l.qui aūt.§.vl. ff.eo.tit.licet ipse non ita explicet.

15 Intelligō præterea,eum,qui habet animum,pmit tēdi nō facere constitutum ita demū,si habeat aīum stipulandi,d.§.de cōstituta,Insti.de actio.d.l.i.§. eum qui.ff.de const.pec.vbi verb. promittētis, pro stipu lāte accipitur,quamobrē si amoto stipulandi animo quis paciscat,& paciscendo promittat, seu spondeat se soluturum tibi.x.quæ Titius debet,erit, nisi fallor constitutum.Nec puto,aliud sensit Tornie.licet non declaret.Nisi expressè constaret de animo nolētiscō stituere.non enim est dubium, ꝙ sine consensu non contrahitur,l.i.in prin.ff.eo.tit.

16 An autem in l.si tibi.C.loc.constaret de mente no lentis constituere,hęc est alia quæstio. Puto ego tu tius esse intelligere,pactū illud de reddenda pecunia soluta incōtinenti factū fuisse.s. tempore quo pecu-nia soluebatur,quo casu non pōt esse constitutum, quia nō erat debitum ex interuallo,vt oportet. Po test etiam intelligi ille tex.constitutum fuisse factu super debito nondum contracto, coloni enim non-dum contraxerant, nondum emerant ea quæ sibi e-rant necessaria,sed erant emptori,titius adiuit mer catorem,& illi prærogauit pecuniam opportunam pro rebus quas coloni erant emptori ; Forte enim dixit mercatori accipe hanc pecuniam, da illis

colo-

coon is id,qd' postulauerint,per hanc.n.pecuniaʒ tibi fatisfactum erit,dn̄s fundi,qui forte pn̄s erat prærogationi pecuniæ,vel ēt ex interuallo id sciēs,pmisit,se illi pecuniā hāc pro colonis prærogatā solutur ū.Idq; pacto nudo promisit,postea coloni pro pecunia prærogata,instrā & merces a mercatore acceperunt,& sic debitū a colonis fuit contractū post prærogatam pecuniā,& post constitutū, quæritur nunquid teneatur dn̄s,de cōstituta,concludit eum nō teneri,ratio est quia in cōstituto opʒ ꝙ debitum præcedat l.item illa.§.i.ff.de constit.pec.l.ij.§.ita tn̄.C.eo.nec sufficit ꝙ sequatur,d.l.si tibi.quod tene mēti, ꝗa sensus iste planus est,& ni fallor verissimus.

CAP. XI.

Actio de constituta executionem paratam habet, numero.1.& 2.& 7.

Exceptio requirens altiorem indaginem non admittitur contra agentem de constituta.nu.1.& 3.

Constiiutæ actio habet omnia priuilegia, quæ receptitiæ actioni competebant,nu.2.

Receptitiæ actionis priuilegia in constitutam fuerūt trāslata,numero.2.

Reus citandus est in actione de constituta,nume 4.& cōtestanda lis est, nu.4.

Et condemnatio sequi debet,nu.4.& 5.

Actio de constituta habet eandem uim, quam habet actio in factum ex iureiurando,orta,nu.6.

Actio in factum ex iureiurando habet executionem paratam,nume.6.& 7.

L.illud.§.i.de const.pec.declaratur,nu.6.& 7.

& nu.10.uide omnino.nu.11.12.& 13.

Debitum sufficit constare ex iure iurando ad hoc ut ua-

leat constitutum, & generaliter sufficit quòd pro illo debito competat actio. l. illud. §. i. ff. de consti. pecun. uide. nu. 11. 12. 13. & 14.

Peroratio, numero. 15.

1 ALIVD recensef exẽplũ ab acutiss. Torni. nu. 81. & 84. scʒ ꝙ actio de cõstituta hẽat executionẽ paratam, & ex hoc dignosci põt qũo dẽat cõcipi petitio, & sñia cõtra cõstituentẽ. dʒ. n. peti ꝙ cõpellaf ad soluendũ seu satisfaciẽdũ pro tali debito, qđ ipse soluere, seu satisfacere constituit. Iudex aũt de hoc cõstituto dʒ relaxare executionẽ, nec admittet exceptio requirẽs altiorem indaginẽʒ: per ea quæ tradũt Doc. in l. iiij. §. condẽnatũ. ff. de re iud. Alex. consi. lxxxiij. libr. viij. Marant. de ordi. iudi. col. vlti. nu. 47.

2 Quod aũt habeat execuitonem paratã, ꝓbaf ex eo ꝙ hʒ oĩa priuilegia receptitiæ actiõis, quæ talis erat l. ij. § ita tñ, & §. seq. C. eo. Secũdo ꝓbaf in d. l. ij. C. eo. ĩ verb. exigi, & in verb. exigebatur, & exigerent.

Tertio probaf in l. promissor. §. i. ff. de consti. pecu: vbi datur dilatio, vt exactio celebretur.

3 Quarto probaf in auct. vt cum de appe. cog. §. vlt. vbi loquens de constituto, sępe inculcat, & exactionem fieri contra constituentẽ. Quintò ꝓbaf ex eo quòd nulla exceptio obijci potest a constituente, nisi nullitas cõstituti, d. l. ij. §. ita tñ, & mora creditoris post interitum. l. si duo. §. pen. ff. eod.

4 Temperãdũ est hoc, vt nihilominus dẽat citari debitor ex constituto, ad executionem cõcedendã, arg. l. de vnoquoq;. ff. de re iud. & ꝙ conueniẽdus sit probat tex. in l. vlti. in verb. cõueniri, & in l. illud. ĩ verb. agi eo. ti. & hoc pręsupponũt oẽs leges, quæ de actione constitutę pec, loquũtur, quæ actio nihil aliud est

q ius persequendi in iudicio,insti.de actio. in prin: Imo etiam contestanda lis est.l.item illa.§.vlti. & l.si duo,in fi.eo.tit.& fertur sententia cōdemnatoria ad soluendum,seu satisfaciendū prout verba constituti
5 erunt concepta.De condēnatione loquitur text. in l. ij.in prin.eo.tit,ibi in quantum facere pōt condemnatur,quæ tamen condemnatio sonat in concessionem exactionis l.ij.in verb.exigere.ff. eo. & in auct. vt cū de appel.cogno.§.vlt.in verb. exactionem, & sic Iudex condemnando exactionem fieri mādabit, l.promissor.§.i.ff.de consti.pec.sic & alias per actionem res iudicata explicatur.l.miles.§.vlt.ff. de re iudi.l.actor.C.de iureiuran.Bar.in l.intra dies.ff. de re iudic.Alex.consi.l.lib.ij.Pract.Papien.in libe. de executio.senten.in princ.Marant.de ordine iudicio. in vlti.part.vers.tertius,& vltimus nu.7.& colum.vltima,nume.47.quę omnia diligenter nota pro tempe ramento,& moderatione eorum quæ hoc loco scribit acutissimus Torniel.

6 Aliud priuilegium constitutę pecunię excogitat. Idem author,nu.82.opinatur enim actionem de constituta,eandem habere vim, quā hꝫ actio in factum ex iureiurando ad similitudinem iudicat acquisita, de qua in l.actori.C.de rebus credi.& hoc ait probari,ex.l.illud.§.si iureiurando.ff.de constitu.pecunia, vbi iureiurādo delato,deberi tibi iurasti, inquit lex cum eo nomine habeas actionem, rectè de constituta agis. sane in actione in factum, nihil aliud quæritur nisi an iuratum sit quo reperto, statim fit executio.§.item si quis, Institu. de actionibus.l. non erit.§. dato.ff.de iureiur.hanc eandem vim ſm Tornie.habebit de constituta actio.

7 Et consequenter executioneꝫ paratā habebit alio qui ſquit ipse,nisi hoc admiserimus superuacuo dubitatur,an post prǽstitum iusiurādum,de constituta

agi posſit. Imo inquit ipſe, vanũ eſt actoris conſiliũ qui cum executiue actione in factum ex iureiurãdo experiri posſit, de conſtituta agere maluerit, niſi fateamur actionẽ de conſtituta eandem hr̃e vim, quã in factum actio hʒ, & ita ſm eũ intelligẽdus eſt text. in d.l.illud §. ſi iureiurando. ff. de conſti. pecu.
6 Aduerte magna eſt eius viri apud me authoritas, tñ veritatis inueſtigatio plus apud me põt q̃ cuiusq̃ authoritas. Ideo ignoſcet mihi vir præſtantiſsimus ſi interdũ in aliquibus, veritatis amore, ab eo diſſentero, quod ad rẽ præſentem attinet non diſputo, de concluſione, ſeu de priuilegio, ſed de ſenſu legis p eũ adductæ verba facio, circa quem, primo ſcire debetis rñſum illud aliter a gl. & a Doct. accipi, præſupponunt Doct. eo loci de conſtituta agi, ſed quia negabatur conſtitutũ interueniſſe, delatum fuit iuſiurãduʒ actori ſuper eo, an. ſ. reus cõſtituerit, nec ne. Idq; fuit iuratum, quo facto ait lex cõpetere de conſtituta actionem, & p cõſequens recte de conſtituta agi, quia ſic fuit iuratũ, & ſic cõpetit actio iuro conformis, ſʒ glo. in l. actori, in verb. in factũ. C. de reb. credi. & ibi
9 Doct. quo ſenſu admiſſo. non pbat ille text. intentionem Torn. ſ. q̃ actio de conſtituta eã vim, & efficacitatem hẽat, quam in factũ actio hʒ, ad hoc tñ rñdet Torn. ſenſum illum diuinatoriũ eſſe, & ppea admitti non oportere, præterea inquit ipſe, verba legis pſpicua demonſtrãt poſt iuſiurãdum de conſtituta agi, admiſſo aũt cõi ſenſu, anteaq̃ iuraretur, de conſtituta agebatur, proponũt. n. Doct. q̃ de conſtituta, anteaq̃ iuraret agebatur, quodq; ex illo iuro lis deciſa fuerit, quod abſurdũ, inquit ipſe, vr̃. Quamobreʒ ſʒ
10 eum, verus eius legis ſenſus eſt, conſtitutum tunc cõtrahi, cũ defertur iuſiurandũ, hoc eſt delatio iuriſiurandi eã vim hʒ, vt qui defert intelligatur conſtituere ſe ſoluturũ, ſi aduerſarius iurauerit. Itaq; poſteaq̃
iura-

iuratum fuerit, cõfestim via executiua agi poterit, actione de constituta pecu. quę similis est in factum
11 actioni ex iureiurando descendent. Tu aduerte, qđ attinet ad sensum gl. & Doct. puto eũ recte reprehendi ab acutissimo Torn. quo vero ad suum ipsius intellectum, q̃q̃ subtilis est, & suspiciendus, tñ nisi fallor, & lex alium habet sensum magis facilem, magisq; perspicuum. Agebatur ibi & constabat de constituto, tñ obijciebatur, illud esse indebitum super quo fuerat constitutum, & sic de constituta eum non recte agere proponebatur, quæ efficax esse non potest, nisi super debito interuenerit, l. i. §. debitũ. ff. de consti. pec. l. iij. in prin. l. item eum §. quod exigimus l. hactenus, in prin. & §. si quis centum. l. item illa, §. quod adijcitur, eo. tit. l. ij. vers. ita tamen. C. eo. tit.
12 Super hac exceptione, forte vt parceretur impensis testium examinandorũ, reus actori detulit iusiurandum, vtrum illud, quod fuit constitutum esset debitum, iurauit actor, sibi deberi. s. ex alia cã, q̃ ex cõstituto, subijcit tex. actorem, qui sibi deberi iurauit, recte de constituta experiri, & sic in actione de consti-
13 tuta obtinere debere. Ratio est quia iusiurandũ pro veritate hr̃, & satis probasse debitum vr̃, qui sibi deberi iurauit. l. non erit. §. dato. ff. de iureiur. l. nam postea. §. i. & l. duobus, in fi. eo. ti. & hoc est de quo dubitatur in d. l. illud. §. i. ff. de consti. pec. cum ait eum de constituta recte agere, qui sibi deberi iurauit, quia inquit eo nomine actionem hꝫ, ad id. s. de quo fuit iuratum, & per consequens vr̃ debitum, quod ab inuito extorqueri potest. l. debitor. ff. de verb. signi. Ideo valet constitutum, tanq̃ super debito factum, & propterea recte de constituta agit, qui sibi iurauit deberi illud, super quo constitutum fuerat factũ, quo sensu recepto, apparet ex eo tex. non probari q̃ constitutum eandem vim habeat quam hꝫ iusiurandum.

14 Sed nec verum est q̄ in d.l.illud.§.i.fuerit iuratū sup constituto.sed super causa constituti,ibi.n.referūtur verba iurantis qui iurauit sibi deberi, & sic non iurauit iste sibi constitutum fuisse,sed sibi debitū, qđ est necessarium antecedens constituti, vt sępe dixi, Item subiicit lex recte agi de constituta,vt intelligamus,q̄ de veritate constituti non dubitabatur, sʒ de rectitudine,& sic de causa cōstituti,quæ omnia valde nota ad intellectum,d.l.illud.§.i.ff. de.consti. pec. ex quo sensu colligitur in constituto cōtrahendo sufficere,q̄ debitum,super quo fuit factuʒ,apparere ex iureiurando.Item generaliter sufficere q̄ pro illo debito actio aliqua competat,valebit enim eo casu cō-

15 stitutum,d.§.i. Et per hæc sit imposita manus extrema huic operi,in quo si quid forte verbosius, q̄ par sit,fuisse enarratum cuiq̄ videbitur, rogo ne mihi vitio detur,q̄ ad auellendas veteres opini. & nouas introducendas longa oratione, ac difuso sermone vsus fuerim,quæ enim nunq̄ audita fuerunt,paucis verbis,ita vt intelligantur,& recipiant.explicari non possunt.Scio etiam multos commētaria mea ad reliquas quæstiones hoc loco à doctoribus tractatas desideraturos,sed cū hę omnes,quæ prętermissę sūt quæstiones,ad stipulationem ipsaʒ pertineant, cūq; opus istud plus æquo excreuisse mihi videretur, ex industria,eas in commentario ad l.i.inf.eo.applicato in quo stipulationis materia continetur, tractandas esse reseruaui,quod benigni lectores boni consulatis velim,id enim ea ratione factum est ne satietate,& fastidio defatigati atque defessi animum a rerū mearuʒ lectione ab alienaretis.

FINIS.

Die.3.mensis Octob.1565.

Reuerendus Dominus Guido Seruidius Vicarius R. D. D. Archiepiscopi Flor. licentiam, & facultatem concessit, cuicunque impressori imprimendi Commentaria Camilli Plautij ad rub. De uerborum oblig.

Philippus Franch. notar. de mand.

Series chartarum.

A B C D E F G H I K L M N O P Q
R S T V X Y Z AA BB CC

Omnes quaterniones, præter A sesternus, & CC duernus.

Florentiæ, apud heredes Bernardi Iuntæ. MDLXV.

